

ΔΙΕΘΝΕΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ ΒΟΛΟΥ 1980
ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΟ ΑΠΟ ΤΟ ΤΕΧΝΙΚΟ ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΟ ΕΛΛΑΔΟΣ - ΤΜΗΜΑ ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ
ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΙΔΙΚΗΣ ΚΤΙΡΙΟΛΟΓΙΑΣ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
4Η ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ, 27-30 ΙΟΥΝΙΟΥ

**Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ
ΣΤΟ ΜΕΤΑΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟ
ΤΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΠΟΛΕΩΝ**

Ε. ΠΑΠΑΝΟΥΤΣΟΣ	Ι. Δ. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗΣ	Γ. ΚΑΝΔΥΛΗΣ
ΝΤ. ΔΕΜΡΗ	Δ. Α. ΦΑΤΟΥΡΟΣ	Τ. ΚΩΤΣΙΟΠΟΥΛΟΣ
С. В. WILSON	Ν. ΠΑΠΑΜΙΧΟΣ	Δ. ΠΙΤΣΙΩΡΗΣ
Π. ΤΖΩΝΟΣ	Α. ΣΙΣΣΟΥΡΑΣ	Θ. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΗΣ
Θ. ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΣ,	Ρ. ΛΙΖΟΝ	Κ. ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ
Μ. ΓΙΑΟΥΤΖΗ-ΦΛΥΤΖΑΝΗ	Η.-J. AMINDE, W. DUNKL	ΟΜΑΔΑ ΦΟΙΤΗΤΩΝ
Α. ΒΟΚΧΑΡΙ		ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ Α.Π.Θ.

ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ - ΕΙΣΑΓΩΓΗ
ΤΑΣΟΣ Μ. ΚΩΤΣΙΟΠΟΥΛΟΣ

EDITOR - INTRODUCTION
TASSOS M. KOTSIPOULOS

**THE ROLE OF UNIVERSITIES
IN THE TRANSFORMATION
OF REGIONAL CITIES**

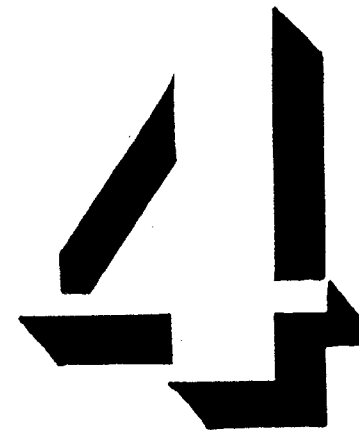
Ε. PAPANOUTSOS	J. D. TRIANTAFILLIDIS	G. CANDILIS
D. DEMIRI	D. A. FATOUROS	T. KOTSIPOULOS
С. В. WILSON	Ν. PAPAMIHOS	D. PITSIORIS
Π. TZONOS	Α. SISSOURAS	TH. PAPAYANNIS
TH. ARGYROPOULOS,	Ρ. LIZON	Κ. THEODORAKOPOULOS
Μ. GIAOUTZI - FLYTZANI	Η.-J. AMINDE, W. DUNKL	ARCHITECTURE
Α. ΒΟΚΧΑΡΙ		STUDENTS' TEAM

INTERNATIONAL SCIENTIFIC SYMPOSIUM, VOLOS-GREECE 1980
ORGANIZED BY THE TECHNICAL CHAMBER OF GREECE - SECTION OF MAGNESIA
AND THE LABORATORY OF ARCHITECTURAL DESIGN - UNIVERSITY OF THESSALONIKI
4TH MEETING, 27-30 JUNE

ΔΙΕΘΝΕΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ – ΒΟΛΟΣ 1980

INTERNATIONAL SCIENTIFIC SYMPOSIUM – VOLOS 1980

27-30 ΙΟΥΝΙΟΥ 1980
Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ
ΣΤΟ ΜΕΤΑΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟ
ΤΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΠΟΛΕΩΝ

27-30 JUNE 1980
THE ROLE OF UNIVERSITIES
IN THE TRANSFORMATION
OF REGIONAL CITIES

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ
CONTENTS

3	ΓΕΝΙΚΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ GENERAL INFORMATION
7	ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ PROGRAMME
11	ΠΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ PREFACE
15	ΕΙΣΑΓΩΓΗ INTRODUCTION
31	ΠΡΟΕΦΩΝΗΣΗ ΤΟΥ ΔΗΜΑΡΧΟΥ MAYOR'S SPEECH
37	ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ THE PAPERS PRESENTED
41	1 Εύάγγελος ΠΑΠΑΝΟΥΤΣΟΣ
57	2 Ντινα ΔΕΜΙΡΗ
71	3 Christopher Barrie WILSON
85	4 Παναγιώτης ΤΖΩΝΟΣ
103	5 θαλής ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΣ και Μαρία ΓΙΑΟΥΤΖΗ-ΦΛΥΤΖΑΝΗ
113	6 Abdula Y. BOKHARI
121	7 Γιάννης ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗΣ
129	8 Δημήτρης ΦΑΤΟΥΡΟΣ
147	9 Νίκος ΠΑΠΑΜΙΧΟΣ
161	10 Άρης ΣΙΣΣΟΥΡΑΣ
197	11 Peter LIZON
221	12 Hans-Joachim AMINDE και Walther DUNKL
253	13 Γεώργιος ΚΑΝΔΥΛΗΣ
269	14 Τάσος ΚΩΤΣΙΟΠΟΥΛΟΣ
285	15 Δημήτρης ΠΙΤΣΙΩΡΗΣ
297	16 Θύμιος ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΗΣ
307	17 Κωνσταντίνος ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ
319	18 Μαρίνα ΒΑΣΙΛΟΠΟΥΛΟΥ, Εύη ΓΙΑΝΝΟΥΡΗ, Νίκος ΔΙΚΕΦΑΛΟΣ, Γιούλη ΚΑΝΤΕΡΕ, Μαρία ΜΑΝΩΛΑ, Δήμητρα ΝΙΚΟΛΑΟΥ, Χρήστος ΠΑΝΤΑΖΙΑΔΗΣ, Βένια ΠΕΝΤΑΦΡΟΝΙΜΟΥ, Μιχάλης ΤΖΑΡΑΣ, Αμαλία ΤΣΙΓΚΑ
351	ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΥΝΕΔΡΩΝ LIST OF PARTICIPANTS

ΔΙΕΘΝΕΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ — ΒΟΛΟΣ 1980

- 1η ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ (16-19 ΙΟΥΝΙΟΥ 1980)
Αλεύρυνση θεατρικών δραστηριοτήτων καὶ Ἀρχιτεκτονική Πρακτική
- 2η ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ (20-23 ΙΟΥΝΙΟΥ 1980)
Ἀρχιτεκτονική Ἀκουστική καὶ Πολεοδομική Ἡχοπροστασία
- 3η ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ (23-26 ΙΟΥΝΙΟΥ 1980)
Τὸ Νοσοκομεῖο Κοινότητας καὶ ἡ Χωροταξική Ὁργάνωση τῶν Ἐγκαταστάσεων Ὑγείας

4η ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ (27-30 ΙΟΥΝΙΟΥ 1980)
Ὁ Ρόλος τοῦ Πανεπιστημίου στὸ Μετασχηματισμὸ τῶν Περιφερειακῶν Πόλεων

ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Μ. Κουντουρης, Δήμαρχος Βόλου
Ἄρης Τσαλαπάτας, Πρόεδρος Τ.Ε.Ε. Μαγνησίας
Γιάννης Τριανταφυλλίδης, Καθηγητὴς Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ 4η ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ

Τάσος Κωτσιόπουλος, Ἐπιμελητὴς Ἀρχιτεκτονικῆς Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΗΣ 4ης ΣΥΝΑΝΤΗΣΗΣ

Τάσος Κωτσιόπουλος, Ἐπιμελητὴς Ἀρχιτεκτονικῆς Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

Ἀλέξανδρος Λαγόπουλος, Καθηγητὴς Πολεοδομίας Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

Θύμιος Παπαγιάννης, Ἀρχιτέκτων-Πολεοδόμος

Δημήτρης Πιτσιώρης, Ἡλεκτρολόγος-Μηχανολόγος, Βουλευτὴς Μαγνησίας

Δημήτρης Φατούρος, Καθηγητὴς Ἀρχιτεκτονικῆς Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

INTERNATIONAL SCIENTIFIC SYMPOSIUM – VOLOS 1980

1st SCIENTIFIC MEETING (16-19 JUNE)

Enlargement of Theatrical Activities and Architectural Practice

2nd SCIENTIFIC MEETING (20-23 JUNE)

Architectural Acoustics and Urban Noise Protection

3rd SCIENTIFIC MEETING (23-26 JUNE)

The Community Hospital and the Spatial Organization of Health Care Facilities

4th SCIENTIFIC MEETING (27-30 JUNE)

The Role of Universities in the Transformation of Regional Cities

ORGANIZING COMMITTEE

M. Kountouris, Mayor of the City of Volos

Aris Tsalapatas, President of the Technical Chamber of Greece,
Section of Magnesia

John Triantafillidis, Professor at the University of Thessaloniki

ORGANIZING SECRETARY FOR THE 4th MEETING

Tassos Kotsiopoulos, Senior Lecturer of Architecture at the University of Thessaloniki

SCIENTIFIC COMMITTEE FOR THE 4th MEETING

Tassos Kotsiopoulos, Senior Lecturer of Architecture at the University of Thessaloniki

Alexandros Lagopoulos, Professor of Urban and Regional Planning at the University of Thessaloniki

Thymio Papayannis, Architect-Planner

Dimitris Pitsioris, Mechanical-Electrical Engineer, Member of Parliament

Dimitris Fatouros, Professor of Architecture at the University of Thessaloniki

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

ΣΑΒΒΑΤΟ 28 ΙΟΥΝΙΟΥ

1η ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΗ

ΠΡΟΕΔΡΟΣ: Δ.Α.ΦΑΤΟΥΡΟΣ

Καθηγητής 'Αρχιτεκτονικής Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

"Έναρξη τής Συνάντησης, ύποδοχή τών συνέδρων από τήν 'Οργανωτική Έπιτροπή.

Ε.ΠΑΠΑΝΟΥΤΣΟΣ, 'Εκπαιδευτικός, 'Ακαδημαϊκός: "Έκπαίδευση καί πολεοδομικά

Ν.ΔΕΜΙΡΗ, 'Αρχιτέκτων, Βοηθός 'Αρχιτεκτονικής τού Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης: "Η σχέση τού πανεπιστημίου μέ τήν παραγωγή".

C.B.WILSON, Καθηγητής 'Αρχιτεκτονικής τού Πανεπιστημίου τού 'Εδιμβούργου, Μ.Βρετανία: "Τό πανεπιστήμιο καί οί κοινότητες του".

Η.ΤΖΩΝΟΣ, Καθηγητής 'Αρχιτεκτονικής Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης: "Η ακαδημαϊκή όργάνωση τών πανεπιστημίων καί οί έπιπτώσεις τής στή σχέση πανεπιστημίου-πόλης".

2η ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΗ

ΠΡΟΕΔΡΟΣ: Γ.ΚΑΝΔΥΛΗΣ

Καθηγητής 'Αρχιτεκτονικής, Γαλλία.

Θ.ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΣ, Καθηγητής Πολεοδομίας καί Μ.ΓΙΑΟΥΤΖΗ-ΦΛΥΤΖΑΝΗ, 'Επιστ. Συνεργάτης Πολεοδομίας Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης: "Πανεπιστήμιο καί περιφερειακή κόλη: οί έπιπτώσεις μιās ιδιόμορφης έπικοινωνίας".

A.ΒΟΚΗΑΡΙ, Καθηγητής 'Αρχιτεκτονικής Πανεπιστημίου King-Abdulaziz, Jeddah, Σαουδική 'Αραβία: "Η σχέση τού πανεπιστημίου μέ τήν κοινότητα στήν Ισλαμική κοινότητα".

Ι.Δ.ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗΣ, Καθηγητής 'Αρχιτεκτονικής Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης: "Μελλοντικοί μετασχηματισμοί πανεπιστημίων".

Δ.Α.ΦΑΤΟΥΡΟΣ, Καθηγητής 'Αρχιτεκτονικής Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης: "Ανάπτυξη καί απομόνωση: πανεπιστήμιο καί χωροκοινωνικές σχέσεις".

Ν.ΠΑΠΑΜΙΧΟΣ, 'Εκπαιδευτικός 'Αρχιτεκτονικής Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης: "Η ένσωματίωση τού πανεπιστημίου στό κοινωνικό περιβάλλον τής πόλης".

Α.ΣΙΣΣΟΥΡΑΣ, Καθηγητής 'Εκτελεστικής Έρευνας Πανεπιστημίου Πατρών: "Η Πάτρα καί τό πανεπιστήμιο (της): μιιά περιπτώση άμφύδρομης άρνησης".

ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΗ

ΠΡΟΕΔΡΟΣ: Θ. ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

Καθηγητής Πολιτισμίας Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

P. RIZON, Καθηγητής 'Αρχιτεκτονικής του Catholic University of America, Washington D.C., Η.Π.Α.: "Νέο πανεπιστήμιο στην περιοχή της Columbia και ο ρόλος του στην πρωτεύουσα των Η.Π.Α."

H. LAMINDE, Καθηγητής και W. DUNKL, 'Ακαδημαϊκός Διευθυντής του Institut für öffentliche Bauten und Hochschulplanung του Πανεπιστημίου της Στουτγκάρδης, 'Ομοσπ. Γερμανία: "Η αλληλεξάρτηση της ανάπτυξης πόλης και πανεπιστημίου".

G. ΝΑΥΑΗΣ, Καθηγητής 'Αρχιτεκτονικής, Γαλλία: "Ο χαρακτήρας και ο σχεδιασμός του πανεπιστημίου".

G. ΚΩΤΣΙΟΠΟΥΛΟΣ, 'Επιμελητής 'Αρχιτεκτονικής Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης: "Τό πανεπιστήμιο και η πόλη: ταξινόμηση ζητημάτων και η ελληνική προοπτική".

2η ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΗ

ΠΡΟΕΔΡΟΣ: Π. ΤΖΩΝΟΣ

Καθηγητής 'Αρχιτεκτονικής Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

Π. ΣΙΩΡΗΣ, 'Ηλεκτρολόγος-Μηχανολόγος, Βουλευτής Μαγνησίας: "Η σχέση του πανεπιστημίου με την παραγωγή: η περίπτωση του Βόλου".

ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΗΣ, 'Αρχιτέκτων-Πολιοδόμος: "Η ανάγκη της ανώτατης εκπαίδευσης στα πλαίσια ανάπτυξης του Βόλου".

ΘΕΩΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ, Πολιτικός Μηχανικός, Προϊστάμενος Τεχνικής 'Υπηρεσίας Πανεπιστημίου Πατρών: "Τό πρόβλημα της κεντρικής ύποδομής των νέων πανεπιστημίων".

ΒΑΛ. ΛΟΠΟΥΛΟΥ, Ε. ΓΙΑΝΝΟΥΡΗ, Ν. ΔΙΚΕΦΑΛΟΣ, Γ. ΚΑΝΤΕΡΕ, Μ. ΜΑΝΩΛΑ, Δ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ, Χ. ΠΑΝΤΑΖΙΔΗΣ, Ε. ΠΕΝΤΑΦΡΟΝΙΜΟΥ, Μ. ΤΖΑΡΑΣ, Α. ΤΣΙΓΚΑ, Τελεόφοι του 'Αρχιτεκτονικής Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης: "Πρόταση για πανεπιστημιακό πλέγμα στο Βόλο".

PROGRAMME

SATURDAY 28 JUNE

1st SESSION

CHAIRMAN: D.A.FATOUROS, Professor of Architecture at the University of Thessaloniki, Greece

Reception of participants by the Organizing Committee

E. PAPANOUTSOS, Philosopher, Member of the Academy of Athens, Greece: "Education and Urbanism".

D. DEMIRI, Architect, Lecturer at the University of Thessaloniki, Greece: "The Relationship between University and Production".

C.B. WILSON, Professor of Architectural Science at the University of Edinburgh, Great Britain: "A University and its Communities".

P. TZONOS, Professor of Architecture at the University of Thessaloniki, Greece: "Academic Organization and its Impact on the University-Town Relationship".

2nd SESSION

CHAIRMAN: G. CANDILIS, Professor of Architecture, France

Th. ARGYROPOULOS, Professor and M. GIAOUTZI - FLYTZANI, Lecturer of Urban and Regional Planning at the University of Thessaloniki, Greece: "Universities and Regional Cities: the Consequences of a Distinctive Interaction".

A. BOKHARI, Professor of Architecture, King-Abdulaziz University, Jeddah, Saudi Arabia: "The Relationship between University and Community in the Islamic Society".

J.D. TRIANTAFILLIDIS, Professor of Architecture at the University of Thessaloniki, Greece: "Future Transformations of Universities".

D.A. FATOUROS, Professor of Architecture at the University of Thessaloniki, Greece: "Development and Isolation: Universities and Socio-spatial Relations".

N. PAPANIHOS, Senior Lecturer of Architecture at the University of Thessaloniki, Greece: "The Integration of University in the Social Environment of the City".

A. SISOURAS, Professor of Operational Research at the University of Patras, Greece: "Patras and its University: a Case of Reciprocal Negation".

3rd SESSION

CHAIRMAN: Th. ARGYROPOULOS, Professor of Urban and Regional Planning at the University of Thessaloniki, Greece

P. LIZON, Professor of Architecture at the Catholic University of America, Washington D.C., U.S.A.: "New University in the District of Columbia and its Role in the Capital of the United States".

H.-J. AMINDE, Professor and W. DUNKL, Academic Director, Institut für Öffentliche Bauten und Hochschulplanung, Universität Stuttgart, F.R.G.: "The Interralation of Town and University Developments: Problems, Fundamentals, and Possible Solutions".

G. CANDILIS, Professor of Architecture, France: "The Character and Design of Universities".

T. KOTSIPOULOS, Senior Lecturer of Architecture at the University of Thessaloniki, Greece: "The University and the City: a Taxonomy of Problems and the Greek Perspective"

4th SESSION

CHAIRMAN: P. TZONOS, Professor of Architecture at the University of Thessaloniki, Greece

D. PITSIORIS, Mechanical-Electrical Engineer, Member of Parliament, Greece: "The Relationship between University and Production: the Case of Volos".

Th. PAPAYANNIS, Architect-Planner, Greece: "The Necessity of Higher Education within the Framework of the Development of Volos".

K. THEODORAKOPOULOS, Civil Engineer, Head of Technical Service, University of Patras, Greece: "The Problem of Building Facilities of a New University".

M. VASILOPOULOU, E. GIANNOURI, N. DIKEPHALOS, G. KANTERE, M. MANOLA, D. NIKOLAOU, Ch. PANTAZIDIS, X. PENTAPHRONIMOU, M. TZARAS, A. TSIGA, Graduate Students of Architecture, University of Thessaloniki, Greece: "A Proposal for a University Network in Volos".

ΠΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Ο τόμος αυτός περιέχει τις εισηγήσεις στην τέταρτη Συνάντηση του Διεθνούς Έπιστημονικού Συμποσίου του Βόλου 1980, που οργανώθηκε από το Ίνστιτούτο Μαγνησίας του Τεχνικού Έπιμελητηρίου Ελλάδος και το Έργαστήριο Ειδικής Κτιριολογίας του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης με θέμα "ο ρόλος του πανεπιστημίου στο μετασχηματισμό των περιφερειακών πόλεων".

Στή Συνάντηση αυτή, που διεκπεραιώθηκε σε τέσσερις συνεδριάσεις σε δύο μέρες (28 και 29 Ιουνίου 1980), πήραν μέρος περίπου 100 σύνεδροι και παρουσιάστηκαν 18 εισηγήσεις που άκολουθήθηκαν από έκτεταμένες, κατά κανόνα, συζητήσεις.

Ο τόμος δέν περιέχει αναλυτικά τά πρακτικά των συζητήσεων για καθαρά τεχνικούς λόγους που θά έκαναν απαγορευτικό τό μέγεθος, τό κόστος και τόν χρόνο έκδοσής του. Υπάρχει, πάντως, μιά εισαγωγή του έκδότη όπου γίνεται προσπάθεια νά συγκεφαλαιωθούν τά κύρια θέματα που συζητήθηκαν και οι απόψεις που υποστηρίχθηκαν. Περιέχει ακόμη, έκτός από τις εισηγήσεις μέ τις δίγλωσσες περιλήψεις τους και καταλόγους των μελών των έπιτροπών και των συνέδρων.

Από τή θέση τοῦ γραμματέα τῆς ὀργανωτικῆς ἐπιτροπῆς τῆς Συνάντησης καί τοῦ ἐκδότη αὐτοῦ τοῦ τόμου, θά ἤθελα νά εὐχαριστήσω, γιά τή συνδρομή τους στήν ἀναμφισβήτη ἐπιτυχία τῆς Συνάντησης καί τοῦ Συμπόσιου γενικά, τούς συνέδρους, τά μέλη τῆς ἐπιστημονικῆς ἐπιτροπῆς, τήν γραμματέα τοῦ Συμπόσιου κ. Μίτση Βαλασά καί τά μέλη τῆς ὀργανωτικῆς ἐπιτροπῆς, δηλαδή τόν Δήμαρχο τῆς πόλης τοῦ Βόλου κ. Μ. Κοντουρη γιά τή συμπαράστασή του, τόν πρόεδρο τοῦ Τ.Ε.Ε. Μαγνησίας κ. Ἄρη Τσαλαπάτα γιά τό τεράστιο ἔργο πού ἐπιτέλεσε μαζί μέ τή Δ.Ε. τοῦ Τ.Ε.Ε. Μαγνησίας καί, τέλος, τόν καθηγητή κ. Γιάννη Τριανταφυλλίδη, τόν ἄνθρωπο πού ἐμπνεύστηκε καί οὐσιαστικοποίησε, παρ' ὅλες τίς δυσκολίες, ὅλη τήν ἐκδήλωση.

Θά ἤθελα ἀκόμη νά εὐχαριστήσω ἰδιαίτερα τή συνάδελφο κ. Τίνα Δεμίρη γιά τήν πολύτιμη συνεργασία της στήν ἐπεξεργασία τῶν κειμένων καί τήν ἔκδοση αὐτοῦ τοῦ τόμου.

Ἰάσος Μ. Κωτσιόπουλος

PREFACE

The International Symposium of Volos 1980 on problems of Architecture and Planning in Greece was organized by the Technical Chamber of Greece (Section of Magnesia) and the Laboratory of Architectural Design of the Aristotle University of Thessaloniki.

This volume deals with the fourth Meeting of the above Symposium on "the role of universities in the transformation of regional cities". More than 100 participants took part in this Meeting and 18 papers were presented by 29 contributors, during four sessions on the 28th and 29th of June 1980.

Subject of the first session was the relationship between education and society with particular reference to the international structure of universities.

Subject of the second and third sessions was the location of universities as regards their regional position as well as their relationship with urban complexes.

Finally, the fourth session was devoted to the particular problems of the area of Magnesia and to proposed projects for an urban university in Volos.

This volume contains brief summaries of all the papers in greek and english and, also, the full text of the papers in the language they were presented. For technical reasons, it was not possible to include in this volume the discussion which followed the presentations.

As organizing secretary of the fourth Meeting, member of the Scientific Committee and editor of this volume, I would like to thank the participants, the contributors, the members of the Scientific Committee, the Secretary of the Symposium Miss Mitsi Valasa, and the members of the Organizing Committee, namely: Mr.Mí Kountouris, Mayor of the City of Volos, Mr.Aris Tsalaparas, President of the Technical Chamber of Magnesia and Professor Dr. John Triantafillidis who inspired the Symposium as a whole. Finally, I would like to thank Miss Dina Demiri for her contribution to the publication of the present volume.

Tassos M.Kotsiopoulos

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΤΑΣΟΣ Μ.ΚΩΤΣΙΟΠΟΥΛΟΣ, Διπλ. Άρχ., Δρ.Μηχ/κός, Ph.D.,
Γραμματέας τής Όργανωτικής Έπιτροπής

1.
Θέμα της τέταρτης συνάντησης του Διεθνούς 'Επιστημονικού Συμποσίου του Βόλου ήταν "ὁ ρόλος τοῦ πανεπιστήμιου στό μετασχηματισμό τῶν περιφερειακῶν πόλεων". Οἱ εἰσηγητές κάλυψαν τρεῖς θεματικές περιοχές, προγραμματισμένες ἀπό τήν 'Επιστημονική 'Επιτροπή ὄχι ὅμως αὐστηρά ὀριοθετημένες.

'Ἡ πρώτη περιοχή καλύφθηκε μέ εἰσηγήσεις καί συζήτηση στήν πρώτη συνεδρίαση (πρωΐ τῆς 28ης 'Ιουνίου 1980) καί ἀναφέρονταν σέ γενικώτερα ζητήματα σχέσης τῆς ἐκπαίδευσης καί τοῦ πανεπιστήμιου μέ τόν κοινωνικό σχηματισμό καί τόν τρόπο παραγωγῆς, ὅπως καί σέ ζητήματα ἐσωτερικῆς δομῆς τοῦ πανεπιστήμιου.

'Ἡ δεύτερη καί ἡ τρίτη συνεδρίαση (ἀπόγευμα τῆς 28ης 'Ιουνίου καί πρωΐ τῆς 29ης 'Ιουνίου 1980) κάλυψαν μιᾶ δεύτερη θεματική περιοχή, ὅπου ἐξετάστηκαν ζητήματα χωροθέτησης τῶν πανεπιστημίων καί σχέσης τους μέ τήν πόλη καί ὅπου ἀναπτύχθηκαν ἐκτεταμένα καί οἱ προσωπικές ἐμπειρίες τῶν συνέδρων σέ συγκεκριμένα παραδείγματα.

'Ἡ τέταρτη, τέλος, συνεδρίαση (ἀπόγευμα τῆς 29ης 'Ιουνίου 1980) συγκεφαλαίωσε μιᾶ σειρά ἀπό παρατηρήσεις πού διατυπώθηκαν στίς προηγούμενες συνεδριάσεις καί ἀναφέρθηκε ἀναλυτικά στήν περίπτωση τοῦ Βόλου καί ἑνός θεσσαλικοῦ πανεπιστήμιου, κλείνοντας μέ τή διατύπωση μιᾶς συγκεκριμένης πρότασης.

* * *

2.

'Από τό σύνολο τῶν εἰσηγήσεων καί τῶν συζητήσεων πού ἀκολούθησαν, φάνηκε ὅτι τό ἐνδιαφέρον τῶν συνέδρων ἦταν συγκεντρωμένο σέ δύο κύρια θέματα: πρῶτα, στίς ἐπιπτώσεις πού ἔχει τό πανεπιστήμιο στήν ἀνάπτυξη τῶν περιφερειακῶν πόλεων καί τό μετασχηματισμό τοῦ χαρακτήρα τους καί, δεύ-

τερο, στη χωροκοινωνική ταυτότητα του σύμπλοκου πανεπιστήμιο-πόλη.

Καί για τὰ δυὸ αὐτὰ θέματα ἀναπτύχθηκαν ὀρισμένες ἀποφύσεις πού κυριάρχησαν στὴ Συνάντηση καὶ θὰ μπορούσαν νὰ συγκροτήσουν καὶ τὸ γενικὸ συμπέρασμα της. Παράλληλα, διαφάνηκε ὅτι καὶ τὰ δυὸ θέματα ἐκφράζουν δυὸ πλευρὲς τοῦ ἴδιου ζητήματος, διατυπωμένες ἴσως μὲ διαφορετικὲς ἐμφάνσεις καὶ διαφορετικὲς γλώσσες. Ἄς δοῦμε, ὅμως, ἀναλυτικώτερα τί ὑποστηρίχθηκε γύρω ἀπὸ αὐτὰ τὰ θέματα.

Γιὰ πρῶτο θέμα (τίς ἐπιπτώσεις, δηλαδή, τοῦ πανεπιστημίου στὴν ἀνάπτυξη καὶ τὸ μετασχηματισμὸ ἰδιαίτερα τῶν οἰκονομικῶν μεγεθῶν τῶν περιφερειακῶν πόλεων) ἡ κυρίαρχη ἀποψη ἦταν ὅτι οἱ ἐπιπτώσεις αὐτές εἶναι σημαντικὲς καί, κατὰ κανόνα, θετικὲς. Τὸ πανεπιστήμιο, ὑποστηρίχθηκε, ἀνεβάζει τὸ πολιτιστικὸ ἐπίπεδο τῆς πόλης καὶ τῆς περιοχῆς της, εἰσάγει ἐκσυγχρονισμένα καὶ προοδευτικώτερα πρότυπα κοινωνικῶν σχέσεων, ἔχει τὴν ικανότητα νὰ συντηρήσει καὶ νὰ μετασχηματίσει θετικὰ τὴν πολιτιστικὴ κληρονομιά τοῦ περιβάλλοντος ὅπου ἐντάσσεται καί, ἀκόμη, ὑποβοηθεῖ τὴν ἀνάπτυξη τοῦ πρωτογενοῦς καὶ τοῦ βιομηχανικοῦ τομέα τῆς παραγωγῆς μὲ τὴ συνεισφορά του στὴν παραγωγή γνώσης καὶ στελεχῶν.

Σημαντικὲς παρατηρήσεις γύρω ἀπὸ αὐτὸ τὸ θέμα ἦταν ἐκεῖνες πού ἐντόπισαν τὸν ἀμφίδρομο χαρακτήρα τῆς σχέσης πανεπιστημίου-πόλης (καὶ ἔτσι, οὐσιαστικά, παρέπεμψαν στὸ δεῦτερο κεντρικὸ θέμα τῆς Συνάντησης) ὅπως καὶ ἐκεῖνες πού ἐξειδίκευσαν τίς παραπάνω ἐπιπτώσεις στὶς ἑλληνικὲς συνθήκες, ἐντοπίζοντας τὰ προβλήματα πού ἐμποδίζουν τὴ λειτουργία τῆς σχέσης πανεπιστημίου-πόλης. Τέτοια προβλήματα ἀναφέρονται τόσο στὸ μοντέλο στρεβλῆς ἀνάπτυξης τοῦ ἑλλαδικοῦ χώρου ὅσο καὶ στὸ χαρακτήρα τοῦ ἴδιου τοῦ πανεπιστημίου πού ἀδυνατεῖ νὰ παράγει οὐσιαστικὴ γνώση ἢ νὰ ἐπιτελέσει ὅλες τίς λειτουργίες πού συγκροτοῦν θεωρητικὰ

τὸν καθοδηγητικὸ του ρόλο σὲ μιὰ πόλη καὶ τὴν εὐρύτερη περιοχή της.

Ἀπὸ τὴ συζήτηση γύρω ἀπὸ αὐτὸ τὸ πρῶτο κεντρικὸ θέμα φάνηκε ὅτι προκύπτουν μιὰ σειρά συμπεράσματα ἰδιαίτερα γιὰ τὴν περίπτωση τοῦ Βόλου. Ἔτσι, ἦταν μᾶλλον κοινὴ θέσις τῶν συνέδρων ὅτι ἡ δημιουργία ἐνός πανεπιστημίου θὰ παίξει ἕνα καθοριστικὰ θετικὸ ρόλο στὴν ἀνάπτυξη τῆς πόλης τοῦ Βόλου καὶ τῆς περιοχῆς της, ἀποκαθιστώντας ἀνάμεσα στ' ἄλλα καὶ τὴ δημογραφικὴ ἰσορροπία καὶ τὴ ζωτικότητι τῆς πόλης. Προϋπόθεση, βέβαια, γιὰ νὰ παιχθεῖ θετικὰ αὐτός ὁ ρόλος εἶναι ἡ ὀρθολογικὴ ὀργάνωση τοῦ πανεπιστημίου καὶ ἡ ἐπίσης ὀρθολογικὴ σύνδεσή του μὲ τὰ ὑπάρχοντα ἢ προτεινόμενα πανεπιστήμια στὴν Ἑλλάδα. Εἰδικὰ, ἐξάλλου, γιὰ τὸ ζήτημα τῆς χωροθέτησης τῶν πανεπιστημίων, ἐγινε ἀρκετὴ συζήτηση πάνω σ' ἕνα μοντέλο-πρόταση γιὰ ἀλληλοσυνδεόμενα ἐξειδικευμένου ρόλου πανεπιστημιακὰ ἰδρύματα ὅπως ἐπίσης καὶ πάνω σ' ὀρισμένους ἐνδοιασμοὺς πού διατυπώθηκαν σχετικὰ μὲ τὴ δυνατότητα πραγματικῆς περιφερειακοποίησης τοῦ πανεπιστημιακοῦ συστήματος στὴν Ἑλλάδα.

Γιὰ τὸ δεῦτερο ἀπὸ τὰ κύρια θέματα πού συζητήθηκαν στὴ Συνάντηση, δηλαδή, γιὰ τὴν χωροκοινωνικὴ ταυτότητα τοῦ σύμπλοκου πανεπιστημίου-πόλη, ἡ κυρίαρχη ἀποψη ἦταν ὅτι τὸ πανεπιστήμιο ἀποτελεῖ ἕνα ὀργανικὸ μέρος τῆς πόλης καὶ πρέπει, καὶ σὰν χώρος, νὰ ἐντάσσεται σ' αὐτήν. Οἱ προσπάθειες τῶν πολεοδομῶν καὶ τῶν ἀρχιτεκτόνων ὑποστηρίχθηκε ὅτι πρέπει νὰ στοχεύουν πρὸς τὴν ἀλληλοσύνδεση δραστηριοτήτων καὶ κτισμένου χώρου τοῦ πανεπιστημίου καὶ τῆς πόλης καὶ ὄχι πρὸς τὴν δημιουργία αὐτόνομων "μηχανῶν"-campuses.

Τὰ ἐπιχειρήματα πού στήριξαν αὐτὴ τὴν κυρίαρχη ἀποψη κάλυπταν τόσο τὴν ἱστορικὴ ἐξέλιξη τοῦ πανεπιστημίου ὅσο καὶ τὴν σημερινὴ πραγματικότητα, εἴτε ἀναλύοντας συστηματικὰ αὐτὴ τὴν πραγματικότητα, εἴτε ἐκθέτοντάς την μέσα

από έμπειρικές προσεγγίσεις της καθημερινής ζωής της πόλης και του πανεπιστημίου. Κορμός των επιχειρημάτων, και στις δυό περιπτώσεις, ήταν ο πολλαπλός πολιτιστικός και πολιτικός ρόλος του πανεπιστημίου στο κοινωνικό του περιβάλλον. Το πανεπιστήμιο, υποστηρίχθηκε, κρατώντας πάντοτε την αυτόνομία του, άσκει έμμεσα ή άμεσα μιά λειτουργία κοινωνικής καθοδήγησης ενώ, παράλληλα, διαμορφώνει το περιεχόμενο της έρευνας και των σπουδών του ανάλογα με τις ανάγκες του περιβάλλοντός του. Ο πολλαπλός αυτός ρόλος είναι πού τό κάνει αναντικατάστατο από άλλους εκπαιδευτικούς ή έρευνητικούς οργανισμούς πού στόχεύουν μόνο στην παραγωγή τεχνικά έκμεταλλεύσιμης γνώσης και στελεχών.

Στό θέμα αυτό, πάντως, δέν έλλειψαν και οι αντιρρήσεις και έπιφυλάξεις. Μιά κατηγορία έπιφυλάξεων για την σύνδεση πανεπιστημίου-πόλης στηρίχθηκε στις ειδικές ανάγκες του πανεπιστημίου για την έπιτυχή διεκπεραίωση της διδακτικής και έρευνητικής του άποστολής, ανάγκες πού είναι δύσκολο νά καλυφθούν σέ έγκαταστάσεις ένταγμένες στον υπάρχοντα ιστό της πόλης. Άνάλογες έπιφυλάξεις διατυπώθηκαν και για την ποιότητα ζωής πού μπορεί νά προσφέρει ένα πανεπιστημιακό ίδρυμα όταν λειτουργεί στο κέντρο της σημερινής πόλης. Μιά δεύτερη κατηγορία έπιφυλάξεων στηρίχθηκε στην άποψη ότι η υποστηριζόμενη ανάγκη ένταξης του πανεπιστημίου στην πόλη ξεκινά από ένα μοντέλο οργανικής σχέσης των δύο αυτών θεσμών πού έχει τις ρίζες του στον 8ο αιώνα, έχει όμως άλλοιωθει σημαντικά στις μέρες μας από την άπελευθέρωση της άστικής συνείδησης από τη γεωγραφική έννοια της πόλης μετατρέποντας, έτσι, αυτή την "ανάγκη" σ'ένα είδος μύθου. Τέλος, μιά τρίτη κατηγορία έπιφυλάξεων στηρίχθηκε στο πρακτικό γεγονός του ύψηλου κόστους της γής στις κεντρικές περιοχές των σημερινών πόλεων και της άδυναμίας έξεύρεσης κατάλληλων

διαθέσιμων οικοπέδων ή κτισμάτων.

Η συζήτηση γύρω από τό δεύτερο αυτό θέμα κορυφώθηκε και, κυρίως, έξειδικεύθηκε με την παρουσίαση της πρότασης για ένα πανεπιστημιακό πλέγμα στο Βόλο. Τό πλέγμα αυτό όργανώνεται με βάση υπάρχοντα κτίρια της πόλης πού βρίσκονται, ούσιαστικά, κάτω από κρατική ή δημοτική διαχείριση. Η παρουσίαση της πρότασης έδωσε άφορμή σέ μιά πιο συγκεκριμένη συζήτηση όπου θίχτηκε και μιά σειρά από ζητήματα πιο οίκετα στους άρχιτέκτονες και τους πολεοδόμους όπως η άνάγκη σημείων άναφοράς του πανεπιστημιακού πλέγματος και η άνάγκη συνέχειάς του. Τέτοια ζητήματα ήταν τόσο σοβαρά για όρισμένους συζητητές ώστε νά θεωρούν τό προτεινόμενο πανεπιστημιακό πλέγμα είτε σαν ένα μέρος ενός μελλοντικού συνόλου είτε απλώς σαν μιά μεταβατική, οίκονομικά συμφέρουσα και άμεσα έφαρμόσιμη, φάση έγκατάστασης του πανεπιστημίου. Όστόσο, μιά από τις πιο ένδιαφέρουσες θέσεις πού άκούστηκαν στη Συνάντηση, ήταν εκείνη πού (συνηγορώντας υπέρ της πρότασης και άπορρίπτοντας τις έπιφυλάξεις) έδωσε τις διαστάσεις του μύθου γύρω από τό καινούργιο, "λειτουργικό" και "άποδοτικό" κτίριο. Υποστήριξε αυτή η θέση, χρησιμοποιώντας σαν βάση τη βρετανική έμπειρία, ότι οι πανεπιστημιακές δραστηριότητες από την μιά μεριά έμφανίζουν μιά σημαντική έλαστικότητα στην προσαρμογή τους στο χώρο και, από την άλλη μεριά, έξυψώνονται ποιοτικά με την ένταξη τους σ'ένα υπάρχοντα κτιριακό ιστό και με τις προεικόνες πού αυτός ο ιστός έπιβάλλει. Πέρα άπ'αυτό, διατυπώθηκε με έμφαση η άποψη ότι η άξία της καθημερινής έπαφής με πραγματικούς και όχι είδικούς ανθρώπους κάνει τον όποιο καθοδηγητικό ρόλο, η άκόμη και ρόλο μαθητείας, του πανεπιστημίου συνολικά άποδοτικώτερο και ρεαλιστικώτερο.

* * *

3.

Όπως αναφέρθηκε, τὰ δύο παραπάνω κεντρικά θέματα αποτέλεσαν τὸν κορμὸ τῶν συζητήσεων στὶς τέσσερις συνεδριάσεις τῆς Συνάντησης. Προφανῶς, καὶ τὰ δύο ἔθιξαν τὸ ἴδιο γενικώτερο πρόβλημα ἀπὸ δύο διαφορετικὲς πλευρὲς, χρωματισμένες ἴσως ἀνάλογα μὲ τὴν ἰδιότητα, ἐπιστημονικὴ προέλευση καὶ πρακτικὴ ἐμπειρία τῶν εἰσηγητῶν καὶ συζητητῶν.

Ἡ πρώτη πλευρὰ ἔδωσε μεγαλύτερη ἐμφαση στὴν ἐπίδραση τοῦ πανεπιστημίου στὴν πόλη καὶ τὴν περιοχή της, χωρὶς φυσικὰ νὰ ἀγνοήσει καὶ τὴν ἀντίστροφη διαδικασία. Αὐτὸς ὁ προσδιορισμὸς τοῦ ἀντικείμενου ἔκανε σαφέστερη τὴ διάκριση ἀνάμεσα σὲ ἐπαρχιακὲς πόλεις καὶ μητροπόλεις ὅπως ἐπίσης καὶ προσδιόρισε, καὶ ἴσως περιόρισε, καὶ τὰ κριτήρια ἀνάλυσης τοῦ ἀντικείμενου. Ὁδηγήθηκε σχετικὰ εὐκολα στὸ συμπέρασμα ὅτι αὐτὴ ἡ ἀλληλεπίδραση, ἰδιαίτερα μάλιστα κοιταγμένη μὲ βάση οἰκονομικὰ κριτήρια, εἶναι κατ' ἀρχὴν σημαντικὴ καὶ, παρ' ὅλες τὶς ἐπιφυλάξεις, ὑποβοηθητικὴ γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τόσο τῆς πόλης ὅσο καὶ τοῦ πανεπιστημίου.

Ἡ δευτέρη πλευρὰ, ἔδωσε μεγαλύτερη ἐμφαση στὴ χωροκοινωνικὴ ταυτότητα τῆς σχέσης πανεπιστημίου-πόλης, μὴ ἐπιμένοντας ἰδιαίτερα στὴν ἐξειδίκευση αὐτῆς τῆς ταυτότητας στὴν περίπτωση τῶν περιφερειακῶν πόλεων. Ὡστόσο, ἡ συνελπίστη ἀναφορὰ στὸ βόλο, ὑποκινούμενη ἀπὸ τὸ ἴδιο τὸ περιβάλλον τοῦ Συμπόσιου ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν συγκεκριμένη πρόταση τῆς τελευταίας εἰσήγησης, προσδιόρισε τὶς ἐνδεχόμενες ἰδιαίτερες διαστάσεις αὐτῆς τῆς χωροκοινωνικῆς ταυτότητας στὶς ἑλληνικὲς περιφερειακὲς πόλεις.

Θά ἦταν δύσκολο νὰ κάνει κανεὶς κριτικὴ πάνω στὸ γεγονός ὅτι οἱ εἰσηγήσεις καὶ συζητήσεις συγκεντρώθηκαν στὰ παραπάνω ἢ, καλύτερα, στὸ παραπάνω κεντρικὸ θέμα. Διαφάνη-

κε πάντως καθαρὰ ἡ ἀνάγκη μιᾶς δομικῆς συνολικῆς θεώρησης τοῦ ζητήματος "πανεπιστήμιο-περιφερειακὴ πόλη", ἰδίαιτερα γιὰ τὶς σημερινὲς ἑλληνικὲς συνθήκες. Μιὰ τέτοια θεώρηση προσεγγίστηκε σημαντικὰ ἀπὸ μερικὲς εἰσηγήσεις καὶ παρατηρήσεις, ἡ σαφὴς ὅμως διατύπωσή της σ' ἓνα τιτοιο εἰσαγωγικὸ σημείωμα νομίζω ὅτι θά ἦταν παρακινδυνευμένη μειώνοντας τὸν πλοῦτο τῶν θεμάτων πού συζητήθηκαν στὴ Συνάντηση.

Στὴ Συνάντηση ἀναπτύχθηκε καὶ μιὰ σειρά ἀπὸ ἄλλα ζητήματα πού, στὴν πλειονότητά τους, μποροῦν νὰ ἐνταχθοῦν στὸ παραπάνω κεντρικὸ θέμα ἔχουν ὅμως καὶ μιὰν αὐτονομία πού τοὺς προσδίδει ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον. Θά παραθέσω ἀπλῶς τὰ ζητήματα κρατώντας τὴ σειρά τῶν εἰσηγήσεων καὶ ἔχοντας τὴν εὐθύνη γιὰ τὴν, ἐνδεχόμενα αὐθαίρετη, συγκεφαλαίωση τῶν ἀπόψεων πού διατυπώθηκαν.

Ἡ συγκεφαλαίωση καὶ παράθεση αὐτῆ τῶν ἀπόψεων ἔχει τελικὰ καὶ τὴ θέση μιᾶς σύντομης ἀναδρομῆς στὴν πορεία τῆς Συνάντησης καὶ εἶναι ἴσως χρήσιμη γιὰ τὸν ἀναγνώστη πού θά ἤθελε νὰ ἔχει μιὰ συνοπτικὴ εἰκόνα της, πρὶν προχωρήσει στὴ μελέτη τῶν περιλήψεων καὶ τοῦ πλήρους κείμενου τῶν εἰσηγήσεων.

Τὰ ζητήματα αὐτὰ ἦταν, κατὰ τὴν ἀποψή μου, τὰ παρακάτω:

Ἡ ἰδιαιτερότητα τοῦ χαρακτήρα τῶν ἐκπαιδευτικῶν κτιρίων καὶ ἡ εὐθύνη τῶν σχεδιαστῶν τους: οἱ διαφοροποιήσεις τῶν ἡλικιῶν, ὁ ἀριθμὸς τῶν σπουδαζόντων, τὸ μέγεθος τῶν ἐκπαιδευτηρίων, ἡ θέση τους στὴν πόλη, ἡ μορφή τους, ἀλλὰ καὶ οἱ σχέσεις τόσο μεταξὺ τους ὅσο καὶ μὲ τὰ ἄλλα ἰδρύματα τῆς πόλης εἶναι μερικὰ ἀπὸ τὰ ζητήματα πού θά πρέπει οἱ ἀρχιτέκτονες καὶ πολεοδόμοι νὰ παίρνουν σοβαρὰ ὑπε-

ψη τους. Ίδιαίτερα για τὸ ζήτημα τῆς μορφῆς τῶν πανεπιστημίων καὶ τῆς σχέσης τους μετὰ τὴν πόλη, ἔχει (διαίτη) ἀξία ὄχι ἡ κραυγαλέα ἐμφάνιση ἀλλὰ ἡ αὐστηρότητα καὶ αὐτότητα τῆς ἐσωτερικῆς δομῆς (εἰσήγηση Εὐ. Παπανούτσου).

Ἡ ἔλλειψη σύνδεσης ἀνάμεσα στὴ βιομηχανικὴ παραγωγή καὶ τὸ πανεπιστήμιο στὴν Ἑλλάδα: τὰ ἑλληνικὰ πανεπιστήμια παρουσιάζουν σοβαρὲς ἀδυναμίες στὸν τομέα τῆς ἐρευνας εἰσάγουν τὸν ἐρευνητικὸ τους προσανατολισμό, δὲν παράγουν ἐχνολογία καὶ ὁ φυσικὸς τους ρόλος στὴν παραγωγή γνώσης καὶ στελεχῶν κινδυνεύει νὰ ἀποδυναμωθεῖ (εἰσήγηση Ντ. Μίρη).

Ἡ αὐτόνομη προσωπικότητα καὶ ὀργανικότητα τοῦ πανεπιστημίου, πού ἀναπτύσσεται μὲν σὲ ἀλληλεπίδραση μετὰ τὴν πόλιν αὐτῆς, ἀποφεύγει ὅμως νὰ αὐτοπεριοριστεῖ: τὸ πανεπιστήμιο, ὡς ἕνας σχηματισμὸς "ἀτυπῶν κοινοτήτων", χαρακτηρίζεται ἀπὸ αὐτοτέλεια ἀλλὰ καὶ ἀβεβαιότητα στὴν ἀνάπτυξή του. Αὐτὸς εἶναι καὶ ἕνας ἀπὸ τοὺς λόγους πού ἔχουν χρεωκοπήσει τὰ μοντέλα συστηματικοῦ σχεδιασμοῦ του, ἡ ἀνεπιτυχία πού μπορεῖ νὰ νὰ στοιχειοθετηθεῖ ἀπὸ τὴν ἐμπειρία τῶν campuses (εἰσήγηση C.B. Wilson).

Ἡ ἀλληλεξάρτηση τῆς ἀκαδημαϊκῆς ὀργάνωσης τῶν πανεπιστημίων καὶ τῆς σχέσης πανεπιστημίου-πόλης: διαπιστώνεται ἡ ἔλλειψη συστηματικῆς ἐρευνας στὸ θέμα αὐτὸ καὶ ἐπιχειρεῖται μιὰ διερεύνηση τῆς ἐννοιολογικῆς ὑποδομῆς καὶ τῆς μεθόδου πού εἶναι ἀπαραίτητη γιὰ τὴ συστηματικὴ μελέτη τοῦ θέματος (εἰσήγηση Π. Τζώνου).

Ἡ ἐξέλιξη καὶ εἰδικὰ ζητήματα πού ἀφοροῦν στὴ σχέση πανεπιστημίου-πόλης: ἐξετάζεται, πρῶτα, πῶς τὸ πανεπιστήμιο μπορεῖ νὰ ἐμπλακεῖ σὲ προγράμματα μακροχρόνιας ἀνάπτυξης, δεύτερο πῶς πρέπει νὰ λειτουργήσῃ στὶς περιπτώσεις πού ἀπαιτῶνται, σύγκρουση ἀξιών ἀνάμεσα σ' αὐτὸ καὶ τοὺς στόχους τοῦ ὑποβάλλοντος καὶ, τρίτο, πῶς τὰ ἐρευνητικὰ προγράμματα ἑνὸς πανεπιστημίου μποροῦν νὰ συμβάλλουν στὴ λύση

ση τῶν προβλημάτων τῆς πόλης (εἰσήγηση Θ. Ἀργυρόπουλου, Μ. Γιαουτζή-Φλυτζάνη).

Τὰ προβλήματα πού προκύπτουν στὴν ἰσλαμικὴ κοινωνία ἀπὸ τὴ μεταφορὰ ξένων πανεπιστημιακῶν προτύπων: ἐνῶ στὴν παραδοσιακὴ ἰσλαμικὴ κοινωνία τὸ τζαμί ἦταν τὸ κέντρο τῶν ἐκπαιδευτικῶν, πολιτιστικῶν καὶ κοινωνικῶν δραστηριοτήτων τῆς πόλης καὶ, παράλληλα, τὸ χωρικὸ της κέντρο, σήμε-ρα, ἡ εἰσαγωγή δυτικῶν προτύπων ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά ἔχει ὑποβιβάσει τὴν παραδοσιακὴ ἔννοια τῆς ἐκπαιδευτικῆς ὁλο-τητας καὶ, ἀπὸ τὴν ἄλλη, ἔχει ἀλλοιώσει τὴ φυσικὴ δομὴ τῆς πόλης (εἰσήγηση A. Bokhari).

Ἡ ἀνάγκη σύνδεσης ἑνὸς μελλοντικοῦ πλέγματος ἀνώτατης παιδείας στὴν Ἑλλάδα μετὰ τὶς πραγματικὲς προοπτικὲς οἰκονομικῆς ἀνάπτυξης τοῦ ἑλλαδικοῦ χώρου: ἡ μελέτη αὐτῆς τῆς σύνδεσης εἶναι δυνατὴ ὅταν ληφθοῦν σοβαρὰ ὑπ' ὄψη οἱ τομεῖς ὅπου μπορεῖ ἡ ἀνώτατη παιδεία νὰ προσφέρει ὑπηρεσίες, δηλαδή α) ἡ παραγωγή καὶ ἐφαρμογὴ τῆς γνώσης, β) ἡ ἐπαγγελματικὴ κατάρτιση τῶν ἐπιστημόνων καὶ γ) ἡ κοινωνικοποίηση τῶν ἀνθρώπινων ομάδων (εἰσήγηση I. Δ. Τριανταφυλλίδη).

Ἡ ἰδιαιτερότητα τοῦ πανεπιστημίου ὡς μιὰ ὀργανικὴ μορφή χωρο-κοινωνικῆς ὀργάνωσης: τὸ πανεπιστήμιο ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ στοιχεῖα-παράγοντες ὑποστήριξης στὴν πόλιν ἢ ἀντιστοι-χίαις "διεγερσιμότητας". Ἀνάπτυξη καὶ ἀπομόνωση εἶναι δύο πόλοι χωρο-κοινωνικῆς ὀργάνωσης πού ὀρίζονται ἀπὸ παρά-γοντες ὅπως ὁ βαθμὸς διεγερσιμότητας, ἡ σύγκρουση καὶ ἡ ἐξαρτημένη ἢ ἀνεξάρτητη ὀργάνωση (εἰσήγηση Δ. Α. Φατούρου).

Ἡ διαπίστωση ὅτι ἡ ἐνσωμάτωση τοῦ πανεπιστημίου στὴν πό-λιν εἶναι μιὰ διαδικασία ἐπὶ μέρους συμπτώσεων καὶ συγκρού-σεων: ἂν καὶ ὁ θεσμὸς τοῦ πανεπιστημίου, ὡς στοιχεῖο τῆς ἀστικῆς πόλης, συμβάλλει στὸν ἀστικὸ μετασχηματισμὸ τῶν περιφερειακῶν πόλεων, ἐντούτοις, ὡς θεσμὸς πού ὑπερασπί-ζεται τὴν καθολικότητα τοῦ ἀνθρώπου, συγκρούεται μετὰ τὴ

συγχρονη πόλη άμφιλοβητώντας τήν ταξική της συγκρότηση και τή μερικότητα της (είσήγηση Ν. Παπαμίχου).

Οι δυσκολίες ούσιαστικής άμφιόρομης σύνδεσης άνάμεσα σέ μία έπαρχιακή πόλη και σ' ένα νέο πανεπιστήμιο: ή μέχρι τώρα έμπειρία, στην περίπτωση του Πανεπιστημίου Πατρών, έχει δείξει, πρώτα, τή έσωστρέφεια, τή φυγή, τόν άποπροσανατολισμό και τή μυθοπλασία στό χώρο τής πανεπιστημιακής κοινότητας, και, δεύτερο, τήν έλλειψη "κέντρων ύποδοχής" του πανεπιστημίου άπό τήν πόλη, τήν άδιαφορία τών κατοίκων της και τήν έκμεταλλευτική τους διάθεση (είσήγηση Α. Σισσούρα).

Η άμερικανική έμπειρία γύρω άπό τίς προσπάθειες ένταξης τών πανεπιστημίων στις πόλεις: μέσα άπό τή μελέτη μιας περίπτωσης στην Washington D.C., φάνηκαν οι διαστάσεις του προβλήματος του γιγαντισμού και, άκόμη, ή άνάγκη για μιάν άνθρώπινη κλίμακα τών πανεπιστημιακών κτιρίων, ώστε νά μή συγκρούονται μέ τίς άξίες και τά όπτικά πρότυπα τών άνθρώπων τής πόλης όπου έντάσσονται (είσήγηση Ρ. Lizon).

Η πρόσφατη έμπειρία στην Όμοσπονδιακή Γερμανία πού έδειξε τήν άνάγκη άπομυθοποίησης τής τάσης για ένσωμάτωση τών πανεπιστημίων στις πόλεις: τά προβλήματα είναι τόσο πολλά και ή ιδιαιτερότητά τους κατά περίπτωση τέτοια, ώστε χρειάζεται μιά πολλαπλότητα και εύελιξία στις λύσεις, πιά ρεαλιστική άπό τίς όποιες φαίνεται νά είναι εκείνη του "πολυκεντρικού" πανεπιστημίου πού μπορεί εύκολότερα νά ένταχθεί σέ μιάν ύπάρχουσα άστική δομή (είσήγηση Η.-J. A-minde, W. Dunkl).

Η χρεωκοπία του ύπερπρογραμματισμού και ή άξία τής συνολικής αντίληψης άπό τήν πλευρά τών σχεδιαστών για τό συνολικο πανεπιστήμιο-πόλη αλλά και για τήν ίδια τή μορφή του πανεπιστημίου: τά λεπτομερειακά κτιριολογικά προγράμματα, τονίστηκε μέ έμφαση, έχει άποδειχθεί ότι τό μόνο πού ισορροϋν νά κάνουν είναι νά περιορίσουν τήν συνολική σύλληψη ενός πανεπιστημιακού όργανισμού, ενός όργανισμού πού

είναι άπαραίτητο νά διέπεται άπό μιά ίσχυρή κεντρική έδεά τόσο για τή μορφή του όσο και για τή σχέση του μέ τήν πόλη (είσήγηση Γ. Κανδύλη).

Ο σύνθετος κοινωνικός ρόλος του σημερινού πανεπιστημίου: τό πανεπιστήμιο, σήμερα, έκτός άπό τήν συμβολή του στην παραγωγή γνώσης και στελεχών και στην άνανέωση του ίδιου του έαυτού του, συμβάλλει στό μετασχηματισμό τής πολιτιστικής κληρονομιάς και στην άνάπτυξη τής πολιτικής συνείδησης του κοινωνικού του περιβάλλοντος. Η γεωγραφική ένταξη στην πόλη είναι βασική, έχει χάσει όμως ένα μέρος τής όργανικότητάς πού είχε στους πρώτους πανεπιστημιακούς σχηματισμούς (είσήγηση Τ. Κωτσιόπουλου).

Η ιδιάζουσα θέση του Βόλου στό σημερινό άναπτυξιακό μοντέλο τής Ελλάδας: ο Βόλος είχε πάντοτε μιά παράδοση στη βιομηχανία πού σήμερα τείνει νά άνακτήσει τήν παλιά της σημασία και ένισχύεται άκόμη περισσότερο μέ τήν έξέλιξη του Βόλου σαν σημαντικού διαμετακομιστικού κρίκου σέ σχέση μέ τήν Μέση Άνατολή. Σε μιά τέτοια προοπτική, ή δημιουργία ενός πρωτοποριακού στή δομή του πανεπιστημιακού όργανισμού θά παίξει καθοριστικό ρόλο (είσήγηση Δ. Πιτσιώρη).

Άκόμη, ή δυνατότητα άμεσης σύνδεσης ενός πανεπιστημίου στό Βόλο μέ τήν τοπική άυτοδιοίκηση: τό πανεπιστήμιο του Βόλου μπορεί νά είναι ένα Δημοτικό πανεπιστήμιο πού δέν θά άκολουθήσει άπαραίτητα τό μοντέλο τών άλλων άνώτατων εκπαιδευτικών ίδρυμάτων τής χώρας μας. θά ξεκινήσει, έσως, άπό μεταπτυχιακά προγράμματα έξειδίκευσης και θά άγκαλιάσει έρευνητικά τομείς όπως ή ύδροβιολογία, ή τεχνολογία τών μετάλλων, ή λαϊκή άρχιτεκτονική και άναβίωση, ή άρχαιολογία τής νεολιθικής περιόδου και ή Ιατρική έξειδίκευση (είσήγηση Θ. Παπαγιάννη).

Τό πρόβλημα τής κτιριακής ύποδομής τών νέων πανεπιστημίων, οι παράγοντες πού τό έπηρεάζουν και τά κριτήρια πού άξιολογούν τίς κάθε φορά προτεινόμενες λύσεις. Η σημα-

τία του χαμηλού κόστους της κατασκευής, της εξοικονόμησης ενέργειας και του χαμηλού κόστους συντήρησης. 'Ακόμη, η διαφοροποίηση ανάμεσα στις περιπτώσεις αρχικού σχεδιασμού αϊ επανασχεδιασμού (είσηγηση Κ. Θεοδωρακόπουλου).

τέλος, η πρακτική σημασία της χρησιμοποίησης της ύπαρ-
ουσας κτιριακής υποδομής του Βόλου για την εγκατάσταση
ένός πανεπιστημίου: ο Βόλος, όπως και μιά σειρά από άλλ-
ες ελληνικές πόλεις, διαθέτει μιά σειρά από κτίσματα σε
επλή κατάσταση και κάτω από κρατική διαχείριση σήμερα, που
μπορούν να ένταχθούν σ' ένα προσεκτικά μελετημένο πλέγμα
ού θα στεγάσει τουλάχιστο ένα σημαντικό μέρος των προ-
τεινομένων χώρων. Μιά τέτοια λύση είναι, άμεση, οικονομι-
κά συμφέρουσα και, το κυριώτερο, σύμφωνη με μιά προχωρη-
νη αντίληψη σχέσης του πανεπιστημίου με την πόλη και
κοινωνικού ρόλου του πανεπιστημίου (είσηγηση Ν. Βασιλοπού-
λου, Ε. Γιαννουρή, Ν. Δικέφαλου, Γ. Καντερέ, Μ. Μανωλά, Δ. Νι-
λάου, Χ. Πανταζίδη, Ξ. Πενταφρονίμου, Μ. Τζάρα, Α. Τσίγκα).

* * *

4

Τό Διεθνές Συμπόσιο του Βόλου γενικά και η τέταρτη Συνάν-
τι ή του είδικότερα, για τό ρόλο του πανεπιστημίου στό
μασχηματισμό των περιφερειακών πόλεων, είχε, κατά την
άποψή μου, δύο όψεις:

Η μιά όψη - που νομίζω ήδη αναπτύχθηκε αρκετά στά προη-
γούμενα και θα φανεϊ και στά κείμενα των εισηγήσεων-άφο-
ρσ στό ίδιο τό αντίκειμενο. Τό Συμπόσιο του Βόλου ήταν,
καίς άμφιβολία, πολύτιμη έκδήλωση όπου συζητήθηκαν εί-
δικά προβλήματα αρχιτεκτονικής και πολεοδομίας του έλλη-
νιού χώρου, με έμφαση στή συστηματική έπιστημονική τους
πρόσγγιση. Για πολλά από τά προβλήματα αυτά, φάνηκε ότι

μπορούν πιά να διατυπωθούν συγκεκριμένες λύσεις ενώ, πα-
ράλληλα, ο πλοϋτος των απόψεων που άκούστηκαν θά είναι
σίγουρα άφορηή για την παραέρα διερεύνησή τους.

Η δεύτερη όψη του Συμποσίου, όμως, νομίζω ότι ήταν πιο
ούσιαστική. Τό Συμπόσιο απέδειξε πρώτα τή δυνατότητα ά-
νοίγματος των σημερινών πανεπιστημίων προς ένα πλατύτερο
κοινό και, δεύτερο, τή δυνατότητα των περιφερειακών πό-
λεων και του Βόλου είδικότερα, να στεγάσουν και να προω-
θήσουν σε μόνιμη πιά βάση τέτοιες έκδηλώσεις.

Τό ελληνικό πανεπιστήμιο, σήμερα περνάει μιά κρίση που
είναι γνωστή σε όλους. Είναι μιά κρίση θεσμών, έσωτερι-
κής δημοκρατίας αλλά και, παράλληλα, μιά κρίση γενικότε-
ρου ρόλου του πανεπιστημίου στην παραγωγή της γνώσης και
υποβιβασμού του ως προς την ποιότητα της διδασκαλίας και
της έρευνας. Στο Συμπόσιο του Βόλου, η ένεργητική συμμε-
τοχή ενός σημαντικού αριθμού διδασκόντων και φοιτητών του
Α.Π.Θ. έδειξε πόσο συμπιεσμένο είναι αυτό τό ανθρώπινο δυ-
ναμικό στά στενά πλαίσια της Σχολής του και κάτω από τους
όρους της σημερινής κρίσης του πανεπιστημίου. Καί φάνηκε
πόσο συμπιεσμένο είναι με την σχεδόν άπροσδόκητη πολλα-
πλότητα και εύρύτητα των απόψεων που διατυπώθηκαν και με
ύψηλό βαθμό έπικοινωνίας που αναπτύχθηκε στό πλαίσιο του
Συμποσίου, όπου οι όροι της κρίσης είχαν, έστω και προ-
σωρινά, άρθεϊ.

Παράλληλα, τό επίπεδο συνεισφοράς του δυναμικού του Βό-
λου ήταν ύψηλό τόσο από την οργανωτική όποψη, όσο και ά-
πό την άποψη της ούσιαστικής συμμετοχής στό Συμπόσιο. Ά-
ποδείχτηκε στην πράξη η έκανότητα του Βόλου να στεγάσει
ύψηλού έπιπέδου δραστηριότητες και διαφάνηκε με σαφήνεια
τό πραγματοποιήσιμο της εγκατάστασης τέτοιων δραστηριοτή-
των σε μόνιμη βάση.

Αυτή η δεύτερη όψη του Συμποσίου λειτούργησε και σαν έ-

να ούσιῶδες συμπέρασμα, για την τέταρτη και τελευταία Συνάντησή του. Σ' ένα πλαίσιο απόψεων που υποστηρίζουν την ανάγκη αποκέντρωσης και που γίνονται όλο και περισσότερο συνείδηση σ' όλους, τέτοιες εκδηλώσεις απέδειξαν στην πράξη ότι οι ιδέες για ένα ανώτατο εκπαιδευτικό ίδρυμα στό βόλο και ρεαλιστικές είναι και, τό κυριώτερο, ξεφεύγοὺν από τά στενά πλαίσια ενός τοπικιστικοῦ ενδιαφέροντος έχοντας γενικώτερη ἀξία τόσο για την ίδια την ανώτατη εκπαίδευση όσο και για την περιφερειακή ἀνάπτυξη στή χώρα μας.

ΠΡΟΣΦΩΝΗΣΗ ΤΟΥ ΔΗΜΑΡΧΟΥ ΒΟΛΟΥ

Είμαι μεγάλη ή χαρά μου σήμερα, πού έχω τήν εύκαιρία νά ξεκινησω, μ'αυτή τήν σύντομη προσφώνηση, τήν τέταρτη συνάντηση του Διεθνους Συμπίσιου του Βόλου.

Τό σύνολο του Συμπίσιου αυτού αποτέλεσε μιάν άξιόλογη έκδήλωση πού απέδειξε τίς ύψηλές δυνατότητες τής πόλης μας στον έκπαιδευτικό τομέα. Τό ένδιαφέρον, όμως, γι'αυτή τήν τέταρτη συνάντηση είναι έντονώτερο μιά και πρόκειται νά διερευνήσει έπιστημονικά ένα από τά πιο σημαντικά σημερινά προβλήματα τής πόλης μας, τής Μαγνησίας αλλά και τής Θεσσαλίας γενικώτερα, τό πρόβλημα του πανεπιστήμιου.

Ό Βόλος, άγαπητοί σύεδροι, είναι μιá πόλη μέ ζωντανή παράδοση τόσο στον τομέα τής παραγωγής όσο και στον τομέα τής πολιτιστικής και πνευματικής δραστηριότητας. Η σημερινή πόλη, όπως είναι βέβαια γνωστό, είναι τό τέταρτο πληθυσμιακό κέντρο τής χώρας αλλά τό τρίτο ως προς τή βιομηχανική παραγωγή μετά τήν Αθήνα και Θεσσαλονίκη. Η σημερινή ανάπτυξη του Βόλου οφείλεται φυσικά σέ μεγάλο βαθμό στη θέση τής πόλης μας στο έλλαδικό χώρο και στην ένδοχώρα της. Δέν πρέπει, όμως, νά ξεχνούμε ότι παράλληλα ό Βόλος έχει στηρίξει τήν βιομηχανική αλλά και τήν πολιτιστική του ανάπτυξη σ'ένα παρελθόν πλούσιο σέ παραγωγική δραστηριότητα, κοινωνικούς αγώνες και εκπαιδευτικούς θεσμούς.

Έδώ στο Βόλο δημιουργείται, στις άρχές του αιώνα, τό πρώτο εργατικό κέντρο όχι σαν κάτι ξεκομμένο από τήν πολιτιστική ζωή και κοινωνική δραστηριότητα των άρχών του αιώνα. Στο Βόλο, ακόμη, ιδρύεται τό Παρθεναγωγείο όπου διδάσκει ό Δελμοϋζος και γίνεται μιá προσπάθεια εφαρμογής, εκείνη τήν εποχή, των ιδεών τής εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης.

Όλα αυτά τά θεωρούμε σημαντικά γιό τήν πόλη μας, τά θεω-

ρούμε σάν κομμάτι αυτής της πολιτιστικής παράδοσης. Γι' αυτό, σήμερα, ύστερα από τόσες δεκαετίες, θεωρούμε λίγο παράδοξο τό ότι δέν υπάρχει σήμερα μιά πανεπιστημιακή σχολή στην πόλη μας καί σ' όλη τήν εύρύτερη περιοχή της Θεσσαλίας καί της Ήπειρου.

Εμεῖς πού υπηρετοῦμε τήν τοπική αὐτοδιοίκηση καθώς καί ἄλλοι παράγοντες τῆς πόλης, πιστεύουμε ὅτι πρέπει νά δημιουργηθεῖ ἕνα πανεπιστήμιο. Χρειάζεται νά δημιουργηθοῦν ὁρισμένες πανεπιστημιακές σχολές πού δέν θά εἶναι ξεκομμένες ἀπό τήν δομή καί τίς δραστηριότητες τῆς πόλης μας, ἀλλά θά ἔχουν ἀμεση σχέση μέ τίς παραγωγικές διαδικασίες, πού ἀναπτύσσονται στην πόλη ὅπως ἐπίσης καί μέ τήν κοινωνική της σύνθεση καί τίς ἄλλες δραστηριότητες.

Ἔτσι προτείνουμε ὅτι μιά σχολή Μηχανολογίας, μιά σχολή Ἀρχιτεκτονικῆς - μιά πού ἔχουμε μεγάλη παράδοση στην ἀρχιτεκτονική ὅπως ἐπίσης καί πολλά προβλήματα πολεοδομικῆς φύσης - ἢ τέλος μιά σχολή Κοινωνιολογίας εἶναι ἀπαραίτητες σήμερα στην πόλη μας. Εἶναι θετικό, εἶναι εὐτυχές ὅτι στό ρυθμιστικό σχέδιο πού ἐκκρεμεῖ σήμερα γιά τήν πόλη μας ὑπάρχει ἡ πρόταση νά ἀναπτυχθεῖ ὁ βόλος σάν κέντρο ἐρευνητικῶν δραστηριοτήτων.

Στό σημεῖο αὐτό θά ἤθελα, ἐκπροσωπώντας τήν τοπική αὐτοδιοίκηση νά πῶ μιά σκέψη μου καί, παράλληλα, νά κάνω μιάν ἀνακοίνωση σχετικά μέ τίς δραστηριότητες τῆς τοπικῆς αὐτοδιοίκησης. Ἀναμφισβήτητα, οἱ δραστηριότητες αὐτές εἶναι σήμερα συρρικνωμένες. Παράλληλα, ὅμως, ἔχει ἀρχίσει νά γίνεται ἀντιληπτό ὅτι ὁ ρόλος τῆς τοπικῆς αὐτοδιοίκησης στίς τοπικές ὑποθέσεις πρέπει νά διευρυνθεῖ.

Ἡ καθημερινή πρακτική ἐπιβάλλει τήν ἀναγνώριση αὐτοῦ τοῦ διευρυμένου ρόλου, παρ' ὅλα τά ἀδιέξοδα ἀπό τήν συγκεντρωτική συγκρότηση τῆς κεντρικῆς ἐξουσίας. Οἱ σχέσεις πού ἀναπτύσσονται μέ τήν ἐνταξή μας στην Ε.Ο.Κ. ἐπιβάλλουν πλέον οἱ τοπικές ἀρχές νά ἔχουν ἀρμοδιότητα, νά ἔχουν θέ-

σεις στά τοπικά προβλήματα. Αὐτό ὅμως σημαίνει ὅτι, γιά νά μπορέσουν οἱ ἐκπρόσωποι τῆς τοπικῆς αὐτοδιοίκησης νά πάρουν σωστή θέση στά προβλήματα πού ἀπασχολοῦν τήν πόλη, πρέπει νά ἔχουν μιά ἐπιστημονική καί τεχνική ἐπάρκεια πού δέν μποροῦν νά τήν ἔχουν, μποροῦν ὅμως νά τήν παρέξουν οἱ ἐρευνητές, τά πανεπιστήμια. Ἔτσι ἡ τοπική αὐτοδιοίκηση θά μπορέσει ὑπεύθυνα μέ τεκμηρίωση ἐπιστημονική νά ἀντιμετωπίσει τά διάφορα προβλήματα πού ἔχει μπροστά της γιά λύση.

Ὁ βόλος ἔχει σήμερα, καί πιστεύω καί ἄλλες πόλεις, μιά πολυπλοκότητα προβλημάτων, ἔχει σύνθετα προβλήματα. Ἀναπτύσσεται μέ τό λιμάνι σέ διαμετακομιστικό κέντρο, ἀναπτύσσεται σάν κέντρο ἐντατικοῦ προγραμματισμοῦ, ἔχει προβλήματα μέ τή βιομηχανία, μέ τήν προστασία περιβάλλοντος, κλπ. Γιά νά ἀντιμετωπιστοῦν ὅλα αὐτά τά προβλήματα χρειάζεται ἐπιστημονική ἐπάρκεια. Πιστεύουμε ὅτι τό πανεπιστήμιο, ἡ ἐρευνα μπορεῖ πάρα πολύ νά βοηθήσει τούς τοπικούς ἐκπροσώπους μιάς πόλης γιά νά ἀντιμετωπίσουν τά προβλήματα, γιά νά υἱοθετήσουν τά σωστά μέτρα πού πρέπει νά πάρουν, γιά νά σταθμίσουν, τέλος - πού εἶναι πολύ σημαντικό - τίς διαφορές συνέπειες ἀπό τήν ἐφαρμογή τῶν διαφόρων προγραμμάτων. Ὅλα αὐτά τά ζητήματα σήμερα βεβαίως δέν ἀντιμετωπίζονται γι' αὐτό ἐμεῖς βλέπουμε θετικά τό ζήτημα τῆς ἀνάπτυξης τῆς σχέσης πόλης καί πανεπιστήμιου.

Εἶχα τήν εὐκαιρία νά πάρω μέρος σέ μιά συνάντηση πού ἐγίνε στόν Ο.Ο.Σ.Α. τόν περασμένο Ὀκτώβριο. Ἐκεῖ τέθηκαν τέτοια θέματα καί ἀναπτύχθηκε ἡ ἀποψη ὅτι θά μπορούσε νά δημιουργηθεῖ ἕνα κέντρο Ἐρευνῶν - κάτι ἀνάλογο γίνεται καί σέ ἄλλες εὐρωπαϊκές πόλεις, γιά θέματα τοπικῆς αὐτοδιοίκησης, γιά θέματα πολεοδομίας καί θέματα πόλεων - πού θά μπορούσε νά λειτουργεῖ σέ τοπική κλίμακα καί ταυτόχρονα θά μπορούσε νά παρέχει συμβουλές καί σέ ἄλλες πόλεις μέ παρόμοια προβλήματα. Ἐνα τέτοιο κέντρο θά μπο-

ροῦσε νά ἐξελιχθεῖ, μέ ἄλλα λόγια, σέ ἓνα τεχνικό καί ἐπι-
στημονικό σύμβουλο τῆς τοπικῆς αὐτοδιοίκησης γιά τά προ-
βλήματα πού ἀντιμετωπίζει. Ἐμεῖς σάν πόλη διεκδικήσαμε
αὐτό τό Κέντρο νά γίνεῖ στό Βόλο. Νομίζουμε ὅτι ὅλα τά
ἄνθετα προβλήματα πού ἀντιμετωπίζουμε ἐπιτρέπουν, ἐπι-
ἄλλον τήν ἀνάγκη δημιουργίας ἐνός τέτοιου κέντρου.

Λέν θά ἤθελα περισσότερο νά σᾶς κουράσω. Θά ἤθελα νά εὐ-
ηθῶ καλή εὐδόωση τῶν ἐργασιῶν τοῦ Συμποσίου σας, νά
εὐχαριστήσω ὄλους ἐσᾶς πού δεχθήκατε νά πάρετε μέρος στή
σημερινή Συνάντηση, νά εὐχαριστήσω καί πάλι τούς διοργα-
νιστές τοῦ Συμποσίου αὐτοῦ πού γίνεται ὅπως εἶναι γνωστό
ἀπό τό Ἐργαστήριο Εἰδικῆς Κτιριολογίας τοῦ Α.Π.Θ. καί
τό Τεχνικό Ἐπιμελητήριο τοῦ Βόλου μέ τήν συμπαράσταση
τοῦ Δήμου, νά εὐχαριστήσω ἰδιαίτερα τόν καθηγητή κ.Τριαν-
ταφυλλίδη καί τούς συνεργάτες του καί ὄλους ἐσᾶς πού εἴ-
πατε τήν καλωσύνη νά παρακολουθήσετε αὐτή τήν Συνάντηση.
Νά εἶστε βέβαιοι ὅτι ἐμεῖς τῆς τοπικῆς αὐτοδιοίκησης ἀλλά
καί οἱ πολίτες τοῦ Βόλου παρακολουθοῦμε μέ μεγάλο ἐνδια-
φέρον τή σημερινή Συνάντηση σας.

Σᾶς εὐχαριστῶ

ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ

THE PAPERS PRESENTED

*
Σ Η Μ Ε Ι Ω Σ Η Τ Ο Υ Ε Κ Δ Ο Τ Η

Τά κείμενα τῶν εἰσηγήσεων καὶ ἀκολουθοῦν, ἔχουν δοθεῖ ἀπὸ τοὺς εἰσηγητῆς στὴ Γραμματεία τοῦ Συμπόσιου καὶ δημοσιεύονται ἐδῶ μὲ ἐλάχιστες φραστικές διορθώσεις (ὅπως λάθη δακτυλογράφησης κλπ.)

Εἰδικά γιὰ τὴν εἰσήγησιν τοῦ Εὐάγγελου Πακανούτσου, τὸ κείμενον καὶ δημοσιεύεται προέκυψε ἀπὸ ἀπομαγνητοφώνησιν τῆς εἰσηγήσεως ἀπὸ μέρους τοῦ ἐκδότη καὶ ἔχει, κατὰ συνέπειαν, καὶ εὐθύνη γιὰ τὴν ἀπόδοσιν τοῦ ζωντανοῦ προφορικοῦ λόγου τοῦ εἰσηγητῆ. Τὸ ἴδιον ἔγινε καὶ μὲ τὶς εἰσηγήσεις τῶν Δημήτρη φατούρου καὶ Γεωργίου Κανδύλη, καὶ ἔκαναν ὅμως οἱ ἴδιοι ὀρισμένες τροποποιήσεις στὸ ἀπομαγνητοφωνημένον κείμενον.

EDUCATION AND URBANISM

EVANGELOS PAPANOUTSOS, Philosopher, Member of the Academy of Athens, Greece.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Είναι πολύ ένθαρρυντικό τό γεγονός ότι σήμερα οι άρχιτέκτονες και πολεοδόμοι δέν στηρίζονται μόνο στη φαντασία τους όταν πρόκειται νά σχεδιάσουν ένα έκπαιδευτήριο αλλά προσπαθοϋν νά αναλύσουν τή λειτουργία και τούς στόχους του, νά εξετάσουν τίς προθέσεις εκείνων πού τό παραγγέλουν και νά συζητήσουν μαζί τους σέ βάθος.

Ό σχεδιασμός τών έκπαιδευτηρίων πρέπει νά λογαριάζει σοβαρά διάφορα ζητήματα όπως είναι τά παρακάτω:

Πρώτα, ό χωρισμός τών έκπαιδευτηρίων κατά ηλικία. Σήμερα είναι γενικά άποδεκτό ότι κάθε ηλικία έχει τίς ίδιομορφίες της και, κατά συνέπεια, χρειάζεται και τό δικό της περιβάλλον.

Δεύτερο, ό αριθμός τών σπουδαζόντων. Τά καλύτερα παιδαγωγικά άποτελέσματα επιτυγχάνονται όταν οι αριθμοί τών σπουδαζόντων τόσο στην τάξη όσο και στό ίδρυμα συνολικά βρίσκονται ανάμεσα σέ όρισμένα όρια.

Τρίτο, ή θέση τών έκπαιδευτηρίων. Αντί, όπως καλύτερα, στό κέντρο τής πόλης σήμερα τό έκπαιδευτήριο πρέπει νά έχει τό δικό του περιβάλλον, τήν ήσυχία του και τίς καλές συνθήκες ύγιεινής διαβίωσης.

Τέταρτο ζήτημα, ή σχέση του έκπαιδευτηρίου μέ τ'άλλα ιδρύματα. Τό έκπαιδευτήριο πρέπει νά συσχετίζεται μέ τά άλλα ιδρύματα τής πόλης και νά μήν είναι άπομονωμένο.

* Βλ. σημείωση του έκδότη, σελ. 39

Πέμπτο, τέλος, ζήτημα είναι το σχήμα του εκπαιδευτηρίου. Ειδικά για τα πανεπιστήμια το ζήτημα αυτό εξακολουθεῖ-κα- κώς- νά παίζει πρωτεύοντα ρόλο. Σήμερα, πρέπει ο αρχιτέ- κτονας νά μὴν ἐπιζητεῖ κραυγαλέες προσόψεις ἀλλὰ νά δί- νει τὸ βάρος στὴν αὐστηρότητα καὶ συνέπεια τῆς ἐσωτερι- κῆς δομῆς.

Ὅλα τὰ παραπάνω ζητήματα εἶναι σοβαρά, δὲν ἀρκοῦν ὅμως γενικὲς συνταγὲς γιὰ τὴν ἀντιμετώπισή τους. Ὁ ἀδαμάντινος κανόνας γιὰ ἕνα ἀρχιτέκτονα-πολεοδόμο εἶναι νά προσδιο- ρίσει "γιὰ ποιά πόλη θὰ κτίσει καὶ γιὰ ποιά περίοδο τῆς ζωῆς της".

SUMMARY

It is very encouraging that contemporary architects and planners are not based merely on their imagination when they design an educational building, but attempt to analyze its function, to understand their clients and to discuss with them in depth.

The design of educational buildings must take seriously into account factors like the following:

First, the differentiation of educational buildings according to the age of pupils and students. Second, the optimum number of pupils and students concerning either class size of the total size of an educational institution. Third, the location of educational buildings: instead of being centrally located as in the past, they should have their own quiet and sanitary environment.

Forth, the relationship with other city institutions. Finally, the shape of an educational building: designers should avoid impressive facades and pay attention to the internal structure of such buildings.

Although these factors are important, they are not suf-

ficient to prescribe the exact form of an educational institution. The particular conditions of the area and the period of time in which an educational building is designed and built must be taken primarily into consideration.

Κύριε πρόεδρε, κύριε δήμαρχε, κύριοι σύνεδροι, κυρίες και κύριοι.

Όμολογώ, είμαι πάρα πολύ εύχαριστημένος και συγκινημένος πού μου δίνεται σήμερα ή εύκαιρία νά επικοινωνήσω μέ τό εκλεκτό αυτό κοινό τής χώρας μας. Βέβαια ή προσωπική μου συμμετοχή και παρουσία στό Συμπόσιο δέν έχει τό νόημα διτι περιμένω νά προσφέρω γνώσεις ήρθα για νά πάρω γνώσεις όχι νά προσφέρω. Και περιμένω τά πρακτικά έ τίς συζητήσεις αυτού του Συμποσίου για νά πληροφορηθώ. Ίδιαίτερα έχει τήν έξής άκόμη σημασία ή συμμετοχή σου αυτή: θέλω νά έγκωμιάσω τήν ώραία πρωτοβουλία πού 'χε τό Τεχνικό Έπιμελητήριο του Βόλου, ο Δήμος Βόλου-Παγασών και ή Αρχιτεκτονική Σχολή του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης για τήν όργάνωση αυτού του Συμποσίου. Ίδιαίτερα μέ συγκίνησαν τά λόγια του κυρίου Δημάρχου πού μάς θύμισε διτι ο Βόλος έχει μιά πολύ παλιά ιστορία στην έ παιδευτική μας ζωή. Η αλήθεια είναι διτι έδω και πάρα πολλά χρόνια από τουτον έδω τόν τόπο ξεκίνησαν ώραϊ-πρωτοβουλίες, ώραϊες προσπάθειες. Και τό Έργατικό Κέντρο τής πόλης μέ τήν έργατική νομοθεσία και δύο έξαιρετικοί άνθρωποι ο Δημήτρης Σαράτσης ο γιατρός και ο Αθανάσιος Δελμούζος ο παιδαγωγός πού ίδρυσαν τό Παρθεναγωγείο του Βόλου. Είναι χρόνια πάρα πολύ ώραϊα για τήν ιστορία μας. Χρόνια τά όποια άφησαν βαθύτατα ίχνη στην ιστορία μας κι έγώ είμαι ιδιαίτερα συγκινημένος κάθε φορά πού έρχομαι στό Βόλο γιατί πατῶ τά χώματα αυτά. Γράφω, γράφω και θά γράφω όσο ζω για αυτούς τους ανθρώπους: στους όποιους όφείλεται έθνική εύγνωμοσύνη. Και τώρα επιτρέψτε μου νά μπῶ άμέσως στό θέμα μου. Κάνω τίς άμέσως τή δήλωση διτι, δυστυχώς, δέν έχω ούσιαστικά νά προσφέρω τίποτε θετικό σέ ανθρώπους σάν και σάς πού δουλεύετε και έπιστημονικά και καλλιτεχνικά τό κτίμιο του σχολείου. Και θά σάς μιλήσω πιά πολύ όχι σάν

είδικός - γιατί δέν είμαι - αλλά σάν δάσκαλος, πού άξιώθηκε νά ζήσει τά πιά πολλά χρόνια αυτού του αιώνα και πού μπορεί νά ειλάσει σήμερα τί περίπου πρόκειται νά έπακολουθήσει στα έρχόμενα εικοσι χρόνια. Και δέν είναι μικρό πράγμα για τους αρχιτέκτονες, νομίζω, νά άκούσουν από ένα εκπαιδευτικό τί περίπου έχει ως τώρα πραγματοποιηθεί και τί πρόκειται νά πραγματοποιηθεί στό μέλλον. Έπαναλαμβάνω, μή περιμένετε καινούργια πράγματα αλλά μάλλον κοινούς τόπους.

Είναι, πρώτα-πρώτα, νά καμαρώσει κανείς γιατί σήμερα βλέπει αρχιτέκτονες - πού είναι οι πιά πολλοί τους και πολεοδόμοι, όρθά - νά μή στηρίζονται στην φαντασία τους μόνο και στό είδος των ύλικών πού μεταχειρίζονται για νά κτίσουν ένα εκπαιδευτήριο αλλά νά προσπαθούν νά μπούν βαθύτερα στην λειτουργία αυτού του εκπαιδευτικού ιδρύματος και νά προσαρμόσουν τή δουλειά τους στις ειδικές συνθήκες πού έρχεται τό ίδρυμα τουτο νά υπηρετήσει. Όχι βέβαια διτι τά στοιχεία αυτά δέν υπήρχαν πριν. Δέν έχει κανείς παρά νά παραδειγματιστεί λόγω χάση από τά πολύ παλιά χρόνια από τόν δικό μας τόν όρχαίο Ίπποδαμο πού μάς έχει αφήσει θαυμάσια ίχνη τής παρουσίας του και τής έργασίας του, για νά βεβαιωθεί διτι πάντοτε οι άνθρωποι πού σκόπευαν νά κτίσουν ιδρύματα και πόλεις κοίταζαν παραπάνω από τά στοιχειώδη και άμεσα συμφέροντα των παραγγελιοδόχων και των παραγγελιών και κοίταζαν νά δούν βαθύτερα τίς κοινωνικές υπηρεσίες πού προσφέρουν τά ιδρύματα αυτά. Όχι λοιπόν πού τά στοιχεία αυτά δέν υπήρχαν και πριν, σήμερα όμως κυριαρχούν. Και σήμερα βλέπει κανείς πραγματικά αρχιτέκτονες και πολεοδόμους οι όποιοι δέν έχουν έτοιμα και προκατασκευασμένα τά σχέδια για μιάν όρισμένη δομή παρά ζητούν πρώτα-πρώτα πληροφορίες από εκείνους πού παραγγέλλουν για τό τί άνάγκες έχουν και για τό τί σκοπούς έχουν αυτά τά κτίρια νά υπη-

ρετήσουν.

Εύτυχως, Αρχιτεκτονικές Σχολές μας λειτουργούν σήμερα όχι μόνο στην Αθήνα αλλά και στην Θεσσαλονίκη και είναι πιθανό στο μέλλον να πολλαπλασιαστούν και εύτυχως είχαμε ανέκαθεν στα Πολυτεχνεία μας σπουδαίους αρχιτέκτονες, μυαλωμένους ανθρώπους, ευαίσθητους ανθρώπους, που άφησαν λαμπρή κληρονομιά και κάθε χρόνο μας δίνουν για το μέλλον την έγγυση θετικής και γόνιμης εργασίας.

Έκείνο που όχι μας έλειψε αλλά συνήθως απουσιάζει από τις δουλειές μας είναι κατά την ταπεινή μου γνώμη ένας βασικός κώδικας, ένας καταστατικός χάρτης της αρχιτεκτονικής του σχολείου. Όχι ότι αυτός ο χάρτης λείπει από τους αρχιτέκτονες αλλά λείπει από τους μη αρμόδιους που θα αποφασίσουν το κτίσιμο των ιδρυμάτων. Και το άτύχημα είναι ότι την απόφαση για την ίδρυση και το κτίσιμο εκπαιδευτικών ιδρυμάτων την έχουν μη αρμόδιοι άνθρωποι: ιδιώτες, πολιτικοί, άνθρωποι που ασχολούνται με τα κοινά και για αυτό έχουμε τ'αποτελέσματα που βλέπουμε σήμερα. Δηλαδή, παρά τις προσπάθειες των ειδικών παρουσιάζουμε άτυχως στην πράξη-όχι στη θεωρία-αυτές τις άσχημες πόλεις που έχουμε σήμερα στην Ελλάδα. Λείπει λοιπόν θά ελεγα από τους μη ειδικούς αυτός ο καταστατικός χάρτης που θά είναι χρήσιμος να γίνει όχι δεκτός αλλά άκουστός τουλάχιστο, ώστε να υπάρχει συνεννόηση μεταξύ των αρχιτεκτόνων και εκείνων που θά αποφασίσουν την ίδρυση των ιδρυμάτων.

Επιτρέψατέ μου, αν και μιλώ σε ειδικούς, έπειδή ελπίζω ότι θά διαβάσουν τα πρακτικά μας αυτά και μη ειδικοί να σάς εκθέσω με λίγα λόγια τί θά μπορούσε να περιέχει αυτός ο καταστατικός χάρτης. Έν πρώτοις, θά είχε ένα γενικό μέρος, το πρώτο μέρος, όπου θά υπήρχαν δυο βασικές αρχές. Η πρώτη αρχή: πριν από το κτίσιμο οποιουδήποτε κτίσματος, είτε ιδιωτικού είτε δημόσιου, είτε πρόκειται τουτό να ικανοποιήσει ατομικές ανάγκες ή να υπηρετήσει

κοινωνικές ανάγκες, δυο πράγματα πρέπει να έξεταστούν. Το πρώτο: οι προθέσεις εκείνων που το παραγγέλλουν: ποιές είναι οι σκοπιμότητες επάνω στις οποίες στηρίζεται αυτός που παραγγέλλει για να ζητήσει το κτίσιμο του: τί επιδιώκει μ'αυτό να κάνει. Άς αφήσουμε τα ιδιωτικά κτίρια γιατί ή ιδιωτική πρωτοβουλία σπάνια δυστυχώς πειθαρχεί κι άς πάρουμε τα άλλα τα κτίσματα δημόσιου ενδιαφέροντος, εκεί όπου μπορεί επιτέλους να υπάρξει μια κοινή συνεννόηση κι ένας καταστατικός, όπως είπα, χάρτης. Ποιές είναι λοιπόν εκεί οι προθέσεις αυτών που παραγγέλλουν, ποιές είναι οι σκοπιμότητες που πρόκειται να υπηρετήσει το ίδρυμα; θά είναι έκκλησία, θά είναι έκπαιδευτήριο, θά είναι νοσοκομείο, θά είναι έμπορικό κέντρο, θά είναι δικαστήριο και ούτω καθ'έξής. Και δεύτερο πράγμα που πρέπει να έξεταστεί, όπως είπα, είναι οι πόροι με τους οποίους μπορούμε και θέλουμε να ιδρύσουμε αυτό το αντικείμενο. Όχι μόνο για την κατασκευή του—γιατί αυτό δυστυχώς γίνεται στην Ελλάδα και σε υπανάπτυκτα μέρη—αλλά και για τη συντήρησή του στο μέλλον. Γιατί ένα διδακτήριο όπως κι ένα οποιοδήποτε άλλο κτίριο δημοσίου συμφέροντος—και τα ιδιωτικά, αλλά δέν μιλώ για αυτά—έχει ανάγκη και από συντήρηση, όχι μόνο από κατασκευή.

Άν πληροφορηθούμε ότι ένας αρχιτέκτων ή πολεοδόμος έχει έτοιμα σχέδια για κάθε περίπτωση και μπορεί και τηλεφωνικώς άκόμη να μās δώσει πληροφορίες για αυτά και να μās πει " θά κτίσετε τουτό ή εκείνο όπου θέλετε", πρέπει να ποθμε μέσα μας ότι αυτός δέν είναι αρχιτέκτονας-τεχνίτης, δέν είναι τεχνίτης-καλλιτέχνης, έχει κάτι έτοιμο και δέν μās προσφέρει άπολύτως τίποτε, όπως δέν μπορεί ο γιατρός άπ'τό τηλέφωνο να πει πώς θά θεραπευθεί μια νόσος ή όπως δέν μπορεί ο δάσκαλος άπό το τηλέφωνο να άποτρέψει μια παιδική άνωμαλία. Πρέπει κι ο ένας κι ο άλλος να καθήσουν κάτω, να καλέσουν αυτούς που παραγ-

έλεον, νά τούς άκούσουν, νά πάρουν τίς οδηγίες τους
 τίς απαιτά, άφού συζητήσουν μέ τόν έαυτό τους και συσχε-
 τίσουν διάφορα πράγματα, νά κάνουν τίς προτάσεις τους.
 ατ, κυρίες και κύριοι, έμάθαμε πλέον—κι αυτό τό έμά-
 θημε τώρα τελευταία, έδώ και δυό τρεΐς αιώνες— ότι αυτό
 πού λέγεται άρχιτεκτονική και πολεοδομία δέν είναι άπλώς
 έργα μονάχα ή μίμηση ή έπανάληψη, αλλά είναι και έπι-
 στήμη και τέχνη. Έπιστήμη γιατί στηρίζεται πάντοτε στον
 έλεον τών έμπειρικών δεδομένων, όπως κάθε έπιστήμη, και
 τέχνη γιατί προϋποθέτει έλεύθερη σύλληψη, δημιουργική
 φαντασία και χαρά.

Τά τά δύο πρώτα σημεΐα είναι τό γενικό μέρος. Τώρα
 χόμαστε στό είδικό μέρος, στό δεύτερο μέρος. Έδώ πλέον
 έξει ειδικεύσουμε τούς διάφορους όρους και θά μιλήσουμε
 έπι μερως για τόν καθένα χωριστά. θά μου έπιτρέψετε,
 παρακαλώ πολύ, νά περιοριστώ στα έκπαιδευτήρια όπου έχω
 ποικιλία γνώμη κι όπου έχω μακρά πείρα.

Τό πρώτο πού έχομε νά συζητήσουμε έδώ είναι ό χωρισμός
 τών εκπαιδευτικών ίδρυμάτων. Έδώ και πολύ λίγα χρόνια
 έξει παιδευτικοί έπίστευαν ότι δέν χρειάζεται για κάθε
 ηλικία είδικό έκπαιδευτήριο, αλλά ένα κοινό για όλες τίς
 ηλικίες, τουλάχιστο μέχρι τά ανώτατα έκπαιδευτικά ιδρύ-
 ματα. Δηλαδή πίστευαν ότι τό νηπιαγωγείο, τό δημοτικό
 σχολείο και ή μέση έκπαίδευση πρέπει νά έχουν τό είδιο
 εκπαιδευτικό ήλιο κι άν είναι δυνατόν νά έχουν και ένότητα στη
 διοίκηση ώστε νά μήν υπάρχουν συγκρούσεις άρμοδιοτήτων.
 Σήμερα, αυτό τό πράγμα δέν τό δέχεται κανένας παιδαγω-
 γός. Έξέρουμε πολύ καλά—άπό τίς άρχές του αιώνα μας—
 ότι κάθε ηλικία έχει τά δικά της προβλήματα κι έ-
 χει τούς δικούς της νόμους, τούς δικούς της κανόνες για
 τη συμπεριφορά του δασκάλου. θά αναφέρω στην τύχη μόνον
 ένα όνομα, τόν Jean Piaget και τή Σχολή της Γενεύης
 νά σας βεβαιώσω ότι έδώ και πολλά χρόνια, πριν από

τό δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, είχε αρχίσει αυτή ή πειρα-
 ματική μελέτη τών διαφόρων ηλικιών. Τό μικρό παιδί έως
 τά πέντε του χρόνια, τό παιδί από τά πέντε έως τά έντε-
 κα χρόνια, τό παιδί από τά δώδεκα έως τά δεκαπέντε του
 χρόνια, από τά δεκαπέντε έως τά δεκαεπτά και από τά δε-
 καοκτώ κι άπάνω, τό κάθε παιδί σε κάθε ηλικία έχει τά
 δικά του προβλήματα. Κι όχι άπλως προβλήματα, έχει τό
 δικό του τρόπο νά αντιλαμβάνεται και νά σημασιολογεί τά
 έμπειρικά δεδομένα. Τό μωρό, λόγω χάρη, μέχρι τεσσάρων-
 πέντε έτών είναι φοβερά έγωκεντρικό, πεισματάρικο, γεμά-
 το από τόν έαυτό του, έξαρτάται από τούς πάντες, δέν έ-
 χει καμιά κοινωνικότητα, κανένα ένδιαφέρον για τά γύρω
 του, άντικειμενικά. Πρέπει νά περάσουν τά χρόνια αυτά,
 νά έρθει στην ηλικία του δημοτικού σχολείου πλέον, δη-
 λαδή από τό έκτο και πάνω, για νά αρχίσει και ή κοινωνικό-
 τητα στα παιχνίδια και κάπως νά αρχίσει ή λεγόμενη έμπει-
 ρική ή έποπτική νόηση—όχι άκόμη ή καθαρά λογική νόηση,
 αυτή θά έρθει άργότερα, γύρω στα ένδεκα έως δεκαπέντε,
 εκεί πού έμεΐς έχομε τό Γυμνάσιο. Τότε αρχίζει νά αντι-
 λαμβάνεται σχέσεις άντικειμενικές, βγαίνει από τόν έαυτό
 του, δέν έχει πιά τά προσωπικά του προβλήματα και αρχί-
 ζει και ή παρουσία του άλλου φύλου νά λογαριάζεται. Πε-
 ριττό νά πώ ότι μέ τήν ήβη από τό δέκατο έκτο έτος και
 πέρα αρχίζουν πιά νέα προβλήματα για τόν νέον άνθρωπο
 και διανοητικά και συναισθηματικά. Νά λοιπόν πού κάθε
 ηλικία έχει τά προβλήματά της.

Έπειδή ίσως δέν μιλω σε παιδαγωγούς για νά μέ παρακολου-
 θήσουν, ξέρω πολύ καλά ότι σήμερα αυτές οι εργασίες του
 Piaget και της σχολής του έχουν άμφισβητηθεί. Και ιδίως
 ή άμερικανική ψυχολογία του Piaget και άλλων πανεπιστη-
 μίων έχει άμφισβητήσει τά όρια του Piaget. Όμως, για ό-
 σους δέν ξέρουν τά πράγματα από κοντά, λέγω τοϋτο: έχουν
 άμφισβητήσει τό πότε περνάει από τό ένα στάδιο στο άλλο

τό παιδί, όχι αν πράγματι υπάρχουν τά στάδια αυτά. Πιο τεύ-
ουν, δηλαδή, ότι μπορεί να πάει τό παιδί νωρίτερα στο
δεύτερο και νωρίτερα ή αργότερα στο τρίτο, αλλά τό ότι
θά περάσει από τό πρώτο στο δεύτερο και έπειτα στο τρί-
το είναι πάρα πολύ θετικό και βεβαιωμένο. Καταλαβαίνετε,
λοιπόν, ότι δέν μπορεί ο αρχιτέκτων να έχει για τά scho-
leia αυτά διαφορετική γνώμη από τόν παιδαγωγό. Δέν πρέ-
πει να ενώνει αλλά να χωρίζει. Να μάθει να χωρίζει τό
νηπιαγωγείο και τό δημοτικό και τό γυμνάσιο και τό λύ-
κειο και, φυσικά, τό πανεπιστήμιο. Να τά χωρίζει για λό-
γους καθαρά παιδαγωγικούς και ψυχολογικούς. Θά πώ στο
τέλος τής ομιλίας για τήν ευθύνη εκείνων πού δέν δέχον-
ται τίς προτάσεις αυτές. Λέγω μόνον ότι ιδεωδώς εκεί
πρέπει να τείνει και ο παιδαγωγός και ο αρχιτέκτων.

Τό δεύτερο πού έχουμε να συζητήσουμε, μετά τό θέμα του
χωρισμού τών ηλικιών, είναι ο αριθμός τών σπουδασόντων.
Τί αριθμό θά εκπαιδεύσουμε, ποιό θά είναι τό μέγεθος και
οι διαστάσεις του κτίσματός μας. Κι έδω αρχίζει, κυρίες
και κύριοι, ένα άλλο μεγάλο πρόβλημα. Παλαιότερα, κι όταν
λέω παλαιότερα δέν έννοώ πολλά χρόνια πριν, τό μέγεθος
ένός εκπαιδευτηρίου τό κανόνιζαν οι φυσικές του διαστά-
σεις ή τά μέσα μας τά οικονομικά. Τόσα είχαμε, αυτό κά-
ναμε. Σήμερα ξέρουμε πολύ καλά ότι ούτε ο μεγάλος αριθ-
μός αλλά ούτε και ο μικρός αριθμός μάς δίνουν και υγιει-
νά και παιδαγωγικά αποτελέσματα θετικά. Δέν μπορούμε, λό-
γου χάρη, να στοιβάξουμε στο νηπιαγωγείο ή στο δημοτικό
σχολείο ή στο γυμνάσιο ή στο λύκειο ή στο πανεπιστήμιο
πολύ περισσότερο, μυριάδες νέων ανθρώπων. Κι αν ακόμη
μπορούσαμε, δέν είναι παιδαγωγικά σωστή ή εκπαιδευσή μας.
Όχι μόνο γιατί πρέπει τά παιδιά να έχουν κοντά τό δάσκα-
λο, να ζουν στην ατμόσφαιρα του και να ύφίστανται τήν
έπίδρασή του, αλλά και γιατί και μεταξύ τους οι σχέσεις
είναι διαφορετικές όταν είναι λίγα τά παιδιά και έντε-

λώς διαφορετικές όταν είναι πολλά.

Ποιοί είναι οι αριθμοί αυτοί; Δεν μπαίνω σε λεπτομέρει-
ες. Σας λέγω μόνο γενικά ότι έχει αποδειχθεί ότι για
τό νηπιαγωγείο καμιά τάξη παιδιών δέν πρέπει να περνάει
τά είκοσι. Τούς λόγους τούς καταλαβαίνετε. Για τό δημο-
τικό σχολείο και τό γυμνάσιο, δέν πρέπει τά παιδιά να
είναι παραπάνω από τριάντα. Για τό λύκειο, θά πάμε ο-
πωσδήποτε σε είκοσι πέντε. Και για τό πανεπιστήμιο, πού
μάς ένδιαφέρει έδω ιδιαιτέρως, θά σας πώ τά έξης: σε πολ-
λά συνέδρια έχει συζητηθεί τό ζήτημα του αριθμού και έ-
χει έγκριθεί ή πρόταση ότι δέν συμφέρει να έχει ένα κρά-
τος πανεπιστήμια-μαμούθ. Πανεπιστήμια νέα ιδρύονται
μόνο μέχρι δέκα χιλιάδων φοιτητών. Ποτέ παραπάνω. Αν
είναι παραπάνω, πρέπει να γίνει ένα δεύτερο πανεπιστήμιο.
Και ακόμη έχει αποδειχθεί τό έξης: ότι θά πρέπει κανείς
να διαιρέσει τά πανεπιστήμια σε κατηγορίες. Να βάζει χω-
ριστά τίς έπιστήμες τίς φυσικές και χωριστά τίς έπιστή-
μες τίς κοινωνικές. Τό ποιές είναι οι φυσικές είναι γνω-
στό. Οι κοινωνικές περιέχουν και τή θεολογία και τή φι-
λολογία και τή νομική. Και πρέπει, σε κάθε κατηγορία,
να ύπάρχει ή εύχέρεια στο σπουδαστή να σπουδάξει ταυτό-
χρονα ή παράλληλα διαφορετικές έπιστήμες τής ίδιας κα-
τηγορίας. Αν είναι θεολόγος, λόγου χάρη, να μπορεί να
κάνει και νομικά, αν είναι ιστορικός να μπορεί να κάνει
και θεολογία και ούτω καθ' έξης. Μιά παρένθεση έδω: όταν
τό 1965, με τήν πρωτοβουλία μου καθιερώσαμε τό σύστημα
του ακαδημαϊκού απολυτηρίου, δηλαδή τών έξετάσεων για
τά ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα πού ήταν χωριστό από
τό απολυτήριο του γυμνασίου, είχαμε οριοθετήσει τά έξης:
πέντε είναι τά βασικά μαθήματα, δηλαδή αρχαία ελληνικά,
νέα ελληνικά, ιστορία, φυσική, μαθηματικά για όλες τίς
έπιστήμες είτε φυσικές, είτε κοινωνικές. Θά έποίκιλλε
μονάχα ο συντελεστής σημασίας. Και οι πέντε όμως θά έ-

πρεπε να εξεταστούν. Καί θυμομαι ότι είχαν έρθει τότε στο ύπουργείο να διαμαρτυρηθούν και των φυσικών επιστημολογί μέλλοντες σπουδαστές και των κοινωνικών. "Ελεγαν των φυσικών και των τεχνικών, "τί να τήν κάνουμε έμεις τήν ιστορία και τά άρχαία ελληνικά;" Καί λέγαμε ότι οι έπιτάσεις αυτές βεβαιώνουν ποιό είναι τό φόντο, ποιές είναι οι βασικές άρχές, ποιά είναι ή μόρφωση σου. "Από κει και πέρα ή κάθε σχολή θα κάνει τή δουλειά της. Πρέπει και ο θεολόγος να ξέρει μαθηματικά και ο μαθηματικός να ξέρει ιστορία. Γιατί ο θεολόγος που ξέρει μαθηματικά έχει θετικώτερη κρίση και ο μαθηματικός που ξέρει ιστορία καταλαβαίνει τί θα πεϊ χρόνος και, συνεπεία του χρόνου, καταλαβαίνει τή ροή των γεγονότων. "Ενθυμομαι κάποτε πού με ρώτησε ένας καθηγητής μαθηματικός στο έξωτερικό αν έξακολουθούμε να έχουμε, σαν πρώτο και κύριο μέλημα εισόδου στο πολυτεχνείο, τά μαθηματικά. Του άπαντησα πώς ναί. "Κάνετε λάθος", μου ειπε, "αυτά θα τά μάθουμε έμεις στα παιδιά. Να μάς δόσετε ανθρώπους με φρονησία, μέ συναίσθημα. "Ανθρώπους που μπορούν να συνεννοηθούν και ξέρουν από λογοτεχνία". "Υπερβολή, θα πεϊτε. Αλλά για σκεφθείτε το, έχει κάποια σημασία αυτό τό πράγμα

Τό τρίτο ζήτημα που έχουμε να συζητήσουμε είναι ή θέση του εκπαιδευτηρίου. Παλαιότερα, τό εκπαιδευτήριο, οποιασδήποτε βαθμίδας, έπρεπε να είναι σε κεντρική θέση της πόλης, του οικισμού γενικώς. Καί να όρθώνεται εκεί ως πύλο ζωο τηλαυγές, να τό βλέπει, να τό καμαρώνει ο κόσμος. Όταν έκανε ο "Ανδρέας Συγγρός τά σχολεία του στην "Ελλάδα αυτά ήταν στο κέντρο του οικισμού, ήταν μέ τό άέτωμα και τίς κολώνες ένα μεγάλο σχολείο ακόμη και σ' ένα μικρό οικισμό. Δέν είχε ακόμη μπεί τό αυτοκίνητο να άναφράξει τή ζωή των ανθρώπων ούτε τά άλλα μέσα συγκοινωνίας που έχουν πραγματικά μεταβάλει άρδην τίς συνθη-

κες ζωής. Σήμερα, κανείς δέν ισχυρίζεται ότι πρέπει να βάλουμε τό εκπαιδευτήριο, τό οποιοδήποτε εκπαιδευτήριο, στο κέντρο της πόλης. Μακριά, για να έχει ήσυχία τό παιδί, να απομονώνεται, να αναπνέει καθαρόν άέρα να είναι μακριά από τους θορύβους και γενικά να ζει στο δικό του κόσμο τή δική του ζωή. Πάλι μία παρένθεση. θυμομαι ένα παιδαγωγό στον οποιο παρατηρήσαμε σε τί παράδεισο ζουν τά παιδιά και του λέγαμε, πώς θα βγούν στη ζωή τά παιδιά αυτά. "Εμαθαν στον καθαρό άέρα, στην έξοχή, στο βουνό. Μας ειπε τότε, "προσδέχεστε ότι ή άλλη ζωή είναι κόλαση;". Του ειπαμε "βεβαίως". "Ας περάσουν τότε τον παράδεισο, μάς ειπε, και μετά ας πάνε στην κόλαση". Λοιπόν, μακριά από τό κέντρο. Καί τό καθένα χωριστό, να έχει τήν άτμόσφαιρά του, να έχει τους νόμους του και τό παιδί να καταλαβαίνει ότι έδώ κάτι γίνεται για αυτό τό ίδιο.

Τέταρτο ζήτημα, ή σχέση του ιδρύματός μας με όλα τ' άλλα. "Όταν κτίζουμε ένα σχολείο, ένα εκπαιδευτήριο οποιασδήποτε βαθμίδας, πρέπει να ξέρουμε ότι αυτό δέν θα ζήσει απομονωμένο, μόνο του, αυτότελές και αθύπαρκτο αλλά θα συνυπάξει με πολλά άλλα και όμοιογενή και άνομοιογενή. Πρέπει λοιπόν να κοιτάξουμε αυτό που κάνουμε πώς θα ταιριάσει με τ' άλλα δίπλα του, τόσο τά μακρινά όσο και τά κοντινά. Είτε τά άλλα σχολεία είτε τά άλλα ιδρύματα. Με άλλα πάει και με άλλα δέν πάει. Τό σχολείο, λόγω χάρη, δέν πάει κοντά σ' ένα νεκροταφείο. Δέν πάει κοντά σ' ένα έμπορικό κέντρο πολυθόρυβο. Τό σχολείο πάει κοντά σε μια βιβλιοθήκη, σ' ένα άθλητικό γήπεδο. Καί έδω ξέρω τίς αντιρρήσεις και τίς έχω πολύ προσέξει. "Υπάρχει ή σχολή του "Αμβούργου, έως σήμερα, που υποστηρίζει ότι τά εκπαιδευτήρια, οποιασδήποτε βαθμίδας, πρέπει να είναι σε κεντρικά σημεία και να ανακατεύονται με τά άλλα ιδρύματα της πόλης, τό δικαστήριο, τό δημαρχείο, τήν νομαρχία κλπ. Γιατί; Για να ζουν τά παιδιά τή ζωή,

τήν πραγματική ζωή από μικρά, έτσι ώστε όταν μεγαλώσουν να μη χρειαστεί να τα "ξεναγήσει" κανείς. Υπάρχει κι ένας ακόμη, θά τον έχετε όλοι σας άκουστά, ο περίφημος Illich, ο οποίος υποστηρίζει ότι "φτάνει πιά, τό σχολείο έκανε τή ζωή του και μπορεί πλέον να καταργηθεί". Φοβούμαι ότι αυτά όλα στέκονται σιά χαρτιά αλλά στήν πράξη όχι. Γι' αυτό προτείνω να προσέξει ο πολεοδόμος και ο αρχιτέκτων τό θέμα τών σχέσεων ώστε τό ίδρυμά του να μην είναι μοναχό και ξεκάρφωτο. Περνάει κανείς από διάφορα μέρη και τά βλέπει αυτά τά ξεκάρφωτα ιδρύματα. Μπορεί απομονωμένα να τά θαυμάζει. Όταν όμως τά ζει όλα μαζί, καταλαβαίνει τή διαφορά και τήν άσυμμετρία.

Και τό τελευταίο, τό πέμπτο ζήτημα είναι τό σχήμα του ιδρύματος. Φοβούμαι ότι αυτό εξακολουθεί ακόμη έως σήμερα να παίζει τόν πρώτο ρόλο. Κατά τή γνώμη μου κακώς. Παλιότερα βέβαια, όπως είπα, έπρεπε τό οικοδόμημά μας να είναι τό "τηλαυγές πρόσωπο". Τό πανεπιστήμιο να έχει μιά πρόσοψη σπουδαία, μιάν εμφάνιση τόσο μεγάλη ώστε να λέει κανείς "έκει είναι τό πανεπιστήμιό μου". Καταλαβαίνω πολύ καλά ότι κάθε πόλη έχει τήν παραπάνω εύγενή και τήν ύψηλή φιλοδοξία να αποκτήσει τό δικό της ίδρυμα, τό πανεπιστήμιο. Γιατί με τό πανεπιστήμιο αποκτά ένας τόπος τήν πνευματική του φυσιογνωμία. Δεν είναι μονάχα ή παιδεία, ανεβαίνει όλο τό πνευματικό επίπεδο. Και έπρόσεξα πάρα πολύ καλά αυτά που είχα τήν καλοσύνη να μάς πει ο δήμαρχος. Είναι πάρα πολύ σοβαρά. Μιά πόλη σαν τό Βόλο δεν μπορεί να στερείται από ένα τέτοιο ίδρυμα. Όμως, πρέπει να προσέξουμε ότι, σήμερα πλέον, και αυτά ακόμη τά ιδρύματα τά μεγάλα και σπουδαία δεν ζούν από τήν πρόσοψή τους. Σε καμιά εποχή ή αρχιτεκτονική δεν έδωσε τόση σημασία όση δίνει σήμερα στή λειτουργικότητα του κτίσματος. Δηλαδή τό κτίσμα να έξυπηρετεί, με τή δομή του και τήν έσωτερική του όργάνωση,

τίς ανάγκες τίς κοινωνικές που έρχεται να καλύψει. Σ' όλα τά μέρη του κόσμου σήμερα θά δείτε μιά τέτοιου είδους αρχιτεκτονική. Θυμούμαι, λόγω χάρη, στο Λονδίνο τελευταία χρειάστηκε να πάω πάρα πολύ κοντά για να ανακαλύψω που είναι τό καινούργιο Έθνικό θέατρο του Λονδίνου. Δεν βλέπει κανείς από μακριά τίποτε. Όταν όμως ανοίξει τήν πόρτα και μπει μέσα, μένει κατάπληκτος από τήν όμορφιά που έχει ή όργανική του σύνθεση. Πόσο οι αίθουσες τών θεαμάτων, του διαλείμματος οι καφετερίες, οι βιβλιοθήκες, οι εκθέσεις είναι στή θέση τους. Από έξω τίποτε. Αυτό ακριβώς ζητούμε σήμερα από τόν αρχιτέκτονα του σχολείου και ιδίως του πανεπιστημίου. "Όχι κραυγαλέα πρόσοψη. Έσωτερική δομή και όργάνωση αύστηρή, λιτή και εκείνο που θέλουμε από έξω είναι μιά πρόσοψη τέτοια που όχι να κραυγάζει, απλώς να λέει σεμνά και άπέριττα "έδω είναι τό εκπαιδευτήριο".

Κυρίες και κύριοι, όπως σας υποσχέθηκα, δεν σ' είπα τίποτε. Έχω πλήρη επίγνωση ότι δεν είπα τίποτε καινούργιο σε ανθρώπους σαν και σας που τά ξέρετε και παλεύετε κάθε μέρα με τά προβλήματα αυτά. Θέλω ακόμη ένα πράγμα να προσθέσω για να τελειώσω. Αυτά είναι τά ιδεώδη. Στήν πραγματικότητα όμως, δυστυχώς, τίποτε από όλα αυτά δεν τηρείται. Και τίποτε δεν τηρείται όχι από ύπαιτιότητα τών κτιτόρων, εκείνων που κτίζουν, εκείνων που δέχονται τήν παραγγελία αλλά από ύπαιτιότητα εκείνων που τ' άποφασίζουν. Και οι όποιοι είναι άνίδεοι. Τό δέχομαι αυτό. Αλλά τότε γιατί τά λέω; Τά λέω για να μπορεί να πει ο αρχιτέκτων, "έγώ αυτά λέγω και αυτά προτείνω, ή ευθύνη άνήκει σε άλλους". Και τότε ή διαμαρτυρία να έρθει από άλλου και να πάει προς τά άλλοθι. Να μην ξεχνάμε αυτό τό θαυμάσιο λόγο του Αποστόλου Παύλου: "τά πάντα συμφέρει, αλλά δεν συμφέρουν όλα". Τά πάντα μπορεί να τά κάνεις, "έξεστι", αλλά δεν συμφέρουν όλα. Μπορείτε, μάλι-

τα, να κάνετε και μεγαλύτερο το ίδρυμά σας και σε κοινωνικότερη θέση και με μεγαλύτερη πρόσδεση και να μην έχετε και χώρους πολλούς" έτσι τα μπορείτε. Λόγω μπορείτε να τα κάνετε αλλά δεν "συμφέρουν". Είτε θα είστε το πωλούδεν συμφέρουν λέγεται -δεν συμφέρει άκριτως ποιός αρχαίος συγγραφέας το αναφέρει -δεν φαίνεται κάποτε δολων, ο μεγάλος νομοθέτης, έστειρα από τη νομοθεσία των Αθηνών ποιός είναι η άριστη νομοθεσία για μία πόλη. Και αντίστοιχα: "για ποιός και πότι;" Για ποιός πόλη πρόκειται και για ποιός περίοδο της ζωής της πόλης. "Ιδού νομίζω ποιός είναι ο άδελφάντιος κανόνας για ένα άριστεύοντα -ελεοδόμο. Θα κτίσω "για ποιός πόλη και για ποιός περίοδο της ζωής της".

Σας εύχοριστώ πάρα πολύ.

Η ΣΧΕΣΗ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΜΕ ΤΗΝ ΠΑΡΑΓΩΓΗ

ΝΤΙΝΑ ΔΕΜΙΡΗ, Διπλ. Αρχιτέκτων Μηχ. (Α.Π.Θ.), Βοηθός Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

THE RELATIONSHIP BETWEEN UNIVERSITY AND PRODUCTION

DINA DEMIRI, Dipl. Arch. Eng. (A.U.T.), Lecturer, Aristotle University of Thessaloniki, Greece.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στην εισήγηση γίνεται μία προσπάθεια ανάλυσης της σχέσης πανεπιστημίου και βιομηχανίας. Ο όρος "σχέση" αναφέρεται σε μορφές συνεργασίας των πανεπιστημίων με τη βιομηχανία στο επίπεδο της έρευνας και της διδασκαλίας, όπως επίσης και στον τρόπο με τον οποίο οι συνεργασίες αυτές εκφράζονται στο χώρο.

Η εισήγηση διαρθρώνεται σε δύο ενότητες. Η πρώτη αναφέρεται στην εξέλιξη της σχέσης πανεπιστημίου-βιομηχανίας στους βασικούς κοινωνικούς σχηματισμούς της Δυτικής Ευρώπης από την εποχή των πρώτων πανεπιστημίων μέχρι σήμερα. Η δεύτερη, στην καταγραφή της σχέσης πανεπιστημίου-βιομηχανίας όπως αυτή διαμορφώθηκε ιστορικά και λειτουργεί σήμερα στον Ελληνικό κοινωνικό σχηματισμό. Τέλος, διατυπώνονται οι δυνατότητες, οι προοπτικές και οι προϋποθέσεις σύνδεσης των πανεπιστημίων με την βιομηχανική παραγωγή.

SUMMARY

An analysis of the relationship between university and industry is attempted. The term "relationship" refers to types of cooperation between universities and industry on the levels of teaching and

research as well as to the locational expressions of this cooperation.

The paper is divided into two parts. The first part deals with the relationship between universities and industry in Europe from the time of the first universities until today. The second part deals with the same relationship as it has been established historically and as it functions today in the Greek social formation. Finally, the perspective and conditions of the future interaction between universities and industry are discussed briefly.

Πρίν προχωρήσω στην Ανάλυση της εισήγησής μου κρίνω ότι είναι απαραίτητο να ανακρινίσω το ως άνω "πανεπιστήμιο" και "παραγωγή" που περιέχονται στον τίτλο. 'Ο όρος πανεπιστήμιο χρησιμοποιείται στον τίτλο με την γενική του έννοια και αναφέρεται σε όλα τα πρότυπα ή ομοειδή εκπαιδευσης στα όποια παράγεται και μεταδίδεται η γνώση. 'Ο όρος παραγωγή αφορά στη βιομηχανική παραγωγή.

'Η εισήγησή μου διαρθρώνεται σε δύο ενότητες. 'Η πρώτη αναφέρεται στην εξέλιξη της σχέσης πανεπιστήμιου και βιομηχανίας στους βασικούς κοινωνικούς σχηματισμούς της Δυτικής Ευρώπης από την έσοχή των πρώτων πανεπιστημίων μέχρι σήμερα. 'Η δεύτερη, στην καταγραφή της σχέσης πανεπιστήμιου και βιομηχανίας όπως αυτή διαμορφώθηκε ιστορικά και λειτουργεί σήμερα στον ελληνικό κοινωνικό σχηματισμό. Καί στις δύο ενότητες ο όρος "σχέση" αναφέρεται σε μορφή συνεργασίας των πανεπιστημίων με τη βιομηχανία στο επίπεδο της έρευνας και της διδασκαλίας, όπως επίσης και στον τρόπο με τον όποιο οι συναρτήσεις αυτές εκφράζονται στο χώρο.

ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΣΤΗ ΔΥΤΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ

'Η δημιουργία των πρώτων πανεπιστημίων δηλαδή οργανισμών που δικαιούνται αυτόν τον τίτλο γιατί εμφανίζουν θεσμοθετημένες διαδικασίες εκπαίδευσης συνίσταται με τις σημερινές, τοποθετείται από τους ιστορικούς γύρω στα τέλη του 12ου και τις αρχές του 13ου αιώνα. Τα πρώτα πανεπιστήμια, δηλαδή τα πρότυπα της Μολάνιες και του Παρισιού και άργότερα μέχρι τα τέλη του 15ου ή 'Οξφόρδη, το Καίμπριτζ και τα πρώτα γερμανικά, παρ'όλας τις διαφορές τους ως προς τον βαθμό της συντηρητικότητας, τον βαθμό της αυτονομίας τους ή της εξάρτησής τους από την κεντρική εξουσία είχαν ένα κοινό χαρακτηριστικό. Ήταν σχολές επαγγελματικές με πρακτικό στόχο την εκπαίδευση δειπματούχων της εκκλησίας και του κράτους.

Η εποχή από το τέλος του 18ου αιώνα μέχρι τη βιομηχανική επανάσταση του 18ου θεωρείται σαν μεταβατική περίοδος από την φεουδαρχία στον καπιταλισμό. Από το κύρια χαρακτηρισίζουν την εποχή αυτή είναι η γενίκευση του εμπόριου, η δημιουργία ισχυρής, εμπνευματικής τάξης και η σταδιακή υποσύνθεση των φεουδαρχικών δομών. Στην ανώτατη εκπαίδευση τα πράγματα αλλάζουν. Πουτά στις κλασικές επιστήμες αλλάζουν να αναπτύσσονται η ιστορική, οι φυσικές επιστήμες και τα μαθηματικά. Τα πανεπιστήμια σταδιακά αποδυναμώνονται από την αγρονομία της εκκλησίας και περνούν κάτω από τον έλεγχο του κράτους. Βασική λειτουργία των πανεπιστημίων παρουσιάζει η διδασκαλία και μάλιστα η διδασκαλία πραγμάτων με σφαιρική κοινωνική και επαγγελματική χρησιμότητα. Η έρευνα, ανεξάρτητη από τη διδασκαλία, είναι έργο των Ακαδημιών του δημιουργήθηκαν την εποχή αυτή και δημοσιοποιήσεις ελεύθερον εορταστών.

Στα τέλη του 18ου αιώνα η βιομηχανική επανάσταση στην Αγγλία με το πέρασμα στον καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής συμπύκνωση με τη διαμάχη μεταξύ νεοουμανισμού και διαφωτισμού. Ο νεοουμανιστικό πνευματικό δυνάμει με τις απόψεις ο διαφωτισμού, και άδεια το πανεπιστήμιο κέντρο της επαγγελματικής εκπαίδευσης, είχε σαν στόχο την ανάπτυξη του ατόμου μέσα από την κοινωνική του απομόνωση και την αποχρήσής του με την επιστήμη. Μέσα στα πλαίσια αυτής της διαμάχης δημιουργούνται στα μέσα του 19ου στην Αγγλία τα οίνια universities με τη χρηματοδότηση κυρίως της βιομηχανίας. Τα πανεπιστήμια αυτά καθιέρωσαν γ.δ. πρώτη φορά μια εκπαίδευση προσανατολισμένη στους σκοπούς της βιομηχανίας, με έμφαση στις θετικές επιστήμες και την τεχνολογία. Το γεγονός αυτό μπορεί να χαρακτηριστεί σαν η πρώτη προσέγγιση των πανεπιστημίων με τη βιομηχανία. Η προσέγγιση αυτή έγινε με άμεση καθυστέρηση, μισό περίπου αιώνα μετά το ξεκίνημα της βιομηχανικής επανάστασης και της ανάπτυξης της μηχανοκίνητης βιομηχανίας.

Από την εποχή αυτή μέχρι σήμερα, το πλησίασμα των πανεπιστημίων και της βιομηχανίας πήρε διάφορες μορφές σαν αποτέλεσμα κάθε φορά των κοινωνικο-οικονομικών δεδομένων. Σε πρώτη φάση ξεκίνησε σαν χρηματοδότηση νέων πανεπιστημίων από τη βιομηχανία που είχε σαν στόχο να απορροφήσει το κατάλληλα εκπαιδευμένο για τους σκοπούς της επιστημονικό δυναμικό. Στα τέλη του 19ου αιώνα αυξάνει ο διεθνής ανταγωνισμός και το μέγεθος των επιχειρήσεων σαν αποτέλεσμα της διαδικασίας συγκέντρωσης του κεφαλαίου. Έτσι παρατηρείται μεγαλύτερη απορρόφηση επιστημονικού δυναμικού από τη βιομηχανία με σκοπό να το χρησιμοποιήσει όχι μόνο στην παραγωγή αλλά στον οργανωτικό και στο διοικητικό τομέα. Την ίδια εποχή για πρώτη φορά αναπτύσσεται ο τομέας της έρευνας μέσα σε εργαστήρια που ανήκουν σε βιομηχανικές επιχειρήσεις. Η έρευνα αυτή είναι εφαρμοσμένη, είναι με άλλα λόγια παραγωγή τεχνολογίας και μάλιστα ανεξάρτητης από τα πανεπιστήμια. Από τότε και μετά η παραγωγή τεχνολογίας γίνεται ένδογενής μεταβλητή του οικονομικού συστήματος, αίτια αλλά και αποτέλεσμα της συγκέντρωσης του κεφαλαίου που πραγματοποιείται μέσα στον 20ο αιώνα.

Η δεκαετία του '60 είναι εποχή-τομή στις πανεπιστημιακές εξελίξεις και κυρίως στη σχέση πανεπιστημίου-βιομηχανίας. Τα πανεπιστήμια στηριγμένα στην ιδεολογία του 19ου αιώνα βρέθηκαν σε αντίθεση με το ευρύτερο κοινωνικό και οικονομικό περιβάλλον. Το κράτος επεμβαίνει για πρώτη φορά δυναμικά με μια σειρά μεταρρυθμίσεων. Οι μεταρρυθμίσεις αυτές είναι αποτέλεσμα δύο παραγόντων: 1. των αίτημάτων των κρατικών φορέων και κυρίως των εκπροσώπων της βιομηχανίας για ένα εκπαιδευτικό σύστημα κατάλληλο για την παραγωγή τεχνολογίας και ειδικών τεχνικών, για ένα εκπαιδευτικό σύστημα βασικό μοχλό της οικονομικής ανάπτυξης στα πλαίσια του διεθνούς ανταγωνισμού και 2. των διοικητικών πιέσεων των φοιτητών για περισσότερη δημοκρατία και κοινωνικό περιεχόμενο στις σπουδές. Αυτοί οι δύο

παράγοντες μέσα στα πλαίσια που καθόριζαν ή ιστορία, ή παράδοση, οι κοινωνικές, οι οικονομικές και οι πολιτικές συνθήκες κάθε χώρας οδήγησαν στην πολυμορφία των δυτικοευρωπαϊκών συστημάτων ανώτατης παιδείας. Παρ'όλη την πολυμορφία, κοινά χαρακτηριστικά σε όλες τις χώρες ήταν: η αύξηση των ανώτατων σχολών και των φοιτητών, η απομάκρυνση από άρκετους παραδοσιακούς θεσμούς, οι συστηματικές μεταπτυχιακές σπουδές, η έμφαση στην έρευνα και η δημιουργία συστημάτων μετεκπαίδευσης πτυχιούχων και εκπαίδευσης έργαζομένων.

Έτσι, κάτω από τις νέες ανάγκες για οικονομική ανάπτυξη και τον νέο παρεμβατικό ρόλο του κράτους, μπορούμε να δοούμε την προσέγγιση των πανεπιστημίων με τη βιομηχανία να υλοποιείται στο επίπεδο της έρευνας και της διδασκαλίας με τις παρακάτω μορφές.

ΕΡΕΥΝΑ

1. Το πανεπιστήμιο χάνει τη μοναδικότητά του στην παραγωγή της γνώσης και της τεχνολογίας με την παράλληλη λειτουργία έξωπανεπιστημιακών ιδρυμάτων έρευνας. Τα ιδρύματα αυτά είναι κρατικά και ιδιωτικά. Τα προγράμματα των κρατικών ιδρυμάτων είναι προσανατολισμένα σε τομείς έθνικης σημασίας ενώ τα προγράμματα των ιδιωτικών ιδρυμάτων αφορούν άμεσα στην ποιότητα καποιου προϊόντος και στις τεχνικές παραγωγής του. Τα κέντρα έρευνας συνεργάζονται μεταξύ τους με ανταλλαγές επιστημονικού δυναμικού, επιστημονικής γνώσης και πληροφορίας για την πορεία της έρευνας.

2. Χρηματοδοτείται το πανεπιστήμιο για ειδικά έρευνητικά προγράμματα κυρίως εφαρμοσμένης έρευνας από βιομηχανικές επιχειρήσεις ή κλάδους της βιομηχανίας.

3. Προσανατολίζονται πανεπιστημιακά έρευνητικά προγράμματα στις ανάγκες των βιομηχανιών της ευρύτερης περιοχής του πανεπιστημίου.

4. Προσανατολίζονται πανεπιστημιακά έρευνητικά προγράμ-

ματα στη μελέτη προβλημάτων που άφορευαν στις συνθήκες εργασίας μέσα στους χώρους παραγωγής.

5. Συμμετέχουν εκπρόσωποι του πανεπιστημίου και της βιομηχανίας σε ανώτατα όργανα της πανεπιστημιακής διοίκησης και σε κεντρικά όργανα προγραμματισμού της έρευνας.

6. Απασχολούνται μεταπτυχιακοί φοιτητές-έρευνητές στη βιομηχανία.

7. Υποθετούνται, με προσφεύμενη εξουσιοδότηση από το κράτος, εκπρόσωποι της βιομηχανίας στα πανεπιστήμια. Έργο τους είναι η πληροφόρηση για την πορεία της έρευνας και η παροχή συμβουλών για τεχνικά προβλήματα στις επιχειρήσεις της ευρύτερης περιοχής του πανεπιστημίου.

ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ

1. Τα πανεπιστημιακά προγράμματα βασίζονται στην αντίληψη της μεικτης δραστηριότητας του φοιτητή στον εκπαιδευτικό χώρο και στο χώρο της παραγωγής.

2. Απασχολούνται επιστήμονες από τη βιομηχανία στα πανεπιστήμια με έργο την παρουσίαση διαλέξεων ή την καθοδήγηση φοιτητών.

3. Θεσμοθετούνται διαδικασίες εκπαίδευσης ή μετεκπαίδευσης του εργατικού και του επιστημονικού δυναμικού της βιομηχανίας στα πανεπιστήμια (επιπλέον και οχυρωμένο στην Ιταλία με το θεσμό των 110 ωρών και στη Γαλλία με το θεσμό της διατριβής διπλωμάτου).

Αυτές οι μορφές συνεργασίας παρ'όλη τις διαφοροποιήσεις τους από χώρα σε χώρα, οδήγησαν σε χωροθετικές αλληλεξαρτήσεις των βιομηχανιών και των πανεπιστημίων. Έτσι, αν παρατηρήσει κανείς την εξέλιξη της βιομηχανίας θα διαπιστώσει ότι οι παράγοντες που παίζουν σημαντικό ρόλο στην έκτακτη ή επίκαιρη εγκατάσταση των βιομηχανιών έχουν αλλάξει. Μέχρι πρόσφατα ο δείκτης τάσης εγκατάστασης των επιχειρήσεων προσδιοριζόταν από παράγοντες όπως: τα τεχνικά στοιχεία λειτουργίας των βιομηχανικών εγκαταστάσεων, τις πηγές των πρώτων ύλων, της ανάγκης μεγάλου αριθμού ανειδίκευτων εργατών, τα διαθέσιμα μεταφορικά μέ-

α, τις διαθέσιμες πηγές ενέργειας από την ελάχιστη από-
σταση μεταξύ τόπου παραγωγής και αγοράς. Οι παράγοντες
αυτοί, σήμερα, έχουν διαφοροποιηθεί από αποτέλεσμα της
τεχνικής προόδου και της εξέλιξης της δομής της βιομηχα-
νίας. Οι βιομηχανίες υποδεικνύονται από περιορισμούς του
παικτικού περιβάλλοντος. Προκειμένου να εξασφαλιστεί η
ανάπτυξη τους σε περιοχές με συγκριμένα οικονομικά και κοι-
νωνικά πλεονεκτήματα, όπως την ύπαρξη υπηρεσιών, την ύ-
παρξη εξειδικευμένου εργατικού δυναμικού, την ύπαρξη ά-
νευρου κυκλοφορίας, την ύπαρξη πολιτιστικών και ψυχαγωγι-
νών δραστηριοτήτων και τέλος την ύπαρξη πανεπιστημίων και
ερευνητικών κέντρων (ηλ. πηγή) εξιστορημένου δυναμικού
και τεχνικά έμπειρα προσωπικά γνώσης.

Η έλξη από άσκει το πανεπιστήμιο στη βιομηχανία ε-
ξοχλήθηκε σε όμοιες αντιλήψεις για το ρόλο
που μπορεί να παίξει το πανεπιστήμιο στην ανάπτυξη και
τη μετασχηματισμό ενός τόπου. Λαοκρατιστικό παράδειγ-
μα της αντίληψης είναι η περίπτωση ενός πόλης-πα-
νεπιστημίου στο Ισραήλ. Αυτό το πόλη-πανεπιστήμιο ιδρύ-
θηκε σε μια έρημο του Ισραήλ με σκοπό να λειτουργήσει
ως εργαλείο για την βιομηχανική ανάπτυξη της περιοχής.
Ο ρόλος του πανεπιστημίου ήταν η παραγωγή ειδικών τεχνι-
κών απαραίτητων για τις βιομηχανικές δραστηριότητες υψηλής
αξιοπαραγωγίας που θα είχαν τη δυνατότητα να εγκατασταθούν
στην έρημη περιοχή. Τέτοιου είδους παράματα είναι
το συζητήσιμα για το ρόλο που αποβήδουν στο πανεπι-
στημείο και για τον τρόπο που αντανακλώνονται τη σχέση του
πανεπιστημίου με την παραγωγή.

Από την πρώτη ένωση με κεντρικά συμπόδιασμα. Οι
απορρυθμίσεις που έγιναν και γίνονται στις δυτικοευρω-
παικές χώρες, προσδιορίζονται, πρώτα, από τη θέση που δι-
κάζουν οι χώρες αυτές στον παγκόσμιο οικονομικό αντα-
γωνισμό. Οι χώρες αυτές έχουν ανάκτη από επιστήμονες, ά-

πό επιστήμη, από τεχνολογία. Όπως είναι πολύ φυσικό, έ-
χουν δημιουργήσει τις κατάλληλες συνθήκες για την παρα-
γωγή τους. Δηλαδή πανεπιστήμια στενά δεμένα με τη βιο-
μηχανία, σε σχέση με την αγορά εργασίας, πανεπιστημίων
που λειτουργούν σαν προωθητικοί παράγοντες στην πορεία των
κοινωνιών προς αυτό που ονομάζουν και θεωρούν ανάπτυξη.

ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Μια προσπάθεια για καταγραφή της εξέλιξης της σχέσης πα-
νεπιστημίου και βιομηχανίας στην ελληνική πραγματικότη-
τα θα περιοριζόταν σε χρονικό διάστημα το πολύ μισού αι-
ώνα, γιατί παρ'όλη την ηλικία των 150 ετών του ανεξάρτη-
του Ελληνικού Κράτους, τη δημιουργία του πρώτου πανεπι-
στημίου το 1837 και τη θέσπιση του πρώτου νόμου για την
ένισχυση της έθνικης βιομηχανίας τον ίδιο χρόνο, η είσο-
δος του κεφαλαίου στη σφαίρα της παραγωγής άρχισε να συν-
τελείται μετά το 1922.

Το διάστημα 1880-1922 μια σειρά αλλαγών οδήγησαν στη δη-
μιουργία των αναγκαίων προϋποθέσεων για την ανάπτυξη της
βιομηχανίας μετά το 1922. Οι αλλαγές αυτές ήταν: η αύ-
ξηση του πληθυσμού, η αύξηση του εργατικού δυναμικού, η
είσοδη του ξένου κεφαλαίου, η είσοδη του περιπλανώμενου
στο έξωτερικό ελληνικού κεφαλαίου, η ανάπτυξη συστήματος
μεταφορών, η ύπαρξη ενιαίας έσωτερικής αγοράς και τέλος
η ύπαρξη ενός θεσμικού πλαισίου που διευκόλυνε τον κρατι-
κό παρεμβατισμό στην οικονομία.

Από το 1922 και μετά αρχίζει σταδιακά να λειτουργεί ο
βιομηχανικός τομέας σαν δυναμικός άξονας της ελληνικής
οικονομίας, αλλά μόνο μετά το 1960 θα πετύχει μεγάλο ρυθ-
μό ανάπτυξης και θα οδηγήσει στην αλλαγή του παλιού συ-
σχετισμού ανάμεσα στους κλάδους της έθνικης οικονομίας.
Για πρώτη φορά το 1962 η συμβολή του βιομηχανικού τομέα
στο ακαθάριστο έθνικό προϊόν ήταν μεγαλύτερη της γεωρ-

γίας.

Βασικά διαρθρωτικά χαρακτηριστικά της σημερινής ελληνικής βιομηχανίας είναι τὰ ἑξῆς: Ὁ προσανατολισμός της στὴν παραγωγή καταναλωτικῶν ἀγαθῶν (τὸ 82% τῶν βιομηχανικῶν ἐπιχειρήσεων παράγουν καταναλωτικά ἀγαθά). Μὲ κριτήριο τὸν ἀριθμὸ τοῦ ἀπασχολούμενου δυναμικοῦ στίς ἐπιχειρήσεις μπορούμε νὰ ποῦμε ὅτι ἡ Ἑλλάδα ἑξακολουθεῖ καὶ σήμερα νὰ εἶναι χώρα τῆς μικρῆς ἐπιχείρησης (Πίνακας 1) παρά τὴ σημαντικὴ αὔξηση τῶν μεσαίων ἐπιχειρήσεων τὴν τελευταία εἰκοσαετία. Βένα κεφάλαια ἐλέγχουν μὲ ἀμεσες ἐπενδύσεις τούτους δυναμικούς κλάδους τῆς οἰκονομίας. Ὁ βαθμὸς πα-

Τό 84,4%	τῶν ἐλληνικῶν ἐπιχειρήσεων ἀπασχολοῦν	1- 4 δι.
Τό 9,2%	" "	" " 5- 9 "
Τό 3,5%	" "	" " 10-19 "
Τό 1,1%	" "	" " 20-19 "
Τό 1,8%	" "	" " 30- "

Πίνακας 1

ραγωγικῆς χρησιμοποίησης ἀναπτυγμένης τεχνολογίας στίς ἐλληνικὲς ἐπιχειρήσεις δέν εἶναι ὑψηλὸς ἀλλὰ παρατηρεῖται αὔξηση τῶν ἐπιχειρήσεων μὲ ὑψηλὴ τεχνολογία. Οἱ ἐπιχειρήσεις αὐτές παρουσιάζουν χαμηλὴ τεχνολογικὴ δυναμικὴ δηλαδή δέν συνδέεται ἡ παραγωγικὴ δραστηριότητά τους μὲ ἐγχώρια ἐπιστημονικὴ-τεχνολογικὴ ἔρευνα. Σὰν ἀποτέλεσμα, ἡ ἀνάπτυξη τους συμβαδίζει μὲ μιὰ ποικιλόμορφη μεταφορὰ τεχνολογίας ἀπὸ τίς προηγμένες γῶρες πού κατὰ κανόνα παίρνει τὴ μορφή συμβάσεων μὲ πολυεθνικὲς ἐταιρεῖες ἢ σὲ ὀρισμένες περιπτώσεις γίνεται ἀμεσθείας εἰσαγωγή μηχανημάτων. Ἀπὸ τὴ διαδικασία αὐτῆ, ὅπως εἶναι πολὺ φυσικὸ,

προκύπτουν ποικίλες τεχνολογικὲς ἐξαρτήσεις γιὰ τὸν ἀγοραστή μὲ σοβαρὲς κοινωνικὲς, οἰκονομικὲς καὶ πολιτικὲς ἐπιπτώσεις γιὰ τὴ χώρα τους. Τὰ προβλήματα πού ἀναπτύσσονται γενικά στὴν ἀγορὰ τεχνολογίας ἀπὸ τὴν πλευρὰ τοῦ ἀγοραστή τεχνολογίας εἶναι πολὺποικίλα. Συνδέονται μὲ τὴν τεχνολογικὴ καὶ ἐπιστημονικὴ ὑπόδοχὴ τῆς γῶρας του καὶ μὲ τὸ εἶδος τῆς κρατικῆς πολιτικῆς πάλιν σὲ οριστικὰ θέματα.

Ἐδῶ φθάνουμε σὲ βασικὰ ἐρωτήματα. Ποιὸς εἶναι ὁ ρόλος τῶν ἐλληνικῶν πανεπιστημίων; καὶ εἶναι ὁ χαρακτήρας τῆς ἔρευνας στίς θανατικὲς καὶ ἐκκομμοσθέντες ἐπιστῆμες στὴν Ἑλλάδα; Ποιά εἶναι ἡ κρατικὴ πολιτικὴ πρὸς τὴν κατεύθυνση αὐτή;

Μὲ βάση τὸν ὀρισμὸ ὅτι βασικὸς ρόλος τῶν πανεπιστημίων εἶναι ἡ παραγωγή καὶ μεταφορὰ τεχνικῆς ἐκμεταλλεύσιμης γνώσης εἰς ἡμεῖς νὰ πῶ ὅτι τὰ ἐλληνικὰ πανεπιστήμια ἀνταποκρίνονται ἐλάχιστα σὲ εἶδος αὐτό. Εἰς περισσότερες πανεπιστημιακὲς σχολὰς κερδεύουν ἐπαγγελματικὰ οὐκίσματα περιορισμένης χρησιμότητος ἐφαρμογῆς. Ὁ ρόλος τους περιορίζεται στὴ μετάδοση ἑνὸς κλειστοῦ κύκλου γνώσεων στοὺς φοιτητὲς στοὺς ἐποικοὺς προσφέρουν ἐλάχιστες οἰκονομικὲς γιὰ νὰ ἀποκτήσουν ἐμπειρίες στὴ μεθοδολογία τῆς ἔρευνας στὸν τομέα τους. Ἡ ἀνταρξία τῶν μεταπτυχιακῶν σπουδῶν συμπληρῶνει τὴν εἰκόνα μὲ ἕλες τὰ θεακόμενα τῆς εἰσαγωγῆς ἔρευνας καὶ τῆς μετεκπαίδευσης ἐπιστημόνων σὲ ἑξωτερικὸ. Δέν εἶς ἡμεῖς μὲ ὅλα αὐτὰ νὰ πῶ ὅτι δέν γίνεται καθόλου ἔρευνα στὰ Α.Ε.Ι. στὴν Ἑλλάδα. Ἐρευνα γίνεται ἀπὸ μερικὲς ἀξιόλογες ἀλλὸ λιγοστὲς ἐρευνητικὲς ἐστίες μέσα στὰ Α.Ε.Ι. Τὸ θέμα ὅμως δέν εἶναι ἀν ὑπάρχουν άτομα ἢ ἐστίες πού ἐσκόθεν ἐπιστημονικὴ ἔρευνα ἀλλὰ ἀν ὑπάρχει κρατικὴ πολιτικὴ ἔρευνας, καὶ δέν ὑπάρχει. Ὑπάρχει φυσικὰ καὶ ἡ ἐκείνη τῶν Α.Ε.Ι. ἔρευνα. Ἐπ' αὐτὴν συναντοῦμε μιὰ ἀντιρόμερη ἀνάπτυξη ὅσον ἀφορᾷ στοὺς τομείς. Ἐστὶ εἶναι σχεδὸν ἀνύπαικτη ἡ βιομηχανικὴ ἔρευνα καὶ ἀπὸ τὴν

πλευρά του κράτους και από την πλευρά των επιχειρήσεων. Το ποσοστό της έρευνας που διεξάγεται από ελληνικές βιομηχανίες είναι εξαιρετικά χαμηλό. Η έρευνα γίνεται σε περιορισμένους τομείς, κυρίως στους παραδοσιακούς τομείς της οίκονομίας, πλαστικών-εργαλείων και έπεξεργασίας όρυκτου πλούτου. Κύριος προσανατολισμός της έρευνας είναι η βελτίωση των μεθόδων παραγωγής με στόχο την κάλυψη βραχυπρόθεσμων αναγκών. Βασικό χαρακτηριστικό της έρευνας που γίνεται μέσα και έξω από τα Α.Π.Ε. είναι ότι οι προϋποθέσεις για την αποτελεσματική λειτουργία της που καθορίζονται κατάλληλα θεσμικά και οικονομικά πλαίσια, τα απαραίτητα υλικά μέσα και το επιστημονικό δυναμικό αντιμετωπίζονται από την πλευρά του κράτους άνασταλτικά.

Άρα στη σημερινή κατάσταση ανάπτυξης του ελληνικού κοινωνικού σχηματισμού είναι απαραίτητο για σχέσις πανεπιστημίου-βιομηχανίας αναφερόμαστε μόνο στη ροή επιστημονικού δυναμικού από τα πανεπιστήμια στη βιομηχανία και όχι σε συνεργασίες και σχήματα διευρωπαϊκής μορφής. Η ροή μάλιστα του επιστημονικού δυναμικού, στις περισσότερες περιπτώσεις μετεκπαιδευμένου από εξωτερικό, είναι εξαιρετικά χαμηλή (περίπου 15.000 στο σύνολο ήδη 310.000 πτυχιούχων ανώτατων σχολών).

Η έλλειψη ουσιαστικής σύνδεσης των πανεπιστημίων με τη βιομηχανία εκφράζεται και στο χώρο της λογικής της χωροθέτησης του ενός έναντι έντελής ανεξάρτητη από τη λογική της χωροθέτησης του άλλου. Η χωροθέτηση των βιομηχανικών επιχειρήσεων διακόζει στην ανάπτυξη της αγοράς και της πηγής του εργατικού δυναμικού. Δεν είναι μάλιστα ανεξάρτητη από τη σημερινή κρατική δομή του ελληνικού κράτους που κύριο χαρακτηριστικό της είναι οι περιφερειακές ανισότητες. Οι ανισότητες αυτές εκφράζονται: 1. με τον ύδροκεφαλικό δικα της πρωτεύουσας (κέντρου διοίκησης

υπηρεσιών, συγκοινωνιών, κουλτούρας, πηγής εργατικού δυναμικού), 2. με την ύπαρξη ορισμένων περιφερειακών αστικών κέντρων τα οποία λειτουργούν σαν κέντρα υπηρεσιών χωρίς να διαθέτουν μία γενικότερη αναπτυξιακή υποδομή, 3. με την εξαφάνιση του πλέγματος των μικρών οικισμών. Μέσα σ' αυτά τα πλαίσια η περισσότερη βιομηχανική δραστηριότητα έχει συγκεντρωθεί κυρίως στην περιοχή Αθηνών-Πειραιά κατά δεύτερο λόγο στη Θεσσαλονίκη και σε μερικές άλλες περιφερειακές πόλεις. Είναι χαρακτηριστικό όμως ότι το 45% του άπασχολούμενου εργατικού δυναμικού στη βιομηχανία απορροφάται στην περιφέρεια Αθηνών-Πειραιά, όπου παράγεται το 44% του συνολικού βιομηχανικού προϊόντος της χώρας και απορροφάται το 50% των επενδύσεων που γίνονται στη βιομηχανία.

Όσον αφορά στη χωροθέτηση των πανεπιστημίων, μετά το 1960 ιδρύθηκαν νέα πανεπιστήμια σε ορισμένες περιφερειακές πόλεις όπως στην Πάτρα, Γιάννινα, Κομοτηνή, Ξάνθη, Κρήτη. Τα κριτήρια με βάση τα οποία έγινε η επιλογή των συγκεκριμένων πόλεων δεν ανακοινώθηκαν. Πιθανότατα σαν κριτήρια λειτούργησαν ή ομοιόμορφη γεωγραφική κατανομή και οι τοπικές συνθήκες σε συνδυασμό με τις σχετικές πιέσεις των τοπικών παραγόντων και, σε ορισμένες περιπτώσεις, τους λόγους έθνικων σκεπιμοτήτων. Τα νέα πανεπιστήμια δεν λειτούργησαν, τουλάχιστον μέχρι τώρα, σαν πειραματικά, ανανεωτικά πανεπιστήμια όπως συνήθως γίνεται με νέα πανεπιστήμια στις άλλες χώρες. Δεν διαφέρουν από τα παλιά ιδρύματα ούτε ως προς την έσωτερική δομή και οργάνωσή τους ούτε ως προς τις σχέσεις τους με το κοινωνικο-οικονομικό περιβάλλον της πόλης τους.

Στο σημείο αυτό θα σταματήσω και δεν θα επεκταθώ παραπέρα. Το συμπέρασμα νομίζω ότι βγαίνει άβιαστα. Στην Ελλάδα δεν υπάρχει στην ουσία σχέση των πανεπιστημίων με την βιομηχανία. Ο λόγος είναι έπλος, ο τρόπος με τον οποίο έγινε η εκβιομηχάνιση και η ανάπτυξη της χώρας δεν οδή-

γησησε ποτέ σέ πιεστική ζήτηση για έπιστημονικό δυναμικό κατάλληλο νά έπανδρώσει τήν παραγωγή και τήν έρευνα. 'Η έρευνα ή έντός και ή έκτός τών Α.Ε.Ι. και ή ανάπτυξη τής τεχνολογίας είναι σέ ιδιαίτερα χαμηλό επίπεδο πράγμα αντισυνητικό για τήν επιβίωση τής ελληνικής οικονομίας και κοινωνίας γενικότερα. Είναι άπαραίτητη ή αλλαγή ή οποία όμως προϋποθέτει τίς κατάλληλες πολιτικές επιλογές και άποφάσεις. Οι κατευθύνσεις πρós τίς οποίες πρέπει νά στραφούμε, μέ δεδομένο ότι ο στόχος τής τεχνολογικής αυτοδυναμίας δέν είναι ρεαλιστικός, είναι οι εξής: 1. ένεργός ρόλος του κράτους στή ρύθμιση του κινδιστώτος μεταφοράς τεχνολογίας, 2. προσπάθεια άπορρόφησης τής εισαγόμενης ξένης τεχνολογίας, 3. προώθηση έγχώριας τεχνολογικής έρευνας σέ κλάδους όπου υπάρχουν δυνατότητες ανάπτυξης. Αλλά όμως προϋποθέτουν ότι τά πανεπιστήμια, τά παλιά και κυρίως τά νέα που δέν δεσμεύονται άπό παγιωμένες καταστάσεις θά μετατραπούν σέ έστιές παραγωγής έπιστήμης και έπιστημόνων. Προϋποθέτουν δημιουργία μεταπτυχιακών σπουδών και σύνδεση τών βασικών σπουδών μέ τίς μεταπτυχιακές και τήν έρευνα. Προϋποθέτουν όργάνωση και περιεχόμενο σπουδών βασισμένων όχι μόνο στίς έθνικές άνάγκες αλλά και στίς συνθήκες και στίς δυνατότητες τής εύρύτερης περιοχής του πανεπιστήμιου. Προϋποθέτουν εκπαίδευση βασισμένη στό σωστό συνδυασμό τής έπιστημονικής έξειδίκευσης και τής πλατιάς έπιστημονικής γνώσης. Προϋποθέτουν προγράμματα σπουδών βασισμένα στή μικτή δραστηριότητα του φοιτητή στό χώρο τής εκπαίδευσης και στό χώρο τής παραγωγής. Προϋποθέτουν δημιουργία συνθηκών διαρκούς εκπαίδευσης τών έπιστημόνων. Προϋποθέτουν πανεπιστήμιο δεμένο με τήν παραγωγή, σέ σχέση μέ τό κοινωνικο-οικονομικό περιβάλλον τής πόλης του. Κάτω άπό τέτοιες συνθήκες μπορεί τό πανεπιστήμιο νά συμβάλει όχι μόνο στήν ανάπτυξη του τόπου αλλά στήν ανάπτυξη και τό θετικό μετασχηματισμό τής πόλης που άνήκει.

3 ΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΑΙ ΟΙ ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ ΤΟΥ

CHRISTOPHER BARRIE WILSON, καθηγητής 'Αρχαιολογικής, Πανεπιστήμιο 'Εδιμβούργου.

A UNIVERSITY AND ITS COMMUNITIES

CHRISTOPHER BARRIE WILSON, Professor of Area Lectural, Science, University of Edinburgh, G. Britain.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Προτείνονται νά έξεταστοί το πανεπιστήμιο σαν μιά οργανική ένότητα που ώσπλησσεται σέ στενή έλληλεπίδραση μέ τήν περιοχή του αλλά έπιφεύγει νά αυτοπεριορισθεί 'Η εξέταση αυτή είναι δυνατή μέ την άπκοφινση τής 'Ιδέας' του πανεπιστήμιου.

'Η πρόταση είναι ότι είναι δυνατή μέ τήν παρουσία μιας δυναμικής δομής άτυπων "κοινοτήτων" που υπάρχουν παράλληλα μέ τήν τυπική άποθήματιλ' δομή ενός πανεπιστήμιου. Μέσα άπό αυτή τήν δυναμική δομή τών άτυπων κοινοτήτων, άπό τη μια μεριά αναπτύσσονται τοπικοί δεσμοί και άπό τήν άλλη ενοψίζεται ο έθνοσφαιμικός χαρακτήρας τών πανεπιστημίων σέ επίπεδο ολιθναού έπιστημονικής κοινότητας.

'Υποστηρίζεται ότι δέν είναι καθόλου χρήσιμο πό νά σχεδιάσουμε τά νέα πανεπιστήμια σαν κατασκευάσματα, επιβάλλοντας τυπικά μοντέλα ομοιομοιού. Εξ'αυτό δέν είναι χρήσιμο ιδιαίτερα στίς πρώτες φάσεις όταν οι άτυπες κοινότητες βρίσκονται σέ στάδιο ανάπτυξης και οι άνάγκες δέν έχουν άπόψη προσδιορίσει τή μορφή και τήν ταυτότητα του πανεπιστήμιου.

Έτέλος, έξετάζονται σύνθετα ζητήματα που άφορούν στήν άύτονομία τών πανεπιστημίων μέσα άπό τό πρίσμα τής οργανικής θεώρησης.

SUMMARY

A view is proposed of a university as an organic entity which grows in close interaction with its local city but which avoids being parochial by striving to make concrete the idea of the university. It is suggested that this is made possible by the presence of an underlying dynamic structure of informal communities which run across the formal academic structure of a university and through which links are made locally, and the universal nature of universities is expressed in international scholarship. It is argued that planning new universities as artefacts by imposing formal models on them is less than helpful, especially in the earliest stages when the communities are developing and the university needs to establish its own form and identity. Questions of autonomy are discussed briefly in the light of the organic view.

The case I shall consider is that of a university establishing itself from nothing in an existing city. I shall be concerned primarily with the ways in which the new institution can be incorporated with the city and yet become a university.

Most institutionalized communities have some choice over the degree of contact they enjoy with their neighbours, and if it wished a university could exist in relative isolation from its immediate surroundings. A prison represents the extreme of isolation and its main effects on a city would only be to take land, provide some additional employment and trade, and to act as a symbol of law and order and as a warning to criminals. An isolated university would have analogous effects and would be just as little affected by the city. In practice, of course, such a high degree of separation could never be achieved by a university, partly because people are not imprisoned in universities and partly because the walls which are so necessary to both the symbol and the function of prisons are irrelevant to universities where even a well-defined perimeter can be an obstruction not only to people but also to the university's development.

The first relationship between a city and its new university is one of host and guest. If the university were to try to isolate itself it would remain a stranger: welcome perhaps, but alien to the city's life. Since total isolation is impossible, the inevitable contacts between university and city can be arranged to the best advantage of both; but I would like to go further and assume that interaction between the two which goes beyond what is merely necessary is to their mutual benefit. This cannot be proved to be always so and it is not difficult to imagine circumstances in which a high degree of interdependence, if lacking will and understanding on both sides, would lead to disharmony or even to complete failure. But if it works well, the whole is incalculably greater than the sum obtained by simply adding a university to a city.

There are, however, considerable apparent advantages for those responsible for establishing a university if they imagine it to be separated from its city. If sufficient funds and land are available, the university can be planned, built and staffed, at least in its initial form, with the minimum of concern for its effect on the city and, seen from a narrow point of view, with the minimum of interference. This sort of simplification can also be attractive because it enables the establishment of the university to be perceived as an activity occurring over a limited and definite period of time. Furthermore it concentrates attention upon the physical and financial aspects of the process and allows the setting up of a university to be treated, quite falsely, as a 'problem' to be 'solved'. Universities have

indefinitely long lives during which they grow and mature and the ability of a university to respond to challenges and opportunities as they occur is a measure of its vitality. The freedom to respond will depend to a large extent on the degree to which problems remain unsolved in the initial establishment.

There are two very different pictures which might be drawn of the way in which a university begins its life. In the first - the one I have been discussing - land is purchased, buildings built, a constitution written. Staff are appointed, students registered and life begins. Development then continues subject to the constraints which were built in, deliberately or inadvertently, with the prototypes which formed the basis of the initial plan. From within this shell the institution has both to become a university, properly so-called, and to root itself fruitfully in the local community. Before describing the alternative view I would like to explore this notion of a new university as a planned artefact in more detail.

There are already many universities in the world; old and new, large and small, some embedded in the urban fabric, some on city campuses, some in the countryside. Their origins differ and so do their constitutions, their academic structures, and their success. But they are all universities and a study of them reveals distinctions which can be used as the basis of a typology out of which can be extracted prototypical models which appear to suit different circumstances. This approach can be valuable since it provides useful information and leads to suggestions for concrete solutions to problems of many kinds. But it also contains great dangers because it enables an apparent solution to be achieved without the need for a deep understanding of the unique reality of any particular new institution; and this quite independently of its inability to deal effectively with the institutions need to be able to respond to unforeseen circumstances. The ill-conceived use of models and prototypes is widespread and its worst effects are evident around the globe, leading as they do, in architecture for instance, to meaningless repetition and uniformity and to a kind of geographical, social and cultural placelessness.

We cannot, of course, manage without models. The point I am raising, however, is the need to question, not their value in general, but the nature of any particular model, what it is a model of, and, most importantly, its suitability for the use that is made of it. Models seem to fail worst when they are most concrete and when, partly as a result of their concreteness, they play too dominant a role in the process of design or formation. Models should be used only as guides and should be kept in the background precisely to the degree that they are concrete. Otherwise a model will take on a life of its own and

project itself now into reality, but as reality, in place of the true object of which it should properly be only a model and perhaps a very approximate one.

In order to illustrate these points I would like to describe a new university in a regional city which I have visited several times in recent years. The University is situated on the outskirts of the city and has no shortage of land - indeed it probably has too much. Some of the students and most of the staff live on the campus, and the rest live either at home or with local families. The city is many hundreds of miles from the country's major cities where financial and overall academic control are centred, and where the new university was planned and its buildings designed. Although the layout of the campus is very loose, it is satisfactory, but the design of the buildings is unsuitable for the climate of the region. A strong emphasis was given to technology in the Faculty structure of the new university, but its local city is not particularly industrial and even where its industries show signs of developing, the direction imposed on the university is more towards the scientific than to the applied end of technology and this conflicts with any desire to cooperate in local activities. Experimental work is in any case made difficult by a national salary structure which does not allow for the local scarcity of people skilled to act as workshop or laboratory technicians and this makes their recruitment almost impossible. The new university is small and understaffed yet it is forced to follow bureaucratic procedures which, if appropriate anywhere, could only be justified in a very large institution. As a result of all these factors, the university is unable to strike any kind of useful relationship with its local community upon which it still appears, after several years, to have been imposed, and it struggles against a set of constraints built into its initial form which are quite inappropriate to its needs. It is a measure of the enthusiasm and dedication of its staff that it manages to survive as well as it does. No doubt this is an extreme example and I have given it purely as an illustration. I would not like it to be thought that my arguments have been induced from it.

If this sketch of the objections to treating a new university as an artefact has been sufficiently convincing, I must now propose an alternative approach - the second picture I mentioned earlier.

Any university is a realisation, an actualisation, an expression, of the idea of the university. The name, university, in its origins suggests a totality or a unity containing diversity and we may suppose that the stronger the diversity, the richer and more vital will be the unity. The word is also associated with

the notion of universal knowledge; with gaining and sharing it. But it is not my intention to define a university or to try to expose the governing idea which dwells in any actual university. (several writers have attempted this; an example is given at the end of the paper). Not for my purposes does it matter whether one treats the idea of the university as an essence in the Platonic sense or more simply as a historically originated concept. Either way it is something universal of which all universities, properly so-called, partake; and without being able to define it precisely it is something which we all recognise.

At one level then, and common to all universities is the idea of the university. Our new university will embody the idea and only by making it actual and present will it be a university. There are other levels and at one of these, distant from that of the idea, lies the institutional nature of any actual university. To quote Karl Jaspers (1960):

"The university exists only to the extent that it is institutionalized. The idea becomes concrete in the institution. The extent to which it does this determines the quality of the university. Stripped of its ideal the university loses all value. Yet 'institution' necessarily implies compromise. The idea is never perfectly realized. Because of this a permanent state of tension exists at the university between the idea and the shortcomings of the institutional and corporate reality."

This structure allows a picture of a university as a dynamic, organic entity; institutional and concrete yet growing in accord with local needs and opportunities and, at the same time, striving to live as fully as possible the idea of the university. By growing interactively the university makes (and so does the city) the best use of the contingencies that inevitably react upon it in its particular place; and by seeking to make the idea of a university concrete in its buildings and institutions and in its day-to-day life it avoids becoming parochial and ensures its place in the community of universities. And this picture of a university remains true throughout its life, from earliest beginnings to full maturity, in all the becoming.

I should now like to explore how this double demand on a university to become simultaneously local and universal, can be met in practice. Universities usually contain a wide diversity of activities in research and teaching, some of which need to relate to local conditions either by making use of local things or by practising locally (such as in medicine, agriculture, or architecture) whilst others tend more to universality (many Arts and Science disciplines), and this makes for an obvious

variation in the extent to which any particular discipline naturally leans towards the local or the universal. However, even at the broad level of departments and disciplines this difference may be more apparent than real and I can illustrate this with two recent developments in my own University of Edinburgh.

During the last year the University has been given new funds to establish two new Chairs: one in Microelectronics, the other in Arabic and Islamic Studies. The Chair of Microelectronics has been funded by the Lothian Regional Council (the authority administering the region around Edinburgh) and is therefore a local initiative. The University had already been designated by the central government authorities as one of the two major university centres for research and teaching in microelectronics in the United Kingdom and has an international reputation for research in the field. The Lothian Region's interest, however, lies in the industrial developments in microelectronics which are taking place in the local area, and by funding the Chair it intends to speed up the dissemination of expertise from the University to industrial and commercial activity in the region and so encourage further developments. Linked with this move are educational activities which also involve the University and which are aimed at increasing the appreciation in local schools of this new technology and its implications.

Arabic has been taught in Edinburgh University for almost 100 years and the University has a long-standing reputation for its work on the language and cultures of the Middle East. Recently it was announced that the University of Baghdad has generously endowed a Chair of Arabic and Islamic Studies at Edinburgh. The City of Edinburgh had very few arabic speaking residents 100 years ago and the University's early interest in this field must have arisen in a purely academic context. Yet, as it happens, quite independently of the University, Edinburgh's Islamic community has been growing rapidly in recent years and there are plans to build a mosque on land near to the University.

Although one of these major initiatives was local and the other came from abroad, each can be seen as offering an opportunity for the University to develop simultaneously at both the local and universal levels through its participation with the local and international communities of which it is a member.

It is not, however, only at the scale of department or discipline that interactions can lead to changes, particularly at the local level. Every member of a university is a member of several communities and plays a variety of roles. I do not propose to analyse these in detail, though it could of course be done for any particular university, but I shall give a typical example.

A lecturer in mathematics, let us say, lives in the city and is thereby a citizen and a member of a neighbourhood community. He or she may have other interests besides mathematics which will lead to membership of other communities either within or outside the university, or possibly between the university and the city. As a mathematician, the person in question is part of the university as a whole, part of the mathematics department, part of the larger communities of academics generally and of mathematicians in particular, and a member of an international community of specialists in research in one or more branches of mathematics. Locally in the city there may well be a Mathematical Society to which he can belong, or there may be a need for one which he can help to start. This may be attended largely by local schoolteachers who wish to maintain their interests in mathematics beyond their immediate needs for teaching but there may also be mathematicians employed in local industry or research institutes. Similar hypothetical examples might be given for almost any member of the academic staff, whatever the discipline, and although the relationships may be most formal in those fields where there are professionals in the city, there is hardly any discipline in which some common interests will not be found.

The story of Thales falling down a well whilst studying the stars is often used to epitomise the absent-mindedness and essential impracticability of a certain kind of academic. Certainly they exist; but so does the mechanic who starts a fire by forgetting his cigarette. Concentration upon the task in hand is not necessarily a sign of incompetence in other matters. Perhaps it is true that in a new university a 'frontier' spirit is particularly needed - a sense of adventure and a willingness to improvise and to mix with other kinds of people. The older universities provide such a stable and comfortable environment for their academic staff that this natural human trait tends to atrophy. There seems, in principle, no reason why staff cannot be chosen for a new university for personal qualities which, whilst including it, go beyond specialised academic excellence. Of course it is of paramount importance for the city as well as for the university that academic staff are good academics. The historical endurance of the idea of the university shows the value placed upon what a university is as well as upon what it does. Even an isolated university is good for its local city, just by being there, to a degree which is proportional to its success in making the idea concrete.

Although the academic staff of a university exert the strongest influence upon its academic structure, they are only one of its communities and not the largest. The ways in which students relate to the idea of the university are historically and culturally conditioned in such a complex manner that I shall

have to omit any consideration of them; but at the local level the situation is straight-forward even though it varies a great deal from one university and one culture to another. Students may be from local homes or they may come from a distance, in which case they might live within university premises, lodge in local homes or rent flats. They form societies of many kinds, some academic, some non-academic which may be limited to student membership or might be open also to other members of the university and to local non-university people with similar interests. Indeed the opportunities for students to initiate activities of value to the city's communities or for students to assist with and participate in city groups or institutions are so many and so varied that the question is not one of what roles students can play in linking the city and the university but rather of whether they do in fact play them.

In many cases there is an opportunity for the academic use of student participation of this kind. I take an example from my own field of architecture. Most cities have communities living in poor circumstances who have neither the money nor the technical and organisational resources to help themselves. Students are often willing to assist them but whether or not the participation of architecture students in work to improve the living conditions of a community is treated as an extra-curricular activity or as a worthwhile part of an architect's education is a matter of academic choice. Certainly a university in which staff were encouraged to participate locally would also be likely to encourage the best educational use of such possibilities.

There is another point which can be drawn from this example, which itself is only one possible case of many in which the expertise of members of the university is used to help to meet a local need. There is a tendency amongst academics to think that 'real' research starts as well as ends in a pattern of critical scholarship or of theory and experiment. In some disciplines this is perhaps inevitable but it is not true of many applied and vocational fields where the professional practitioner or the layman can make important observations or identify needs which, when combined with the academic's rigour and deeper knowledge of the field, can lead to important research.

In short, for many subjects dealt with in universities, there is no conflict in research or education between local involvement and the satisfaction of the highest ideals of the university. Indeed, the lengthening of the sight and the broadening of the vision which are a consequence of working with the world outside the university can be quite beneficial for academics; just as contact with the methods and ideals of research and scholarship

is instructive for members of the community at large.

The university has many paid members, apart from academics, ranging from its most senior administrators to casual manual workers. The allegiance of these to their university will vary: some will feel they belong to it, others simply work there. The benefits that can be obtained from building upon their participation in different communities within and outside the university can be great and again the question is not of the opportunity but of the will and the use; and a university which wishes to become part of the life of the city will make good use of these opportunities, initially in conspicuous achievement and aims and subsequently as a matter of course.

To ensure there is no need to pursue any further the nature of the overlapping and interacting communities. They give a university a second structure behind the most evident formal one of academic disciplines, Faculties, Departments and Chairs. The formal structure gives stability to a university's fabric, it is the underlying dynamic structure of informal communities which both provides pattern and colour and makes the connecting threads with other institutions, activities and people outside the university.

Although this complex community structure always exists it is generally used only for direct academic purposes. I imagine that in our older universities its influence was widest and most active in their early exploratory years - which are also the years in which the underlying communities first develop - and it may well be that it should play a more vital part in the development of any new university. Indeed, the failure to take it into account is another aspect of the misuse of the models and prototypes which I referred to at the start of this paper. Any model of the form of a university (as distinct from its structure or a process model of initial growth) which is derived from a study of existing institutions almost inevitably fails to take into account the process by which they have arisen. To impose it in a new situation is to deny the university the most important stage in its development, particularly in its relationships with its local community. It is just this first period of embryonic growth which sets the university on course and gives it its particular identity. Any imposed form is necessarily limiting and rather than placing a university several steps along its path, it does precisely the opposite.

There are many other matters, most of which I shall have to mention later, which should be discussed in the light of this view. Some of them, such as questions of staff tenure and academic autonomy are difficult to resolve. Whilst the widespread

provision of tenured posts appears to go against the notion of responsiveness to changing needs, lack of tenure can weaken the underlying communities because of the way in which it introduces competition and insecurity. On the question of academic autonomy and the participation of local authorities in academic decisions the argument has to be that whilst the university should give the greatest attention to the needs of its local communities and should be fully aware of the value of responding to them, it must, as any organism must, remain autonomous and be fully responsible for those decisions and actions which are central to its life and to the expression of its true nature. Universities must, I think, avoid becoming too domesticated.

This leads to another important matter: the degree of financial autonomy which a 'becoming' university needs to have. There are relatively few private universities in the world and many which began as private institutions have grown to be dependent on state finance as a result of inflation and in order to expand. I imagine, therefore, that our new university is to be financed from public funds and probably by the state. The intricacies of state funding and of its effects upon the various freedoms a university might wish to enjoy are many and complicated and since I am concerned with principles and do not wish to dwell too long upon the matter, it will be easiest to deal with it by a very simple analogy. A child earns no money but its immediate needs are met from an allowance given by its parent. There are four different ways in which this can be arranged. In the first, the parent buys the child each thing it wants according to the parent's interpretation of the need. In the second, the parent allows the child a weekly sum but requires that prior approval be given for each item of expenditure. The third is that a weekly sum is given on condition that it is spent only according to agreed principles; and fourthly, the child receives a weekly allowance without any conditions upon the way it is spent. Of course, with children and parents there is the fifth alternative that the child is given anything it asks for, but that possibility is hardly likely to occur between state and university, and even if it did it would probably be no better for a university than it is for a child.

The first two alternatives allow too much interference of the parent in the development of the child - and waste too much of the parent's time. Parents, like states, only know best about some things and even in these it is good for the child to learn from the occasional mistake. The fourth alternative appears to give the most freedom but it removes the need for any understanding between the two parties and consequently gives no basis for re-negotiating the total sum should circumstances change. The third choice - that of a regular sum to be spent according to agreed principles - is the most preferable because it provides

a measure of security to both parties to the arrangement; it allows for the possibility of negotiating a non-recurrent supplement to the sum should a real need (according to the principles) arise, or of an increase in the recurrent sum to meet changing circumstances; and it allows the principles to evolve by mutual agreement.

If a university is to grow in the way I have described, its own particular nature will be at least as significant for its development as any way in which it resembles other universities. Of course it will be like others in making concrete the idea of the university but funding arrangements cannot operate in terms which have meaning at this level. Indeed whilst this level is well expressed in the international fellowship of universities, states usually prefer to consider the universities they support as national institutions.

The two levels of greatest significance to a 'becoming' university, the local and the universal, are therefore both levels at which the state finds difficulty in its relationships with universities. At one the university is too particular and at the other it is too abstract. The level it finds natural is the one at which all universities tend to be institutionally similar to one another and this level lies intermediate between the local and the universal. This means that a state-supported university has to deal not only with the inevitable tension between the ideal and the actual institution, but also between the general nature of universities as understood by the state and its own particular character as it grows in interaction with its local city. Consequently, any form of funding which carries state control deeply into the decision-making of the university must be detrimental to the proper working out of these tensions and therefore to its health.

In summary, then, I have outlined a view of a new university as an organic entity which lives and grows in a close interaction with its local city but which avoids being parochial by striving to make concrete the idea of the university. I have suggested that this continuous becoming is made possible by the presence of an underlying dynamic structure of informal communities which runs across the formal academic structure of a university and through which links are made locally and the universal nature of universities is expressed in international scholarship. I have argued, I hope forcibly, that planning new universities as artefacts by imposing formal models on them is less than helpful, especially in the earliest stages when the communities are developing and the university needs to establish its own form and identity. Finally I have made a case for a measure of financial autonomy in state-supported universities on the grounds that the state is unable to relate

effectively either to the particular local characteristics of a university or to the universal idea which it embodies.

My arguments have been speculative and they remain unsupported by solid evidence. Since this evidence would be largely about the early growth of universities and about their unrecorded communities, it would be difficult, though not impossible, to obtain. However, it is perhaps more objective to recognise these phenomena and their potential importance than it is to ignore their existence simply because we do not know enough about them.

I am very grateful to the Scientific Committee for their invitation to deliver this paper.

References

- Karl Jaspers (1960), The Idea of the University, London, Translated by E.J. E. Reichard and H.F. Manderscheidt from Die Idee der Universität.
- Kenneth R. Minogue (1973), The Concept of a University, London.
- John Henry Cardinal Newman (1879, 3rd Ed.), The Idea of a University, London.

Η ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΩΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΩΝ ΚΑΙ ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ
ΤΗΣ ΣΤΗ ΣΧΕΣΗ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ-ΠΟΛΗΣ

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΤΖΩΝΟΣ, Καθηγητής Αρχιτεκτονικής Αριστοτε-
λείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

ACADEMIC ORGANIZATION AND ITS IMPACT ON THE UNIVERSITY-
TOWN RELATIONSHIP

PANAYOTIS TZONOS, Professor of Architectural Design, Ari-
stotle University of Thessaloniki, Greece.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Διαπιστώνεται η έλλειψη συστηματικής έρευνας άρα και
έξοκριβωμένης γνώσης για το ποσοστό και το είδος της
συμμετοχής της ακαδημαϊκής όργάνωσης στη διαμόρφωση
της σχέσης πανεπιστημίου - πόλης.

Η εισήγηση επιχειρεί μία προδιερευνητική προσέγγιση
στο ζήτημα, αναλύοντας την έννοιολογική του ύποδομή
και θέγοντας μία σειρά από προβλήματα μεθόδου για
τήν συστηματική του μελέτη. Διαρθρώνεται σε τρία μέ-
ρη, Ισόριθμι με τις τρεις συνιστώσες του προβλήματος:

- Ποιό είναι το περιεχόμενο του όρου ακαδημαϊκή
όργάνωση (δηλ. ποιών συγκεκριμένων πραγμάτων
οι έπιπτώσεις μας ενδιαφέρουν).
- Τί συμπεριλαμβάνεται στην έννοια σχέση πανεπι-
στημίου-πόλης (δηλ. ποιό είναι το πεδίο εφαρμο-
γής των έπιπτώσεων που μας ενδιαφέρουν).
- Πώς μπορούν να διαπιστωθούν οι έπιπτώσεις της
ακαδημαϊκής όργάνωσης στη σχέση πανεπιστημίου-
πόλης (δηλ. με ποιές υπόθέσεις εργασίας και ποι-
ές έρευνητικές προσεγγίσεις).

SUMMARY

It is pointed out that there is a lack of systematic re-
search and subsequently of accurate information on how
and how far academic organization affects the development

of the university-town relationship.

This paper attempts a preliminary to research approach to this question by analysing its conceptual frame and touching upon a series of problems of methodology, concerning its systematic study.

The paper consists of three parts, one for each of the three constituents of the problem in question.

- What does the term academic organization entail? (i.e., what are the elements of academic organization with the impact of which we are concerned).
- What does the concept of the university-town relationship entail? (i.e. what is the field affected by impact of academic organization).
- In what way can the impact of academic organization on the university-town relationship be examined? (i.e. working assumptions and research approaches to be employed in the investigation of the subject).

Όταν, πριν από λίγους μήνες, ού διαγινώσκεις του συμποσίου αυτού μου πρότειναν να μιλήσω για την ακαδημαϊκή δογμάση και τις επιπτώσεις της στην σχέση πανεπιστημίου - πόλης, (ήδη τον τίτλο της μετρητοής) τους ζήτησα λόγο καιρό να σκεφθώ έν και τί θά μπορούσα να πώ επίνω στό ζήτημα τίνος γωατό πρ' από όλο του ακαδημαϊκή δογμάση έχω κατά καιρούς ασχοληθεί. Ή ο ύμνος του μή τις επιπτώσεις της στην σχέση του πανεπιστημίου με την πόλη.

Μετό από δύο προσημύσεις σ'αυτή κατεύθυνση έτελεώς ότι δέν θά μπορούσα να μιλήσω καθόλου, και πρώτο γιατί άσχετό είναι ότι δέν άκέρχει σχεδόν καθόλου περιηρημένη γνώση πείνω στό ζήτημα αυτό. Σέ συνέχεια, προσπαθώντας να βγάλω συμπέρασμα εν επί η πορεία να συνηντήσω ο έδος τάραξη πέτα γνωση μέτρο τίν έπαρση του συμποσίου, άρχισα να σκέπτομαι πού ό ήξερα θά μπορούσα να μιλήσω. Δέν χρειάστηκε πολύ για να ξανακαταλάβω ότι στις τρεις όσες συνθήκες με κανέναν τρόπο έν θά μπορούσα να μιλήσω, αλλά εν κενό γνώσης στό δεικμένο χρονικό διάστημα.

Τό μόνο που παρα ήξερα λίγο περισσότερο ήταν το δέν ήξερα. Όταν τό είπα όλα αυτά στην οργανωτική επιτροπή, μαζί με τίν άποφασί μου να μή μιλήσω καθόλου, μου είπαν ότι έσβοντας περίπου τί δέν ξερω, ήξερα κυρίως όσα ήθε, και αυτό θά άκοιτύσω να τό πώ. Όπως βλέπετε με πείσαν, χωρίς όμως να σκεπάζουν έντελώς τους ένδειασμούς μου, για τό κατά πόσο διηλεκόμενοι καιρός να μιλήξέροντας τί δέν ξερω, καθώς αυτό προβιτοθετεί ότι οι άκροατές του γνωρίζουν άκόμη λιγότερα.

Αυτό που τελικά με παραγώγησε και το έίωσα πού τελική άδοση ήταν ότι τό να συστατώσει καιρός τό τί δέν ήξερα και τί θά μπορούσε, έν ήθελα να μάθω, να συστατώσει διαλεκός έ κ έρευνητικό πρόβλημα, είναι ήδη από άκοι, τό τόμα της αυτοεπιμενηκότητας της έπιστημονικής γνώσης δέν έχει τού και πόραση. Ήδη ή επιλογή και ή διατύπωση του έρευνητικού ά τυρισμένου έπί τόν έρευνητή δέν είναι παρά ένα τμήμα του έδος κισμοειθώλου και έπιχειροεί να συνθέσει - και ό έρευνητής έχει άσφαλώς τού λόγους του να θέλει να γνωρίσει τόν πόση από αυτή και όχι ότι μια άλλη όκεική γανίό.

Οι συνιστώσες του προβλήματος

Ποιές είναι λοιπόν οι συνιστώσες του προβλήματος, και αν έρευνα μπορούσαμε να πραγματοποιήσουμε με τη γνώση για το ίδιο το πρόβλημα; Τίς περιλαμβάνει η ερευνητική εστίαση ήδη ο τίτλος: "Η ακαδημαϊκή οργάνωση των πανεπιστημίων και οι έλλειψεις της στη σχέση πανεπιστημίου - πόλης.

Όπου λοιπόν από τη μία πλευρά έχουμε την ακαδημαϊκή οργάνωση, την οποία πρέπει να εξετάσουμε σε περιεχόμενο και εθνός, για να εξετάσουμε ποιά ακριβώς είναι το έργο (επιτελεστικό στη φράση αυτή).

Από την άλλη έχουμε το άκρως ενδιαφέρον, δηλ. τη σχέση πανεπιστημίου - πόλης, την οποία και πάλι πρέπει να προσδιορίσουμε με τη μεγαλύτερη δυνατή ακρίβεια.

Τέλος έχουμε το ζητούμενο του προβλήματος, δηλ. τις έλλειψεις, τις οποίες έχει η ακαδημαϊκή οργάνωση στη σχέση πανεπιστημίου - πόλης.

Με τη σειρά αυτή θα προσκοθίσω να θέσω τις έννοιες αυτές συνιστώσες του θέματος.

Ακαδημαϊκή οργάνωση του πανεπιστημίου

Η κυβερνητική μας λέξη επί οργάνωση ενός συστήματος είναι η δομή και οι αλληλεπιδράσεις των μερών του συστήματος στη πλαίσια της υπερκείμενης δομής.

Την προκειμένη περίπτωση το σύστημα που εξετάζουμε είναι το πανεπιστήμιο και η οργάνωση του πώς εκτελείται είναι η ακαδημαϊκή.

Τι είναι ακαδημαϊκή οργάνωση; Η οργάνωση του αναφέρεται στις ακαδημαϊκές δραστηριότητες, και αναφέρεται στη μέθοδο παροχής γνώσης και δεν αναφέρεται στην συνθήρηση κτιρίων - για την αντιμετώπιση ζητημάτων όπως το τελευταίο υπάρχουν άλλες "οργανώσεις", και αυτές μαζί συγκροτούν την πανεπιστημιακή οργάνωση.

Ποιές είναι οι ακαδημαϊκές δραστηριότητες; Οι καθαυτό ακαδημαϊκές δραστηριότητες είναι αυτές η διδασκαλία και έρευνα. Αυτές τίς έχει μια τρίτη βασική δραστηριότητα, η ακαδημαϊκή διοίκηση, και

καθώς είναι κρίσιμη και καθοριστική για τις άλλες δύο, μπορεί να θεωρηθεί ως τρίτη ακαδημαϊκή δραστηριότητα. Για να αποφευχθεί κάποια πιθανή σύγχυση πρέπει να διευκρινιστεί εδώ ότι, ανάλογα με το πνεύμα που επικρατεί σε ένα ΑΕΙ ή στην πανεπιστημιακή πολιτική μιας χώρας γενικότερα, τα ίδια μέλη του επιστημονικού προσωπικού ασκούν την ακαδημαϊκή διοίκηση ενδέχεται να ασκούν και την ερευνητική διοίκηση σε άλλους τομείς, π.χ. στα οικονομικά ή στη συντήρηση κτιρίων, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι και οι άλλες αυτές "διοικήσεις" εμπύπτουν στις ακαδημαϊκές δραστηριότητες.

Κατά συνέπεια, στην προκειμένη περίπτωση ενδιαφερόμαστε για όλες εκείνες τις πανεπιστημιακές οργανωτικές μονάδες που υλοποιούν τις ακαδημαϊκές δραστηριότητες "διδασκαλία", "έρευνα" και "ακαδημαϊκή διοίκηση", καθώς και για τη μεταξύ τους αλληλεπίδραση.

Για να φέρω ένα παράδειγμα, κατά τη συζήτηση για τον νέο Νόμο Πλαίσιο των ΑΕΙ το 1976, η Πολυτεχνική Σχολή Α.Π.Θ. είχε προτείνει την ακόλουθη ακαδημαϊκή οργάνωση:

α) Δομή δηλ. μονάδες ακαδημαϊκής οργάνωσης: Βλ. Πιν. 1

β) Αλληλεπιδράσεις δηλ. κανόνες έσωτερικής λειτουργίας και λειτουργικών σχέσεων των μονάδων αυτών: π.χ. ένας από τους κανόνες αυτούς αφορά στην εξέλιξη του διδακτικού προσωπικού: Βλ. Πιν. 2

Ένας άλλος τέτοιος κανόνας αφορά στη λήψη αποφάσεων για το περιεχόμενο και το πρόγραμμα σπουδών.

Ένας τρίτος αφορά στον τρόπο παροχής και απομείωσης της γνώσης, δηλ. στο σύστημα σπουδών κ.ο.κ.

Η ακαδημαϊκή αυτή οργάνωση έχει ουσιαστικές διαφορές από εκείνη που ισχύει σήμερα, και άπομη ουσιαστικότερες από εκείνη που ισχύει π.χ. σε ένα αγγλικό ή αμερικανικό πανεπιστήμιο.

Σχέση πανεπιστημίου - πόλης

Προτού γίνει σε συνέχεια η προσπάθεια να εντοπιστούν οι ενδεχόμενες επιπτώσεις της ακαδημαϊκής οργάνωσης στη σχέση πανεπιστημίου - πόλης.

ου και πόλης, θα έπρεπε να δει κανείς λίγο κοντινότερα αυτή τη δια-
τερη συνιστώσα του προβλήματος, δηλ. το τι ακριβώς εννοούμε με τον
όρο "σχέση πανεπιστημίου - πόλης". Αυτό θα βοηθούσε τόσο στον εν-
τοπισμό του πεδίου των πιθανών επιπτώσεων της ακαδημαϊκής οργάνω-
σης όσο και στην απομόνωση των αιτιωδών από τις μη αιτιώδεις σχέ-
σεις μεταξύ χαρακτηριστικού στοιχείου ακαδημαϊκής οργάνωσης και
χαρακτηριστικών συγκεκριμένων επιπτώσεων.

Η σχέση πανεπιστημίου - πόλης είναι μία σύνθετη σχέση, που έμφα-
νίζεται σε μία σειρά από επίπεδα με σχετική ανεξαρτησία αλλά και
μέ σαφή μεταξύ τους διαντιδραση.

Κάθε ένα από αυτά τα επίπεδα αποτελεί μία επέμερους σχέση πανε-
πιστημίου - πόλης, και στις καθημερινές μας συζητήσεις δεν κάνου-
με πάντα τη διάκριση αυτή.

Αναφερόμαστε έτσι στην οικονομική σχέση, που προκύπτει από τα
διάφορα δομικά και οργανωτικά χαρακτηριστικά του συστήματος "πόλη"
και του συστήματος "πανεπιστήμιο". Η σχέση αυτή επηρεάζεται π.χ.
από το αν το πανεπιστήμιο είναι ή δεν είναι διασυνδεδεμένο με την
οικονομική ζωή της πόλης σε επίπεδο παραγωγής, παροχής υπηρεσιών
κ.ο.κ., δηλ. αν γίνεται σ' αυτό έρευνα σχετική με τη βιομηχανία
που είναι εγκατεστημένη στην πόλη, αν μέλη του διδακτικού προσω-
πικού μετέχουν σε οικονομικά κρίσιμα για τη πόλη συμβούλια και έ-
πιτροπές, κ.ο.κ.

Η ίδια σχέση επηρεάζεται π.χ. επίσης από το αν ο πληθυσμός της
πανεπιστημιακής κοινότητας, δάσκαλοι, φοιτητές, διοικητικοί, και-
ζει ή όχι έναν βαρύνοντα ρόλο στην οικονομία της πόλης με το να
κατοικεί, να ψωνίζει, να τρώει και γενικότερα να ζει στην πόλη ή
σε ένα πανεπιστημιακό campus σχετικά αυτόνομο και έξω από αυτήν.

Αυτό ήδη μας διασυνδέει με το επίπεδο μιας άλλης επέμερους σχέ-
σης, που κι αυτή, αν και άναπόσπαστο συστατικό της συνολικής σχέ-
σης, μπορεί να εντοπιστεί και να μελετηθεί ξεχωριστά: Αναφέρομαι
στη χωρο - λειτουργική σχέση, δηλ. στην τοπολογική οργάνωση και κα-
τανομή των δραστηριοτήτων της πανεπιστημιακής κοινότητας σε σχέση
με τις δραστηριότητες της πόλης' τονίζω ότι σκοπός εδώ αναφέρομαι

όχι μόνο στις ακαδημαϊκές αλλά και σε όλες τις άλλες δραστηριότη-
τες φοιτητών και διδακτικού προσωπικού μέσα και έξω από τον πανε-
πιστημιακό χώρο, π.χ. τοπολ. και επαγγελματική αξιοποίηση κ.ο.κ.

Και πάλι τα δύο προηγούμενα επίπεδα σχεδόν έχουν σχετική ανε-
ξαρτησία αλλά και αλληλεπύρραξη με ένα τρίτο, το επίπεδο της πολι-
τιστικής σχέσης. Αυξοφρονή πολιτιστική σχέση πανεπιστημίου και
πόλης προκύπτει ήδη και μόνο από το χωρο - λειτουργικό χαρακτηρι-
στικό αν οι φοιτητές κατοικούν μέσα στην πόλη ή σε κάπως απόμακρες
φοιτητικές έστιες, για να μη διαφερώ στο κοινό σημαντικότερο, αν
το ίδιο το πανεπιστήμιο βρίσκεται στο κέντρο, στις καρπές ή έξω
από την πόλη.

Θα μπορούσαμε να συνεχίσουμε κίνηση παρόμοιας και άλλων επί-
πέδων, π.χ. της κοινωνικοπολιτικής σχέσης πανεπιστημίου - πόλης,
της συνασθηματοκοινωνιακής σχέσης πανεπιστημίου - πόλης κ.ο.κ.,
και όλες διαντιδρούν με τα άλλα επίπεδα σχέσεων της συνολικής σχέ-
σης πανεπιστημίου - πόλης. Θί μπορούσαμε λοιπόν να συνεχίσουμε
έτσι, αλλά θα ξεφύγαμε από το θέμα μας. Γιατί εδώ δεν μας τίθεται
το ερώτημα ποιά είναι η σχέση πανεπιστημίου - πόλης και ποιές οι
παράμετροί της, αλλά ποιές επιπτώσεις έχει η ακαδημαϊκή οργάνωση
στη σχέση αυτή συνολικά.

Γι' αυτό και όλα τα παραπάνω επί μας χρειάζονται, όπως και προη-
γουμένως σημείωσα, μόνο ως μεθοδολογικό υπόθετο να να μπορούσα-
με με σφάβεια να προχωρήσουμε στην ανάλυση του ερωτήματος που πραγ-
ματικά μας ενδιαφέρει. Με ποιά χαρακτηριστικά της ακαδημαϊκής όρ-
γάνωσης έχει ή κάθε επέμερους αλλά και η συνολική σχέση πανεπιστη-
μίου - πόλης, σχέση αυτή και στίγματος δεν θα μπορούσαμε όμως
ακόμη να προχωρήσουμε στο ερώτημα αυτό. Πραγματικά συμπληρώναμε από-
μα λίγο το μεθοδολογικό μας υπόθετο. Πραγματικώς διατυπώσαμε
την ανάγκη για αναλυτική περιγραφή του συστήματος "πανεπιστήμιο".
Το ίδιο θα έπρεπε να κάνουμε και με το σύστημα "πόλη", ώστε να
μπορούσαμε να αντιστοιχίσουμε το δομικά χαρακτηριστικά του ενός
με τα δομικά χαρακτηριστικά του άλλου, όπως καταπαθούμε να περι-
γράψουμε τα επίπεδα της σχέσης τους στη βάση επίκευ υποτίθεται
ότι πρέπει να φάξουμε να βρούμε τα αλληλεπύρραξη ή σημείων συγκεκριμένων

αίτιών που βρίσκονται στην άκαδημαϊκή οργάνωση.

Τό ίδιο επίπεδο, δηλ. χαρακτηριστικά ενός έπιπέδου σχέσης πανεπιστημίου και πόλης μπορεί να έχει ένα ή και περισσότερα αίτια, δηλ. χαρακτηριστικά των δογματικών μονάδων του πανεπιστημίου ή της πόλης. "As κέρουμε για παράδειγμα τό έπιπέδο της πολιτιστικής σχέσης πανεπιστημίου και πόλης" έντονη ή ύποτονική πολιτιστική σχέση μπορεί να είναι ή έκτίτωση δογματικών χαρακτηριστικών όπως:

τό σχετικό μέγεθος πανεπιστημίου και πόλης: π.χ. μια πόλη 200.000 κατοίκων με πανεπιστήμιο 5.000 φοιτητών ή μια πόλη 30.000 κατοίκων με πανεπιστήμιο 10.000 φοιτητών.

άκόμη και στό ίδιο παρακωα σχετικό μέγεθος, ή τεχνολογική θέση του πανεπιστημίου στην πόλη.

άκόμη και στην ίδια τοπολογική θέση, ή όγκος και τό είδος του κυριακού δυναμικού πανεπιστημίου και πόλης: π.χ. σε μία σχετικά μικρή επαρχιακή πόλη ένδύεται ή μοναδική γενιά και κατάλληλη για πολιτιστικές έδηλώσεις κίτωση να ένδύεται στό πανεπιστήμιο.

άκόμη και στό πλαίσιο του ίδιου κυριακού δυναμικού, ή συγκεκριμένη πολιτική θέση της ένδύησης έντε του πανεπιστημίου έντε της πόλης ένάνω στους πόχους ένδύησης του κυριακού δυναμικού: π.χ. μια πανεπιστημιακή συγκλητική ένδύεται να έπικλείει την χρησιμοποίηση των πανεπιστημιακών χώρων για ένδύητε άλλο έντε από μαθήματα και πανεπιστημιακές ένδύησεις.

τέλος άκόμη και στό πλαίσιο της ίδιας πολιτικής θέσης, όρισμένα οργανωτικά χαρακτηριστικά του προγράμματος μαθημάτων ή του συστήματος σπουδών: π.χ. άν με τό συγκεκριμένο πρόγραμμα μαθημάτων ένός δικταύ συστήματος σπουδών για σπουδαστές όλικής και μερικής παρακολούθησης ύπάρουν και άλλες ένδύησεις που συνήθως γίνονται στό πολιτιστικό ένδύησεις.

ύτό σημαίνει ότι ένα συγκεκριμένο χαρακτηριστικό στό έπίπεδο της πολιτιστικής σχέσης πανεπιστημίου και πόλης μπορεί να είναι τό αποτέλεσμα ένός ή περισσότερων οργανωτικών, με την Κυβερνητική έννοια, χαρακτηριστικών του πανεπιστημίου ή της πόλης, μεταξύ των οποίων ένδύεται να συγκαταλέγεται και ή άκαδημαϊκή οργάνωση του πανεπιστημίου.

Έπιπτώσεις της άκαδημαϊκής οργάνωσης του πανεπιστημίου στην σχέση πανεπιστημίου-πόλης.

Μέχρι τώρα έπεχειρήσαμε να διευκρινήσουμε την έννοια της άκαδημαϊκής οργάνωσης σε σύγκριση και έντιδωστολή με τις άλλες οργανώσεις του πανεπιστημίου.

Προσπαθήσαμε ένσης να αναλύσουμε τό περιεχόμενο της σχέσης πανεπιστημίου - πόλης, έπισημαίνοντας τά διάφορα σχετικά άνεξάρτητα αλλά και άλληλένδετα έπίπεδα έπιμέρους σχέσεων που συγκροτούν την συνολική σχέση, με τις τόσο σύνθετες αίτιώσεις συσχετίσεις της με τά διάφορα δογματικά χαρακτηριστικά του πανεπιστημίου και της πόλης.

"Αν, παρόλα αυτά, έν ακολουθούσαμε σώνει και καλά να έπιμένουμε στην πρόθεσή μας να διερευνήσουμε τις έπιπτώσεις της άκαδημαϊκής οργάνωσης των πανεπιστημίων στην σχέση πανεπιστημίου - πόλης, θα έπρεπε α) για να μην άρουμε έσφαλμένες πληροφορίες για έπιπτώσεις άλλων παραμέτρων, β) για να ένσφαλίσουμε την άξιοπιστία των συμπερασμάτων μας για τις έπιπτώσεις αυτής της παραμέτρου και γ) για να μην άφήσουμε κρύβουμε πτυχες του όλου προβλήματος άνιερευνητες, να ένεργήσουμε ως ένξης:

- Πρώτα βέβαια θα έπρεπε να όλοκληρώσουμε συστηματικά αυτό που παραπάνω έπεχειρήσα να ένέξω μόνο στό παραδειγματικό έπίπεδο, δηλ.

α) την άκριβή προσδιορισμό του έννοιολογικού περιεχόμενου του όρου "άκαδημαϊκή οργάνωση", σαν ένα άπό τά έπίπεδα οργάνωσης του πανεπιστημίου και σε σχέση με τά άλλα, δηλ. την άνάλυση του συστήματος "πανεπιστήμιο". Προφανώς για την πληρότητα ένός τέτοιου έγγχειρήματος θα χρειαζόταν συγκριτική μελέτη των οργανώσεων και ένδύητε των άκαδημαϊκών οργανώσεων περισσότερων πανεπιστημίων.

β) Μια άντίστοιχη με την παραπάνω άνάλυση του συστήματος "πόλη" - πάντα άπό την σκοπιά των οργανωτικών χαρακτηριστικών.

γ) Τη συστηματική μελέτη του πλέγματος των σχέσεων πανεπιστημίου και πόλης στό διάφορα διακεκριμένα και άλληλεξαρτώμενα έπίπεδα.

- Σέ συνέχεια θα προχωρούσαμε επιτέλους στο κύριο αντικείμενο της μελέτης, δηλ. στην προσπάθεια έντοπισμού, με τήν φρασεολογία της πειραματικής μεθόδου θα έλεγα απομόνωσης, της ειδικής βαρύτητας που έχει η ακαδημαϊκή οργάνωση στη σχέση αυτή, ενώ παράλληλα θα προσέχαμε να μην τή δούμε αποκομμένη ούτε από τύς άλλες μορφές πανεπιστημιακής οργάνωσης, ούτε από τύς κοινωνικές επιπτώσεις της στη διερευνούμενη σχέση.

Τό έγκλεισμα θα ήταν πραγματικά αρκετό πολύπλοκο και λεπτό, και θα συνεπαγόταν τήν χρήση αρκετών έρευνητικών μεθόδων και τεχνικών.

Θά διακινδυνεύσω δύο μόνο σειρές συλλογισμών έναντι σε μία συγχρονική και μία διαχρονική προσέγγιση τού θέματος.

α) 'Η συγχρονική, ή συγκριτική, προσέγγιση θα έθετε τό έρευνητικό έρώτημα "τί διαφορετικές επιπτώσεις έχουν δύο διαφορετικές ακαδημαϊκές οργανώσεις δύο διαφορετικών πανεπιστημίων στη σχέση τους με τύς αντίστοιχες πόλεις;"

Γιά να αποδοθούν με ασφάλεια οι διαφορετικές επιπτώσεις στη διαφορά τών ακαδημαϊκών οργανώσεων θα έπρεπε, θεωρητικό, μέσα σε όλο τό πλέγμα τών οργανώσεων τού πανεπιστημίου και της πόλης και τών πολυεπιδέδων μεταξύ τούς σχέσεων, να μή διαφέρουν παρά μόνο οι ακαδημαϊκές οργανώσεις - άλλουως τά αποτελέσματα δέν θα ήταν ασφαλώς συγκρίσιμα.

Αυτό βέβαια στην πράξη θα ήταν σχεδόν αδύνατο. 'Ακόμη και στην ίδια χώρα, όπου τό γενικότερο κοινωνικοοικονομικό κι ένδεχομένως τό ειδικότερο πανεπιστημιακό θεσμικό πλαίσιο είναι κοινά, θα έπρεπε να έντοπιστούν δύο περιφερειακά πανεπιστήμια με τό ίδιο περίπου μέγεθος και τόν ίδιο προσανατολισμό σε επιστημονικές ειδικότητες, έγκατεστημένα σε δύο έπαρχιακές πόλεις, με τό ίδιο κερύπου μέγεθος, κοινωνική σύνθεση και κοινωνικο-οικονομικό-πολιτισμική άκτινοβολία, έπιπλέον δέ και τά δύο εκπαιδευτικά ούτά έδράματα να έχουν περίπου τήν ίδια διάρκεια λειτουργίας, να βρίσκονται και τά δύο στην ίδια κερύπου τοπολογική σχέση με τήν πόλη, και να διαφέρουν μόνο στην ακαδημαϊκή τους οργάνωση.

"Αν αυτή ή σύμπτωση είναι ναητή με μία μεγάλη χώρα με πάνω από εκατό πανεπιστήμια, τό με τό μακρότατο μετρεί να άποκλιθετε έν τών προέρον" φτάνε μόνο να φέρουμε σε φυλλά μας τό πανεπιστήμια Εάθης, 'Ιωαννίνων και Πάτρας για να έπιτε στό σκοπο ότι είναι ζήτημα να βρούμε έστω και ένα ή δύο άπο τούς παραπάνω παράγοντες κοινούς. Στην περίπτωση λοιπόν αυτή ή άποψη τού κερύπου δέν είναι δυνατή θα έπρεπε να ιαταφύσει καμιά τήν έρευνα, έτσι να αναλυθεε πρώτα, με τό σχήμα και περιγράψω ένθεσο, κάθε περίπτωση χωριστά, σε συνέχεια να έκχωρηθεί με κάθε προσοχή και έπιφύλαξη ή αποκατάσταση αλληλότις άναφορές τών δοκιμών χαρακτηριστικών της σχέσης πανεπιστημίου και πόλης σε κάποια χαρακτηριστικά της οργάνωσης είτε τού πρώτου είτε της δεύτερης είτε μιας συγκεκριμένης συλλογιστικής ταις, ώστε να μπορούσε τέλος να γίνει ή σύγκριση έχω βέβαια τών ίδιων τών έπιπτώσεων, αλλά τή λογική με τήν όποία στην κάθε περίπτωση εμφανίζεται ή αλληλότις σχέση - και αν όκοι παρατηρηθεί κάποια άναλογία, τότε να υποέσει να συναχθεί έπιμεσα τό συμπέρασμα για ένδεχομένη συσχέση μένη έπιπτώση ενός χαρακτηριστικού της ακαδημαϊκής οργάνωσης στη σχέση πανεπιστημίου - πόλης.

"As φαίνεται με και πάρα, τών προάδειγια, με τό σκοπο μελέτη να γίνεται σε 20 χρόνια ή σε σήμερα, τά πλαίσια τού άνηκρότελου Πανεπιστημίου Θράκης ή Πολυτεχνική Σχολή Εάθης έξοικολυθεε να λειτουργεί με τό ίδιο σημερινό θεσμικό πλαίσιο ενώ ένα υποθετικό νέο Τεχνικό Πανεπιστήμιο στο 'Αγιο Νικόλαο Κρήτης λειτουργεί ήδη πρό πολλού με ένα άλλο θεσμικό πλαίσιο, ή γλ με τή αλλη ακαδημαϊκή οργάνωση: π.χ. έπίσταση τού ΑΕΙ από συμβούλιο άποτελούμενο από τούς πανεπιστημιακούς φοιτές, από έπιτροπείας της τακτικής αυτοδιοίκησης και από οικονομικούς παράγοντες τού Νομού" οργάνωση τού ΑΕΙ σε δύο έπίπεδα, ή γλ. έπίπεδο έδαφιστος και έπίπεδο τομεί (δέν ύπάρχει ούτε έγολή ούτε 'Εδαφί" ή ταιέας λειτουργεί στη βάση συμμετοχής τών φοιτητών με 511 έλλω τό έδαφικό προσωπικό έμπροσθεε με τή, έχει όμοι μόνο εδαφιστική λειτουργία καθώς οι βασικές έπιφύλακες κέρνονται από τό Συμβούλιο τού

ΑΕΙ, όπου οι φοιτητές, έναρρωταθώνται κατά 30%, οι πανεπιστημιακοί δάσκαλοι κατά 40% και οι έλληνοπαιδαγωγικοί εκπαιδευτές κατά 30%. Η διδασκαλία γίνεται με βάση ένα σύστημα κρουστών σε τούρμηνα, με δύο έξεταστικές περιόδους επί κάθε μάθημα. Ο αναγραφή του φοιτητή στα μια δεύτερη απευτυχισμένη επαναλήψη του μαθήματος κ.ο.κ.

Ός υποθέσουμε ότι από διάφορα είδη και περιπτώσεων, ανάλυση από την παραπάνω, προκύπτει ότι η πολιτεχνική εκπαίδευση έχει με την πόλη τις πιο περιορισμένες οικονομικές σχέσεις σε επίπεδο Ιδρυμάτων και το ίδιο ανεπτυγμένες σε επίπεδο προσωπικού και φοιτητών σε σχέση με τις αντίστοιχες του Πανεπιστημίου Κρήτης. Ού του Άγιου Νικολάου, ενώ συγκριτικά όμως στο πρώτο ζεύγος παρατηρούνται ισχυρότερες οικονομικές σχέσεις με την πόλη δευτέρου.

Οι ομοιότητες και οι διαφορές αυτές θα έπρεπε να αποδοθούν σε όλους τους πιθανούς διαφορετικούς παράγοντες των δύο συστημάτων, και του έλλειμματος το ποσοστό που ενδεχομένως προκύπτει από την διαφορά της ακαδημαϊκής οργάνωσης.

Η έντατικοποίηση των σπουδών στην Κρήτη, παρά το γεγονός της συμμετοχής τους στο καλύτερο επίπεδο απασχόλησης, απομονώνει τους έλληνο φοιτητές από την ζωή της πόλης. Η πράξη και επιτελείται και από το γεγονός ότι μεγαλύτερο ποσοστό των έλληνο φοιτητών φεύγει από την πόλη κατά τις περιόδους των διακοπών και έτσι συμβαίνει στην Εράνθη.

Η σε επίπεδο Ιδρυμάτων στενότερη οικονομική διασύνδεση πανεπιστημίου-πόλης στην περίπτωση της Κρήτης, προκύπτει προφανώς από την συμμετοχή του τοπικού οικονομικού παράγοντα στη διαμόρφωση του πανεπιστημίου, ενώ η έλληνο οικονομική σημασία και για τις δύο περιπτώσεις του πανεπιστημιακού πληθυσμού στην πόλη ανάγεται άσφατως στην έλληνο ποσοστιαία έλλειψη πανεπιστημιακού πληθυσμού και έλληνο πληθυσμού πόλης και στις δύο περιπτώσεις.

Βέβαια η ακαδημαϊκή οργάνωση του Πανεπιστημίου Κρήτης (δέν υπάρχει έλληνο Σχολή, δέν υπάρχει έλληνο συνέλευση στη μελέτη των διανοητικών δεσμών των μελών της πανεπιστημιακής κοινότητας σε πανεπιστημιακή βάση, πράγμα που με συνδυασμό με την έντατικοποίηση των σπουδών προωθεί μάλλον την πραγματικοποίηση της οικονομικής και πολι-

ομικής ζωής σε έλληνοπαιδαγωγική έλληνοπαιδαγωγική βάση" είναι παρόλο που και στις δύο περιπτώσεις τα πανεπιστημιακά κέντρα βρίσκονται στο κέντρο της πόλης, η φοιτητική παρουσία γίνεται αισθητότερη στην Εράνθη από ότι στην Άγιου Νικολάου. Αυτό βέβαια εκτός από την ακαδημαϊκή οργάνωση θα πρέπει να αποδοθεί και στην διαφορετική μέση οικονομική κατάσταση των φοιτητών στις δύο πόλεις, διαφοροποίηση που προκύπτει τόσο από το σύστημα εισαγωγής των φοιτητών στα ΑΕΙ σε έλληνο επίπεδο, όσο και από τις περισσότερες ευκαιρίες αμοιβαίας εργασίας των φοιτητών στην Εράνθη, που αξιοποιούνται ακόμη περισσότερο χάρη στη μικρότερη έντατικοποίηση των σπουδών...

Και το σενάριο θα μπορούσε να συνεχιστεί. Πάντως σε κάποια φάση κατά την εξέλιξη μιας τέτοιας λογικής θα μπορούσε να προκύψει κάποια γνώση σχετικά με το έρωτημα του θέματος που μας ενδιαφέρει.

β) Μια διαχρονική προσέγγιση στο ίδιο ζήτημα θα έθετε το έρευνητικό έρωτημα "ποίες επιπτώσεις στη σχέση του με την πόλη έχει για ένα πανεπιστήμιο ή αλλαγή της ακαδημαϊκής του οργάνωσης;".

Ορισμένα χαρακτηριστικά του έρευνητικού αυτού έρωτηματος το κάνουν απλούστερο και άλλα πολυπλοκώτερο από το προηγούμενο.

Απλούστερο επειδή εδώ δέν έχουν να ξεπεραστούν οι δυσκολίες για το συγκρίσιμο ή μη δύο διαφορετικών πανεπιστημίων και πόλεων" πρόκειται για το ίδιο πανεπιστήμιο και την ίδια πόλη σε δύο φάσεις της εξέλιξής τους. Άρκευ βέβαια να πρόκειται" πραγματικά για το ίδιο πανεπιστήμιο και την ίδια πόλη, καθώς, ανάλογα με την χρονική απόσταση των δύο έρευνών και το είδος εξέλιξης της πόλης και του πανεπιστημίου, ενδέχεται το ένα ή και τα δύο να έχουν μεταβληθεί ως προς κάποια από τα δομικά τους χαρακτηριστικά: να συμπέσει π.χ., άκριτως στην περίπτωση της ακαδημαϊκής αλλαγής να περάσει και η πόλη έναν ιδιαίτερα ταχύρρυθμο οικονομικό μετασχηματισμό, όπως είναι μια ραγδαία εκβλοσηχάνιστ" ή το ίδιο το πανεπιστήμιο, παράλληλα με την αλλαγή της ακαδημαϊκής του οργάνωσης να αύξησει δραστηκά τον όγκο των φοιτητών του, να μεταφερθεί έξω από την πόλη, να αλλάξει το κέντρο βάρους της έλληνοπαιδαγωγικής του κατεύθυνσης, μετά από προσθήκη νέων Σχολών κ.ο.κ.

Τό ζήτημα έρευνητικό έρώτημα καί χωρίς τίς παραπάνω περιπλοκές πού τό ανάγουν βασικά στην προηγούμενη συγκριτική προσέγγιση είναι πολυπλοκότερο από τό προηγούμενο καθώς προϋποθέτει μιιά έρευνητική προσπάθεια άνεπιτυγμένη σε μεγάλο χρονικό διάστημα, έτσι ώστε να είναι σαφής ή διαπίστωση της κατάστασης πριν καί μετά την άκαδημαϊκή μεταρρύθμιση, μέ τίς σχετικές τίς έπιπτώσεις.

Όσο για τό ζήτημα έρευνητικό άντεκείμενο θά ήταν άνάλογο μέ εκείνο της συγκριτικής προσέγγισης: σε μιιά όρισμένη χρονική στιγμή μελέτη των όργανωτικών χαρακτηριστικών του πανεπιστημίου καί της πόλης, του κλέγματος των μεταξύ τους σχέσεων καί προσάφεια άπόδοσης όρισμένων χαρακτηριστικών της σχέσης στην άκαδημαϊκή όργάνωση: έπανάληψη της ζώιας μελέτης μετά την άκαδημαϊκή μεταρρύθμιση. Οί ζητούμενες έπιπτώσεις θά έπιβεβαιώνονταν έλεγμένα άπό τό γεγονός της μεταβολής τους μαζί μέ την άλλαγή της άκαδημαϊκής όργάνωσης.

Αυτά σκέφτηκα ότι θά έπρεπε να είχα προυνήσει για να μπορούσα σήμερα - πάντα σύμφωνα μέ τον άρχικό τίτλο - να έχω συγκεκριμένες άπόψεις για τό βαθμό καί για τό είδος των έπιπτώσεων της άκαδημαϊκής όργάνωσης στην σχέση πανεπιστημίου - πόλης.

Αυτό όμως πού μου κίνησε τό ενδιαφέρον είναι ότι καί άλλοι, φαίνεται, δέν έχει γύνει ούσιαστική δουλειά στο θέμα αυτό, όταν μάλιστα εκεί έχουν γύνει αρκετές μελέτες επάνω στην χωρολειτουργική ή καί κοινωνική σχέση πανεπιστημίου καί πόλης. Αυτό ήταν ίσως καί κάποιον πρόσθετο κίνητρο να παρουσιάσω σήμερα εδώ τίς σκέψεις μου αυτές: αυτό καί κάτι άλλο:

Άσφαλώς ή άκαδημαϊκή όργάνωση δέν είναι ο σπουδαιότερος παράγοντας στην σχέση πανεπιστημίου-πόλης: υπάρχουν σημαντικότεροι πού δύσκολα βαρύνουν περισσότερο στις σχετικές συζητήσεις καί αποφάσεις.

Ίσως όμως πραγματικά παραμελούμε τον παράγοντα αυτόν περισσότερο απ'ό,τι του άναλογεί. Θέλω να πώ ότι σπάνια κατά τίς άτέλειωτες συζητήσεις για την άκαδημαϊκή μεταρρύθμιση άντελήφθηκα να συζητείται τό ζήτημα αυτό μέ τή σχέση πανεπιστημίου καί πόλης: ενώ έτσι πού τό σκεφτόμουν είδα ότι όχι μόνον τά μείζονα προβλήματα

της άκαδημαϊκής όργάνωσης αλλά καί κάποια έκείσενα ένδέχεται να έχουν έπιπτώσεις, τίς άκότες άπό άντ' λαμβανήματα: Όσολα σε πρώτη σκέψη:

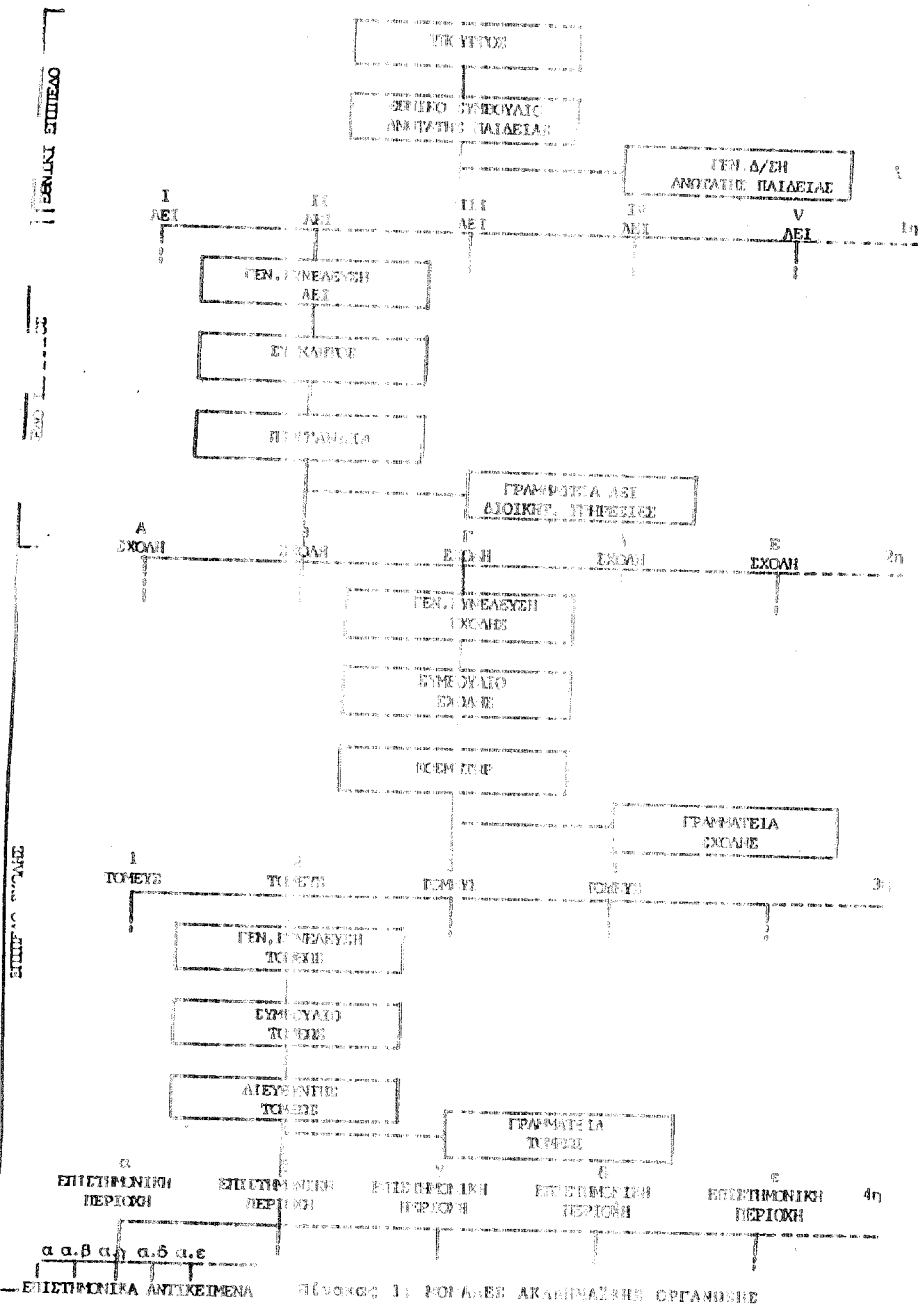
- π.χ. ότι, σύμφωνα μέ τό πρόγραμμα μαθημάτων τό μαθήματα είναι σε συνεχές ύψάρυο ή διοκότιοντα, τό μεσημέρι - μέ συναπεια μαζί ή δύο φορές την ήμέρα να διακινούνται στην πόλη 35.000 φοιτητές, στην περίπτωση της θεσσαλονίκης, αφού βέβαια είναι άκοινογμένο ότι όλοι παρακολουθούν καθημερινά τα μαθήματα...

- άν ή άκαδημαϊκή όργάνωση προβλέπει μετά τωδύσκοντες μερικής άκοινογησης, άπό έπαγγελματίες της πόλης - μέ συνέπεια οι φοιτητές να γνωρίζουν ανθρώπους έργοιόμενους στην πόλη καί μαζί μ'αυτούς τον χαρακτήρα καί τά προβληματί της.

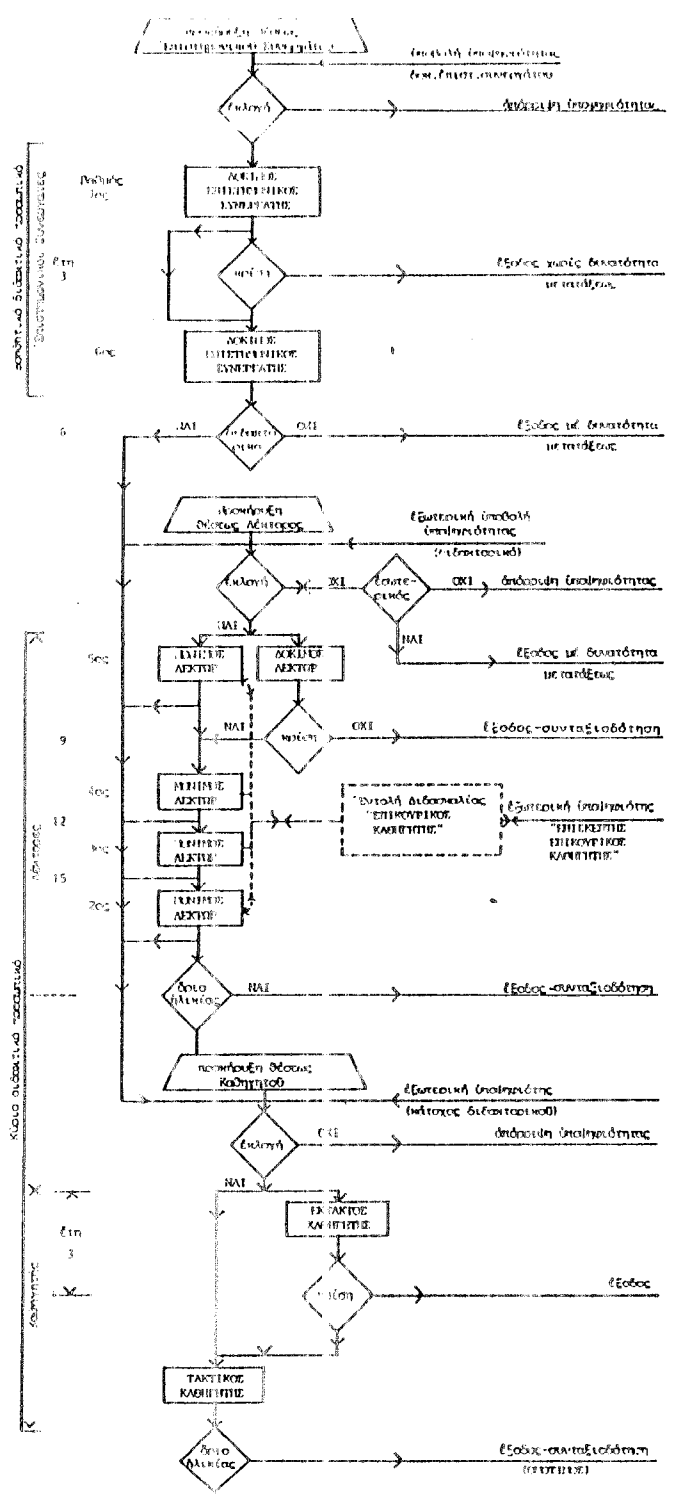
- ότι κοινοβλέπονται σπουδές περιτής άκοινογησης για εργαζόμενους φοιτητές - μέ συνέπεια ένα σημαντικό ποσοστό των φοιτητών να άσκει κάποιον έπάγγελμα καί να δημιουργεί καί κάποια τοσόφτη σχέση μέ την πόλη.

- άν ή παρακολούθηση των μαθημάτων είναι, σύμφωνα μέ τό σύστημα σπουδών, προαιρετική ή άπαραίτητη - μέ συνέπεια 35.000 φοιτητές να μετακινούνται στην 8 τό πρώτο προς τό δεύτερο κινησιστημακό χώρο, για να προλάβουν τό πρώτο μάθημα, με εξαίρεση βέβαια πού 500 φοιτητές της άρχιτεκτονικής πού σε όλα την κόσμο έπ'ιτηγάνο η στο μάθημα πριν από τίς 10, οι ίδιοι φοιτητές, πάντα αυτές, από τους άρχιτεκτονικούς, θά κοιμούνται κατά μέσον ήμε καί 1-2 ώρες νωρότερα τό βράδυ απ'ό,τι σήμερα μέ βαρύτερες συνήθειες στο ένεργειακό πρόβλημα μέσω της έξοικονόμησης ηλεκτρικής ένέργειας, στη νυκτερινή ζωή της πόλης, στις σχέσεις των φοιτητών μέ τους γείτονες ή με έπιλευών διαμερισμάτων, καθώς ίσως οι φοιτητές θά διαμαρτυρούνται έλευθέρω νοικοκύρης του επάνω διαμερισματος έχει άνοικτή την τηλεόραση μετά τίς 11 τό βράδυ καί δέν τους άφίνει να κοιμηθούν.

Αυτά καί άλλα τέτοια μέ έτερον, από δά πού από έξης να λαμβάνω περισσότερο υπόψη καί έπιπτώσεις της άκαδημαϊκής όργάνωσης στην σχέση πανεπιστημίου καί πόλης, αυτές τίς έπιπτώσεις πού φυσικά εξακολουθώ καί μετά την είσήγηση αυτή να γνωρίζω τόσο καλά όσο καί πριν.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΓΕΝ. Δ/ΝΣΗ ΑΝΩΤΑΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΓΕΝ. Δ/ΝΣΗ ΑΝΩΤΑΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΠΟΛΗ: ΟΙ ΠΗΛΗΓΩΜΕΤΕ ΜΙΑΣ
ΙΔΙΟΜΟΡΦΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

ΘΑΛΗΣ ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΣ, Καθηγητής Πολιτισμοδίας 'Αριστοτελείου
Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

ΜΑΡΙΑ ΓΙΑΟΥΤΖΗ-ΦΛΥΤΣΑΝΗ, 'Εκπαιτησιακός Επιδραστής 'Εδρας
Πολιτισμοδίας 'Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

UNIVERSITIES AND REGIONAL CITIES: THE CONSEQUENCES OF A
DISTINCTIVE INTERACTION

THALIS ARGYROPOULOS, Professor of Urban and Regional Plan-
ning, Aristotle University of Thessaloniki, Greece.

MARIA GIAOITZI -FLYTSANI, Lecturer, Aristotle University
of Thessaloniki, Greece.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στήν προσπάθεια νά διεκρινιστεί τό πλαίσιο μέσα στό
όποιο λειτουργεί ή σχέση πανεπιστημίου καί περιφερει-
ακής πόλης στεκόμαστε, στό πρώτο μέρος της ανακοίνω-
σης μας, στις μορφές ανάπτυξιακής διαδικασίας καθώς
καί στις έννοιες περιφερειακής ανάπτυξης καί περιφε-
ρειακού προγραμματισμού.

Στό βαθμό πού τό πανεπιστήμιο μπορεί νά είναι ένας από
τούς παράγοντες πού έχουν τή δυνατότητα νά επηρεάσουν
τήν ανάπτυξη καί τόν μειοσηματισμό τών περιφερειακών
πόλεων δίνουμε άριστό από τό βάρος της βούλησης μας
πάνω στό ρόλο πού τό πανεπιστήμιο μπορεί νά παίξει πά-
νω στην ανάπτυξη τών πόλεων εξετάζοντας:

- 1) πώς τό πανεπιστήμιο θά μπορούσε νά εγχειλεί στά
προγράμματα μακροχρόνιας ανάπτυξης, ανάλογα μέ τήν
σύνθεση του έπιστημονικού του προσωπικού.
- 2) πώς θά πρέπει νά λειτουργήσει στις περιπτώσεις πού
διάρχει σύγκρουση άξιών άνάμεσα σ'αυτό καί στους
στόχους πού του υποβάλλονται.
- 3) καί τελικά πώς τό έρευνητικά του προγράμματια μέ ά-
νάλογη καθοδήγηση θά μπορούσαν νά συμβάλουν στά
προβλήματα της πόλης.

πού εξ αρχής δημιουργείται για να τοποθετηθεί εκ τῶν ἄνω γύρω από το περιβάλλον μιᾶς περιφερειακῆς πόλης.

Ἡ ἑλληνικὴ περιφερειακὴ πόλη ἐξάλλου παρουσιάζεται μετὰ μιὰ σειρά ἀπὸ ἰδιαίτερα χαρακτηριστικὰ σὲ σχέση μετὰ τὶς πόλεις μέσου μεγέθους πού βρίσκουμε ἀναλυμένες στὴν δυτικὴ βιβλιογραφία. Μὲ πληθυσμὸ γύρω στὶς 30.000 κατοίκους ἀλλὰ καὶ συχνὰ ὑπὸ διαδικασίες πληθυσμιακῆς ἔκρηξης. Μὲ ἀνομοιογενῆ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξη μετὰ πολὺ νωπὲς ἐμπειρίες μιᾶς ἰδιότυπης ἀστικοποίησης καὶ μετὰ διαταραγμένη κοινωνικὴ συνοχή. Χωρὶς καμία διοικητικὴ περιφερειακὴ αὐτονομία στὸ ἐπίπεδο λήψης τοπικῶν ἀποφάσεων καὶ χρηματοδότησης τῆς κοινωνικῆς ἢ τῆς τεχνικῆς ὑποδομῆς.

Ἔτσι τὸ "ἀστικό" περιβάλλον πού προσφέρεται ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ περιφερειακὴ πόλη παρουσιάζεται πολλές φορές μικροαστικὸ καὶ ἑτερόφωνο, ἔχοντας σὰν πρότυπό του τὶς ἡμετέρας μεγάλες πόλεις τὴν Θεσσαλονίκη καὶ ἰδιαίτερα τὴν Ἀθήνα. Ἐνα μεγάλο μέρος τοῦ πληθυσμοῦ βρίσκεται σὲ μεταβατικὴ κατάσταση ἀνάμεσα στὰ χωριά καὶ τὰ μεγάλα κέντρα, ἐνῶ τὰ ὑψηλὰ εἰσοδηματικὰ στρώματα καὶ οἱ ἐπιστήμονες εἶναι μὲν τὶς ἐπαγγελματικὰς τους ἑδρες στὴν περιφερειακὴ πόλη ἀλλὰ ἱκανοποιοῦν τὶς εἰδικὲς ἀγοραστικὰς καὶ πνευματικὰς τους ἀνάγκες στὴν Ἀθήνα ἢ στὴν Θεσσαλονίκη ἀνάλογα μετὰ τὴν σφαῖρα ἐπιρροῆς ἧς βρίσκονται.

Τὰ κριτήρια γιὰ τὴν τοποθέτηση ἑνὸς πανεπιστημίου σὲ ἕνα δοσμένο ἀστικό-περιφερειακὸ περιβάλλον ἐξαρτῶνται καὶ ἀπὸ τὸ πόσο ἡ παρουσία του θὰ μπόρῃσι νὰ λειτουργήσῃ σὰν καταλύτης γιὰ νὰ ἐνισχυθεῖ ἡ προσωπικότητα τῆς περιφερειακῆς πόλης καὶ νὰ σταθεροποιηθεῖ ἡ ἀνάπτυξη μιᾶς αὐτοτελοῦς καὶ ἰσορροπημένης ἀστικοποίησης, ἰσχυρῶς καὶ ἀπ'τὸ πρῶτο πού ἡ ὑπάρχουσα ὑποδομὴ μπορεῖ νὰ ἐνισχύσει ἢ καὶ ἀπλῶς νὰ διατηρήσει τὶς ἀπαραίτητες λειτουργίες τοῦ ὀργανισμοῦ του.

Ἡ ἐπιλογή τοῦ χώρου τοποθέτησης τοῦ πανεπιστημίου στὴν περιφερειακὴ πόλη εἶναι ἕνα ἀπ'τὰ στοιχεῖα πού παίζουν ἀποφασιστικὸ ρόλο στὴν ἐξέλιξη τῶν ποιοτικῶν καὶ τῶν ποσοτικῶν σχέσεων μεταξὺ τους.

Στὴν βασικὴ μορφή μονοπυρηνικῆς πόλης, ὅπου δηλαδὴ οἱ κεντρικὲς λειτουργίες συγκεντρώνονται γύρω ἀπὸ ἕνα βασικὸ πυρῆνα ἐνῶ γύρω ἀπ'αὐτὸν ἀπλώνονται οἱ περιφερειακὲς κατοικίας, βιομηχανίας κλπ., μορφή πού ἀντιστοιχεῖ στὶς περισσότερες ἀπ'τὶς ἑλληνικὲς μέσες πόλεις, μπορεῖ νὰ ἔχει κανεὶς τρεῖς ἐναλλακτικὰς θέσεις:

- α) στὸ κέντρο τῆς πόλης
- β) στὴν περίμετρο τῆς πόλης
- γ) ἐκτὸς τῆς πόλης

Ὅσο βέβαια τὸ πανεπιστήμιον ἀπομακρύνεται ἀπ'τὸν πυρῆνα τῆς πόλης τόσο ἡ ἐπίδρασή του, τουλάχιστο ἡ κοινωνικὴ ἐλαττώνεται καὶ διαφοροποιεῖται.

Κάθε μιὰ ἀπὸ τὶς τρεῖς αὐτὲς περιπτώσεις δημιουργεῖ μιὰ τελείως διαφορετικὴ σχέση τοῦ πανεπιστημίου μετὰ τὴν πόλη. Θὰ μπορούσαμε μάλιστα νὰ ποῦμε ὅτι κάθε μιὰ ἀπ'αὐτὲς τὶς θέσεις δημιουργεῖ ἕνα τελείως διαφορετικὸ πανεπιστήμιον ἢ καὶ μιὰ τελείως διαφορετικὴ πόλη.

Ὅταν τὸ πανεπιστήμιον βρίσκεται στὸ κέντρο, τὸ ἐρέθισμα γιὰ τοὺς κατοίκους εἶναι ἄμεσο. Ἡ ζωὴ τῶν φοιτητῶν καὶ τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ καὶ οἱ δραστηριότητες τους διασταυρῶνται καὶ ἀλληλοεπηρεάζονται μετὰ τὴν ζωὴ τῆς πόλης. Οἱ λειτουργίες πού ἐξυπηρετοῦν τοὺς κατοίκους ἐξυπηρετοῦν καὶ τοὺς φοιτητὰς, ἐνῶ ταυτόχρονα οἱ δραστηριότητες τοῦ πανεπιστημίου εἶναι πιὸ προσιτὲς στοὺς κατοίκους. Ὁ βαθμὸς σύνδεσης ἀνάμεσα στὸ πανεπιστήμιον καὶ τοὺς πολίτες στὴν περίπτωσιν αὕτη ποικίλλει ἀνάλογα μετὰ τὸ μέγεθος τοῦ πανεπιστημίου καὶ τῆς πόλης ἀντίστοιχα.

Ὅταν τὸ πανεπιστήμιον βρίσκεται στὴν περίμετρο, ἡ σχέση ἐξαρτᾶται σὲ πολὺ μεγάλο βαθμὸ καὶ πάλι ἀπ'τὸ μέγεθος τῆς πόλης καὶ τὸ μέγεθος τοῦ πανεπιστημίου. Ἐδῶ

προκύπτει τό πρόβλημα πειός θά γίνει τελικά ό πόλος έλξης πού θά έπιβληθεϊ στήν σχέση.

"Όταν τό πανεπιστήμιο βρίσκεται έκτός τής πόλης, δημιουργεΐται ή ανάγκη γιά τήν ανάπτυξη ένός ύποκέντρου πού θά έξυπηρετεϊ τούς φοιτητές καί τό προσωπικό, καθώς καί πρόσθετης μέριμνας γιά δίκτυα καί έξυπηρετήσεις. Χρειάζεται μ'άλλα λόγια πρόβλεψη γιά τήν δημιουργία μιās μικρογραφίας πόλης (campus) όπως ήδη λειτουργεϊ μέχρι τώρα σέ διάφορες χώρες. Στήν περίπτωση αϋτή ή έπικοινωνία είναι μειωμένη καί έξαρτάται από τήν πρόθεση του ίδιου του πανεπιστημίου νά δημιουργήσει κίνητρα καί νά φέρει τήν κοινότητα σέ έπαφή μαζί του.

Μιά άλλη περίπτωση πού παρουσιάζεται ένδιάμεση στις προηγούμενες είναι οι διασπαρμένες πανεπιστημιακές μονάδες, όπου τά κτίρια τών ειδικοτήτων μοιράζονται ανάμεσα στό κέντρο καί τήν περιφέρεια. Στήν περίπτωση αϋτή δημιουργοϋνται προβλήματα εύρυθμης λειτουργίας καί μειώνονται οι δυνατότητες έπικοινωνίας ανάμεσα στα τμήματα του πανεπιστημιακού οργανισμού.

Η κατάλληλη τοποθέτηση του πανεπιστημίου σέ σχέση μέ τήν πόλη είναι αναγκαία αλλά όχι ικανή συνθήκη γιά τήν δημιουργία στενών δεσμών μεταξύ τους. Γιά τήν δημιουργία διαλαχτικων δημιουργικων σχέσεων χρειάζονται καί άλλες βασικές προϋποθέσεις μέ κύριο τόν έγκαιρο καί έμπεριστατωμένο περιφερειακό σχεδιασμό.

Ιδιαίτερη σημασία καί γιά τήν έπικοινωνία πόλης-πανεπιστημίου έχει καί ή δυνατότητα του τελευταίου νά αναπτύξει αυτόνομες πρωτοβουλίες σέ σχέση μέ τά προγράμματα αστικής ανάπτυξης. Αϋτό τό είδος παρέμβασης-έπικοινωνίας όρίζεται από τόν Bebout σαν "η ύπευθυνότητα του πανεπιστημίου στό νά προσδιορίσει πώς ή γνώση καί ή ειδικευση πού έχει συγκεντρώσει μπορεί νά χρησιμοποιηθεϊ γιά νά έπηρεαστεϊ ό μετασχηματισμός καί ή ανάπτυξη τής πόλης". Ύπενθυμίζουμε ότι στήν περιπτώσή μας επίκεντρο τής

παρέμβασης είναι ή επίλυση του συνόλου των προβλημάτων τής πόλης πού προκύπτουν από τήν διαδικασία αστικοποίησης.

Τό πανεπιστήμιο χρειάζεται καί χειρίζεται "πληροφορίες" πού τίς άντλεϊ θεωρητικά από συγγενείς άπομακρυσμένες περιοχές (όταν δέν τίς "παράγει" τό ίδιο) αλλά καί από τό άμεσο περιβάλλον του ώστε νά μπορεί νά συντονίζεται μέ τήν ένεργό ζωή καί νά τήν έξυπηρετεϊ. Ταυτόχρονα έκπέμπει πληροφορίες ώστε νά δημιουργεΐται μιιά διαλεκτική ανταπόκριση.

Σκοπός επίσης του πανεπιστημίου είναι ή δημιουργία ειδικων "ικανοτήτων" (skills) πού αναπτύσσονται μέσα σ'αϋτό, αλλά καί πού ταυτόχρονα χρειάζονται καί τήν ένσχυση του περιβάλλοντος, πού παρέχει σέ τελική άνάλυση τό μέτρο τής άξίας τους καί άκόμη υλική καί πνευματική ύποστήριξη. Από τό πανεπιστήμιο θά πρέπει νά αφαιρεθεϊ ή μεταφυσική αντίληψη γιά τόν παντογνώστη πού πολλές φορές του αποδίδεται, στις μικρές έπαρχιακές πόλεις θά πρέπει νά προωθείται ή ανάπτυξη πνεύματος συνεργασίας καί όμαδικής παραγωγής παράλληλα μέ τήν άσκηση των ήγετικων ικανοτήτων. Τό περιβάλλον θά πρέπει νά συμπληρώνει κάθε έλλειψη πού αναπόφευκτα ύπάρχει στον κύκλο του πανεπιστημίου.

Τά πανεπιστήμια τοποθετήθηκαν στις Έλληνικές περιφερειακές πόλεις (Πάτρα, Ιωάννινα, Ξάνθη, Κομοτηνή, Κρήτη) μέ κριτήρια "πολιτικά" ή "έθνικά" πού ελάχιστα έχουν σχέση μέ τόν θεσμοθετημένο προσορισμό τους, μέ τρόπο άυθαίρετο, χωρίς προπαρασκευή ή ένταξη μέσα σέ κάποια σχεδιαστική πολιτική μέ έθνική ή τοπική έμβέλεια, άδιάφορα αν ύπήρχε ή όχι καλύτερη έκλογή. Σέ πολύ λίγες περιπτώσεις καί σέ περιορισμένο βαθμό δημιουργήθηκε κάποιος διάλογος μέ τόν τριγύρω αστικό χώρο. Οι σχέσεις ύπήρξαν στατικές χωρίς δυναμισμό καί χωρίς δημιουργικότητα.

Τό πανεπιστήμιο παραμένει σάν σύμβολο-μέσον, πού ά μπορούσε (χωρίς πιά νά είναι βέβαιο) νά συμβάλει στήν οινωνική κινητικότητα, πού μέρα μέ τή μέρα χάνει τήν προηγούμενη μοναδικότητά του είτε γιατί άλλαξαν οί κοινωνικές προϋποθέσεις, είτε γιατί ή κοντινή γνωριμία τους άφαιρεί τήν αίγλη τους. Τό άνέτοιμο περιβάλλον κρατά έλάχιστα άπ' τήν άτελή πανεπιστημιακή παρουσία καί αύτό περισσότερο στό επίπεδο μιās μικροοικονομικής παρά πολιτιστικής συμβολής.

Η παραγωγικότητα αύτης τής σχέσης θά είναι στό άλλον έξαρτημένη τόσο άπ' τήν έξύψωση τής ποιοτικής στάθμης τής άστικότητας του περιβάλλοντος, όσο καί άπό τήν βελτίωση του περιεχομένου τής πανεπιστημιακής λειτουργίας καί τόν καθορισμό του σκοπού τής ύπαρξης των πανεπιστημίων. Ένα πανεπιστήμιο σάν τό άνώτερο στάδιο οικονομικής καί επαγγελματικής προπαρασκευής, πού συμβάλλει στήν κοινωνική παραγωγικότητα, χρειάζεται άνάλογη εκπαιδευτική ύποδομή, άπ' τήν στοιχειώδη ως τήν άνώτερη παιδεία καί πρέπει νά συνοδεύεται άπό κάθε άπαραίτητη καί συστηματικά διαρθρωμένη επαγγελματική βοηθητική εκπαίδευση.

Τότε ή ιδιόμορφη αύτή έπικοινωνία άνάμεσα στό πανεπιστήμιο καί τήν περιφερειακή πόλη, άκαθόριστη καί άβίβλη μέχρι στιγμής, θά μπορούσε νά άποτελέσει τό πραγματικό, ρεαλιστικό μέσο για νά βρεθεί ή άκρη του κουβαριού καί νά μπει κάποια άρχή για τή λύση των οικονομικών καί πολιτιστικών προβλημάτων μέ τελικό σκοπό τήν ισόμερη σέ κάθε τόπο έξύψωση τής ποιότητας τής ζωής.

Η ΣΧΕΣΗ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΜΕ ΤΗΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΣΤΗΝ ΙΣΛΑΜΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

A.Y.BOKHARI, M.Arch., M.Urb.Des., Ph.D., Καθηγητής Άρχιτεκτονικής, Πανεπιστήμιο King Abdulaziz, Jeddah, Saudi Arabia.

THE RELATIONSHIP BETWEEN UNIVERSITY AND COMMUNITY IN THE ISLAMIC SOCIETY

A.Y.BOKHARI, M.Arch., M.Urb.Des., Ph.D., Professor of Architecture, King Abdulaziz University, Jeddah, Saudi Arabia.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στήν παραδοσιακή Ισλαμική κοινωνία, τό τζαμί έπαιζε διάφορους σημαντικούς ρόλους. Έκτός άπό τήν θρησκευτική του λειτουργία, ήταν τό κέντρο των εκπαιδευτικών καί πνευματικών δραστηριοτήτων καί, άκόμη, ό χώρος για διάφορες κοινωνικές λειτουργίες. Τό γεγονός αύτό έκανε τό τζαμί τό πιο σημαντικό φυσικό πολεοδομικό στοιχείο στήν Ισλαμική κοινωνία. Γύρω του άναπτύχθηκε ή ζωή τής πόλης τόσο άπό πνευματική όσο καί άπό φυσική άποψη. Έτσι, ή πόλη αύξήθηκε καί έπεκτάθηκε γύρω άπό τό κεντρικό σημείο πού όριζε τό τζαμί.

Σήμερα, τό περιεχόμενο, ό στόχος καί ό χαρακτήρας τής εκπαίδευσης στήν Ισλαμική κοινωνία έχουν διαφοροποιηθεί. Υιοθετήθηκαν δυτικά εκπαιδευτικά συστήματα καί ή ολικότητα τής εκπαίδευσης - κύρια άρχή τής Ισλαμικής διδασκαλίας - έξαφανίστηκε καί αντικαταστάθηκε άπό δυτικά καί άμερικανικά συστήματα. Έτσι, τό παραδοσιακό τζαμί έχασε ένα μέρος άπό τή φυσική του κυριαρχία καί έγινε άποδεκτή ή έννοια του πανεπιστημιακού campus, άπαραίτητη ώστε νά έξυπηρετήσει τέτοια νέα άκαδημαϊκά συστήματα.

Αύτή ή είσήγηση έξετάζει τίς σοβαρές έπιπτώσεις τέτοιων άλλαγών στις εκπαιδευτικές άντιλήψεις καί, άκόμη, τά μειο-

νεκρήματα της απομόνωσης του πανεπιστημίου από την κοινότητα που το περιβάλλει, όπως αυτή η απομόνωση εκφράζεται στη φυσική δομή της πόλης.

SUMMARY

In the traditional Islamic society, the mosque played several important roles. In addition to its religious function the mosque was the center of the educational and intellectual activities as well as the place of various social functions. This fact rendered the mosque the most important physical urban element in the Islamic community, around which the life of the city revolved, spiritually and physically as well. Thus, the city grew and expanded out of the focal point which the mosque had assumed.

In modern times, the concept of education in the Islamic society changed in content, purpose and character. Western educational systems were adopted and educational totality - a major principle of Islamic teaching - disappeared and was replaced by Western and American systems. Therefore, the traditional mosque lost some of its physical dominance and the University Campus plan concept had to be accepted to accommodate for such new academic systems.

The paper discusses the severe repercussions of such changes in the educational attitudes and the drawbacks of isolating the university from its surrounding community as manifested in the physical structure of the city.

U.

The appreciation of the influence of education and educated men in the Islamic society is as old as the faith of Islam itself. The first Sura of the Holy Koran, received by the prophet Mohammed in Mecca, gives the following order:

"Receipt: And thy Lord is the Most
Generous, who taught by the Pen,
taught Man that he Knew not"¹.

and; "The All-Merciful has taught the Koran.
He created man and He has taught him
the explanation"².

One can read numerous verses in the Holy Koran, which are directly related to education and educated men. Therefore, religion and education were interlinked, closely related and complementary to one another. The architectural space which accommodated both functions was the mosque. Thus, the centrally located mosque in the hub of the traditional Islamic society assumed the three most powerful roles in the city - the Center of religion, the Center of education and the Center of all major social functions. It was for this reason that the large mosque had to be the focus of the city and its Center of gravity. Around such socio-cultural and religious focus, the Islamic City developed and grew organically and naturally, as can be witnessed in al-Madina, Cairo, old Jerusalem, Qairawan, etc.

Physically, the mosque was then the ordering urban element in the city. With its tall minaret and its dominating architectural feature, it provided a reference point for the physical growth and expansion of the city.

(1) The Koran, Sura 96, The Blood-Clot, Verse # 2

(2) The Koran, Sura 55, The All-Merciful, Verse # 1

Furthermore, the mosque was a supreme element in the life of the city, enhancing its cultural background and intensifying the Community's social interaction. Thus, a spontaneous University life par excellence was provided by the presence of the mosque in the traditional Islamic society.

With the advent of the modern sciences and the more complex socio-economic and political orders, and with the introduction of the Western concepts of specialization and the separation of the professions, a new approach to education had to be adopted by many Islamic countries. Since this educational approach was based largely on the Western or American system and borrowed from it, it became also inevitable to borrow the physical envelope which could accommodate such an educational approach. Hence, the American concept of a campus master plan was adopted and thus numerous universities in the Arab-Islamic world are now planned rather than spontaneous.

In order to be able to build such grandiosely planned and designed expensive university campuses, huge tracts of land had to be purchased, either on the top of a remotely located mountain (as in the case of the University of Petroleum and Minerals in Dhahran, Saudi Arabia), or on the outskirts of an existing Community, such as in the case of King Abdul-Aziz University in Jeddah, Saudi Arabia, or in the middle of nowhere, such as in the case of King Abdul-Aziz University, Mecca, Saudi Arabia, or of Yarmouk University in the northern part of Jordan. In addition to their physical seclusion, most of such university campuses, if not all of them, are usually surrounded by high and formidable boundary-walls.

Of course, the result of such an approach was the inevitable loss of the traditional integration of university life

and community life.

Modern campus planning and design seems to ignore completely the encompassing or adjacent community and turn its back to it. Moreover, the totality of education which was a major Islamic principle in the traditional Islamic community seems to have already disappeared and replaced by more dissected and isolated disciplines. Universities are becoming more and more places for specialization rather than for education.

In a situation like this, few immediate questions must be answered by us, such as: What kind of people are these beautiful buildings going to produce? What kind of people we want out of these universities? One might get the very same people which one wants to get rid of, namely the arrogant insensitive elites and technocrats. Or, will these higher educational institutions - or intellectual ghettos - be capable to produce the young educated individuals who will be congruent to the culture and aspirations at the Muslim community, or any other community of that?

In the Islamic World in general, where societies are often plagued by so much illiteracy and lack of knowledge, the University must play an extremely crucial role as the cultural, educational and philosophical center of its community. The university is thus the heart, brain and conscience of the community. Therefore, there is an urgent need for a re-definition of the role, function, meaning and form of the university in the Islamic environment. The university should not be viewed only as buildings, courtyards and plazas, but more importantly as a place of social and cultural interaction between students and students, students and faculty, and university and society. Beyond this, it is obvious that a campus should relate

to and respect the physical environment, natural and man-made. It should also respect the traditional architectural character, not demean it by mindless replication of details. It should emphasize the centrality of the pedestrian environment as an essential determinant of the character of university campus life, which revolves around the inter-personal interaction at the pedestrian level. The perception of space should therefore be personal, protected and controlled. Associated functions should be clearly inter-related and the campus life enhanced by the proximity of the various functions and activities.

Such design ideas, among many others, imply more humble plans than those which were developed for Muslim countries today. Muslim university campuses would be well-served to emulate the organic physical character, as well as the naturally integrated social pattern of most traditional Islamic environments. This is especially appropriate at a time when Western design concepts are just re-discovering and adopting many of the principles that guided the creation of the organic human character of medieval Islamic urban environments with their private and semi-private courtyards, clustered housing and meandering narrow streets. The value of such space articulations, as a means of nourishing the desirable social interaction, as well as other features which also act as passive environmental modifiers, are increasingly recognized and adopted in the West as well as in the Muslim countries.

To recapitulate, the university is usually the major Cultural-Educational institution in the Islamic city. Therefore, it should always attempt to enter into an intellectual dialogue with the city. Socially, the university is normally the major employer within the city, thus it

must succeed in integrating itself with the larger society of its surrounding community, and a formula has to develop to define the city/university social, cultural and physical interrelationship.

Recently, the most salient reasons for the city/university dichotomy in the Muslim communities are usually found to be the following:

- 1) The lack of societal awareness of the University's social and educational objectives.
- 2) The apathy of the university vis-a-vis social affairs and social work. Instead of acting as a "servant" to the society, the university often seems to have assumed the role of the "served" in the Islamic community.
- 3) The incompetence of the university and the paucity of its effort to convey its message and define its role and philosophy in simple terms to the society of the city.
- 4) The rigid physical separation between the "fenced-out" city and the "fenced-in" university.

Finally, it is hoped that the wisdom of man will eventually prevail in creating an environment which is true and honest to the spirit of the various cultures and aspirations of man. This pre-eminent goal can never be achieved by megalomania and grandiose but meaningless ambitions, but rather by going back to humble basics and by the wise humanization of our physical environments.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗΣ, Καθηγητής Αρχιτεκτονικής Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

FUTURE TRANSFORMATIONS OF UNIVERSITIES

JOHN TRIANTAFILLIDIS, Professor of Architectural Design, Aristotle University of Thessaloniki, Greece.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

- Γίνονται όρισμένες παραδοχές για τά προβλήματα ανάπτυξης στον έλλαδικό χώρο και έπισημαίνεται η ανάγκη δημιουργίας προϋποθέσεων για αναπτυξιακά "άλματα".
- Έντοπίζονται οί βασικοί χώροι όπου είναι δυνατό και άπαραίτητο νά γίνουν αναπτυξιακά άλματα.
- Τονίζεται ο ρόλος της παιδείας στους τομείς πού μπορεί νά δράσει.
- Αναλύονται οί τρεις τομείς πού θά μπορούσε η άνωτάτη παιδεία νά προσφέρει υπηρεσίες θετικές:
 - α. στην παραγωγή ή μετάφραση και έφαρμογή της έπιστήμης
 - β. στην έπαγγελματική κατάρτιση τών έπιστημόνων
 - γ. στην κοινωνικοποίηση τών ανθρώπινων ομάδων
- Έξετάζεται η δυνατότητα όργάνωσης "πλέγματος" έγκαταστάσεων άνωτάτης παιδείας.
- Έπισημαίνεται η ώφέλεια πού μπορούν νά έχουν οί έπαρχιακές πόλεις από ένα σύνθετο πλέγμα πανεπιστημιακών έγκαταστάσεων.
- Τονίζεται η ανάγκη σύνδεσης του πλέγματος άνωτάτης παιδείας μέ τό οίκιστικό αναπτυξιακό πλέγμα του έλλαδικού χώρου.
- Έξετάζεται η περίπτωση του Βόλου και έντοπίζονται οί δυνατότητες πού μπορεί νά προσφέρει σέ όλο τό νέο φάσμα τών πανεπιστημιακών έγκαταστάσεων.

SUMMARY

After some assumptions concerned with problems of development, it is stressed that there is a necessity for creating the conditions which will allow developmental "leaps" in Greece.

The main areas, where it is possible and necessary for these "leaps" to occur, are identified.

The role of education in the areas where it can function effectively is emphasized.

These areas are

- a) the production, " translation", and application of science
- b) the professional training of scientists
- c) the socialization of human groups.

It is investigated how the organization of a network of higher education installations would be possible. The benefits of regional cities from a structured network of universities are discussed.

It is stressed that a university network should be related to the residential development of Greece.

Finally, the case of Volos is investigated as regards the possibilities offered by a future Volos University to the whole spectrum of universities in Greece.

Αρχίζοντας την περιορισμένη αυτή ανακοίνωση που αφορά πιθανούς μελλοντικούς μετασχηματισμούς των πανεπιστημίων, κάνω μια πρώτη παραδοχή, θεωρώντας ότι ο έλλαδικός χώρος βρίσκεται κάπου στο μέσο ενός διεθνούς αναπτυξιακού φάσματος, ανήκοντας στην κατηγορία των υπό ανάπτυξη χωρών.

Νομίζω λοιπόν ότι τα προβλήματα ανάπτυξης της χώρας μας θα πρέπει να λυθούν με αναπτυξιακά "άλλατα".

Μια δεύτερη παραδοχή που νομίζω ότι πρέπει να κάνουμε είναι ότι στη χώρα μας είναι ανάγκη να δημιουργήσουμε συνθήκες διόρθωσης ανάπτυξης στο σύνολο του έλλαδικού χώρου και για το σύνολο του πληθυσμού.

Εάν τρίτη παραδοχή θα θεωρούσα την πίστη μας ότι υπάρχουν όλες οι προϋποθέσεις για να επιτύχουμε τα παραπάνω αναγκαία αναπτυξιακά άλλατα.

Οι βασικοί χώροι όπου νομίζω ότι είναι απαραίτητο αλλά και δυνατό να επέμβουμε, θα έλεγα ότι είναι οι παρακάτω τέσσερις.

- 1) σ' όλες τις κλίμακες της παιδείας
- 2) σ' όλο το φάσμα της υγείας
- 3) σ' όλες τις δραστηριότητες της παραγωγής και
- 4) σ' όλες τις εκδηλώσεις του ελεύθερου χρόνου

Είναι φανερό ότι ο χώρος της παιδείας είναι ο βασικότερος αφού εξυπηρετεί μεγάλα τμήματα και των άλλων τριών βασικών χώρων.

Δέν θα σταματήσω στους ρόλους και στις περιοχές δράσης της παιδείας γενικά, γιατί το θέμα μας αφορά στην ανωτάτη παιδεία.

Θά επισημάνω λοιπόν τους τρεις τομείς που μπορεί και πρέπει η ανωτάτη παιδεία να προσφέρει θετικές υπηρεσίες και που νομίζω ότι είναι :

- 1) ο τομέας της παραγωγής, της μετάφρασης και της έφ-

αρμογής της έπιστήμης.

τομέας πού αφορά την επαγγελματική κατάρτιση τών έπιστημόνων και

τομέας πού μπορεί και πρέπει να βοηθήσει στην κοινωνικοποίηση τών ανθρώπινων ομάδων.

Η σημερινή κατάσταση στην ανώτατη παιδεία στον τόπο αυτό, αλλά κατά κάποιο τρόπο και διεθνώς, μάς δίνει μια εικόνα " μονοδιάστατης " δομής τών πανεπιστημίων.

Το πρώτο τομέας της παραγωγής και εφαρμογής της έπιστήμης, βρίσκεται κατακερματισμένος και διεσπαρμένος σε αυτόνομες, χωρίς συνεργασία, μονάδες πού ή συνολική τους απόδοση είναι απαράδεκτη.

Ο δεύτερος τομέας της επαγγελματικής κατάρτισης τών επιστημόνων καλύπτεται σήμερα από την υπάρχουσα δομή τών πανεπιστημίων αλλά με πολλά προβλήματα, όπως μεγάλων αριθμών εκπαιδευόμενων έπιστημόνων, έξειδικευμένη απόρροφηση τών έπιστημόνων κ.τ.λ.

Ο τρίτος τομέας πού αναφέρεται στην κοινωνικοποίηση τού ανθρώπινου δυναμικού, βρίσκεται σε ύποτυπώδη κατάσταση, ενώ θα έπρεπε να καλύπτει ένα μεγάλο εύρος δράσεων ώστε να απορροφή και τά συνεχώς αύξανόμενα στοιχεία πληθυσμού πού επιθυμούν πανεπιστημιακή μόρφωση.

Πιστεύω ότι στο μέλλον, και ή εύχή είναι αυτό να γίνει στο άμεσο μέλλον, ή μονοδιάστατη δομή τών σημερινών αυτόνομων πανεπιστημίων θα πρέπει να μετατραπεί σε ένα " πλέγμα " έγκαταστάσεων ανώτατης παιδείας.

Θα μπορούμε να έχουμε τά έξής τρία είδη έγκαταστάσεων ανώτατης παιδείας:

1) πανεπιστημιακά έρευνητικά κέντρα, άμεσα συνδεδεμένα

2) και μεταξύ τους με τίς θέσεις εφαρμογής

3) πανεπιστήμια βασικά, για επαγγελματική μόρφωση τών

έπιστημόνων και επιμόρφωσή τους , και

3) πανεπιστήμια έλεύθερα, με τό μέγιστο τών διασυνδέσεων στο σύνολο της χώρας.

Είναι νομίζω φανερό ή αύξηση της απόδοσης πού θα προέλθει από έναν τέτοιο μετασχηματισμό και ή βοήθεια πού θα έχουμε σε κάθε είδους προγραμματισμούς.

Με τό πρώτο είδος τών πανεπιστημιακών έρευνητικών κέντρων είναι φανερό ότι θα μπορούν να καλυφθούν οι συνεχώς αύξανόμενες ανάγκες στους τομείς εφαρμογής, αλλά και να απορροφηθεί ένας μεγάλος αριθμός έπιστημόνων πού θα έχουν κάνει την θητεία τους στις άλλες εκπαιδευτικές πανεπιστημιακές μονάδες.

Ετό δεύτερο είδος τών πανεπιστημίων βασικής επαγγελματικής μόρφωσης, μπορούμε να έχουμε όλες τίς απαραίτητες διαδικασίες έπιλογής, έλέγχου αριθμού έξερχομένων έπιστημόνων και γενικά θα μπορούμε να προγραμματίσουμε ανάλογα με τίς εκάστοτε ανάγκες στελεχών στον επαγγελματικό έπιστημονικό τομέα.

Τέλος, με τό τρίτο είδος τών έλεύθερων πανεπιστημίων μπορούμε να δόσουμε στην ανώτατη παιδεία μια σύγχρονη δυναμική διάσταση και μια δυνατότητα διείσδυσης της σε όλα τά στρώματα τού πληθυσμού της χώρας, ακόμη δέ να τροφοδοτούμε απ'αυτά τά έλεύθερα πανεπιστήμια και χωρίς περιορισμούς και τό πρώτο είδος τών έρευνητικών πανεπιστημιακών κέντρων.

Έκτός απ'αυτόν τόν κατά τομέα, θα λέγαμε, διαχωρισμό τών πανεπιστημίων, θα πρέπει να έχουμε διαχωρισμό και κατά μέγεθος τών μονάδων της ανώτατης παιδείας, ώστε να μπορούμε με κατάλληλη χωροκατανομή να καλύπτουμε πραγματικές ανάγκες στο σύνολο της χώρας και για τό σύνολο τού πληθυσμού.

Έτσι προτείνεται ή όργάνωση ενός σύνθετου πλέγματος

έγκαταστάσεων ανωτάτης παιδείας με μονάδες διαφοροποιημένες τόσο κατά είδος όσο και κατά μέγεθος.

Είναι φανερό ή άφελεια πού μπορούν να έχουν οι έπαρχιακές πόλεις από ένα τέτοιο πλέγμα πανεπιστημιακών εγκαταστάσεων, καθώς και ο ρόλος πού καλείται να παίξει τό πανεπιστήμιο στις περιφερειακές πόλεις.

Αυτό πού νομίζω ότι πρέπει να επισημανθεί είναι η ανάγκη σύνδεσης του πλέγματος αυτού των πανεπιστημιακών μονάδων με τά οίκιστικά αναπτυξιακά πλέγματα, ώστε, στο σύνολο της χώρας, να έχουμε έναν αρμονικό οργανισμό χωρίς κενά και χωρίς υπερτροφικές θέσεις πού ανατρέπουν τόν συνολικό οργανισμό.

Ένα σημείο ακόμη πού θα μπορούσαμε να δούμε, αφορά τις επεκτάσεις αυτού του πλέγματος των πανεπιστημιακών εγκαταστάσεων και έκτός του έλλαδικου χώρου. Είναι φανερό ότι σήμερα με τις συνεχώς αύξανόμενες τάσεις διεθνοποίησης των κοινωνιών, ή συνεργασία ενός έθνικου πλέγματος με διεθνή πλέγματα, είναι μιά αναπόφευκτη ανάγκη.

Σάν παράδειγμα θα έφερνα τήν περίπτωση των προσπαθειών όλων μας, για έγκατάσταση πανεπιστημιακής μονάδας στο Βόλο. Μέσα σ' ένα τέτοιο σύστημα, όπως παραπάνω συνοπτικά περιγράφηκε, νομίζω ότι εύκολα θα μπορούσαμε να έχουμε σέ μιά πόλη σάν τό Βόλο, μιά ή και περισσότερες μονάδες από τό εύρος των πανεπιστημιακών εγκαταστάσεων πού θα πρέπει να οργανωθούν στο σύνολο του έλλαδικου χώρου.

Περιπτωσιακά αναφέρω τις προσπάθειες πού έγιναν για τήν δημιουργία ενός 'Επιμορφωτικού Πανεπιστημιακού Κέντρου με στόχο τήν προετοιμασία ομάδων έπιστημόνων πού οργανωμένα θα μπορούσαν να κινηθούν προς άλλες χώρες. Αυτό δηλαδή πού ονομάσαμε πρόγραμμα έξαγωγής έπιστημόνων.

Τέλος, θα σημειώναμε ότι ο στόχος δημιουργίας ενός πλέγματος διαφοροποιημένων πανεπιστημιακών εγκαταστάσεων μπορεί άμαλά και, με μικρά, σίγουρα και άποδοτικά βήματα, να βρεϊ άμεση και εύκολη εφαρμογή.

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΑΠΟΜΟΝΩΣΗ: ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΑΙ ΧΩΡΟ-ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ
ΕΧΕΣΕΙΣ

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΦΑΤΟΥΡΟΣ, Καθηγητής 'Αρχιτεκτονικής 'Αριστοτε -
λείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

DEVELOPMENT AND ISOLATION : UNIVERSITIES AND SOCIO-SPA -
TIAL RELATIONS

DIMITRIS FATOUROS, Professor of Architectural Design,
Aristotle University of Thessaloniki, Greece.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

1. Τό ΠΑ. :

'Η (διαιτερότητα του ΠΑ.

Τό ΠΑ μία όριακή περίπτωση τής χωρο-κοινωνικής όρ-
γάνωσης.

'Ο βαθμός διεγερσιμότητας του ΠΑ.

2. ΠΑ - ΠΟ

ΠΟ με ΠΑ και ΠΟ χωρίς ΠΑ

'Η σχέση ΠΑ - ΠΟ μία δυναμική σχέση (διαντίδραση).

Τό μέγεθος, ή δομή και ή λειτουργία του ΠΑ σε σχέση
με τό μέγεθος, τή δομή και τή λειτουργία τής ΠΟ.

Τό ΠΑ έχει ανάγκη από στοιχεία-παράγοντες υποστήριξης
στή ΠΟ ή αντίστοιχίες διεγερσιμότητας. 'Η σχέση με τή
διεγερσιμότητα.

3. 'Ανάπτυξη και 'Απομόνωση: Δύο πόλοι τής χωρο-κοινο-
νικής όργάνωσης. Βαθμός διεγερσιμότητας, σύγκρουση,
έξαρτημένη, ανεξάρτητη όργάνωση, παράγοντες στίς
διαδικασίες 'Ανάπτυξης - 'Απομόνωσης.

Διαφορετικοί βαθμοί και κατηγορίες ανάπτυξης

(ή έπιρροής) τής περιφέρειας ανάλογα με τή σχέση

ΠΟ + ΠΑ.

* Βλ. σημείωση του έκδότη,σελ.

ΠΑ : Πανεπιστήμιο

ΠΟ : Πόλη

* Βλ. σημείωση του έκότη ,σελ. 39

SUMMARY

1. The U.

The specificity of the U.

The U. a marginal case of the socio-spatial organization.

The degree of stimulation of the U.

2. U - C. :

C with U and C without U.

The relationship U - C is a dynamic one (interaction).

The size, structure and function of the U in relationship to the size structure and function of the C. The correlation with the degree of stimulation.

The U needs elements-factors of support in the C. or the correspondance of stimulation.

3. Development and separation (isolation); two poles of the socio-spatial organization. Degree of stimulation, conflict, dependant and independant organization, factors in the Development-Separation process.

The different degrees and categories of regional development (or influence on the region) from the different relation C + U.

U : University

C : City

Για άλλη μία φορά φαίνεται καθαρά ότι η σχέση του Πανεπιστημίου με τη πόλη είναι πρόβλημα της κοινωνικής επίστασης. Το μεγαλύτερο μέρος από ότι συζητούμε προσανατολίζεται σε θέματα που έχουν σχέση με τη κοινωνιολογία της εκπαίδευσης, με την κοινωνιολογία και τη θεωρία του πολιτισμού. Τί άλλο είναι π.χ. παρατηρήσεις σαν αυτές που έγιναν για τις διαφορές ή τις συμπτώσεις ενός καινούργιου πανεπιστημίου σε μία χώρα όπως η δική μας με μία χώρα όπως οι Άραβικες χώρες, για τη προβληματική της αλλαγής σε μία παραδοσιακή κοινωνία, για την ανάπτυξη της εκπαίδευσης σε μία διαδικασία τομής ή εξέλιξης.

Από ένα σημείο και έπειτα εμείς οι αρχιτέκτονες δεν μπορούμε να λύσουμε αυτά τα προβλήματα μόνοι μας. Έτσι καθώς προχωράει η συζήτηση αισθάνομαι απόλυτα την ανάγκη της συμμετοχής σ' αυτήν και άλλων επιστημόνων. Όπως κοινωνικών ανθρωπολόγων, κοινωνιολόγων της επίστασης, και κοινωνιολόγων της εκπαίδευσης. Ός ένα σημείο μπορούμε και κάνουμε κάποιες παρατηρήσεις έξω από τον υλικό χώρο που σχεδιάζουμε, συζητούμε τις υποθέσεις μας για τις κοινωνικές σχέσεις και διαντιδράσεις. Αλλά από ένα σημείο κι έπειτα, άλλοι ξέρουν πάρα πολλά πράγματα, πολύ πιο μεθοδικά και τους έχουμε ανάγκη.

Και τούτο ακόμη: Δεν μας χρειάζεται ένας κοινωνικός ανθρωπολόγος, ένας κοινωνιολόγος της εκπαίδευσης, αλλά περισσότεροι από κάθε μία από αυτές τις επιστημονικές περιοχές. Γιατί ένας μόνον δεν θα μας πει τίποτε άλλο παρά την δική του άποψη ή θα μας δώσει μία περίληψη απόμιά ή δύο ακόμη απόψεις που δεν είναι βέβαιο ότι θα είναι η καλύτερη ή αν θα την υπερασπιστεί σωστά. Το ίδιο όπως ένας αρχιτέκτονας δεν θα ήταν αρκετός σε προβλήματα γύρω από την οργάνωση του χώρου για εκπαίδευση.

Και τώρα ειδικά για το θέμα μας.

* * *

Τό πανεπιστήμιο δέν ὑπάρχει, δέν λειτουργεῖ μόνο του. μόνο γιά τεχνικούς λόγους - οὔτε κἀν μεθοδολογικούς- χωρίζουμε τό πανεπιστήμιο ἀπό τήν πόλη καί μιλοῦμε γιά τό πανεπιστήμιο καί τή σχέση του μέ τήν κοινότητα καί ψιχνουμε νά δοῦμε τί συμβαίνει ὅταν βρίσκονται στόν ἴδιο τόπο ἢ χωριστά. Τό πανεπιστήμιο, εἴτε βρίσκεται μέσα σέ μία πόλη εἴτε ὄχι, εἶναι ἓνα μέρος ἀπό τή ζωή αὐτῆς τῆς πόλης γιατί τό πανεπιστήμιο εἶναι ἓνα μέρος τῶν διαδικασιῶν σέ κάθε κοινωνικό σύνολο.

Τό πανεπιστήμιο εἶναι παρόν σέ μία πόλη κι' ὅταν δέν ὑπάρχει. Ὁ βόλος δέν ἔχει πανεπιστήμιο ἀλλά ζεῖ μέ τήν πόση, τίς φιλοδοξίες, τίς διαθέσεις, τίς ἀντιδικίες γιά ἓνα πανεπιστήμιο. Ἀλλά καί χωρίς μιά τέτοια φιλοδοξία, τό πανεπιστήμιο λειτουργεῖ σάν ἀποδέκτης τῶν διπλωματούχων ἄλλων πανεπιστημίων ἢ τῶν ἰδεῶν - σέ εἰσαγωγικά ἢ χωρίς εἰσαγωγικά - πού εἶναι τά προϊόντα ἄλλων πανεπιστημίων. Τέλος ἀπό τή στιγμή πού τά πανεπιστήμια ἐν βρίσκονται μόνο στή Θεσσαλονίκη καί τήν Ἀθήνα ἀλλά καί σ' ἄλλες τέσσερις - πέντε πόλεις, τότε πολλές ἄλλες πόλεις τοῦ ἑλληνικοῦ χώρου, ζητᾶνε πανεπιστήμιο. Ὑπάρχει, μιά εἰκόνα "πανεπιστημίου-σπιτήρα" πού κυκλοφορεῖ σ' ὁλόκληρο τόν ἑλληνικό χώρο, πού εἶναι κι' αὐτή μία σχέση τοῦ πανεπιστημίου μέ τή πόλη.

Πανεπιστήμιο δέν εἶναι μόνο ὅ,τι ἔχει Σχολές, ὅ,τι δίνει διπλώματα, ὅ,τι ἔχει δασκάλους καί φοιτητές. Εἶναι ἓνα σύνολο ἀπό πάρα πολλά χαρακτηριστικά. Ἐνα ἀπ' αὐτά εἶναι ἡ εἰκόνα γιά πανεπιστήμιο πού κυκλοφορεῖ στοῦ καθενός τοῦ μαλό. Μπορεῖ αὐτή νά εἶναι ἀλλοιώτικη ἀπό τήν εἰκόνα ἓνος πανεπιστημίου στή Μ.Βρετανία ἢ τήν εἰκόνα στή Γαλλία, ἀλλά δέν παύει νά ὑπάρχει καί νά ἔχει κοινά χαρακτηριστικά. Εἶναι τό μέγεθος, ἡ δομή, ἡ λειτουργία, οἱ πιστώσεις, οἱ ἐξωπανεπιστημιακές καί ἐσωπανεπιστημιακές ἐπισημοτήτες, οἱ ἀμειψες καί ἐμμεψες. Ὅλα αὐτά εἶναι γιά τό πανεπιστήμιο. Εἶναι χρήσιμο νά τά ἀναλύσουμε καί νά

βροῦμε τί εἶναι τό καθένα καί πῶς ἀλληλεπιδροῦν, ἀλλά εἶναι ἀπαραίτητο σέ ὁποιαδήποτε στιγμή, νά ἔχουμε ἀντίληψη - ὄχι μεταφυσική, ἀλλά πραγματική - τῆς συνολικότητας αὐτῶν ὄλων τῶν χαρακτηριστικῶν πού κάνουν τό πανεπιστήμιο.

* * *

Τό πανεπιστήμιο δέν εἶναι παρά ἓνα καθαρό κοινωνικό φαινόμενο, γι' αὐτό εἶναι πολυεπίπεδο καί δύσκολο στήν κατανόηση του. Γι' αὐτό καί στή συζήτηση αὐτοῦ τοῦ Συμποσίου συζητοῦμε καί φιλοδοξίες καί μνημες παιδικές, σύνθετες καί τωρινές. Γι' αὐτό ὅταν γίνεται συζήτηση γιά πανεπιστήμιο, συνήθως λέγεται ἡ μισή ἀλήθεια. Λέμε π.χ. ὅτι εἶναι ἓνα καθαρά τεχνικό φαινόμενο, τουλάχιστο σέ τοῦτο ἢ τό ἄλλο σημεῖο καί ὅλα πάνε καλά, ἀποσιωπώντας ὅτι θά πρέπει παράλληλα νά συζητήσῃ καί νά ἀντιμετωπίσῃ ἀνθρώπινες σχέσεις, ὅτι ἀπό κάπου θά ἀποδεχτεῖ μιά σειρά ἀπό ἀποφάσεις, πού μπορεῖ νά μὴν τίς περιέχει κανένα κείμενο ἀλλά νά δηλώνονται μέ τό ὕψος τῶν πιστώσεων, τίς προτεραιότητες στίς κατασκευές κ.ἄ.

Γι' αὐτό πρέπει νά ἀποσαφηνίσουμε ὅσο εἶναι δυνατό περισσότερο τί εἶναι τό πανεπιστήμιο. Νά τό δοῦμε σέ σχέση μέ τήν πολιτισμική ζωή ἓνος τόπου ἢ μιᾶς πόλης, σέ σχέση μέ τήν παραγωγή, μέ ἄλλες οικονομικές διαδικασίες, μέ τόν τουρισμό, σέ σχέση ἀκόμη μέ τή βιολογία καί τίς φαντασίες μας. Ὅλα αὐτά δέν εἶναι τίποτε ἄλλο παρά προσδιορισμοί πού θά βοηθήσουν νά καταλάβουμε ποιός εἶναι ὁ ρόλος τοῦ πανεπιστημίου.

Ὁ ρόλος του εἶναι ὁ ἴδιος σέ μιά περιφερειακή καί σέ μιά κεντρική πόλη, ἢ καί στήν κύρια καί μοναδική πόλη ἓνος τόπου, ὅπως ἡ Ἀθήνα. Μερικά φαινόμενα εἶναι ὀξύτερα σέ μιά περιφερειακή πόλη ἀπό ὅτι στήν Ἀθήνα. Ἀλλά μποροῦν νά γίνουν στήν Ἀθήνα ἀλλά δέν μποροῦν νά γίνουν στό Βόλο:

Στήν Ἀθήνα ἔγινε τό 1973 τό "Πολυτεχνεῖο", στό Βόλο δέν

θά γινότανε (1).

Δέν είναι βέβαια έδω δυνατό νά συζητήσουμε όλες τίς απόψεις γιά τό πανεπιστήμιο. Μπορούμε όμως μέ αναλυτική σαφήνεια νά έξετάσουμε τά δύο άκρα. Αύτά πού, μέ τόν ένα ή τόν άλλο τρόπο, συζητιούνται κι'όλας.

Ή μιά άκρη είναι ότι τό πανεπιστήμιο στοχεύει στην παραγωγή ειδικών έπιστημόνων, τελείως ειδικών, πού μπορούν νά έξυπηρετήσουν συγκεκριμένες τεχνικές ανάγκες είτε αυτές είναι ή μελέτη και ή εφαρμογή κάποιων συστημάτων computers ή ο ύπολογισμός ενός κτιρίου, είτε αυτές είναι κατατάξεις, τεχνοκρατικές κατατάξεις, σέ ένα διοικητικό σύστημα.

Ή άλλη άκρη είναι ότι τό πανεπιστήμιο στοχεύει σέ μιά κριτική και μιάν ανανέωση τής γνώσης. Ή ανανέωση μαζί μέ κριτική. Γιατί ανανέωση μπορεί νά είναι και μιά βίδα πέντε χιλιοστών αντί γιά μιά βίδα όκτώ χιλιοστών πού μέχρι τώρα χρησιμοποιούσαμε, όπως ανανέωση μπορεί νά είναι κι ένα καινούργιο μέταλλο. Τέτοια ανανέωση όμως είναι χωρίς κριτική του τρόπου μέ τόν όποιο σκεφτόμαστε γιά νά γίνει αυτό τό καινούργιο αντικείμενο και κριτική τής χρησιμότητάς και τών έπιπτώσεων του - από άπλές οικολογικές έπιπτώσεις, μέχρι σύνθετες, δηλαδή κοινωνικές, οικονομικές, πολιτισμικές.

Όπως κάθε διπολική παρουσίαση, είναι και αυτή σχηματική. Ούτε τό ένα άκρο παρουσιάζεται καθαρό ούτε τό άλλο. Ένα μεγάλο φάσμα από ποικιλίες περιγράφουν τό ρόλο του πανεπιστημίου.

Θά προσδιορίσω λίγο περισσότερο τήν πρώτη άκρη • έλπίζω νά φανεϊ τί δέν πρέπει νά είναι τό πανεπιστήμιο. Τό πανεπιστήμιο μπορεί γιά τό κράτος νά είναι ή τακτοποίηση όρισμένων έπιστημόνων, όπως οι διδάσκοντες και κάποιων τεχνικών και διοικητικών αναγκών πάντα κάτω από τόν έλεγχο του και ή σχετική τακτοποίηση τών απαιτήσεων τών νέων, γιά έπάγγελμα.

Αυτό αποτελεί τήν ανταπόκριση στον ένα πόλο - αυτά πού περιέγραψε ο Wilson προηγουμένως (2) όταν ειπε ότι αν πανεπιστήμιο ήταν μόνο γιά τεχνική γνώση θά άρκοϋσε ή παραγωγή ειδικών και μη ειδικών τεχνικών μέ Ph.D, τεχνικών θεολόγων, τεχνικών ιστορικών, τεχνικών κοινωνικών έπιστημών κτλ. Δέν είναι όμως αυτός ο ρόλος του πανεπιστημίου. Μπορεί είναι αυτές οι προθέσεις τής έξουσίας, και σωστά μίλησε γιά προθέσεις ο θαλής Άργυρόπουλος (3) μπορεί αυτός νά είναι ο στόχος τής έξουσίας ο όποιος έπενδύεται μέ διατυπώσεις κοινωνικής προβληματικής, ποι δέν αφήνουν νά φανεϊ άκριβώς τί είναι. Μία πρόσθετη δυσκολία στην αναγνώριση τών προθέσεων αυτών είναι ότι ζούμε, σ'όλο τόν κόσμο μέσα σέ πινακίδες, σέ ταμπέλες, δέν ζούμε στην πραγματικότητα.

* * *

Τό νά καθορίσουμε τόν ρόλο του πανεπιστημίου είναι παράλληλο μέ τό νά καθορίσουμε τό ρόλο του έπιστήμονα και τό ρόλο τής έπιστήμης, νά καθορίσουμε τήν εϋθύνη του έπιστήμονα (4).

Όταν θά δοϋμε ποιά είναι ή εϋθύνη του έπιστήμονα, του μηχανολόγου, του θεολόγου ή του γιατροϋ, φτάνουμε στά ίδια προβλήματα μέ αυτά πού φτάνουμε όταν προσπαθούμε νά καθορίσουμε τό ρόλο του πανεπιστημίου.

Καταλήγω: Πρέπει μέ σαφήνεια νά ξεκαθαρίσω τί είναι το πανεπιστήμιο γιά νά πάω παρακάτω. Μιά τέτοια πολύ γενική διατύπωση μπορεί νά είναι αυτή: Τό πανεπιστήμιο είναι ένα σύνολο διαδικασιών πού προσανατολίζεται στην κριτική ανανέωση τής γνώσης, στην έδραϊωση έπιστημολογικών εργαλείων και τρόπου σκέψης, στη συσχέτιση κάθε άντικείμενου μέ τό κοινωνικό του περίγυρο, και μέ τίς έπιπτώσεις του στό φυσικό και κοινωνικό χώρο.

Χωρίς αυτή ή περίπου αυτή τήν άποψη γιά τό πανεπιστήμιο δέν έχω τίποτα νά συζητήσω γιά τό πανεπιστήμιο και τή πόλη. Χωρίς αυτή τήν ύπόθεση τό πρόβλημα είναι άπλό. Κά-

ιοια λίγα και απλά τεχνικά στοιχεία κυκλοφορίας, αποστάσεων, ύπνου και φαγητού. "Αν έχει μόνο ρόλο υψηλής έστω τεχνικής ένημέρωσης νομίζω ότι τελείωσε ότι είχα να σάς πω. Και η σχέση με την παραγωγή πολύ εύκολα θα βρεθεί και θα διατυπωθεί. "Όταν όμως τό πανεπιστήμιο μελετάει τά συστήματα ένεργείας, π.χ. και βλέπει συγχρόνως τί άνώλειες ένεργείας υπάρχουν ή τί κατανάλωση ύλης γίνεται, τί έπιπτώσεις έχει αυτό σε κάποια φυσικά αποθέματα, και τί έπιπτώσεις στην οικολογική ισορροπία, όταν βλέπει τίς μεταβολές, τούς μετασχηματισμούς στό κοινωνιοπολιτισμικό χώρο, όταν θα άρχίσει να λέει ότι δέν μου χρειάζεται αύτή ή τεχνολογία αλλά μία άλλη, μία κατάλληλη ή έναλλακτική τεχνολογία, τότε κάνει τή δουλειά του ως πανεπιστήμιο και τότε δύσκολα θα βρούμε άμεση σχέση με την παραγωγή όπως σήμερα τή ζούμε, δηλαδή όταν η παραγωγή δέν ενδιαφέρεται για όλα αυτά.

Αν σ'αυτά προσθέσουμε ότι τό πανεπιστήμιο άσχολεΐται με προβλήματα όχι κλειστά, τοπικά αλλά έθνικά και παραπέρα διεθνή, τότε ολοκληρώνεται μία ιδιαιτερότητα του πανεπιστήμιου σε σχέση με άλλους οργανισμούς.

Αυτή ορίζεται άκόμη πιά καθαρά από τό ότι έχει στους στόχους και τά μέσα του πολλαπλότητα και μία άμεση ή έμμεση αλλά λιγότερη ή περισσότερη διαφορά από τό κοινωνικό περίγυρο, μία διαφορετικότητα.

* * *

Έτσι φτάνουμε στό κρίσιμο σημείο: "Όταν έχει πολλαπλότητα και διαφορετικότητα από τόν κοινωνικό του περίγυρο ή είδους σχέσεις θα έχει με τή πόλη;

"Υπάρχει μία υπόθεση πίσω από αυτά. "Υπάρχει κάποια ούτοπική κοινωνία όπου τό πανεπιστήμιο είναι ταυτισμένο με αυτή, όπου η κοινωνική κριτική, ή κριτική ανανέωση, οι διαδικασίες με τίς οποίες γεννιέται ή σκέψη είναι αυτές που γίνονται στό καφενείο, στό γιαπί, στους άγρους στην διοίκηση, παντού. Αυτή είναι μία ούτοπική υπόθεση που

όμως είναι άπαραίτητη για την αναλυτική αναγνώριση της πραγματικότητας. Μπορεί να είναι άπόλυτα άδύνατη αλλά δικαιούται να υποθέσει κανείς κοινωνικές συνθήκες που θα τείνουν προς τά εκεί. Αυτό άρκει για να υπάρχει κάποια έπικάλυψη ανάμεσα στό τί είναι η δουλειά στό πανεπιστήμιο και τί είναι ο κοινωνικός περίγυρος του.

"Ας γυρίσω στην ιδιαιτερότητα του πανεπιστήμιου. Τά χαρακτηριστικά πολλαπλότητα και διαφορετικότητα από τόν περίγυρο δέν μπορούν παρά να παράγουν διαφορές στην άρχιτεκτονική του πανεπιστήμιου ή άλλιώτικα στην χωροκοινωνική όργάνωση. (5)

Τό πανεπιστήμιο δέν είναι μόνο κτίρια, δέν έχει μόνο μία α ή β χρήση, έχει και μία χρήση που κάνουν οι άλλοι για αυτό, η "είκόνα" που έχουνε για τό πανεπιστήμιο και μία άλλη που έμεΐς θέλουμε να έχουνε οι άλλοι. Μία χρήση της έννοιας πανεπιστήμιο ή του ρόλου του πανεπιστήμιου. Πιά πρακτικά ή μάλλον πιά συμβατικά και με στερεότυπα μπορώ περιληπτικά να θεωρήσω ότι τό πανεπιστήμιο είναι ή σύνθεση των παρακάτω χαρακτηριστικών.

Οι χώροι του και για όσους δουλεύουν μέσα στό πανεπιστήμιο και για όσους δέν δουλεύουν. Και τούς φοιτητές, τούς διδάσκοντες, τούς διοικητικούς υπάλληλους αλλά και τόν πληθυσμό μιας περιοχής.

"Έχει χρήσεις που είναι συμβολικές.

Συμβολίζουν την έννοια της γνώσης, των συναντήσεων, της πολιτικής κινητικότητας αλλά και χρήσεις τελείως τεχνικές, διοίκηση, έγκαταστάσεις, ανάγκη συντήρησης. Αυτά συσχετίζονται με τό αν είναι παλιό πανεπιστήμιο ή νέο. Συχνά π.χ. λέγεται ότι θέλουμε ένα νέο πανεπιστήμιο στην μορφή του και στις έξωπανεπιστημιακές του δραστηριότητες να μοιάζει σαν παλιό. Είναι ένας οργανισμός που είναι άλλος τό χειμώνα, άλλος τό καλοκαίρι, άλλος κατά τή διάρκεια των έξετάσεων, άλλος κατά τή διάρκεια των διακοπών, κατά τή διάρκεια μιας άπεργίας των τροχιοδρομικών και

άλλος κατά τή διάρκεια μιᾶς ἀπεργίας τῶν ἐφημερίδων.
Ἄπό τήν ἄλλη μεριά πρέπει νά ἔχει τεχνοκρατική ἀκρίβεια, τεχνολογία ὑψηλή ὄχι μόνο στούς ὑπολογιστές του ἀλλά καί στή διοίκηση. Τήν ἴδια ὥρα ὅμως καί αὐτή εἶναι μία ἔξω-τερική ἀντίφαση, πρέπει νά ἔχει ὅλη τήν πλαστικότητα τῆς κριτικῆς ἀνανέωσης, τόν κίνδυνο τῆς ἀστάθειας ἀπό μία ἀμφοισβήτηση.

Ἄλλα αὐτά δέν εἶναι ἴδια μέ τούς ἄλλους ὀργανισμούς. Εἶναι ἀκριβῶς ἡ ἰδιαιτερότητα του. Ἕνας χωροκοινωνικός ὀργανισμός πού ἀπό τή μιά μεριά ἔχει τήν ἀκρίβεια τεχνολογικοῦ μηχανισμοῦ καί ἀπό τήν ἄλλη τήν πλαστικότητα καί τήν ἐπικινδυνότητα ἐνός συστήματος πού κάνει κριτική.

Ἄπό τά χαρακτηριστικά αὐτά πολλαπλότητα καί διαφορετικότητα ἀπό τό κοινωνικό περίγυρο, ἐπιστημολογική περιέργεια, ἀντίφαση τῆς ἀκρίβειας μέ τήν ἀσάφεια ἀλλά καί ἀμφοισβήτηση τῆς ἀκρίβεια, τό πανεπιστήμιο ἔχει μία διεγερσιμότητα, προκαλεῖ διεύερση, ἐρεθισμούς.

Αὐτή ἐκφράζεται α. μέ τήν στάση τῶν μελῶν τῆς πανεπιστημιακῆς κοινότητας β. μέ τή συμπεριφορά τῶν μελῶν τῆς πανεπιστημιακῆς κοινότητας γ. μέ τήν τέτοια ἢ τέτοια καί τόση ἢ τόση ἀλλά πάντα πολιτική του διάσταση καί δ. μέ τήν κατοικία καί τήν καταγωγή τῶν μελῶν τῆς πανεπιστημιακῆς κοινότητας.

α. Ἡ στάση ἐκφράζεται μέ τήν αὐξημένη ποσότητα συζητήσεων καί διαφωνίας μέσα στήν κοινότητα καί πρός τά ἔξω. Βρίσκεται σέ ἀλληλεπίδραση μέ τή συμπεριφορά καί τήν πολιτική δραστηριότητα.

β. Ἡ συμπεριφορά δηλώνεται ἀπό τά μέλη τῆς πανεπιστημιακῆς κοινότητας μέ τό ντύσιμο, καί γενικά τόν τρόπο ζωῆς. Εὐκολά διαπιστώνουμε τίς ἀντιθέσεις πού ἔχει μία μικρή ἰδιαίτερα πόλη μέ τά στερεότυπα της καί τά ἄλλα κοινωνικά της χαρακτηριστικά πρός τήν πανεπιστημιακή κοινότητα. Εἶναι ἐνδιαφέρον καί χαρακτηριστικό ὅτι μιά ἀντίθεση σέ ἐπίπεδο συμπεριφορᾶς τή μεταφράζει σέ ἐπίπεδο πολιτικό.

γ. Ἡ πολιτική δραστηριότητα ἐκδηλώνεται μέ τήν ἀνοικτή δήλωση τῆς ἀντίθεσης, μέ τή συμμετοχή στά κοινά ὅπως ὄλο-ξέρουμε. Ἄκόμη καί "συντηρητικά" μέλη τῆς κοινότητας ἔχουν λιγότερο ἢ περισσότερο ἐνεργητικό ρόλο στά κοινά δηλαδή στή πολιτική πρακτική.

δ. Τέλος ἡ κατοικία καί ἡ καταγωγή: Παίξει ἰδιαίτερο ρόλο ἂν τά μέλη τῆς πανεπιστημιακῆς κοινότητας εἶναι ντόπιοι ἢ "ξένοι", ἂν εἶναι μόνιμοι κάτοικοι ἢ ἐπισκέπτες, ὅτι ζοῦνε στή πόλη μόνο ὀκτώ ἢ τρεῖς μήνες ἢ δεκαπέντε μέρες. Αὐτό ἐγκαθιστᾷ μία σχέση μέ τήν ὑπόλοιπη πόλη, γενικότερα μέ τόν κοινωνικό περίγυρο. Καί αὐτά δέν εἶναι ἐλλεινικά χαρακτηριστικά, εἶναι παγκόσμια.

Εἶναι χαρακτηριστικό γιά τήν σχέση μέ τήν πόλη καί δείχνει τήν λειτουργία τῶν τεσσάρων αὐτῶν παραγόντων, ὅτι γιά τά καινούργια ἀγγλικά πανεπιστήμια πού ἐγιναν τή δεκαετία τοῦ 60 διαπιστώθηκε ἀπό τίς ἐρευνες πῶς, ὅταν μετά ἀπό 2-3 χρόνια πού στήθηκε τό πανεπιστήμιο καί ἀπόκτησε δική του κοινότητα, βγήκανε οἱ πρῶτοι "πικετοφόροι" καί διαμαρτύρονταν ἐναντίον ὀικολογιῶν ἀνωμαλιῶν ἢ πολιτικῶν θεμάτων, ὁ ντόπιος πληθυσμός ἀρχισε νά ἔχει ἄλλη σχέση ἀπέναντι του, ἀπέναντι σέ κάτι - τό πανεπιστήμιο - πού τό ἤθελε πολλά χρόνια νά τό ἀποκτήσει (6).

Αὐτές τίς ἀντιδράσεις καί πολλές ἄλλες ἀπό τίς διαντιδράσεις τῆς πόλης μέ τό πανεπιστήμιο μᾶς τίς δείχνει ἡ σύγκριση τῆς διεγερσιμότητας τοῦ πανεπιστημίου μέ τή διεγερσιμότητα τῆς πόλης.

* * *

Μιά σειρά ἀπό ἄλλα πιά τεχνικά καί γνωστά χαρακτηριστικά θά ἀναφέρω πολύ γρήγορα.

Τό μέγεθος, ἡ δομή καί ἡ λειτουργία τοῦ πανεπιστημίου. Δηλαδή ποιός εἶναι ὁ ἀριθμός τῶν Σχολῶν, οἱ κατηγορίες Σχολῶν - δηλαδή Ἐπιστημῶν - πού ἔχει, ὁ ἀριθμός τῶν φοιτητῶν, τῶν διδασκόντων καί οἱ σχετικές ἀναλογίες, ἐρευ-

νητικά κέντρα, βιβλιοθήκες κ.ά. Τό περιεχόμενο τών σπουδών, ὁ τρόπος διδασκαλίας, ἡ ὀργανωμένη δραστηριότητα τοῦ πανεπιστημίου ὡς σύνολο, καί τών διδασκόντων, καί τών φοιτητῶν χωριστά.

Ποιές θά εἶναι οἱ ἐπιλογές γιά τό καθένα; Μά αὐτές ἐξαρτῶνται ἀπό τήν ὑπόθεση πού ἐβαλα στήν ἀρχή. Ὅτι τό πανεπιστήμιο εἶναι προσανατολισμένο σέ μία κριτική ἀνανέωση, σέ μία διερεύνηση, τό ἴδιο ἀφηρημένη καί συγκεκριμένη, σέ μία ἀμφισβήτηση ὄχι γιά τόν ἑαυτό της, per se, ἀλλά σέ μία ἀμφισβήτηση πού προέρχεται ἀπό τήν ἀνάγκη νά προκύψουν νέα σχήματα ἢ ἀπό τήν ἐπισήμανση κινδύνων.

Σύμφωνα μέ αὐτά εἶναι δυνατές μερικές ἀπαντήσεις σέ χαρακτηριστικά βασικά ἐρωτήματα.

Μπορεῖ ἓνα πανεπιστήμιο μέ μία Σχολή νά εἶναι πανεπιστήμιο; Ὁχι. Μέ δύο Σχολές; Ὁχι, ἀποκλείεται νά εἶναι πανεπιστήμιο, θά λειτουργήσῃ ὡς ἀποκλεισμός ὄλων τῶν γνωρισμάτων τοῦ πανεπιστημίου. Χρειάζεται κάποιος ἀριθμός ἀπό Σχολές πού νά δημιουργεῖ τίς κατάλληλες διαντιδράσεις. Μέ αὐτό τό στόχο δέν μπορεῖ νά εἶναι λιγότερες ἀπό τρεῖς, δέν μπορεῖ νά εἶναι ὅλες στήν ἴδια κατεύθυνση, δέν μπορεῖ νά εἶναι φυσικοί, μαθηματικοί καί χημικοί, θά εἶναι καί νομικοί, θά εἶναι καί ἀνθρωπολόγοι κτλ. (7)

Ὁ ἀριθμός τῶν φοιτητῶν καί τῶν διδασκόντων: Δέν μπορεῖ νά εἶναι πανεπιστήμιο μέ 500 ἀνθρώπους ἢ μέ 1200 ἢ μέ 2000. Ὁ ἀριθμός τῶν διδασκόντων δέν μπορεῖ νά εἶναι 8 καθηγητές καί 10 ἐπιμελητές-βοηθοί, (μέ συμβατικούς ὄρους). Ὅταν θά εἶναι αὐτός ὁ ἀριθμός τότε θά λείπουν πολλές ὥρες, θά ἔχουν σοβαρές διαπροσωπικές δυσκολίες κ.ά. Ἐνα πανεπιστήμιο μέ μία βιβλιοθήκη, ὅπου σάν σέ ἐπίπεδο προσκόπων, συγκεντρώνονται 15 φοιτητές καί δουλεύουνε τή νύκτα μέ λάμπες κακῆς ποιότητος, δέν εἶναι πανεπιστήμιο. Τό περιεχόμενο τῶν σπουδῶν ἔχει σχέση μέ τό τί εἶδους διασταυρώσεις προγραμμάτων ὑπάρχουνε καί τί ἐπιλογές. Ἐνα πανεπιστήμιο πού εἶναι μονοσήμαντο καί ἔχει ἓνα

πρόγραμμα ἀκαμπτο δέν εἶναι σύμφωνο μέ τήν ὑπόθεση πού ἐβαλα. Δέν εἶναι λοιπόν πανεπιστήμιο. Μέ ἓναν τρόπο διδασκαλίας πού ζωντανεύει τή μικρή ὀμάδα, πού ὁ καθηγητής δουλεύει δίπλα - δίπλα μέ τούς φοιτητές, τό πανεπιστήμιο εἶναι ἀλλιότιμο ἀπό τό πανεπιστήμιο τῶν 400 σέ κάθε τάξη - μάθημα. (8) Ἄλλά πάλι μπορεῖ καί σ' ἓνα πανεπιστήμιο τῶν 400 σέ κάθε τάξη νά βρεθεῖ μιὰ σχετική κατάλληλη διάθρωση.

Τέλος ὅταν ἀπό τίς ὀργανωμένες δραστηριότητες, πολιτισμικές, πολιτικές τοῦ πανεπιστημίου κάποιες ἔχουν σχέση μέ τήν παραγωγή, τό ἐργοστάσιο, τήν ἀγροτική οἰκονομία τῆς περιοχῆς καί συμβάλλουν σ' αὐτά οἱ φοιτητές καί οἱ δάσκαλοι, τότε τό πανεπιστήμιο πιό φανερά τουλάχιστον προσδιορίζει θετικά τή σχέση του μέ τή πόλη.

* * *

Αὐτά γιά τό πανεπιστήμιο, τί γίνεται ὅμως μέ τήν πόλη; Μποροῦμε νά μιλοῦμε ἀφηρημένα γιά ὁποιαδήποτε πόλη;

Πρέπει πάλι νά ψάξουμε γιά τό μέγεθος της, τήν ἱστορία της, τή θέση της στήν παραγωγή, τή σχέση της μέ τήν ἐξουσία, ἂν εἶναι κύριο ἢ δευτερεύον διοικητικό κέντρο, ἢ ἐξαρτημένο ἀκόμη γιά τά τεχνικά πολεοδομικά της χαρακτηριστικά, πυκνότητα, πράσινο, κατανομές ὑπηρεσιῶν, χρήση γῆς, τή σχέση της μέ τίς γειτονικές πόλεις κτλ.

Γιά ὁποιαδήποτε ἀπάντηση στή σχέση πανεπιστήμιο-πόλη χρειάζεται ἡ ἀναλυτική καί κριτική γνώση τῆς πόλης. Ἄλλά πάντα : τί εἶναι πανεπιστήμιο καί τί ρόλο παίξει, ἀποσαφηνισμένα καί ὄχι διφορούμενα.

Μέ βάση αὐτό θά προκύψουν τά τεχνικά χαρακτηριστικά : ἡ θέση του, στό κέντρο ἢ στήν περιφέρεια ἢ στό κέντρο πρὸς τήν περιφέρεια ἢ ἔξω τελείως, ὀργανωμένο σέ ἓνα συγκρότημα ἢ σέ διασπορά. Ὅλα αὐτά μποροῦν νά ἀπαντηθοῦν μόνο ἂν ὀρίσω τί εἶναι πανεπιστήμιο. Ἄν εἶναι μιὰ ἐξειδικευ-

μένη τεχνοκρατική εκπαίδευση, ή μία άκρη - "να αλλάξω τις βίδες" - τότε μπορεί να είναι οπουδήποτε στην περιφέρεια ή έξω από την περιφέρεια. "Αν όμως έχει ανάγκη από την άφομοίωση με τη ζωή του τόπου, τότε θα είναι κάπου προς το κέντρο.

Βέβαια έδω μπαίνουν ερωτηματικά. Στο κέντρο μιας πόλης που δεν έχει κέντρο ποιά είναι το κέντρο; Στο κέντρο μιας πόλης που δεν έχει κοινωνικές δραστηριότητες, ποιές είναι αυτές οι δραστηριότητες με τις οποίες θα έρθει σε άλληλεπίδραση; Γι' αυτό και για μία σειρά άλλα προβλήματα-σχέσεις χρειάζεται να μελετηθούν συγκεκριμένα χαρακτηριστικά.

Η σχέση φοιτητικού πληθυσμού προς πόλη :άλλο είναι 10.000 σε μία πόλη των 800.000 και άλλο 10.000 σε μία πόλη των 100.000. Αύτη ή άπλή άριθμητική δηλώνει βασικά κοινωνικά χαρακτηριστικά.

Η χρήση των κτιρίων, μία έρευνα στην Άγγλία άπό τό Συμβούλιο Τεχνών προσπάθησε να δεί πώς τά πανεπιστήμια έχουν συμβάλλει στην ανάπτυξη της τέχνης, δηλαδή πώς ή κοινότητα χρησιμοποιούσε και χρησιμοποιεί τις αίθουσες διαλέξεων κ.ά. (9)

Χρειάζεται να δούμε πώς οι διπλωματούχοι των πανεπιστημίων "βγαίνουνε" στην πόλη. Μπαίνουνε στην παραγωγή; άναπτύσσουνε πολιτική, κοινωνική δραστηριότητα; κ.ά. Άλλά και πώς ζει ό διπλωματούχος στην πόλη.

Η διοικητική ικανότητα του πανεπιστημίου. Άν είναι τό ίδιο γραφειοκρατική με τό όλο έλληνικό σύστημα, δεν θα άνέβει ή εικόνα και ό ρόλος του πανεπιστημίου μέσα σε μία κοινότητα, σε μία πόλη. Άν όμως έχει μία άποτελεσματική τεχνοκρατική έστω, διοικητική ικανότητα θα παίξει ένα άλλο ρόλο για την πόλη.

Η ιστορική διάσταση :άλλο είναι ένα πανεπιστήμιο που είναι 30-40 χρόνια σε ένα τόπο και άλλο ένα τωρινό τώρα. Οι ίδιοι οι διδάσκοντες :τί ρόλο παίζουν μέσα στην

πόλη; Μπορούν να πάρουν μέρος στην τοπική αυτοδιοίκηση και παίρνουν ή σε άλλες δραστηριότητες; (10) Ό τρόπος που παίρνουν μέρος, τί υποστηρίζουνε, που είναι δυνατοί και που αδύναμοι, είναι κι' αυτό ένα μέρος άπό τη σχέση πανεπιστήμιο-πόλη.

Είναι και ή σχέση με την ευρύτερη περιφέρεια :μία πόλη με πανεπιστήμιο είναι διαφορετική άν οι διπλανές πόλεις έχουνε πανεπιστήμιο ή δεν έχουνε. Άνάλογα με την κατανομή μπορεί να σημαίνει διασπορά χωρίς εκπαιδευτικό άποτέλεσμα. Δύο σχολές στο Βόλο, δύο στη Λάρισα και μία στη Καρδίτσα είναι διασπορά, άνενεργής λύση. Άλλά τρεις στο Βόλο ή τέσσερες και τρεις στη Λάρισα είναι λειτουργική λύση.

Άπό τις παρατηρήσεις οδηγούμαστε σε ένα ιδιαίτερα σοβαρό παράγοντα :πανεπιστήμιο στη Θεσσαλονίκη και πανεπιστήμιο στα Γιάννινα ·άπόσταση με άεροπλάνο 35 λεπτά. Πανεπιστήμιο στην Άθήνα, πανεπιστήμιο στη Θεσσαλονίκη, άπόσταση με άεροπλάνο 35 λεπτά. Άλλά πραγματική σχέση του πανεπιστημίου της Θεσσαλονίκης με της Άθήνας και των Γιαννίνων μηδέν. Κοιπόν πριν μελετήσουμε την χωροταξική άλληλεπίδραση και τη σχέση με την ευρύτερη περιφέρεια των πανεπιστημίων χρειάζεται να έξακριβώσουμε τί άλληλεπίδραση έχουν τά πανεπιστήμια μεταξύ τους.

Τέτοια άλληλεπίδραση, θετική,δημιουργική δεν υπάρχει στο τόπο μας, άφού δεν υπάρχει καμία άλληλεπίδραση ούτε άνάμεσα στα πανεπιστήμια που βρίσκονται στην ίδια πόλη:της Άθήνας με τό ΕΜΠ, την ΑΣΟΕΕ. Αύτη την άλληλεπίδραση χρειάζεται να οργανώσουμε και να βγούν τά πανεπιστήμια άπό την άπομόνωση τους.

Τέλος λέγεται ότι τό πανεπιστήμιο πρέπει να έχει μία όρισμένη κοινωνική δραστηριότητα, αλλά χρειάζεται υποστήριξη, ή για πολιτική κ.ά. άπό τό είδος της προηγούμενης εκπαίδευσης που δίνεται στην πόλη. Γιατί

μ πόλη που έχει μία μέτρια ως κακή μέση και στοιχειώδη
είσπραξη, θα έχει άλλη σχέση με το πανεπιστήμιο από την
πόλη που έχει υψηλή μέση και δημοτική εκπαίδευση.

Αι ό που λέγεται λοιπόν υποστήριξη της πόλης στο πανεπι-
στήμιο δεν είναι τίποτα άλλο από συσχέτιση της διεγερσι-
μότητας του πανεπιστημίου με την πόλη.

* * *

Ο τίτλος της εισήγησης λέει: ανάπτυξη, απομόνωση κτλ.

Πρώτω, ύστερα, από όσα ανέφερα να φάνηκε ότι ανάπτυξη
και απομόνωση είναι δύο όροι πολύ γενικοί που μπορούν να
χρησιμοποιηθούν και για καλό και για κακό.

Απομόνωση: το πανεπιστήμιο είναι απομονωμένο στο χώρο
και στις δραστηριότητες του αλλά παράγει εκπληκτική
αποτελεσματικότητα βιολόγους. Το πανεπιστήμιο είναι απομονωμένο
κοινωνικά στο χώρο και στις δραστηριότητες του αλλά έχει
ανάπτυξει κοινωνική θεωρία ή μαθηματική έρευνα και κοι-
νωνική κριτική, επικίνδυνη για την εξουσία που κυβερνάει.
Πολύ είναι η σχέση μιας απομόνωσης με την άλλη απομόνωση:

Ανάπτυξη: το πανεπιστήμιο έχει μπει στην παραγωγή, οι
βιομηχανίες σφύζουν από μηχανολόγους, αρχιτέκτονες, φυ-
σικούς και οικολόγους που συνεχώς συνεργάζονται μεταξύ
τους και με τη βιομηχανία για την κατασκευή πολεμικών
όπλων, για την κατασκευή εγκαταστάσεων που δεν ελέγχε-
ται η ρύπανση που προκαλούν τα λύματα κ.ά. Ανάπτυξη
επί συνεργασίας πλήρης ή το πανεπιστήμιο δεμένο με την
βιομηχανία... Άλλα και η άλλη δυνατότητα: το πανεπιστήμιο
παίρνει μέρος στην τοπική αυτοδιοίκηση, σε μία υγιή το-
πική αυτοδιοίκηση, προσέχει κάθε φορά τις επιπτώσεις
που περιέγραψα, υπάρχουν ομάδες μελέτης σε εταιρείες,
σε πολιτικούς σχηματισμούς και δουλεύει μαζί τους, υπάρ-
κουν βιομηχανίες που μελετάνε την κατάλληλη τεχνολογία

για να καλλιεργηθούν περισσότερα χωράφια με λιγότερα έ-
ξοδα, με λιγότερη κατανάλωση ενέργειας, που βρίσκουνε
τρόπους κατασκευής κατάλληλους για το ελληνικό κλίμα. Το
πανεπιστήμιο δουλεύει για αυτές. Αυτή είναι μία ανάπτυξη
πανεπιστημίου που έχει σχέση με την πόλη και συμφωνεί με
την υπόθεση που έβαλα στην αρχή.

Δεν αρκεί λοιπόν ένας όρος, ανάπτυξη, απομόνωση κτλ.
Χρειάζεται αναλυτική επεξεργασία, κατανόηση της πραγμα-
τικότητας, αντίληψη του περιεχομένου και των μεταμορφώ-
σεων του. Γι'αυτά όλα είναι βασικά αναγκαίο να έχει απο-
σαφηνίσει ο μελετητής τι είναι ακριβώς το πανεπιστήμιο,
πως είναι και πριν.

Φάνηκε ελπίζω ότι τα περισσότερα χαρακτηριστικά του πα-
νεπιστημίου δεν είναι άλλα από τα χαρακτηριστικά του
κοινωνικού χώρου της πόλης. Το πανεπιστήμιο είναι ένα
στοιχείο από ένα ομοιογενές σύστημα, όπου το πανεπιστή-
μιο βρίσκεται σε μία διεγερσιμότητα σοβαρότερη από ότι
ο κοινωνικός του περίγυρος. Άλλα βέβαια υπάρχουν πολι-
τισμοί και τόποι όπου η πόλη έχει πιο πολλή διεγερσιμότη-
τα, τουλάχιστον μερικές ομάδες της πόλης. Υπάρχουν πό-
λεις που έχουν πολιτική ή κοινωνική κριτική και ξεπερνάνε
το πανεπιστήμιο. Το πανεπιστήμιο γίνεται η αδρανής πόλη
και η πόλη το ζωντανό πανεπιστήμιο.

Σημειώσεις

1. Βλ. σχετικά Φατούρος, Δ.Α., 'Αλλαγή και πραγματικότητα στο Πανεπιστήμιο, 'Αθήνα: 'Ολκός 1975, ειδικά στο κεφάλαιο "Πανεπιστήμιο και πόλη."
2. C.B. Wilson, A University and its Communities σ' αυτό το 'Επιστημονικό Συμπόσιο καθώς και παρέμβαση του στη συζήτηση.
3. Θ. 'Αργυρόπουλος, Πανεπιστήμιο και περιφερειακή πόλη: Οι επιπτώσεις μιας ιδιόμορφης επικοινωνίας σ' αυτό το 'Επιστημονικό Συμπόσιο.
4. Βλ. σχετικά στο Φατούρος, Δ.Α., 'Αλλαγή και πραγματικότητα, δ.π. και του ίδιου 'Ο επιστήμονας και η έξουσία, 'Αθήνα (υπό έκδοση)
5. Για τους όρους αυτούς βλ. Φατούρος, Δ.Α., 'Οργάνωση χώρου και Γεωμετρική 'Οργάνωση, Θεσσαλονίκη 1979 και του ίδιου, 'Από το κενό στο χώρο, στο Berglund, K. (έκδ.έπιμ) Σημειωτική και Κοινωνία, 'Αθήνα: 'Οδυσσεάς 1980.
6. Beloff, M., The plateglass Universities, Bathford: Fairleigh Dickinson Univ. Press 1970 (c.1968)
7. Βλ. σχετικά στο κεφάλαιο "Πανεπιστήμιο και πόλη," στο Φατούρος, Δ.Α., 'Αλλαγή και πραγματικότητα, δ.π.
8. Βλ. σχετικά Φατούρος, Δ.Α., 'Αλλαγή και πραγματικότητα, δ.π.
9. Foster, W., The Universities, the Arts and the Public London: Arts Council of Gr. Britain 1979
10. Μία τέτοια συνεργασία ουσιαστική είχε υπ' όψη του ο Δήμαρχος Βόλου στο χαιρετισμό του σ' αυτό το 'Επιστημονικό Συμπόσιο. 'Αλλά βέβαια είναι μία δύσκολη υπόθεση για την σημερινή ελληνική πραγματικότητα. Δημιουργική είναι η πολύ γνωστή συνεργασία αρχιτεκτόνων, πολεοδόμων, οικολόγων κ.ά. με ορισμένους Δήμους στην 'Ιταλία.

Η ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΣΤΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ

ΝΙΚΟΣ ΠΑΠΑΜΙΧΟΣ, Διπλ. 'Αρχιτέκτων, Δρ. Μηχ/κός (Α.Π.Θ.), 'Επιμελητής 'Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

THE INTEGRATION OF UNIVERSITY IN THE SOCIAL ENVIRONMENT OF THE CITY

NIKOS PAPAMIHOS, Dipl. Arch., Dr. Eng. (A.U.T.), Senior Lecturer, Aristotle University of Thessaloniki, Greece.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

'Ο τρόπος με τον οποίο πανεπιστήμιο και πόλη άρθρονται, καθώς εξελίσσονται προς μία ενιαία οντότητα, προσδιορίζεται από την εσωτερική πολυπλοκότητα και αντιφατικότητα των δύο οργανισμών.

'Η ένσωμάτωση του πανεπιστημίου στην πόλη είναι μία διαδικασία επί μέρους συμπτώσεων και συγκρούσεων.

'Αν και ο θεσμός του πανεπιστημίου αποτελεί στοιχείο της αστικής πόλης και επομένως η λειτουργία του συμβάλλει προς τον αστικό μετασχηματισμό των περιφερειακών πόλεων, έντούτοις, ταυτόχρονα, σαν θεσμός που υπερασπίζεται την καθολικότητα του ανθρώπου, συγκρούεται με τη σύγχρονη πόλη άμφισβητώντας την ταξική της συγκρότηση και τη μερικότητά της.

SUMMARY

The internal complexity and contradiction of universities and cities defines the way in which the two institutions are articulated as they are developed in a unique entity. The integration of the university in the social environment of the city is a process characterized by coincidences and conflicts. Although universities constitute city elements and consequently they contribute in the urbanization of the regio-

nal cities, on the other hand as institutions which defend the universality of man, they clash with contemporary cities as they contest the class structure, its segmentation and segregation.

Ἡ ἐκλογή τοῦ τίτλου εἶναι ἤδη ἓνα πρόβλημα. Λέγοντας "ἐνσωμάτωση" τοῦ πανεπιστημίου στό κοινωνικό περιβάλλον τῆς πόλης, δέν ἐννοῶ τήν ἀφομοίωση ἢ ἀπορρόφηση τοῦ πανεπιστημίου ἀπό τά ἄλλα στοιχεῖα τῆς πόλης. Οὔτε, πολύ περισσότερο, τήν τελική χρησιμοποίηση μέσω τῆς καθυπόταξῆς του στά ἰδιαίτερα συμφέροντα καί τίς ἐπιλογές πού κυριαρχοῦν μιά δεδομένη ἱστορική στιγμή. Ἀλλά, ἔχοντας ὑπόψη ὅτι τό πανεπιστήμιο ἀποτελέσει διαμορφωτικό στοιχεῖο τῆς σύγχρονης πόλης καί ὅτι ὁ κοινωνικός του ρόλος πραγματώνεται κατά κύριο λόγο, στόν ἀστικό χῶρο, στό χῶρο δηλαδή στόν ὁποῖο κοινωνικοποιεῖται τό σύνολο τῶν γενικῶν συνθηκῶν παραγωγῆς, σάν ἐνσωμάτωση θεωρῶ τήν ὀλοκλήρωση τῆς σχέσης μέ τήν ὁποία πανεπιστήμιο καί πόλη ἀρθρώνονται πρὸς μία ἐνιαία ὄντοτητα.

Συχνά τά τελευταῖα χρόνια καί στόν τόπο μας, μιλοῦμε γιά τή σχέση πανεπιστημίου καί πόλης καί γενικότερα γιά τό ρόλο τοῦ πανεπιστημίου στόν εὐρύτερο κοινωνικό του χῶρο. Ἡ συζήτηση αὐτή ἔχει πολλές ἀφετηρίες καί κατευθύνσεις. Στό κέντρο της ὅμως μποροῦμε νά διακρίνουμε τήν κρίση τοῦ θεσμοῦ τοῦ πανεπιστημίου καί τῆς συνάρθρωσής του μέ τήν κοινωνική δομή, ὅπως διαμορφώθηκε στήν πορεία σχηματισμοῦ τῶν σημερινῶν ἀναπτυγμένων καπιταλιστικῶν κοινωνιῶν. Στή χώρα μας ὀπωσδήποτε ἡ κρίση αὐτή ἐμφανίζεται ἰδιόμορφα καί ἀποδίδεται ἄλλοτε στήν ὑπανάπτυξη, ἄλλοτε στόν ἐξαρτημένο χαρακτήρα τῆς ἀνάπτυξης, ἄλλοτε στήν ἀπουσία παράδοσης καί στή μὴ αὐτόχθονη ἀνάπτυξη τοῦ θεσμοῦ τοῦ πανεπιστημίου, στίς ξενόφερτες καί σήμερα ἀπαρχαιομένες δομές του. Ἡ ἀναζήτηση τῶν αἰτίων τῆς κρίσης ἔχει ἀποφασιστική σημασία ἀν πρόκειται νά χαραχθεῖ κάποιος δρόμος γιά τό ξεπέρασμά της. Τό γεγονός ὅμως τῆς κρίσης οὔτως ἢ ἄλλως παραμένει καί ἡ σημασία του εἶναι ἀνάλογη μέ τή θέση τοῦ πανεπιστημίου στήν ἀναπαραγωγή, τήν ἀπόσκόπητῃ δηλαδή συνέχιση, τῶν σημερινῶν σχέσεων παραγωγῆς.

Μέσα λοιπόν σε συνθήκες κρίσης αντίστοιχίας πανεπιστημίου και κοινωνικού σχηματισμού, θά προσπαθήσω να δείξω ότι η ένσωμάτωση, η άρθρωση καλύτερα, του πανεπιστημίου με την πόλη, είναι μιά διαδικασία πολύπλοκη και αντιφατική, καθόλου αυτόνομη ούτε προκαθορισμένη. Είναι μιά διαδικασία συμπτώσεων και συγκρούσεων, καταφάσεων και άρνήσεων, άποδοξης και απόρριψης. Μιά μικρή παρένθεση : σύγκρουση, άρνηση και απόρριψη, είναι μορφές της σχέσης που θέλουμε να διερευνήσουμε, αναπόφευκτες και εξίσου γόνιμες με τη σύμπτωση, την κατάφαση και την άποδοχή.

Ο τρόπος που διατυπώνουμε μιά ερώτηση και τό νόημα που δίνουμε στους όρους του προβλήματος προδιαγράφουν την απάντηση. Συζητώντας έτσι τό ρόλο του πανεπιστημίου στό μετασχηματισμό των περιφερειακών πόλεων, είναι σά να αντιλαμβανόμαστε, και πολλές φορές αυτό συμβαίνει, τό πανεπιστήμιο σάν "ένζυμο" που θά επιταχύνει τίς αλλαγές της πόλης. Θεωρούμε δηλαδή τό πανεπιστήμιο σάν κέντρο παραγωγής ή φορέα αξιών προόδου και ψάχνουμε στή συνέχεια να βρούμε τούς τρόπους με τούς οποίους οι αξίες αυτές θά μεταφερθούν, θά διαχυθούν στό γύρω του κοινωνικό χώρο και θά προκαλέσουν σε κάποιο βαθμό τή μετατροπή της καθυστερημένης κοινωνικής δομής σε πιο σύγχρονη. Σά να πρόκειται για κάποια χημική διεργασία χρησιμοποιούμε τά κατάλληλα ύλικά, ρυθμίζουμε τίς λοιπές συνθήκες και περιμένουμε τό αποτέλεσμα. Καί όταν οι προσδοκίες μας δέν εκπληρώνονται, εκπλησσομένα, αλλά επαναλαμβάνουμε τήν προσπάθεια με περισσότερη εύρηματικότητα ελπίζοντας σε καλύτερα αποτελέσματα.

Τά αποτελέσματα όμως παραμένουν συχνά διαφορετικά από αυτά που επιδιώκουμε. Αντί διεύθυνση των λειτουργιών του πανεπιστημίου στις δομές της πόλης, έχουμε απομόνωσή του και ατάραξη ή τραυματική, έννοχη, περιχαράκωση στα δικά του προβλήματα και στή δική του δυναμική. Αντί άποδοχή

των αξιών που φέρνει τό πανεπιστήμιο και λαίμαργη κατανώσή τους, έχουμε απόρριψη και έχθρότητα απέναντί τους. Στή θέση, λοιπόν, της αναμενόμενης γόνιμης και αρμονικής συμβολής του πανεπιστημίου στό μετασχηματισμό του κοινωνικού οργανισμού, εμφανίζεται σύγκρουση, βίαια ή όχι, πάντως μιά άρνητική σχέση. Αντί η επιθυμητή συμπόρευση, ο ανεπιθύμητος ανταγωνισμός.

Αναζητούμε τότε τίς αιτίες της άποτυχίας και όχι σπάνια τίς βρίσκουμε, ή καλύτερα νομίζουμε ότι τίς βρίσκουμε, σε καταστάσεις πολλές και ποικίλες. Θά αναφέρω μερικές από τίς πιο τρέχουσες αιτιάσεις. Συχνά θεωρούμε ότι η θέση του πανεπιστημίου προκαλεί τήν απομόνωσή τους. Υποθέτουμε ότι η χωρική, γεωγραφική απόσταση από τόν πολεοδομικό ιστό φέρνει τή λειτουργική του απομόνωση. Άλλες φορές άποδίδουμε ένα έλιτισμό, μιά άριστοκρατική στάση, στα μέλη του πανεπιστημίου που τούς κρατά έξω από τή ζωή και τό πολιτιστικό κλίμα της πόλης.

Πολλές φορές η μη σύνδεση του έρευνητικού και εκπαιδευτικού έργου του πανεπιστημίου με προβλήματα και ανάγκες που θέτει η ανάπτυξη της πόλης ή η μεταφορά ξένων προτύπων, αντί της υιοθέτησης εκείνων που δημιούργησε η τοπική παράδοση, εμφανίζεται σάν η κύρια αίτια για τό ότι δέν αναπτύσσονται δεσμοί ανάμεσα στήν πόλη και τό πανεπιστήμιο. Κρίσιμη μάς φαίνεται επίσης η έλλειψη κοινωνικών δραστηριοτήτων ανάμεσα στα μέλη του πανεπιστημίου και τούς κατοίκους της πόλης που με κατάλληλους χειρισμούς, τεχνικές ή μηχανισμούς θά αποκαταστήσουν κάποια επικοινωνία, απαραίτητη για τήν κατανόηση και τήν έπαφή ανάμεσά τους. "Η άκόμα άκούμε διάφορες έρμηνείες αυτής της μη επικοινωνίας ή έχθρότητας. Άκούμε π.χ. ότι ο τρόπος ζωής των φοιτητών "προκαλεί" τήν κοινή γνώμη. "Η ότι η κοινωνία της πόλης είναι "καθυστερημένη" για να δεχθεί τό πανεπιστήμιο και αντιδρά. "Η ότι κάποιοι "σκοταδιστές",

ἄντιδραστικοί" ἐμποδίζουν τὴν ἐπικοινωνία ἀκριβῶς γιὰ νὰ μὴν ἐπιτρέψουν στὸ πανεπιστήμιο νὰ παίξει τὸν διαω-
τιστικὸ, "προσθευτικὸ" τοῦ ρόλου.

Δὲν μπορεῖ φυσικὰ νὰ ἀρνηθεῖ κανεὶς ὅτι καταστάσεις σὰν αὐτές πού ἀνάφερα ὑπάρχουν καὶ παίξουν ὀπωσδήποτε ρόλο εἰς τὶς σχέσεις πανεπιστημίου καὶ πόλης. Αὐτὰ καὶ πολλὰ ἄλλα συμβαίνουν. Δὲν ἀποτελοῦν ὅμως ἐξήγηση. Ἄντίθετα ἀ-
παιτοῦν ἐξήγηση. Τί εἶναι αὐτὸ πού ἐμποδίζει π.χ. τὸ πα-
νεπιστήμιο νὰ στραφεῖ στὰ προβλήματα τῆς πόλης; Γιατί στὸ
σχεδιασμὸ τῶν πανεπιστημίων ἐπιλέγεται ἡ λειτουργικότερη
λύση τῶν κάμπους ἀπὸ τὴν προβληματικότερη ἀλλὰ δυναμι-
κότερη διάχυση τῶν πανεπιστημιακῶν ἐγκαταστάσεων στὸ πο-
λεοδομικὸ πλέγμα; Γιατί δὲν ἀναπτύσσονται κοινές ἑδραστη-
ριότητες ἀνάμεσα στὸ πανεπιστήμιο καὶ τὴν πόλη; Καὶ μπο-
ροῦμε νὰ συνεχίσουμε. Εἶναι νοητὸ νὰ μὴ "προκαλοῦν" ὁ τρό-
πος ζωῆς καὶ οἱ ἀντιλήψεις τῶν φοιτητῶν; Γιατί ταυτίζου-
με χωρικές μὲ κοινωνικές σχέσεις; Πιὸ σωστά, πόσο μπο-
ροῦμε νὰ ἐπηρεάσουμε τὶς δεύτερες χρησιμοποιώντας τὶς
πρῶτες; Γιατί ἡ ἐπίδραση πολὺ μακρυνότερων χωρικὰ καὶ
πνευματικῶν κέντρων εἶναι πολλὲς φορές ἐντονότε-
ρη ἀπὸ τὴν ἐπιρροή τοῦ τοπικοῦ πανεπιστημίου; Ἄν θέ-
λοῦμε νὰ δόσουμε λύσεις πού θὰ ξεπερνοῦν τὴ μερικότητα
τῶν προτάσεων πού ὑποδεικνύει ἡ πιὸ πάνω περιγραφή, πρέ-
πει νὰ πλησιάσουμε καὶ νὰ κατανοήσουμε τοὺς βαθύτερους
παραγόντους πού κάνουν τόσο προβληματικὴ τὴ σχέση πανε-
πιστημίου καὶ πόλης.

Θὰ πρότεινα τώρα νὰ πλησιάσουμε αὐτὴ τὴ σχέση ἐξετάζον-
τας πρῶτα τὰ στοιχεῖα πού τὴν ἀπαρτίζουν. Νὰ ξαναθέσουμε
τὸ ἀρχικὸ ἐρώτημα συζητώντας καὶ τοὺς ὅρους τοῦ προβλή-
ματος. Νὰ δοῦμε μὲ ἄλλα λόγια τί ἐννοοῦμε ὅταν λέμε "πό-
λη", γιὰ ποιὰ πόλη μιλάμε ὅταν τὴν χαρακτηρίζουμε σὰν
"περιφερειακή", τί εἶναι τὸ πανεπιστήμιο, γιὰ τὸ "μετα-
σηματισμὸ" τίνος μιλάμε καὶ σέ τί. Νομίζω ὅτι ἔτσι θὰ

φανεῖ ὅτι δὲν ὑπάρχει "ἀπάντηση" ἀλλὰ "ἀπαντήσεις" καὶ ὅ-
τι ἐμφανίζονται μπροστὰ μας ἐπιλογές πού καθορίζουν τὰ
ὄρια καὶ τὸ χαρακτῆρα τῶν ἐπιμέρους προτάσεων.

Ἡ πόλη τώρα. Δέ χρειάζεται νὰ ἐπιμείνω στὸ ὅτι ἐξετά-
ζοντας κατὰ βάση κοινωνικές σχέσεις δέ μᾶς ἀρκεῖ νὰ πε-
ριορίσουμε τὴν ἐννοια τῆς πόλης στὸ φυσικὸ περιβάλλον.
Δὲν εἶναι ἀρκετὴ ἡ χωρική διάσταση τῆς πόλης. Γιὰ τὰ προ-
βλήματα πού θέλουμε νὰ διερευνήσουμε πρέπει νὰ ἔχουμε ὑπ-
όψη μᾶς τὰ κοινωνικά καὶ ἱστορικά στοιχεῖα αὐτοῦ τοῦ
σηματισμοῦ πού ὀνομάζουμε πόλη. Πρέπει νὰ γνωρίσουμε ὅ-
χι ἀπλὰ τὰ κτίρια καὶ τοὺς χώρους πού ὀργανώνονται σέ ἕ-
να πολεοδομικὸ ὄργανισμὸ, ἀλλὰ τὸ τί συμβαίνει μέσα σ'
αὐτόν. Οὔτε ὅμως ἡ θεώρηση ἑνὸς κλειστοῦ αὐτάρκου οἴκο-
συστήματος εἶναι ικανοποιητικὴ. Ἄντίθετα ἡ πόλη εἶναι μέ-
ρος μᾶς εὐρύτερης δομῆς πού ἀναπαράγει τὰ στοιχεῖα τῆς
καὶ τὶς μεταξὺ τους σχέσεις, παράγοντας συγχρόνως τὶς
προϋποθέσεις γιὰ τὸν μετασηματισμὸ τῶν στοιχείων καὶ τὴν
ἀνατροπὴ τῶν ἐγκαθιδρυμένων σχέσεων. Ἡ ἴδια ἡ πόλη δὲν
εἶναι κάτι ἐνιαῖο καὶ ἀμετάβλητο. Ἐνα ἀθροισμα ἀδρανῶν
συστατικῶν. Εἶναι καὶ αὐτὴ μιὰ ὑπο-δομὴ στὴν ὁποία τὰ ἐ-
πιμέρους στοιχεῖα τῆς ἀρθρώνονται σέ ἕνα σύνολο μὲ ἀντι-
φατικές, ἀντικρουόμενες καὶ ἀνταγωνιστικές σχέσεις. Ἄς
πάρουμε γιὰ παράδειγμα τὸν "πληθυσμὸ" ἢ τοὺς "κατοίκους"
τῆς πόλης. Ὁ πληθυσμὸς αὐτός ἀποτελεῖται ἀπὸ ὁμάδες ἡ-
λικιωῶν, ἐπαγγελματῶν, διάφορης μορφωτικῆς στάθμης, θρη-
σκευτικῶν ἢ φυλετικῶν χαρακτηριστικῶν κτλ. Δὲν καταλά-
βαμε ὅμως πολλὰ πράγματα ἀκόμα. Μετρήσαμε, περιγράψαμε,
ὁμαδοποιήσαμε. Μιλοῦμε ὅμως ἀκόμα γιὰ ποσοτικά μεγέθη τὰ
ὁποία μεταβάλλονται καὶ βρίσκονται σέ μεταξὺ τους σχέ-
σεις πού κι αὐτές εἶναι ἢ φαίνονται ρευστές. Τί προκαλεῖ
αὐτὴ τὴν κίνηση; Μέσα στὴ διαδικασία παραγωγῆς καὶ ἐξ-
ασφάλισης τῶν ὄρων ἀναπαραγωγῆς τοῦ αὐτοῦ τὸ πλῆθος ἔχει
μιὰ ὀρισμένη θέση. Συγκροτεῖ κοινωνικές τάξεις πού βρί-
σκονται σέ διαρκὴ ἀνταγωνισμὸ γύρω ἀπὸ τὸ κοινωνικὸ προ-

ϊόν που παράγεται. Όλες οι ποσότητες που λίγο πιά πριν περιγράψαμε, οι διαφοροποιήσεις που κάναμε σε πυραμίδες ηλικιών, επαγγέλματα, κτλ. παίρνουν άλλη σημασία και άλλη σημασία και άλλη ένταση καθώς εξελίσσονται οι ταξικές συγκρούσεις. Μέ ποιά από όλες αυτές τις ομάδες και πότε θα συμπορευθεί το πανεπιστήμιο; Σε ποιές θα απευθυνθεί; Και γιατί τότε να μάς φαίνεται περίεργο, μή "κανονικό", τό γεγονός της αντιφατικής αποδοχής και λειτουργίας του μέσα σε ένα σύνολο αντιφατικών και ανταγωνιστικών σχέσεων;

Προσθέτοντας τώρα τόν προσδιορισμό "περιφερειακή" στην πόλη θα περίμενε κανείς περιορισμό της άσφειας της έννοιας "πόλη". Και έτσι είναι, αν σταθούμε στη χωρική διάκριση κέντρου-περιφέρειας. Η γεωμετρία δέν μάς βοηθεί όμως και πολύ για να έρμηνεύσουμε ή έστω να κατανοήσουμε κοινωνικά φαινόμενα. Η διαφοροποίηση κέντρου και περιφέρειας πρέπει να εξετασθεί σε τί συνίσταται. Αν μείνουμε στη γεωγραφική διάκριση, μιά έρμηνεία, που θά ήταν λογική, της διαφοράς του επιπέδου ανάπτυξης κέντρων και περιφερειακών πόλεων, θά στηρίζονταν στο ότι, έξαιτίας της απόστασης, ή άκτινοβολία του κέντρου δέν έπηρέσε τούς περιφερειακούς οικισμούς ώστε να τούς συμπαράρει στο δρόμο της ανάπτυξης. Μπορούμε τότε να έλαττώσουμε την απόσταση μοιράζοντας καλύτερα τις πηγές στο χώρο. Η γεωγραφική όμως κατανομή των αναπτυγμένων και μη περιοχών δέν φαίνεται να επαληθεύει την έρμηνεία αυτή. Η διασπορά των αναπτυγμένων και μη περιοχών φαίνεται να υπακούει σε άλλη λογική, πιά σύνθετη, και πάντως όχι τέτοια που να προκύπτει αυτόματα από τις αποστάσεις.

Αν όμως θεωρήσουμε την περιφερειακή πόλη όχι σαν γεωγραφική έννοια, αλλά σε σχέση με τη θέση της στον κυρίαρχο τρόπο παραγωγής, τότε ή περιφερειακή πόλη αποκτά άλλη σημασία. Σ'αυτή την περίπτωση μιλάμε για τούς οικισμούς εκείνους που διά διάφορους ιστορικούς λόγους

του καπιταλιστικού μετασχηματισμού της χώρας έμειναν μακρύτερα από τόν κεντρικό άξονα αυτής της διαδικασίας ή εν πάσει περιπτώσει κινήθηκαν με άργότερους ρυθμούς. Έξ-ακολουθούν έτσι και σήμερα να διατηρούν τόν ήμιαστικό ή ήμιαγροτικό τους χαρακτήρα. Και πάλι όμως ή προσέγγισή μας κινδυνεύει να μείνει περιγραφική. Πρέπει να προχωρήσουμε στη διερεύνηση αυτής της μορφής του μή ολοκληρωμένου ή στρεβλού καπιταλισμού. Γιατί αν ή ανάπτυξη των περιφερειακών οικισμών καθυστερεί επειδή δέν πάρθηκαν κατάλληλα μέτρα που θά έπιταχύνουν την ανάπτυξη, αν δηλαδή ή λογική της καπιταλιστικής ανάπτυξης δέν αποκλείει την ισόρροπη ανάπτυξη στο χώρο, τότε βέβαια τό πανεπιστήμιο μπορεί πράγματι να συμβάλει σ'αυτή τη διαδικασία. Αν όμως οι περιφερειακοί οικισμοί αποτελούν θύλακες καθυστέρησης, ένσωματωμένους στην καπιταλιστική οικονομία και επομένως πρόκειται για καθυστέρηση που αναπαράγεται σαν αναγκαίο, ίσως, στοιχείο στην αναπαραγωγή των συνολικών παραγωγικών σχέσεων, τότε κάθε προσπάθεια έχει περιορισμένη σημασία, αν δέν είναι μάταιη. Και τό πανεπιστήμιο δέν μπορεί, άρα, παρά να μαραζώσει και τελικά να άπορφθεεί. Υπάρχει επίσης τό ένδεχόμενο να πρόκειται για μιά στρεβλή ανάπτυξη όπου και τό πανεπιστήμιο θά άρθρωθεί στρεβλά επίσης σ'αυτό τό σχηματισμό.

Τέλος, δέν μπορεί να μάς διαφύγει ότι άνεξάρτητα από τό χαρακτήρα της ανάπτυξης ή ύπανάπτυξης ή καθυστέρησης, κάθε περιφερειακή πόλη έχει τις ίδιες μορφές της, έτσι ώστε παρά την αναλογία σε σχέση με τό κέντρο ή τόν κυρίαρχο τρόπο παραγωγής, να μή μπορούμε να μιλούμε γενικά για περιφερειακή πόλη, ιδίως όταν πρόκειται να προτείνουμε συγκεκριμένες λύσεις. Γιάννινα, Πάτρα, Βάνθη, Βόλος διαφέρουν τόσο πολύ μεταξύ τους για να μιλούμε γενικά για πρόβλημα περιφερειακών πόλεων.

Όπως "πόλη" και "περιφερειακή πόλη" έτσι και "πανεπιστή-

ιο" για να χρησιμοποιηθούν σαν έννοιες στη διερεύνηση της μεταξύ τους σχέσης, πρέπει να έχουν ορισθεί ως προς το περιεχόμενό τους. Γιατί διαφορετικά κινδυνεύουμε να περιορίσουμε τη χρήση τους στα πλαίσια που η κρατούσα αντίληψη γι'αυτές επιβάλλει. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο πριν αναφερθώ στο ρόλο που το πανεπιστήμιο καλείται να παίξει, ή θεωρείται αυτόνομο ότι θα παίξει, θα προσπαθήσω να δείξω, σύντομα και ένδεικτικά πάλι, το πρότυπο περιεχόμενο και την αντιφατικότητα του.

Είναι το πανεπιστήμιο από τη φύση του θα λέγαμε, πάντως για λόγους ιστορικούς, φορέας και έκφραστής της αναγνωρισμένης και επίσημης γνώσης. Αυτό παράγει τη γνώση και με το κύρος που του αναγνωρίζεται τη θεσμοποιεί, την παλιώνει. Καθώς όμως παράγει τη γνώση, έρευνώντας τις άσπερες ή σκοτεινές, ή αντιφατικές πλευρές της αλήθειας που θεωρείται ότι έχει ήδη κατακτηθεί, ή προσπαθώντας να διευρύνει τα όρια αυτής της αλήθειας, αμφισβητεί και αναρρέπει την προηγούμενη, επιστημονικοποιημένη, γνώση. Η αντιφατικότητα του επεκτείνεται και πέρα από την "καθαρή" αυτή επιστημονική λειτουργία. Αν θεωρήσουμε π.χ. το πανεπιστήμιο σαν ένα από τους σημαντικότερους σήμερα ιδεολογικούς μηχανισμούς του κράτους, πρέπει να δούμε συγχρόνως ότι η χρήση του από μέρος της κυρίαρχης τάξης αμφισβητείται καθώς η ταξική πάλη αναπτύσσεται και στο έσωτερικό του. Γιατί για τις κυριαρχούμενες τάξεις είναι αναγκαία η κατάληψη αυτού του μηχανισμού αν θέλουν να εδραιώσουν τη μελλοντική τους εξουσία. Έννοώ εδώ την ιδεολογική του, φυσικά, κατάληψη. Την ανάδειξη δηλαδή του ημόσιου και καθολικού χαρακτήρα της επιστήμης σε αντίθεση προς το μερικό και άτομικό που απαιτεί την καπιταλιστική παραγωγή. Αλλά το ίδιο το πανεπιστήμιο δεν είναι ούτε έσωτερικά ένα ομοιογενές και αρμονικά συγκροτημένο σύνολο. Μέσα του λειτουργούν κατεστημένες έλίτ, ομάδες αμφισβήτησης, φοιτητές με όλα δσα χαρακτηρίζουν την ήλι-

κία και την εποχή τους. Μπορούμε να συνεχίσουμε εκθέτοντας τον αντιφατικό χαρακτήρα που και άλλες, δευτερεύουσες ίσως, λειτουργίες του πανεπιστημίου έχουν.

Ποιό ρόλο λοιπόν θα παίξει το πανεπιστήμιο; Ποιές αξίες περιμένουν να διαχύσει στον κοινωνικό του περίγυρο; Αξίες των σύγχρονων αστικών κοινωνιών; Κοσμοπολίτικες αξίες ή αξίες της ντόπιας παράδοσης; Αξίες των ξεπερασμένων ιστορικά κοινωνικών σχηματισμών, ή αξίες γνωστικά ανατρεπτικές, κοινωνικά και ήθικά επαναστατικές;

Η αντιφατικότητα των επιμέρους στοιχείων της πόλης και του πανεπιστημίου δημιουργούν σχέσεις αποδοχής και συμπόρευσης αλλά συγχρόνως και σχέσεις απομάκρυνσης και απόρριψης, ακόμα και ανάμεσα στα ίδια στοιχεία. Τέτοια είναι π.χ. η περίπτωση όπου ορισμένες κοινωνικές ομάδες ή τάξεις, δέχονται την πολιτική αμφισβήτηση των φοιτητών, δεν δέχονται όμως πάντοτε την αμφισβήτηση άλλων αστικών αξιών ή θεσμών, όταν αποτελούν ήθικό ή πολιτιστικό σύστημα αποδεκτό από όλες τις τάξεις. Το ίδιο αντιφατική έμφανίζεται ή διαδικασία ένσωμάτωσης της πανεπιστημιακής έλίτ στην κοινωνική ιεραρχία της πόλης. Η έλίτ του νέου θεσμού, του πανεπιστημίου, επειδή εκφράζει ή θεωρείται φορέας των σύγχρονων, βιομηχανικών, αστικών, τεχνοκρατικών αντιλήψεων, αμφισβητεί την παλιά έλίτ των τοπικών κοινωνιών. Και μέχρις ότου οι δύο ένσωματωθούν σε ένιαία ομάδα με την απορρόφηση ή την κυριαρχία της μιας από την άλλη, είναι προφανές ότι θα έχουμε συγκρούσεις και ανταγωνισμούς. Ένώ λοιπόν και οι δύο έλίτ αποτελούν βασικά στοιχεία στη συγκρότηση της ταξικής-ιεραρχικής κοινωνίας και παίζουν αποφασιστικό ρόλο στην αναπαραγωγή της, επειδή άκριβώς εκφράζουν τις αντιλήψεις διαφορετικών ιστορικών περιόδων, βρίσκονται σε ανταγωνισμό. Η άς δούμε την ίδια την έρευνητική λειτουργία του πανεπιστημίου. Αυτή γίνεται αποδεκτή και ένισχύεται όταν μπορεί να ένσωματω-

θεϊ στην παραγωγή και να τή διευρύνει, αντιμετωπίζεται όμως με σκεπτικισμό, η φοβία και αποκρούεται από τους κατόχους μέσων παραγωγής που άχρηστεύονται.

Είναι νομίζω φανερό ότι οι σχέσεις που είναι ένδεχόμενο να αναπτυχθούν ανάμεσα στο πανεπιστήμιο και την περιφερειακή, ειδικότερα, πόλη δεν μπορεί να είναι μονοσήμαντες και αρμονικές. Θά είναι πολυσήμαντες και αντιφατικές. Θά είναι σχέσεις θετικές, καθώς όρισμένες διαδικασίες θά συμπίπτουν, αλλά και σχετικά ανταγωνιστικές και σχέσεις σύγκρουσης όταν οι διαδικασίες αυτές δεν θά συμπίπτουν στους ίδιους ιστορικούς, πολιτιστικούς ή πολιτικούς άξονες και στόχους.

Έχοντας τώρα θίξει, παρά βέβαια αναλύσει, την πολυπλοκότητα των δύο όρων του άρχικου αίτήματος, άς δοϋμε τί μπορεί να έννοοϋμε με τόν όρο "μετασχηματισμός". Ίσως έδω τά πράγματα να έμφανίζονται κάπως απλούστερα γιατί μιλοϋμε για τό μετασχηματισμό τής περιφερειακής πόλης, ενός δηλαδή μέρους του όλου και προφανώς περιοριζόμαστε μέσα στα πλαίσια που χαρακτηρίζουν τό όλο. Έννοοϋμε έπομένως μετασχηματισμό των καθυστερημένων ή μη αναπτυγμένων ή στρεβλά αναπτυγμένων ήμιαγροτικών ή ήμιαστικών οικισμών σέ σύγχρονες πόλεις. Μέ άλλα λόγια μιλοϋμε για τήν ολοκλήρωση τής καπιταλιστικής ανάπτυξης. Αναφέρθηκα πιο πάνω σχετικά και θά ξανατονίσω έδω μόνο τό έξης. Όσο πιο άπαραίτητες είναι αυτές οι καθυστερημένες πόλεις στην άναπαραγωγή του κυρίαρχου τρόπου παραγωγής, όσο δηλαδή πιο δομικά είναι ένσωματωμένες σάν καθυστερημένες περιοχές στις έπικρατούσες οικονομικές και κοινωνικές σχέσεις τόσο πιο δύσκολη, αντιφατική και άβέβαιη γίνεται ή διαδικασία μετασχηματισμού τους, ξεπεράσματος τής καθυστέρησης και ένταξής τους, σάν αναπτυγμένων πιο τμημάτων, στον καπιταλιστικό σχηματισμό.

Συγχρόνως όμως με τό μετασχηματισμό του χώρου από καθυ-

στερημένο-ήμιαγροτικό σέ σύγχρονο, βιομηχανικό-άστικό καθώς κυριεύεται από τίς έξαπλούμενες καπιταλιστικές σχέσεις, και οι προϋποθέσεις για τήν άνατροπή αυτών των σχέσεων δημιουργοϋνται. "Αν λοιπόν δεν ταυτίσουμε τό μετασχηματισμό με τήν έπικράτηση μιας όρισμένης μορφής κοινωνικής όργάνωσης περιορίζοντας τον χρονικά, αλλά άντιθετα τόν δοϋμε σάν μια άνοιχτή στό χρόνο διαδικασία, τότε ο όρος αυτός χάνει τό προφανές και άυτονόητο περιεχόμενό του και γίνεται άμφιλεγόμενος και αντιφατικός." Έχουμε έτσι ένα ιστορικά προσδιορισμένο μετασχηματισμό που έπενδύεται με άλλη σημασία από τίς κυρίαρχες και με διαφορετική από τίς κυριαρχούμενες τάξεις.

Ξαναγυρνώντας τώρα στο άρχικό έρώτημα, αλλά έχοντας δε τήν πολυπλοκότητα, τήν αντιφατικότητα και τόν ιστορικό χαρακτήρα των όρων τής σχέσης που θέλομε να διερευνήσουμε, αυτών δηλαδή που όνομάζομε "πόλη", "πανεπιστήμιο" και "μετασχηματισμός", αντιλαμβανόμαστε νομίζω πιο καθαρά γιατί δεν μπορούμε να περιμένουμε μόνο μια άπάντηση.

Ό ρόλος που θά παίξει τό πανεπιστήμιο θά έξαρτηθεί από τή μορφή που θά έχει ή ένσωμάτωση, ή άρθρωση, του πανεπιστημίου με τήν πόλη και που δεν μπορεί παρά να είναι άνοιχτή στις συγκρούσεις και τους ανταγωνισμούς που συμβαίνουν μέσα στον κοινωνικό σχηματισμό του όποιου πόλ και πανεπιστήμιο είναι στοιχεία. Έκτός βέβαια εάν περιορίσουμε τό πανεπιστήμιο στο μονοσήμαντο ρόλο του παράγοντα προσαρμογής του κοινωνικού του περιβάλλοντος στις άπαιτήσεις του κυρίαρχου, καπιταλιστικού, τρόπου παραγωγής. Αυτό όμως σημαίνει ότι τό πανεπιστήμιο θά πιέζεται συνεχώς να προσαρμόζεται στον τεχνικό αλλά και κοινωνικό καταμερισμό τής έργασίας που άπαιτεί ή σύγχρονη βιομηχανική κοινωνία. Ότι δηλαδή θά προσανατολισθεί στην άναπαραγωγή των κυρίαρχων κοινωνικών σχέσεων και θά περιοριθεί στις άπαιτήσεις και τά συμφέροντα μιας όρισμένης

άξης. Έτσι όμως δεν μπορεί παρά να υποβαθμιστεί η επιστημονική γνώση του τόπου πανεπιστήμιο παράγει και να αντανασταθεί από παραγωγή επαγγελματιών απαραίτητων στην αγορά εργασίας και στην καπιταλιστική βιομηχανική αγορά. Άλλα τότε θα έχουμε ουσιαστικά δεχθεί την εξάρτηση του πανεπιστημίου από ιδιαίτερα και ιδιωτικά συμφέροντα, εκτρέποντας το από τον δημόσιο και καθολικό τους ρόλο. Θα έχουμε, με άλλα λόγια, δεχθεί την υποταγή ενός θεσμού που υπερασπίζεται την ολοκληρωμένη και καθολική ανθρωπινή υπόσταση στην μερικότητα της ταξικά, διαδρωμένης και τριασπασμένης πόλης.

Η ΠΑΤΡΑ ΚΑΙ ΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ (ΤΗΣ): ΜΙΑ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΑΜΦΙΔΡΟΜΗΣ ΑΡΝΗΣΗΣ

ΑΡΙΣ ΣΙΣΣΟΥΡΑΣ, Καθηγητής 'Επιχειρησιακής Έρευνας Πανεπιστημίου Πατρών

PATRAS AND ITS UNIVERSITY: A CASE OF RECIPROCAL NEGATION

ARIS SISOYRAS, Professor of Operational Research at the University of Patras, Greece

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στην περίπτωση της Πάτρας, ενώ το Πανεπιστήμιο σαν οικονομική μεταβλητή έχει μετασχηματίσει τις εμπορευματικές και επιχειρηματικές διαδικασίες, σαν κοινωνική παρουσία έχει επηρεάσει ελάχιστα τον μικροαστισμό μιας πόλης τυπικά εμπορικο-βιομηχανικής, χωρίς να εμφανίζονται μέχρι τώρα δείγματα κοινωνικής ένσωματίσής του.

Τά χαρακτηριστικά της δυναμικής της πανεπιστημιακής κοινότητας στην Πάτρα είναι: η "έξωκατοίκηση", ή επιστημονική έσωστρέφεια και ο υπαλληλικός χαρακτήρας του διδακτικού προσωπικού, συνδυασμένος με την καθηγητική μυθολογία. Παράλληλα, τά ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της φοιτητικής κοινότητας είναι η φυγή και κοινωνική "έξωδραστηριοποίηση", ή έσωστρέφεια, ο αποπροσανατολισμός και, άκόμη, ή άνυπαρξία φοιτητικής πολιτιστικής κίνησης. Τέλος, τά χαρακτηριστικά της κοινότητας του διοικητικού προσωπικού του Πανεπιστημίου είναι ή έλλειψη ουσιαστικής συμμετοχής στη λειτουργική ζωή του Πανεπιστημίου και τά έντονα επαγγελματικά προβλήματα.

Άντίστοιχα, ή πόλη της Πάτρας χαρακτηρίζεται από έλλειψη υποδομής και "κέντρων υποδοχής" του Πανεπιστημίου. Άντιμετώπισε τό νέο Πανεπιστήμιο άδιάφορα και έκμεταλλευτικά, δεν διαθέτει σήμερα σοβαρή πολιτιστική δραστηριότητα και ή βιομηχανία της δεν ζητεί τή βοήθεια του Πανεπιστημίου.

Έπιχειρείται μιά συστηματική καταγραφή της συσχέτισης πόλης καί Πανεπιστήμιου μέ βάση τά παραπάνω χαρακτηριστικά πού στοχεύει στην υποβοήθηση της ούσιαστικής σύνδεσής τους.

SUMMARY

In the case of Patras, Greece, although local trade and enterprises have been transformed by the presence of the new University, in social terms, the impact of the University on the city's middle-class character is very low.

The academic community of Patras University is characterized by residence in Athens, scientific closeness and by an "employee-attitude" of staff combined with mythologies about the professorial post. On the other hand, the student community is characterized by a tendency to "escape", to be socially activated outside the University and, also, by dis-orientation and lack of any significant cultural organization. Finally, the administrative staff are not taking essentially part in university life and have serious professional problems.

The main attribute of the city of Patras as regards the relationship with the University is the lack of any infrastructure and of "centres of accepting" the new University. Patras' citizens have considered the University as an economic advantage for their city without showing any cultural interest in it. On the other hand, local industry is fully responsible for the lack of any serious connection with university research.

In this paper, it is attempted to describe the rela-

tionship between the city of Patras and the University in a systematic and operational manner.

Στόν έλλαδικό χώρο έχουμε πλέον μπροστά μας μιá ύπαρκτή έμπειρία τής ανάπτυξης του πανεπιστημίου περιφερειακά και τής "συνύπαρξης" του με τόν υπόλοιπο χώρο. Η γνωσιολογία για τό τί είναι τό πανεπιστήμιο είναι βέβαια μιá σταθερά πού τή χρειαζόμαστε σάν άρχική συνθήκη για τήν ανάπτυξη ενός τέτοιου σημαντικού θεσμού. Άλλά πιότερο για μās είναι ανάγκη νά είχαν γίνει προσδιορισμοί γύρω από τήν έννοια του τί είδους πανεπιστήμιο θέλουμε νά αναπτυχθεί είδικά στόν έλληνικό χώρο και άκόμη πιό πέρα, μιá και μιλάμε έδω για τίς "περιφερειακές πόλεις", τί είδους ίδρυμα θέλουμε νά λειτουργήσει μέσα στά είδικά χωρο-κοινωνικά και χωρο-λειτουργικά πλαίσια δομής και ανάπτυξης πού έχουν οι πόλεις. Δυστυχώς όμως για τά νέα μας πανεπιστήμια τίποτα άπ'αυτές τίς "τρεῖς" θεωρήσεις δέν μπήκε κατά στό σχεδιασμό τους και ούτε κανένας λογίστηκε ποτέ κάποια "φιλοσοφία" του πανεπιστημίου, άπ'αυτούς βέβαια πού "ανάλαβαν νά τό αναπτύξουν" όλο αυτό τό καιρό. Γιατί, και αναφέρομαι τώρα στό Πανεπιστήμιο τής Πάτρας, οι άρχικοί σχεδιαστές του στην πρωτογενή σύλληψή του και στη δουλειά πού έκαναν για λίγο καιρό πού τους δόθηκε ή εύκαιρία, δούλεψαν νά δώσουν και νά φτιάξουν μιá φιλοσοφία του πανεπιστημίου.

"Έτσι μπορούμε νά ποϋμε ότι στήθηκε ένα άλλο άκόμη "έπαρχιακό πανεπιστήμιο", όπως θέλουν πολλοί νά λένε αυτές τίς προσπάθειες, δομημένο στα ίδια λειτουργικά και νομικά πλαίσια όπως τά "κεντρικά" μας ιδρύματα. Και άκόμη άδυνάτο πού νά έκφράζει τήν ίδια δομική αντιδημοκρατικότητα και προπαντός νά έχει μέσα στο "σώμα" του και τήν πνευματική λειτουργία του τήν ίδια παραδοσιακή άνευελιξία, τήν "άκινησία των ίδεών" και τήν άκριτική διάθεση. Παρ' όλα αυτά όμως είμαστε σέ θέση νά κάνουμε και μιá προειδο-

ποίηση: ότι γίνεται μιá σκληρή δουλειά, πάνω σέ έπιστημονικές μας πίστεις και ένθουσιασμούς, μέ βάση ικανότητες αλλά και πείσμα και άγωνιστικότητα (άπ'όλες τίς πλευρές) για νά λειτουργήσουμε και νά δείξουμε ότι είμαστε τά ν έ α πανεπιστήμια (για τή σύνθεση αυτών πού θέλουν νά μιλάνε για "έπαρχιακά" και "κεντρικά"). Και αυτό είναι κάτι, πού πρέπει νά τό μάθει ο "κόσμος".

Τόσα πολλά για είσαγωγή για τό πανεπιστήμιο. Μά είναι και ή πόλη από τήν άλλη μεριά και ο πιό ευρύτερος χώρος τής "έπαρχίας": τής έλληνικής έπαρχίας, πού πάλι υπόκειται στην ίδια άνηλεή εξέλιξη και έχει τίς ίδιες "δυσεις υπό-ανάπτυξης". Είναι λοιπόν πολύ ούσιαστικό νά μπορούσε νά δει κανείς αυτό τό δίδυμο πανεπιστήμιο-πόλης σάν συνύπαρξη ή σάν κοινή χωρο-λειτουργική διαβίωση και γενικά σάν μιá περίπτωση σχέσης δύο κοινωνικών συνόλων και νά διατυπώσει τή "δυναμική" αυτής τής σχέσης για παρετέρα συζήτηση και θετική άναπροσαρμογή. Και αυτό θά κοιτάξει νά κάνει αυτή έδω ή παρουσίαση: νά άντιπαραθέσει τά δύο αυτά σύνολα και νά συζητήσει τή περίπτωση όπως νομίζουμε ότι παρουσιάζεται σήμερα στό χώρο τής Πάτρας. Δηλαδή μιá περίπτωση μάλλον "άμφίδρομης άρνησης" όπως τή προσδιορίσαμε στόν υπότιτλο: ούτε καν δηλαδή μιáς αυτόνομης ένταξης ή ύπαρξης και λειτουργίας του καθενός συνόλου στό χώρο τόν καταδικό του.

Μία έξήγηση όμως για τή συζήτηση πού άκολουθεϊ. Πρώτα-πρώτα χρειάζεται νά ποϋμε ότι αυτή ή είσήγηση δέν είναι καμιá δόκιμη άνάλυση του θέματος και δέν ύποστηρίζεται από σοβαρά έννοιολογικά πλαίσια κοινωνιολογικής μεθοδολογίας ή έπιστημολογίας. Άλλά δέν είναι και τελείως σκόρπιες θέσεις και θεωρήσεις. Είναι προβληματισμοί πού γίνεται προσπάθεια νά ένταχθοϋν σέ πλαίσια μεθοδολογικής άνάλυσης και κύρια "ποσοτικής μέτρησης" ώστε νά καταλήξουν νά είναι μιá κοινωνιολογική μελέτη. Γι'αυτό, σ'αυτή έδω τήν εύκαι-

ρία που έχουμε - και τουτό είναι τό δεύτερο σημείο που ζητάμε νά προσεχθεί - παρουσιάζονται οι ως τώρα ιδέες και "μετρήσεις" μας μέ μία άπλή σχηματοποίηση. Τό τρίτο σημείο άφορᾷ στήν άπωσθήποτε ύποκειμενικότητα άκόμα τών προτάσεων που μπαίνουν έδῶ - μία και ὅπως είπαμε δέν έχουμε προχωρήσει πολύ στίς άντικειμενικές έκτιμήσεις και μετρήσεις κάποιας συμπεριφορᾶς. "Έτσι γιά τήν ὥρα οι άμφοβητήσεις και ίσως οι "άφορισμοί" που προβάλλονται είναι πιά πολύ ύποκειμενική υπόθεση!

Ἡ Σχηματική Ἀντιπαράθεση: Πλαίσια (Ἐννοιολογικά) γιά
μία Μεθοδολογία.

Ἀναφέραμε ὅτι ἡ συζήτησή μας και οι προτάσεις μας θά μπούν σέ κάποια σχηματικά πλαίσια. Πράγματι ἕνα τέτοιο ἔννοιολογικό σχῆμα έχει ἐπιχειρηθεῖ σ'αυτή μας τή προσέγγιση - μελέτη που έχει ἀρχίσει ἀπό κάμποσο καιρό στή Πάτρα (ὑπάρχουν ως τώρα μερικές ἀποσπασματικές μελέτες - έκτιμήσεις πάνω σέ μερικά θέματα συμπεριφορᾶς και παραμέτρων τῆς φοιτητικῆς ζωῆς κυρίως).

Μία πρώτη καταγραφή αὐτοῦ τοῦ έννοιολογικοῦ πλαισίου είναι αὐτή που "άντιπαραθέτει" κατά κάποιο τρόπο, τοῦς δύο χώρους και προσδιορίζει τίς παράμετρος και μεταβλητές αὐτοῦ τοῦ δίδυμου. Σχηματικά είναι κάτι σάν αὐτό που παρουσιάζεται στό Διάγραμμα 1 - και που σέ μία πιά άπλή θεώρηση έχει σχεδόν τήν ἴδια προοπτική ἀνάλυσης που μάς έχει δώσει και ὁ Παναγιώτης Τζάνος στή δικιά του εἰσήγηση.

Ἐτσι βάζει κανένας κάτω τή **παραουσία** τοῦ κάθε χώρου στίς βασικές παράμετρος και μεταβλητές π.χ. ἀπό τή πλευρά τοῦ πανεπιστημίου: ἐπιστημονική και τεχνική ἱκανότητα τοῦ παν/μίου, πνευματική και πολιτιστική δυνατότητα, κοινωνικο-πολιτικός προβληματισμός του και ἔξω-δραστηριοποίησή του, θεσμική ἰδιαιτερότητα, "κοινωνικότητα", οικονομική και τέλος πληθυσμιακή και δημογραφική παρουσία. Ἀπό τή πλευρά τῆς πόλης έχουμε, μάλιστα σέ

ἕνα πλαίσιο ἀμφιμονοσήμαντης ἀντιστοιχίας, αὐτά τὰ ἴδια γνωρίσματα (attributes) - κατάλληλα προσαρμοσμένα. Τό πρόβλημα λοιπόν τώρα είναι διπλό: πρῶτα, νά ἀξιολογηθῶν αὐτά τὰ στοιχεῖα και κυρίως νά προσδιοριστεῖ ἡ δομική τους μορφολογία μέσα στή δυναμική τῆς λειτουργίας τοῦ κάθε χώρου και δεύτερο, νά ἐκτιμηθῶν και μετρηθῶν οι ἀμφίδρομες ἐπιδράσεις και κυρίως οι μετασχηματισμοί που ἔξετάζουμε.

Αὐτό λοιπόν που ἐπιχειρεῖται ἔδῶ είναι τό πρῶτο μόνο. Μπαίνει ἀκριβῶς σέ ἀρχικό πλάνο αὐτή ἡ ἀνάλυση τῆς "μορφολογίας" τοῦ κάθε χώρου, πανεπιστημίου και πόλης. Ἐξετάζονται πάλι μέσα σέ σχηματικά πλαίσια, ἡ δυναμική τῆς "ζωῆς" στόν ἴδιο χώρο ξεχωριστά ἀλλά μέσα ἀπό τήν προοπτική τῆς σχέσης και τών ἐπιδράσεων μεταξύ τους. Δηλαδή ἔξετάζεται - συζητεῖται γιά τό πανεπιστήμιο ἡ θέση και διαμόρφωση τῆς "ζωῆς" τῆς ἀκαδημαϊκῆς και φοιτητικῆς κοινότητας "Ὅμοια ἀναλύεται ἡ θέση - στάση και ἡ διαμόρφωση τῆς κοινωνικῆς δομῆς τῆς πόλης και ἡ ἔκφραση της ἀπό μέσα ἀπό τίς ἐπαγγελματικές, οικονομικο-ἐμπορικές, πολιτιστικές ὁμάδες, κ.λ.π. και ὅλα αὐτά γιά νά προσδιοριστῶν οι πραγματικοί φορεῖς τῆς δυναμικῆς τῆς σχέσης τών δύο χώρων και νά ἀξιολογηθοῦν οι δομικές και κοινωνικές αἰτίες που ὑπάρχουν και καθορίζουν τήν ὁποιαδήποτε πρόσμιξη και μετασχηματιστική ἐπίδραση. Παράλληλα ὅμως μ'αὐτή τήν ποιοτική ἀξιολόγηση ἔδῶ, δίνεται ἡ εὐκαιρία νά γίνουν και μερικές πρῶτες ἐκτιμήσεις πάνω στήν ἀλληλεπίδραση τών γνωρισμάτων που ἔξετάζουμε (τό δεύτερο πρόβλημα). Γιά παράδειγμα, θά φανεῖ ἀπό τήν ἐξέταση που προωθοῦμε παρακάτω ὅτι ἡ πρώτη "πανεπιστημιακή" μεταβλητή: ἡ "ἐπιστημονική και τεχνική ἱκανότητα" (skills), δέν έχει καμία ἐπίδραση στόν ἀναπτυξιακό μετασχηματισμό τῆς πόλης - γιατί κυρίως αὐτά τὰ "skills" δέν ζητοῦνται (ἀπό τή πόλη) και πολλές φορές δέν "προσφέρονται" τόσο πολύ ἀπό μέρους τῆς

Πανεπιστημίου λόγω ακαδημαϊκής "έσωστρέφειας" και άδιαφορίας. Ένώ, ενάντια, η "οικονομική μεταβλητή" (τό "πανεπιστήμιο σαν οικονομικός παράγων") έχει επιδράσει και έχει μετασχηματίσει σημαντικά κύρια τις εμπορευματο-επιχειρηματικές διαδικασίες και βέβαια αυτό το είδος την "οικονομική ανάπτυξη". Η πάλι, η παράμετρος "πανεπιστημιακή κοινωνική παρουσία" έχει πολύ λίγο ή καθόλου επιδράσει στην αντίστοιχη κοινωνική συμπεριφορά και το μικρο-άστισμό μιας τυπικής εμπορικο-βιομηχανικής πόλης αφού σπάνια παρατηρείται μία κάποια κοινωνική "ένσωμάτωση" (social integration).

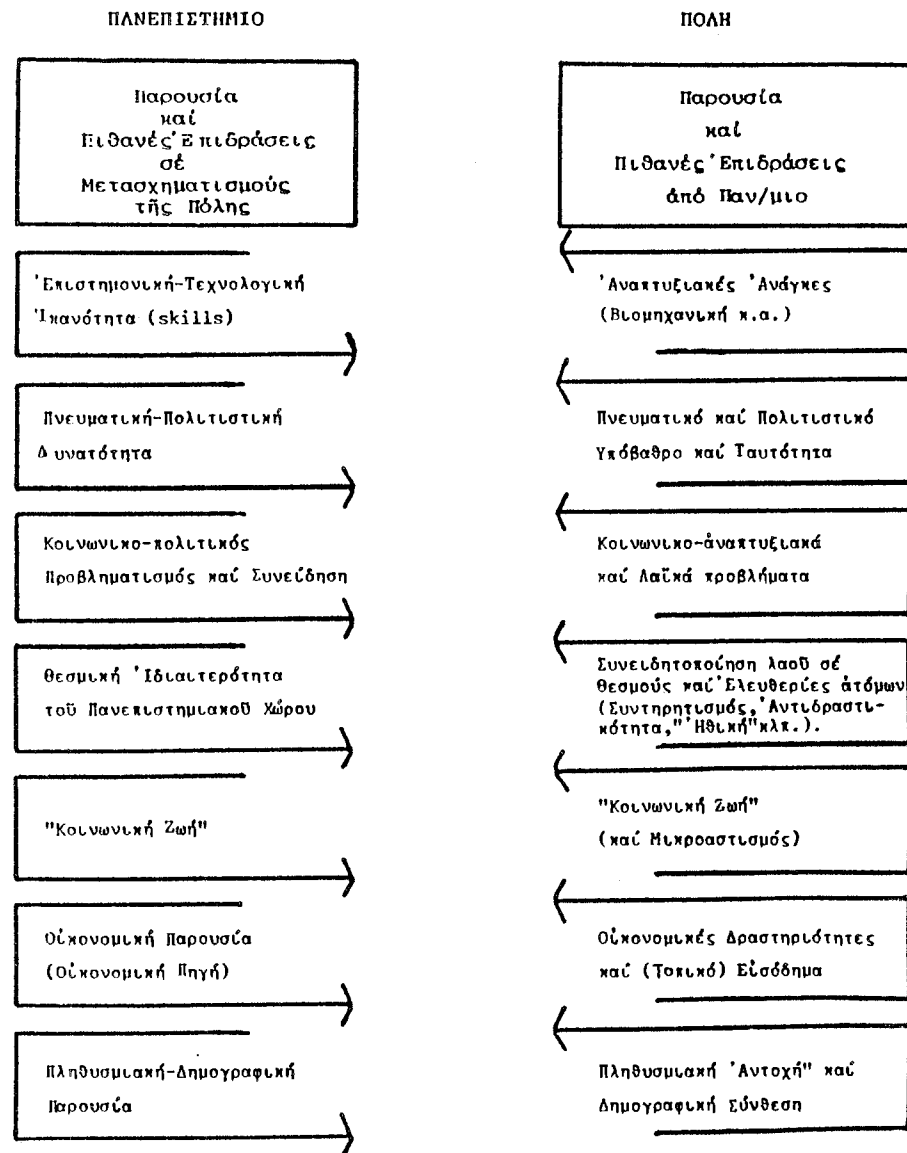
Γι' αυτό θα περάσουμε στη δεύτερη σχηματική παράσταση (βλέπε Διάγραμμα 2) που απ' έδω και κάτω θα γίνει το πλαίσιο αναφοράς της συζήτησής μας για το θέμα της εξέτασης της δομικής και συμπεριφορικής μορφολογίας των δύο χώρων. Εκεί βλέπει κανείς ότι το περίγραμμα αυτό βάσει τους δύο χώρους ούτε καν σε έφαπτομενική θέση μεταξύ τους. Η θέση βέβαια αυτή θέλει πιά πολύ να φανερώσει το χωρισμό των δύο μερών από την πλευρά της δυναμικής της ζωής των, γιατί υπάρχει σαν δεδομένο πλέον το χωροταξικά απομακρυσμένο των δύο χώρων (μέ το Πανεπιστήμιο στο Ρίο, δέκα περίπου χιλιομ. έξω από την πόλη προς την πλευρά της Αθήνας, γιατί έχει σημασία κι αυτό!).

Ένα-ένα λοιπόν, πρώτα το πανεπιστήμιο και μετά η πόλη, θα εξεταστούν για να βρεθούν τα δομικά στοιχεία της κοινωνίας του κάθε χώρου και από εκεί να έντοπιστούν οι συνιστώτες του απομονωτισμού του καθένα και συνακόλουθα τα κανάλια της αμφίδρομης επίδρασης ή αντίδρασης και άρνησης.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΑΙ ΠΟΛΗ

Σχήματα

Αμφίδρομη Σχέση και Πιθανών Έπιδράσεων

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1

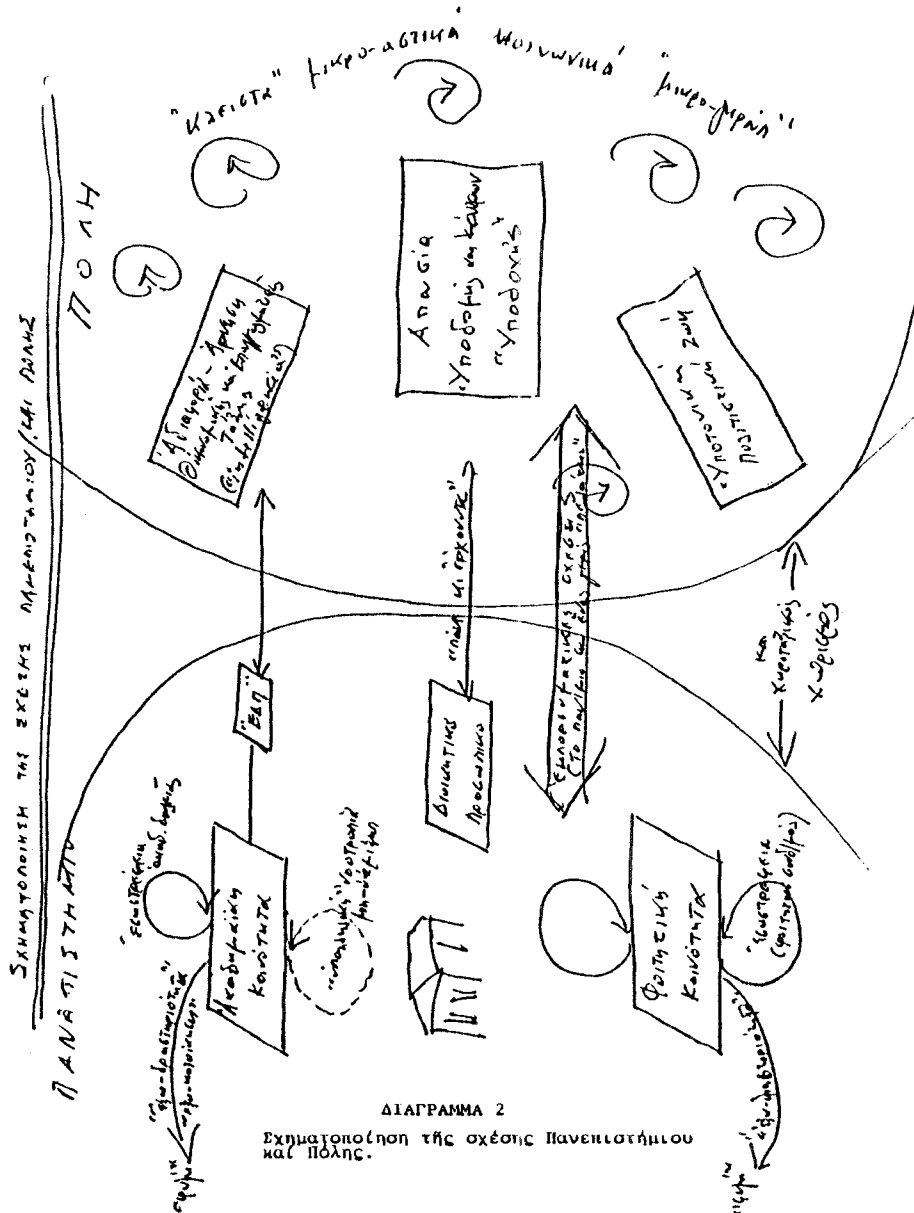
‘Η πανεπιστημιακή “κοινωνία” (για να ξεφύγουμε και από τις καθιερωμένες καταγραφές, όπως φορείς κ.λ.π) κεντρώνεται κύρια πάνω στις δύο κοινότητες: την ακαδημαϊκή (διδασκτική και έρευνητική κοινότητα) και την φοιτητική κοινότητα. Ένώ το καθαρά λειτουργικό και διαχειριστικό έργο του πανεπιστημίου σαν οργανισμού προσθέτει και το διοικητικό προσωπικό, ένα έξ’ εσου μεγάλο μέρος μέσα σ’ αυτή τη κοινωνία ανθρώπων και λειτουργιών.

‘Αξίζει λοιπόν να κάνουμε μία παράθεση και αντιπαράθεση της δυναμικής που παρουσιάζει το κάθε κομμάτι σε σχέση πρώτα με τον εαυτό του και τους άλλους και, μέσα απ’ αυτό, σε σχέση μετά και με τη πόλη’ μόνο που αυτή η παράθεση θα είναι έδω περιγραφική όπως είπαμε και θα στηρίζεται στα σχηματικά μας πλαίσια (βλέπε Διάγραμμα 2)

(1) ‘Η ‘Ακαδημαϊκή (Καθηγητική και “ΕΑΠ”) Κοινότητα

‘Αξίζει από την αρχή να διαφοροποιήσουμε την “καθηγητική” κοινότητα από το υπόλοιπο ακαδημαϊκό (διδασκτικό και έρευνητικό) ζωντανό στοιχείο του πανεπιστημίου - που καθιερώθηκε σαν “ΕΑΠ”.

Πρώτα για αυτό το δεύτερο κομμάτι της κοινότητας. Το “προσωπικό” αυτό βρίσκεται αναπόδραστα σε μία θετική σχέση και προσφορά στο όλο σχήμα της σχέσης με τη πόλη και το χώρο που εξετάζουμε. Πρώτα, γιατί θεσμικά έχει βάλει σαν θεμελιακούς σκοπούς και στόχους του “κινηματός” του αυτή άκριτως τη κοινωνική συνειδητοποίηση της δουλειάς του. “Έτσι, μ’ αυτό το τρόπο, δέχεται τους κοινωνικο-πολιτικούς και πολιτισμικούς προβληματισμούς και αναμιγνύεται στις (τοπικές) διαδικασίες προώθησής των. Δεύτερο, λειτουργικά έχει μία οργανική

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2
Σχηματοποίηση της σχέσης Πανεπιστημίου και Πόλης.

σύνδεση με τη πόλη γιατί ζει και κατοικεί ένδογενώς μέσα σ'αυτή. Τρίτο, έπαγγελματικά συνηθιστοποιείται αυτό το προσωπικό στους ίδιους αγώνες και κοινητοποιήσεις με άλλες όμοιες κοινωνικές ομάδες για επαγγελματική και οικονομική κατοχύρωση.

Για το καθηγητικό όμωσ στοιχείο τά πράγματα είναι διαφορετικά. Γιατί ο ρόλος τους μέσα σ'αυτή τη σχέση πανεπιστημίου - πόλης και στη συνέχεια των μετασχηματισμών που έζητάζουμε, πιστεύεται ότι πρέπει να είναι περισσότερο καθοριστικός. Και όχι άπλά γιατί ο κόσμος τό περιμένει έτσι ακολουθώντας τις παραδοσιακά ύπαρκτες ακόμα αντιλήψεις όπως π.χ.: "αυτή είναι η πνευματική και έπιστημονική ήγηση του τόπου και η άφρόκρεμα της πόλης που θέλουμε να τη βλέπουμε μπροστά να παίζει ρόλο". "Όχι γι'αυτό και μόνο, αλλά γιατί, με βάση αν θέλουμε ακόμη και αυτή την "λαϊκή" άποδοχή της "αύθεντίας", μπορεί ο πανεπιστημιακός δάσκαλος να διαχετεύσει την πραγματική αύθεντία πλέον (γνώση) και τη δοσμένη δύναμη που φέρνει η θέση του, σε πρακτική και δράση για κοινωνικούς και χωρο-λειτουργικούς μετασχηματισμούς της πόλης αλλά και του ευρύτερου κοινωνικού χώρου. Γρήγορα, ένα μικρό ύπαρκτό παράδειγμα. Τό πανεπιστήμιο της Πάτρας, σάν καθαρά όμως προσωπική έπιλογή όρισμένων πανεπιστημιακών δασκάλων (Καθηγητών και ΕΑΠ), έχει μπει θετικά μέσα και δουλεύει στις διάφορες διαδικασίες για την προστασία του τοπικού περιβάλλοντος. Κάτι τέτοιο παραδείγματος χάριν, και μαζί και άλλες παρόμοιες παρουσίες του Πανεπιστημίου (μέσα από τό φορέα του πανεπιστημιακού δασκάλου και του έρευνητή) δημιουργεί σε πρώτο πλάνο μία πίστη στο κοινό. Ένώ σε δεύτερο και τρίτο πλάνο επενεργεί μετασχηματιστικά, πρώτα στο κοινό πάλι αλλά για τη συνειδητοποίηση του στους αγώνες για την έξασφάλιση της ποιότητας της οικονομικής και πολιτισμικής του ζωής. Αλλά

επενεργεί και πάνω στις κατευθυνόμενες έξουσίες από τό κράτος που μάς είναι γνωστό πλέον ότι κάτω από τις δικές του έπιλογές (που είναι κυρίως της άρχουσας τάξης) και διωσθήποτε κάτω από την έλλειψη θεσμικών και προγραμματικών πλαισίων (π.χ. έλλειψη τοπικής αυτοδιοίκησης) προσπαθεί να έπιβάλει έτσι άνεξέλεγκτα τη δικιά του πολιτική. Μία παρουσία και παρέμβαση από την έλεύθερη σκεπτόμενη πανεπιστημιακή "αύθεντία" αλλά βασισμένη στις έπιστημονικά θεμελιωμένες προτάσεις ίσως βοηθήσει στους μετασχηματισμούς της πολιτικής άπόφασης.

Κάπως έτσι θέλει ο χώρος τη παρουσία της πανεπιστημιακής άκαδημαϊκής κοινότητας: από τη μία μεριά κατ'αλήθεια για τους άναγκαιούς μετασχηματισμούς της ζωής της περιφερειακής πόλης και από την άλλη ένεργό ό ό τη στή προσάθεια μετάγγισης της γνώσης και της έπιστήμης για τά πραγματικά προβλήματα του τόπου και την αντίδραση στις έπιβαλλόμενες έξουσίες. Άλλιώς, είναι εκεί και "έκλαμβάνεται" από τη πόλη τό καθηγητικό και όλο τό έπιστημονικό στοιχείο, σάν η διακοσμητική κοινωνική "σιγουριά" της, κυρίως από μέρος της μικρο-άστικής τάξης (και βέβαια και από τις έπίσημες τελετουργικές στιγμές της έθνικής μας και έκκλησιαστικής παράδοσης). Γιατί ίσως όέν είναι σε θέση και όέν τη νοιάζει την πόλη, στις περισσότερες περιπτώσεις, να δει έστω και τό αύθύπαρκτα δημιουργικό έπιστημονικό έργο του πανεπιστημιακού δασκαλου που συντελεΐται άθόρυβα και με έπιστημονική άυστηρότητα.

Ποιά είναι όμως εκείνα τά άνασταλτικά στοιχεία που βρίσκει κανείς μέσα σ'αυτή τη κοινότητα ώστε να τη καθιστούν ξεκομμένη η ακόμη άρνητική σ'αυτού του είδους τη προσφορά και γενικά τους μετασχηματισμούς; Μία προσφορά όπως είπαμε όμως, που όέν είναι μονοσήμαντα συνδεδεμένη με την άκαδημαϊκή μερίδα που θέλει και κάνει την έπιλογή για μία τέτοια πρόσμιξη πανεπιστημίου-πόλης άλ-

λά και μέ κείνη τήν μερίδα πού κάνει τήν ἐπιλογή γιά έσωστρέφεια τής πανεπιστημιακῆς δουλειᾶς και παράγει έργο ύψηλῆς ποιότητας στήν έρευνα, στή διδασκαλία και γενικά στήν ἐλεύθερη κριτική σκέψη.

Κοιτάζοντας τή δυναμική αὐτῆς τῆς ἀκαδημαϊκῆς κοινότητας, μέ βέβαια τά δικά μας δεδομένα στή Πάτρα, μπορούμε νά σημειώσουμε τρία τέτοια χαρακτηριστικά:

- τήν "έξω-χωρο-πανεπιστημιακή" φυγή (ἢ "έξω-κατοίκηση").
- τήν ἐπιστημονική έσωστρέφεια (ἢ καλύτερα τήν έσωστρέφεια τῆς πανεπιστημιακῆς δουλειᾶς)
- τόν "ὕπαλληλικό" φανξιοναλισμό τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ (καί τή καθηγητική μυθολογία).

Σ η μ ε ἰ ο π ρ ῶ τ ο : Ἡ "φυγή" ἀπό τόν πανεπιστημιακό χῶρο τοῦ μεγαλύτερου μέρους ἀπό τούς καθηγητές μέ τήν έννοια τῆς "έξω-κατοίκησης" (κύρια στήν Ἀθήνα). Τοῦτο βέβαια έχει τούς λόγους του και ὁπωσδήποτε αὐτοί πού εἶναι μέλη αὐτῆς τῆς "έξω-πανεπιστημιακῆς" ζωῆς (μέ τήν εὐρύτερη δηλαδή έννοια τοῦ χωροκοινωνικοῦ συνόλου πανεπιστημίου και πόλης) θά προβάλλουν βάσιμες και ὑπαρκτές θέσεις, και τό πρῶτο τέτοιο βásiμο στοιχεῖο, πού μπορεί κανεῖς νόμιμα νά τοῦ ἀποδώσει ἀνασταλτικές ιδιότητες, εἶναι τό ίδιο τό ζήτημα τῆς ἀνάπτυξης τοῦ πανεπιστημίου. Περιμένει κανεῖς μόλις "έκλεγεῖ" νά ένταχθεῖ σέ ἕνα ἴδρυμα πού δεοντολογικά διαθέτει τήν λειτουργική και ὑλικοτεχνική ἐπιστημονική ὑποδομή (προσωπικό, εργαστήρια, ἀριθμός φοιτητῶν, αἴθουσες, γραφεῖα, συντήρηση κ.λ.π.) σέ τέτοια ἀνεκτά επίπεδα γιά κάποιο ξεκίνημα - ἔστω και σταυροφορικό γιά μᾶς τούς Ἕλληνες. Μά ἐδῶ σέ πολλές περιπτώσεις λείπουν ὅλα αὐτά και δέν ὑπάρχει οὔτε ἡ λειτουργική (ὑπάρχουν καθηγητές πού δέν έχουν γραφεῖα ἀκόμη) οὔτε καμία έρευνητική και ἀκαδημαϊκή ἀτμόσφαιρα γιά τήν ἀμεση ένταξη στό περιβάλλον τοῦ πανεπιστημιακοῦ δασκάλου. Ἐτσι δημιουργεῖται μία τάση

"ἀπομάκρυνσης" ὅταν μάλιστα ἡ "σταυροφορική" και "θυσιασκή" προσφορά ξεπερνάει τά ὄρια τῆς ἀξιοπρέπειας και τῆς ἀκαδημαϊκῆς δεοντολογίας. Ἄλλοι λόγοι πάλι γιά ἀπομάκρυνση ἀπό τόν παν/κό χῶρο εἶναι (και συμβαίνει πολύ αὐτό) οἱ ἐπαγγελματικοί, οἰκογενειακοί και ἄλλοι οἰκονομικοί λόγοι (ὅπως π.χ. οἱ ἐπαγγελματιέες δεσμεύσεις, οἱ ἐπιλογές γιά τήν ἐκπαίδευση τῶν παιδιῶν, ἡ ἔλλειψη οἰκονομικῶν κινήτρων, κ.λ.π.). Ἀπό τήν ἄλλη μερίδα, μπορεί νά προωθήσει κανεῖς και τήν πρόταση ὅτι γιά πολλούς ἡ "ἀπομάκρυνση" εἶναι δεῖγμα καθαρά ἀρνήσης τοῦ εἶδους τῆς πλατύτερης ἀκαδημαϊκῆς ἀντίληψης γιά συμμετοχή στό "κοινωνικό γίγνεσθαι" πού ἐπιτελεῖ τό πανεπιστήμιο ἢ ἀπλούστερα ἡ ἀποδοχή μιᾶς ξερῆς και μηχανιστικῆς μονοσήμαντης σχέσης μέ τό πανεπιστημιακό έργο ("... ἦρθα, ἔκανα τό μαθημά μου και φεύγω"). Ἡ μπορεί, βρέ ἀδερφέ, νά εἶναι και ἡ ἐσώτερη ἀνάγκη τοῦ καθενός και ἡ ἐλεύθερη ἐπιλογή τοῦ γενικώτερου χῶρου πού θέλει νά ζήσει" και στό βαθμό πού ἡ Πάτρα δέν προσφέρει αὐτό τό ὑπόβαθρο και τήν ἀνησυχία, κανεῖς πρέπει και ἔχει τό δικαίωμα νά ὀργανώσει τή ζωή του και τίς ἀναζητήσεις του σωστά ("... ἀρκεῖ πού κάνει τήν δουλειά του ὑπεύθυνα και δημιουργικά"). Δέν ξέρει κανεῖς πάντως τί νά πεῖ πάνω σ'αὐτό τό θέμα. Ὁ "νόμος" βέβαια πού στή χώρα μας φτιάχνεται τόσο εὐκολα δίνει γραμμές σέ τέτοιους "περιορισμούς" κατοίκησης! Πάντως εἶναι τραγικό πού οἱ ὄψεις αὐτές τίς ὑπο-ἀνάπτυξῆς μας δέν μᾶς λύνουν τέτοια προβλήματα. Για νά μείνω στή προσωπική μου ἐπιλογή θεωρῶ ὅτι ὁ δάσκαλος, ἰδιαίτερα σέ τοῦτες τίς νέες ἀποπειρες ἀνάπτυξης στόν ἐλληνικό χῶρο ἑνός νέου πανεπιστημίου, ἀν δέν γεύεται τά "χνῶτα" αὐτοῦ τοῦ χῶρου και δέν μπαίνει σέ μία ὀλόπλευρη διαλεκτική διαδικασία, δέν πρόκειται νά προσφέρει σ'αὐτό πού ὀνομάσαμε στήν ἀρχή: μία φιλοσοφία τοῦ πανεπιστημίου, τή δική μας φιλοσοφία τοῦ δικοῦ μας πανεπιστημίου - και πόσο μάλλον βέβαια στούς εὐρύτερους μετασχηματισμούς τοῦ περιφερειακοῦ κοινωνικοῦ περιγράμματος.

η με το Δεύτερο: Η έσωτερικότητα της ακαδημαϊκής και έρευνητικής δουλειάς πού δηλώνει έδω την "άποδωση" του πανεπιστημιακού δασκάλου ή μάλλον άφιέρωση τό επιλεκτικό έργο του (κύρια σέ έρευνα). Είναι μία έπιλογή πέρα για πέρα σεβαστή και σίγουρα δημιουργική. Αί μία τέτοια έπιλογή είναι άντικειμενικά φανερό ότι δέν αφήνει περιθώρια για άλλες συμμετοχές και έπιμίξεις (μέσα στή πόλη π.χ.) στον έρευνητή-δάσκαλο. 'Αλλά μπορεί ά είναι ότι δέν επιλέγεται μία τέτοια άνάμιξη από τό συγκεκριμένο δάσκαλο μέ τά "κοινά" της πόλης και τούς ύρύτερους προβληματισμούς του τόπου; ή και πιο άυστηρά έν θέλει νά συνδέσει τό έργο του μέ τούς πραγματικούς προβληματισμούς και κύρια τίς άνάγκες της 'Ελληνικής κοινωνίας μας και "... νά μπει ή δουλειά του και ή έπιτήμη του στήν ύπηρεσία του λαού και του τόπου"-όπως του λέει ήχηρά π.χ. τό φοιτητικό κίνημα (και θέλω νά πιστεύω και πολλοί από μās πού δέχονται αύτή τή θέση). Πάντως έχουμε καθαρά έδω αύτό τό είδος της έσωτερικότητας της ακαδημαϊκής δουλειάς πού, τουλάχιστο: στό σημερινό έλληνικό χώρο και τίς άνάγκες του και βέβαια στό πρόβλημα του ζητούμενου μετασχηματισμού της περιφερειακής πόλης, είναι θέση άρνητική. Χωρίς αύτό όμως νά σημαίνει ότι και τό αυτόνομο δημιουργικό έπισημονικό έργο πού παράγεται άλλιώς, είναι "άλλοτριωμένο" και δέν προσφέρει κι αύτό θετικά και καταλυτικά σέ άλλους πάλι άναγκαίους μετασχηματισμούς 'όπως π.χ. ή προσφορά στήν άνάπτυξη του δίδυμου έρευνα-διδασκαλία πού άν ή βάση του εκπαιδευτικού μας έργου.

Σ η με το Τρίτο: Η παραδοσιακού τύπου άδελφότητα όρισμένων ακαδημαϊκών δασκάλων όχι μόνο νά άναμιχθούν και νά προσφέρουν στίς πνευματικές τουλάχιστον άνησυχίες της πόλης αλλά και ούτε νά διευρύνουν και εή κοινωνική τους παρουσία. Είτε γιατί από φύση είναι συντηρητικοί "ύπαλληλικού" χαρακτήρα, ή γιατί παραμένουν

στον παρωχημένο τύπο του Κυρίου Καθηγητού "... πού πρέπει νά κρατάει τό ύψος του" και νά διατηρεί τό ήθος του κοινωνικού σεβασμού και της έλάχιστης άνάμιξης μέ άλλα κοινωνικά στρώματα.

Κλείνοντας τή συζήτηση για τήν ακαδημαϊκή κοινότητα και τή "συμπεριφορά" της, τονίζουμε τό γεγονός της σημασίας αύτου του στοιχείου και τό δυνατό ρόλο πού θά μπορούσε νά παίξει για θετικούς μετασχηματισμούς στό χωροκοινωνικό σύνολο. Δυστυχώς, ή έσωστρέφεια της δουλειάς από τή μία μεριά και ή γενικότερη αντίληψη του ακαδημαϊκού δασκάλου για άφοπλισμό από "έξω-δραστηριότητα" και κοινωνική σύνδεση του έργου του από τήν άλλη, είναι τά συνήθη σημερινά χαρακτηριστικά της κοινότητας στή περίπτωση της Πάτρας. 'Αλλά είμαστε ύποχρεωμένοι νά τονίσουμε και τή συμπεριφορά του πανεπιστήμιου, σάν έπιλογή όρισμένων πανεπιστημιακών δασκάλων, σ' αύτό τον κοινωνικό προβληματισμό. Στήν Πάτρα, κάπως πρωτοποριακά, αύτή ή μερίδα των ανθρώπων δουλεύει καταλυτικά σέ μία τέτοια συνείδηση προσθέτοντας άκόμη πιο ουσιαστικές διαστάσεις στή "φήμη" μας σάν τό πιο "δυναμικό" πανεπιστήμιο. Και τουίτο τό τελευταίο δέ μπαίνει έδω σάν εύφημισμός - κι ούτε τό εισαγωγικό πλαίσιο του δυναμικού φανερώνει έπιφανειακό χαρακτηρισμό. Πράγματι πιστεύουμε, όπως δηλώσαμε και στήν εισαγωγή, ότι τό πανεπιστήμιό μας πάει νά φτιάξει μία από τίς πιο δυναμικές μορφές ενός άνώτατου σχολείου και νά γίνει ένα κέντρο ζωής και παιδείας - αλλά αύτό μόνο όταν ξεπεράσει τήν έγκατάλειψη πού έχει όλη ή σημερινή παιδεία και άπελευθερωθεί από τίς άπαρχαιωμένες και άναχρονιστικές δομές και λειτουργίες του.

(2) Ἡ Κοινησιακή Κοινότητα

Ἀπὸ τοῦτο τὸ κομμάτι τῆς πανεπιστημιακῆς κοινότη-
τας περιμένει ἀλήθεια κανείς πολλά! Καί δέ χρειάζεται
ἐδῶ νά καταγράψουμε τή "θεωρία" γύρω ἀπὸ τὴν ὕπαρξη καί
λειτουργία αὐτοῦ τοῦ πιὸ ζωντανοῦ στοιχείου σ' αὐτὸ τὸ χῶ-
ρο. Δυὸ μόνο στοιχεῖα βαραίνουν πιὸ πολύ ἐδῶ πού ἐξετά-
ζεται ἡ παρουσία τοῦ φοιτητικοῦ κόσμου στή δυναμικὴ τῶν
μεταλλαγῶν τῆς πόλης. Τὸ ἓνα εἶναι κι ἀντανανκᾶ τὸ περι-
εχόμενο ἐκείνου τοῦ ρόλου τοῦ φοιτητικοῦ κινήματος πού
τὸ θέλει μπροστά καί στοὺς λαϊκοὺς ἀγῶνες γιὰ τὸν μετα-
σχηματισμὸ τὸν κοινωνικὸ γενικώτερα καί εἰδικώτερα βέβαια
τοῦ χωρο-κοινωνικοῦ συνόλου πού ζεῖ ὁ σπουδαστής· κι αὐτὸ
βέβαια γίνεται μέ βάση καί μέσα ἀπὸ τὴ συνειδητοποίηση
τῶν τοπικῶν προβλημάτων τοῦ λαοῦ. Τοῦτος ὁ ρόλος
ἀν πραγματοποιεῖται ἔτσι σήμερα καί ἀν τὸ φοιτητικὸ κίνημα
λειτουργεῖ πράγματι μέσα σέ τέτοιους καθορισμούς, εἶναι
ἓνα σοβαρὸ ἐρώτημα. Μέ αὐστηρὴ τὴν κριτικὴ του διάθεση
πρέπει κανείς νά πεῖ ὅτι ὑπάρχει κάποιος "ἀποπροσανατολισμός".

Τὸ δεύτερο στοιχεῖο ἴσως πέφτει πιὸ "ἐλαφρὸ" μιά καί
πιάνει τὸ συναισθηματικο-αἰσθητικὸ περίγραμμα τῆς ζωντά-
νιας τοῦ φοιτητικοῦ κόσμου. Ἀλλά ὅπωςδήποτε βαραίνει κι
αὐτὸ πολύ σέ συζητούμενους μετασχηματισμούς γιατί περιμέ-
νει κανείς ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἐλεύθερη μερίδα καί πηγαία νεανι-
κότητα νά μπορεῖ νά ζωντανέψει πολιτιστικὲς πηγές καί νά
δώσει εὐκαιρίες ἀνοιχτοῦ διαλόγου καί συζήτησης στήν πόλη
καί γενικά νά μπορεῖ νά διαμορφώνει μιά σφριγιλὴ ζωὴ στίς
πόλεις αὐτές πού ἔχουν ἀρχίσει νά ἀργοπεθαίνουν. Καί ἀκόμα
ἴσως νά τοὺς δώσει ἠθογραφικά μιά καινούργια ταυτότητα μιά
καί πάλι οἱ "παλιές καλές ἐποχές" ἐκλείπουν μπροστά στοὺς
νέους (ἀρνητικούς) μετασχηματισμούς τῆς πόλης (τί εἰρωνία
π.χ. πού ἡ Πάτρα μέ τὴ φημολογούμενη "μπελ-επὸν" καί
τὴ δυνατὴ πνευματικὴ τῆς ζωῆς νά ἔχει φτάσει σέ ἓνα ἰσοπεδω-

τικὸ καί ἀνέκφραστο σύνολο ζωῆς πού τὸ τονίζει τώρα πιά
καί ἡ τσιμεντένια ἀνελέητη παραμόρφωση ἐκείνης τῆς παλι-
ᾶς ἀρχιτεκτονικῆς δομῆς. Θά δοῦμε ἄλλωστε παρακάτω πολλά
τέτοια σημεῖα αὐτοῦ τοῦ μετασχηματισμοῦ τῆς πόλης).

Σέ τέτοιους περιφερειακοὺς χώρους λοιπὸν πού ὑπάρχει
ἡ ντόπια ὑποτονικότητα καί τὸ βριαδύ χάσιμο τῆς "γραμμῆς
τῆς ζωῆς" τῆς πόλης, τὸ μπόλιασμα μέ ἓνα καινούργιο καί
κύρια ἐλεύθερο καί νεανικὸ στοιχεῖο (ὅπως οἱ σπουδαστές)
μπορεῖ νά προσδώσει νέες δραστηριότητες μορφῆς ζωῆς, μιά νέα
γραφικότητα στή ροὴ τῆς καί πιὸ πολύ βέβαια (γιὰ νά στα-
θοῦμε στὸ ρόλο τοῦ φοιτητικοῦ κινήματος) τὴ νέα συνειδη-
τοποίηση τοῦ λαοῦ στίς πραγματικὲς του κατακτήσεις καί
προσδοκίες. Δυστυχῶς ὅμως, δέν συμβαίνει κάτι τέτοιο
σὴν περίπτωση τῆς Πάτρας. Καί ὑπάρχουν καί ἐδῶ ὅπως ἴσο-
τε οἱ "λόγοι" πού ἐξηγοῦν αὐτὴ τὴ στάση. Θά παραμείνουμε
πάλι σέ τρία τέτοια χαρακτηριστικὰ σημεῖα:

- ἡ "φυγὴ" κι ἐδῶ καί ἡ "ἔξω-δραστηριοποίηση" (κοι-
νωνικά) τοῦ φοιτητικοῦ συνόλου.
- ἡ φοιτητικὴ ἐσωστρέφεια (ἢ ὁ "ἀποπροσανατολισμός"
τοῦ φοιτητικοῦ κινήματος).
- ἡ ἀνυπαρξία φοιτητικῆς πολιτιστικῆς κίνησης.

Σ η μ ε ῖ ο π ρ ῶ τ ο : Ἡ φυγὴ ἔξω ἀπὸ τὴ Πάτρα μέ κύ-
ριο προορισμὸ πάλι τὴν Ἀθήνα ὄχι μόνο αὐτῶν πού ἔχουν ἐκε-
τὴν οἰκογενειακὴ τους ὑποδομὴ καί κοινωνικὴ τους συνέχεια
ἀλλὰ καί τῶν ἄλλων τῶν πολλῶν πού ψάχνουν νά βροῦν διέξο-
δο στὸ κοινωνικο-ὕπαρξιακό τους πρόβλημα καί ἀκόμα στίς
ἐσωτερικὲς πνευματικὲς τους ἀνησυχίες. Καί τοῦτο τὸ φαι-
νόμενο πού ἀριθμητικὰ τοποθετεῖται σέ ἐπίπεδα 40-50% πού
φεύγουν τὸ Σαββατοκύριακο (μέ ἄλλα 10-15% πού δέν εἶναι
ἐγκατεστημένοι καθόλου στήν Πάτρα) ὥστε τελικά οἱ αἰθουσες
τίς δευτέρες πρωῖ νά εἶναι σχεδὸν ἀβείρες, εἶναι ἐνδεικτικὸ

της κατάστασης που επικρατεί στο Πανεπιστήμιό μας. Αυτό στεγιάζει μέσα του πάλι "όψεις υπο-ανάπτυξης" που όδυνηρά όμως χτυπούν τουτό το νεανικό στοιχείο. Δηλαδή φυγή πρώτα για ψυχοσωματική ισορροπία που νόμιμα τή δικαιούται ο νέος (γιατί είρωνεύονται πολλοί ακόμα αυτή την αναζήτηση των παιδιών μάλιστα και σαν χάσιμο του χρόνου από το διάβασμα όπως είπώθηκε από κάποιον "φωτεινό" μυαλό στη Βουλή μόλις πέρυσι!). 'Η σύνθεση των φύλων είναι σε βάρος των αγοριών (1 πρὸς 7 αγόρια) ενώ πρόσθετα πολλοί συνεχίζουν να διατηρούν τις παλιές τους σχολικές παρέες άλλοι. 'Αλλά το δεύτερο είναι το πιο σοβαρό που τούτη ή φυγή κρύβει μέσα της 'είναι ή οικονομική εξάρτηση που έχει ο φοιτητής από το σπίτι του που τον κάνει να καταφύγει εκεί το Σαββατοκύριακο ή όλη τή βδομάδα (νά θυμόμαστε το σύνδρομο των μεταγραφών στις πόλεις που υπάρχει ή οικογένεια). Πάντως εδώ χρειάζεται, και γίνεται στο χώρο μας στην Πάτρα, μία τέτοια μελέτη που θά δει τούτη τή πλευρά και θά έρευνήσει τή συμπεριφορά της φυγής των σπουδαστών. Το γεγονός παραμένει ότι ένα μεγάλο κομμάτι δέν έχει καμία έπαφή με τή πόλη και τή ζωή της παρά φροντίζει τά δικά του προβλήματα με το δικό του τρόπο που είναι, όπως σκιαγραφήσαμε κοινωνικά και βέβαια εκπαιδευτικής δυσάρεσκειας, vis-a-vis φυγής και άδιαφορίας .

Σ η μ ε ι ο Δ ε υ τ ε ρ ο : 'Η έσωστρέφεια της φοιτητικής ζωής. Τουτό το κεφάλαιο είναι βαρύ και άμφισβητούμενο. Γιατί επικεντρώνεται στη λειτουργική έκφραση της δράσης του φοιτητικού συνδικαλισμού που, όπως έχει πλέον μορφοποιηθεί, καταλήγει πολλές φορές σε μία καθαρά "έσω-τερική ύπόθεση" των φοιτητών! Κι αυτό άποροφάει χρόνο τους, δραστηριότητά τους κι ένα γενναίο ένεργητικό. Και νά είναι μόνον αυτά έχει καλώς' γιατί άλλωστε τις βάσεις και το περιεχόμενο του φοιτητικού κινήματος για έξω-δράση και δουλειά. 'Υπάρχει άναμφισβήτητα σήμερα

στη φοιτητική ζωή μία άποδυναμωτική τάση για ένα τέτοιο έργο καταλυτικό τόσο για τις εκπαιδευτικές δομές έσωτερικά του πανεπιστημίου όσο και για τις γενικότερες κοινωνικές μεταβολές που θέλουμε. Και είναι, αυτή ή άποδυναμωση που έχει δώσει τήν εύκαιρία στους επικριτές του φοιτητικού κινήματος για διάφορες δηλωτικές έρμηνείες. 'Εμείς εδώ ένιοπίζουμε μόνο το φαινόμενο και χαρακτηρίζουμε τήν έκφραση του μορφή που εκδηλώνεται με μία έσωστρεφή και πολύωρη λειτουργία των φοιτητών σε "κλειστά" άμφιθέατρα με "θέσεις" και "τοποθετήσεις" και παραταξιακές διαφοροποιήσεις που έγώ, που τους παρακλόουθώ πολύ συχνά, πονάω που δέ βλέπω όλη αυτή τήν έξαρση να διοχετεύεται "έξω" στη πόλη και στη ζωή της, στον ύπαρκτό κοινωνικό προβληματισμό και στην όλόπλευρη δουλειά για μετασχηματισμούς του χώρου μας. Κι έτσι κλείνω με τή "θέση" κι έγώ ότι κάτι συμβαίνει άποπροσανατολιστικό, ίσως δ και άναπροσανατολιστικό στο φοιτητικό κίνημα και που, πιο άυστηρά, για τή θέση που εξέτάζω εδώ, σημαίνει ότι ή συνδικαλιστική του έκφραση έχει μία έσωστρέφεια με άποσφορες έπιπτώσεις στους χωρο-κοινωνικούς μετασχηματισμούς της πόλης.

Σ η μ ε ι ο Τ ρ ι τ ο : 'Η άνυπαρξία και ή άδιαφορία για δημιουργία φοιτητικής πολιτιστικής κίνησης έσω και έσωστρεφή για το φοιτητικό και μόνο χώρο. Μία άλλη πραγματικά τραγική όψη της φοιτητικής ζωής όπου ή "έξω-πολιτικο-συνδικαλιστική" του έκφραση είναι άτονη και άβέβαιη σε προοπτικές. Τουτό όπως δήποτε γιατί ή φοιτητική έσωστρέφεια που είπαμε παραπάνω δέν αφήνει περιθώρια για τέτοιες "ένασχολήσεις" ενώ ο πανεπιστημιακός έπίσημος όργανισμός δέν προβλέπει τέτοιου είδους πολυτέλειες άκαδημαϊκής πολιτιστικής ανάπτυξης (ένίσχυση για μουσικά και θεατρικά τμήματα και τόσες άλλες πολιτιστικές άνάγκες του άκαδημαϊκού χώρου, κοινή πρακτική κάθε άλλου πανεπι-

στημίου στις άλλες χώρες). Καί είναι κρίμα πού εκείνος ο "πυρετός" στα μεταπολιτευτικά χρόνια έστω και με την αύστηρότητα ότι κάθε τέτοια κίνηση έπρεπε να δουλεύει μέσα στα πλαίσια του φοιτητικού κινήματος, έχει τώρα, σε αυτές τις νεώτερες γενιές των φοιτητών εκλείψει. "Έστω και μία μικρή μουσική έκδήλωση, έστω και το "πολιτικό" θέατρο πού είχαμε τότε. Μαραζώνεται τούτο το σφρίγος και η δημιουργική φαντασία πολλών (ως παιδιών πού θά ήθελαν να δοθούν σε τέτοιου είδους δουλειά. Και μαζί μ' αυτό βέβαια και η πόλη πού περίμενε τη δραστήρια άφυπνισή της από τον λήθαργο πού έχει πέσει και την έμπορευματική της εύδαιμονία. (Α! ναι, αξίζει να υπομνηστεί και ο,τι καλλιτεχνικό γίνεται είναι πάλι έσωστρεφές και δικό τους των φοιτητών και πέφτει χρονικά τότε πού γίνονται οι έμλογές στο φοιτητικό χώρο!).

Κλείνοντας και για τη φοιτητική κοινότητα μπορούμε να πούμε ότι κι εδώ - όπως και στην ακαδημαϊκή- κυριαρχεί η έσωστρέφεια και η άρνητική ένταση στην πνοή της πόλης. Οι σπουδαστές (μαζί και ένας πολύ άκομη σεβαστός αριθμός των ΚΑΤΕΕ) κινούνται μόνο λειτουργικά στο χώρο της Πάτρας, τροφοδοτώντας, όπως θά δοϋμε παρακάτω, την έκμεταλλευτική της διάθεση στα έννοια, στα έστιατόρια, στους κινήματογράφους κ.λ.π. Δυστυχώς, αυτή είναι η ζωή της πόλης και των φοιτητών (της) - έτσι ξερή και μηχανιστική.

Αυτή όμως η όψη μπορεί κανένας να πει ότι είναι εικονική και πίσω υπάρχει ακαλλοίωτη ή ουσία και το περιεχόμενο της φοιτητικής δεοντολογίας και ειδικότερα οι αγώνες του φοιτητικού κινήματος για κοινωνική άπελευθέρωση και έκδηλοκρατισμό στην παιδεία. Έχουμε άλλωστε εδώ στη Πάτρα δείγματα αυτής της προσφοράς όταν π.χ. το Νοέμβρη του 73 οι φοιτητές απόδειξαν τη μεγάλη ώριμότητα και συνειδητοποίησή τους "παρασέρνοντας" μαζί τους εκατοντάδες πολίτες της Πάτρας σε μία προσπάθεια αγωνιστικής διάθεσης για αντίδραση στη κατάσταση.

(3) Τό Διοικητικό Προσωπικό

Τό πανεπιστήμιο στη διοικητική του δομή έχει ανθρώπινο δυναμικό πού σχεδόν έξ'όλοκλήρου προέρχεται και ζει στο χώρο της Πάτρας. Η σχηματική ρήση ότι αυτός ο κόσμος "πάει κι έρχεται" μεταξύ πόλης και πανεπιστημίου, αποδίδει καλά την έλλειψη οποιασδήποτε άλλης δυναμικής σχέσης. Ούτε προβληματισμοί (ειδικότεροι φέρνονται (δέν μπορούν) μέσα στο πανεπιστημιακό χώρο, απ' αυτό τό δυναμικό, ούτε και μεταβιβάζονται προς τα έξω. Είναι κι εδώ η σχέση νεκρά ύπαλληλική, δείγμα οποιασδήποτε της όλης λειτουργικής (και θεσμικής) αλλά και κοινωνικής θέσης αυτού του κομματιού της πανεπιστημιακής μας κοινότητας. Και αυτό αντανακλά σε δύο ουσιαστικά σημεία: πρώτα της συμματικής σχέσης αυτού του φορέα στη λειτουργική ζωή του πανεπιστημίου και δεύτερο στο αυτόνομο ύπαρξικό έπαγγελματικό πρόβλημα κι αυτής της τάξης σαν τις πολλές άλλες παρόμοιες του "δημοσιούπαλληλικού κόσμου".

Σημείο Πρώτο: Είναι δεδομένη πλέον η έλλειψη συμμετοχής (με ρυθμιστικές νομολογίες) αυτού του προσωπικού στη γενικότερη προβληματική του πανεπιστημίου και στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων. Υπάρχει η υπερ-συγκέντρωση της καθηγητικής αθεντίας (άσχετοτητα) σε όλα τα είδη της αναπτυξιακής ζωής του πανεπιστημιακού χώρου με αποτέλεσμα τό διοικητικό προσωπικό να είναι καθηλωμένο σε έρμηνειες μόνο νομολογιακών διατάξεων και να "υπηρετεί" γραφειοκρατικά και μόνο τη λύση αυτών των προβλημάτων. Γι' αυτό δέν άφέθηκε ποτέ αυτό τό προσωπικό να αναπτυχθεί στο "μάντζμεντ" των ένεργειών του και των διαδικασιών της ανάπτυξης του πανεπιστημίου σαν ενός μεγάλου οργανισμού λειτουργιών (και έρχεται στο νοϋ μου η έμπειρία μας του άγγλικού παν/μίου για όσους κάναμε εκεί σαν πανεπιστημιακοί δάσκαλοι πού γνωρίζουμε ότι υπήρχε άνεβασμένο ποιοτικά (managerially) διοικητικό προσωπικό). Έτσι έχουμε

το διοικητικό προσωπικό έξω από τόν πανεπιστημιακό προβληματισμό και τήν ακαδημαϊκή επικοινωνία. Πάλι δηλαδή τό σ' άδρομο τών στεγανών και τής "φωτισμένης αύθεντίας" από τή μία μεριά και τοϋ "φτωχού ύπαλλήλου" από τήν άλλη. Δέν μπορούμε έτσι νά δράσουμε και νά αναπτύξουμε χώρους καταδούς μας όπως τά πανεπιστήμια, πόσο μάλλον νά βοηθήσουμε σε μετασχηματισμούς κοινωνικά άπαραίτητους.

Σ η μ ε ι ο Δ ε υ τ ε ρ ο : Η επαγγελματική θέση αύτου τοϋ προσωπικού είναι ή ίδια όπως σε άλλες ομάδες και έπόμενα βρίσκεται μέσα στον ίδιο προβληματισμό τής κοινωνικής πάλης. "τσι από τή μία μεριά τοϋτος ο άγώνας συνειδητοποιεί αύτό το προσωπικό και φέρνει "μέσα" στό χώρο αύτή τή συνειδητοποίηση αλλά από τήν άλλη τό άποδυναμώνει, μαζί μέ τό πρώτο σ μ ε ι ο, για εύρύτερους μετασχηματισμούς τής ζωής τοϋ πανεπιστημίου και τής πόλης μιά και είναι και ο μόνος φυσικός ά θ ρ ώ π ι ν ο ς σύνδεσμος.

υπεράσματα για τό Πανεπιστήμιό (μας)

Τά τόσα (πολλά) πού έκτέθηκαν παραπάνω δίνουν ένα περίγραμμα τής μορφολογίας τής πανεπιστημιακής ζωής όπως διαγράφεται σήμερα σε μās στη Πάτρα. Μπορεί άλλωστε τοϋτα τά στοιχεία νά είναι γενικά κάθε νέου μας πανεπιστημίου και νά διαφέρουνε σε μέγεθος και σε "φορά". Είναι όμως τό δύσκολό ά ύπαρκτό πλέγμα τής δομής τοϋ σημερινού μας πανεπιστημίου: νά τό διακρίνει δηλαδή αύτή ή κ ε ν τ ρ ο μ ο λ ο γ ι α τάση. Η ανενέλικτη και όχι ή πλαστική δομή - όπως ανέφερε και ο Παναγιώτης Τζώνος - πού θά επιδέχεται τή κριτική και θά είναι ικανή νά δώσει έκφραση στη ζωή της και πρός τά έξω. Γιατί φανταστίτε ένα τέτοιο όργανισμό μέ έντονα τά έκλεκτικά χαρακτηριστικά, αύτά πούτοϋ δίνουν τή κάποια "ίδιαιτερότητα" πού ανέφερε ο Δημήτρης Φατούρος, νά μή μπορεί νά περάσει πρός τό έξω εκείνα πού πρέπει νά περάσει: τή γνώση, τήν έλευθε-

ρη σκέψη και τήν συνείδηση σε θεσμικές αξίες. Και τό ίδιο άμφίδρομα, νά μή μπορεί νά δεχτεί "άπ' έξω" τούς κοινωνικούς προβληματισμούς τοϋ τόπου και τοϋ περιγυρου, τίς "άπαιτήσεις" του έως (για βοήθεια, μετά βέβαια από δεοντολογικές έπιλογές) ή ν' αντιδράσει στις "άπ' έξω" έπεμβάσεις όταν κατευθύνονται ένάντια στη δεοντολογική και θεσμική του ύπόσταση. Τέλος και πέρα από αύτή τή διαλεκτική σχέση μέ τό έξω, δέν είναι "κακό" νά προσμίξει τό πανεπιστήμιο και τή λειτουργική και κοινωνική του ζωή μέ τήν αντίστοιχη τής πόλης. Κι' αύτό άκόμη έχει μιά δυναμική καταλυτικότητας στη ζωή τής περιφέρειας πού έχει πλέον ύποστεί τίς καθιζήσεις της.

Για τή Πάτρα λοιπόν προσδιορίσαμε ότι αύτή ή "κεντρομόλος" τάση στό Πανεπιστημιακό χώρο είναι άρκετά έντονη, μέ στοιχεία μάλιστα μέσα της άρνησης τοϋ κοντινού της περιγυρου. Άκόμη δέ πιο χαρακτηριστικό πού αύτή ή κεντρομόλος παρουσία της είναι μονόπλευρη γιατί έτσι σχηματικά πού παραθέσαμε τά πράγματα, είδαμε έξ' έσου έντονη μιά "φυγόκεντρος" τάση από τό όριστερό μέρος (τή πλευρά τής 'Αθήνας):.

Άλλά είναι καιρός νά "μεταβοϋμε" και στη πόλη για νά δοϋμε κι εκεί τίς άμφίδρομες συνιστώσες στό πρόβλημα πού έξετάζουμε.

B: Η ΠΟΛΗ

Τήν πόλη θά τή δοϋμε έδώ σαν αυτόνομο χώρο και δομή αλλά μέσα στη προοπτική τής σχέσης μέ τό πανεπιστήμιο. Δηλαδή τήν πόλη σαν χώρο "ύποδοχής" τοϋ νέου αύτου κύτταρου στη ζωή της αλλά και τόν δίδυμο χώρο μαζί, πανεπιστήμιο-πόλη, μέ τίς άμφίδρομες επιδράσεις-άντιδράσεις του.

Πρώτα-πρώτα πρέπει νά καταγραφεί τό φαινόμενο ότι στό χώρο τής Πάτρας ύπήρχε και ύπάρχει άκόμη, μιά σχεδόν πλήρης

ἀπουσία ὑποδομῆς καί "κέντρων ὑποδοχῆς" τοῦ νέου πανεπιστημίου. Βέβαια τοῦτο δέν εἶναι τελείως ἀνεξάρτητο ἀπό τήν περίοδο πού ἀρχισε στά πρῶτα του χρόνια νά ἀναπτύσσεται τό πανεπιστήμιο - περίοδος δικτατορίας πού ὁ ἕνας χῶρος "φοβόταν" τόν ἄλλον καί πού ὁ καθένας κοίταζε (πρόσεχε) τά "συμφέροντά" του. "Ἄλλωστε γιά τήν προοδευτική μερίδα τῆς πόλης καί τήν ὑποδομή της - μιά καί τό πανεπιστήμιο ξεκίνησε στή σύλληψή του, ὅπως εἶναι γνωστό, μέ τέτοια φιλοσοφία - ἔκφραζε τό ἴδρυμα αὐτό τότε τήν παρουσία τῆς κατάστασης ἀφοῦ ὁ στρατηγός καί οἱ ἀξιωματικοί εἶχαν στήσει "διοικητήριο" καί ρύθμιζαν τή μοίρα του καί τήν ἐξέλιξή του. Γενικά ὅμως ἡ πόλη σάν αὐτόνομη κοινωνικο-πολιτισμική δομή, μέ τήν ἐπαγγελματική σύνθεση καί τήν οἰκονομική δραστηριότητα πού ἔχει, δέν μπόρεσε ποτέ νά "ἀφομοιώσει" τήν ἰδέα τοῦ Πανεπιστημίου. "Ἔτσι λείπουν οἱ δραστηριοποιημένες ἐπαγγελματικές, ἐπιστημονικές καί πολιτιστικές ὁμάδες πού θά μπορούσαν νά εἶναι τέτοια "κέντρα ὑποδοχῆς". Λείπουν οἱ ἐνεργοποιημένες ἀλλά "ἀναγνωρισμένες" ἀτομικές παρουσίες πού πάλι σέ πολλά μέρη προσφέρουν καταλυτικά σέ μία τέτοια ἀνάπτυξη. Ἐνῶ βέβαια δέν λείπουν οἱ ἰσχυρές πολιτικές "προσωπικότητες" πού γιά τή Πάτρα τουλάχιστον βρῆκαν τό Πανεπιστήμιο σάν εὐκολο χῶρο πολιτικῆς ἐπιρροῆς καί βέβαια "ρουσφετολογικῆς" δραστηριότητας. Λείπουν ἀκόμη οἱ "θετικές" οἰκονομικές δυνάμεις - γιὰτί οἰκονομικούς παράγοντες ἔχει ἡ Πάτρα - πού θά δοῦν στά πανεπιστήμια τή φιλοσοφία τῆς κοινωνικο-οἰκονομικῆς προσφοράς καί θά τό βοηθήσουν - μέ τίς ἐπιλογές βέβαια πού θά ὀρίσει τό πανεπιστήμιο. ("Ἐχει μείνει π.χ. μόνο ὁ περιβόητος "σταφιθέμπορος" τῶν Πατρῶν - βλέπε ἀποσπασία 1965! - πού "βοηθάει" μέ ὑποτροφίες τῶν 10.000 δρχ. τό πανεπιστήμιο καί παρακολουθεῖ τίς τελετές του! "Ἡ, ἀπό τήν ἄλλη μεριά, μόλις πρόσφατα κάποιος πάλι τέτοιος παράγοντας δώρησε τό ξενοδοχεῖο - "παλάτι" του στήν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν!! καί ὄχι στό Πανεπιστήμιο Πατρῶν!!).

Λεῖπει ἀκόμη ἐκείνη ἡ Τοπική Αὐτοδιοίκηση πού θά ἐνεργήσει σάν τέτοιο σημεῖο ὑποδοχῆς. Ἡ μᾶλλον ὑπάρχει καί εἶναι φωτεινή, ἀλλά πού τῆς μῆκε ἀπό τήν ἀρχή ἡ ἰδέα (ἴσως σωστή γιά τίς ἀρχές της) γιά μιά θέση καί στάση "ἀντίδρασης" στόν "ἀντιδραστικό" ἤδη χῶρο τοῦ πανεπιστημίου. (Ἐδῶ δηλώνουμε βέβαια ὅτι εἶναι εὐαίσθητο τό σημεῖο τοῦτο καί δύσκολος ὁ διάλογος μέ τήν "ἀρμόδια" τοπική ἀρχή!).

Πάντως ἀξίζει νά σημειώσουμε αὐτή τήν ἔλλειψη τῶν σημείων "ὑποδοχῆς", σημαντική ὅπως εἶναι ἀπό ὄλο τό φάσμα αὐτό τῆς κοινωνικῆς, πολιτικῆς καί οἰκονομικῆς ὑποδομῆς τῆς πόλης. Κάτι π.χ. πού συντελεῖται, νομίζουμε, στήν Κρήτη καί πού τουλάχιστον τό βλέπουμε στούς καθημερινούς συλλογικούς ἀγῶνες ὄλων ἐκεῖ γιά τό νέο Πανεπιστήμιο καί Πολυτεχνεῖο τους.

Θά χρειαστεῖ ὅμως νά καταμερίσουμε εἰδικώτερα τούς λόγους γενικά αὐτῆς τῆς "στάσης" τῆς πόλης, μπαίνοντας λίγο πιό πολύ στίς τρεῖς βασικές διαστάσεις τοῦ ὑποστρώματος της.

- τήν κοινωνικο-οἰκονομική (ταξική) της στρωμάτωση.
- τήν πολιτιστική καί πνευματική γενικά ὑποδομή καί ζωή της
- τήν ἐπαγγελματική (συλλογική) σύνθεση τῆς κοινωνίας της (τήν "intelligencia" τῆς πόλης).

(1) Ἡ Κοινωνικο-Οἰκονομική (ταξική) Δομή τῆς Πόλης

Ἐδῶ πρέπει νά δεχτοῦμε τή Πάτρα σάν τήν τυπική μεγαλο-ἀστική πόλη τῆς Ἑλλάδας πού οἰκονομικο-κοινωνικά πέρασε τούς καθιερωμένους μετασχηματισμούς: ἀπό τήν γεωργική καί μικρο-ἐμπορευματική δραστηριότητα σέ μία πιό ἐντατική δραστηριότητα στόν ἐμπορευματικό καί ἐπιχει-

ματικό τομέα με κύρια τήν ανάπτυξη τής βιοτεχνίας και μιάς κάποιας βιομηχανικής συγκέντρωσης.

"Έτσι πάλι έχουμε τήν τυπικότητα στήν αντίστοιχη διαμόρφωση τής κοινωνικής-ταξικής στρωμάτωσης με προεξάρχουσα τή μικρο-αστική τάξη. Και έδω πρέπει νά σταθεῖ κανείς τό πολύ γιατί αυτό τό κάπως προεξάρχον στοιχείο τής κοινωνίας τών μικρο-βιομηχάνων και τών μικρο-αστῶν καθόρισε σέ μεγάλο βαθμό και τήν παραπέρα κοινωνική έκφραση τής πόλης. Ακριβῶς τοῦτες οἱ ομάδες έφτιαξαν μία petty-bourgeois "κοινωνία" και παρέμειναν και παραμένουν "κλειστές"· μάλιστα ακόμα πιό πολύ σέ πολλά μικρο-γυροῦπ. Υποστηρίζουνες δέ γενικά και από ένα τύπο ανέκφραστου "δυτικο-πελοποννησιακού" συναισθηματισμοῦ και συγκινησιακής εὐαισθησίας, επιτάφεραν αὐτές οἱ μικρο-αστικές μεταβολές νά δώσουν, μαζί και μέ άλλες πιό ισχυρές ιστοπεδωτικές δυνάμεις τοῦ κοινωνικοῦ και χωροταξικοῦ μετασχηματισμοῦ τών πόλεων μας, τήν εἰκόνα στή Πάτρα ἀδιάφορης και ἀγχρωμης πόλης, ἀζωνιάνευτης και χωρίς καμία γραφή από τή παλιά της "καλή ἐποχή" (βλέπε τό βιβλίο: "Ἡ Πάτρα και ἡ "Belle-Epoque" της!).

Εἶναι φανερό λοιπόν ὅτι μιά τέτοια κοινωνική διαμόρφωση και μιά τέτοια οἰκονομική εξέλιξη νά ἀντιμετωπίζει τό νέο ὄργανισμό σάν τό Πανεπιστήμιο (και κάθε μάλιστα ὄργανισμό) ἀντίστοιχα ἀδύνατα και ἐκμεταλλευτικά.

"Έτσι στό κοινωνικό τομέα, ὁ καθένας (μας) ζεῖ τή δικιά του κοινωνική ζωή χωρίς καμία ἀνάμιξη ἐκτός μόνο σέ μερίδες, ὅπως εἶπαμε κι ἄλλοῦ, τυποποιημένες γιορτές και τελετουργίες. Ἐπάρχει μεμονωμένα βέβαια ἡ ἀποδοχή και ἀνάμιξη στίς πολιτικο-κοινωνικές διαδικασίες μερίδας τοῦ πανεπιστημιακοῦ προπονητικοῦ, κυρίως τώρα πού ἡ πολιτική συνείδηση δράσης εἶναι πιό ἀνοιχτή και πιό μαζικά δεκτὴ μέσα στή πόλη.

Στόν οἰκονομικό καθαρά τομέα δραστηριότητας, εἶναι φυσικό νά περιμένει κανείς τό ἐκμεταλλευτικό "ένδι-

αφέρον" - σέ ἀντιπαράθεση μέ τήν κοινωνική "ἀδιανομία" γιατί ἐκεῖ τό πανεπιστήμιο και οἱ φοιτητές του διατάραξαν τήν κοινωνική μορφολογία τής πόλης. Ἐδῶ τό παν/μιο εἶναι ὁ ἀναμφισβήτητος σοβαρός "πελάτης" πού κινεῖ κάθε χρόνο και ρίχνει μέσα στίς ἐμπορευματικές διαδικασίες, τοῦ εὐρύτερου χώρου βέβαια, ἕνα προὑπολογισμό πάνω ἀπό 800.000.000 δρχ. (Τακτικό και Δημόσιο Προὑπολογισμό) - μαζί ὁποσδήποτε και μέ ἕνα σοβαρό κομμάτι ἐξόδων καταναλώσεως ἀπό τοῦς πάνω ἀπό 4.000 σπουδαστές. (Τί ἄλλα ἐνδιαφέροντα περιμένει κανείς π.χ. ἀπό τήν πιό ἐκμεταλλευτική μερίδα τής ντόπιας ἰδιοκτησίας πού βλέπει στά ἐνοίκια τών παιδιῶν - και ἐμᾶς ὄλων - τό σίγουρο εἰσόδημα. Πληρώνει πάνω ἀπό 7.000 δρχ. ἐνοίκιο ὁ σπουδαστής σήμερα στή Πάτρα γιά μιά μικρή "γκαρσονιέρα": βλέπε ἐργασία (2) γιά τό θέμα "στέγαση τών φοιτητῶν").

(2) Ἡ Πολιτιστική και Πνευματική Ὑποτιμωσία τής Πόλης

Ἡ Πάτρα, ὅπως ἀναφέραμε, εἶχε τήν καλή της ἐποχή. Εἶχε ἐκεῖνη τή συνέχεια τής κουλτούρας τοῦ Ἴονιου πελάγους και τίς ἐποχές πού ἀνέμισαν τά θεατρά της, τά μουσικά της γεγονότα, τό ἠθογραφικό τοῦ Καρναβαλιοῦ της, οἱ ἐλεύθερες και καλές συζητήσεις. Μάλιστα τό τελευταῖο αὐτό ἀλλά και γενικά τό ὅλο πνευματικό σφρίγος τής πόλης στηρίζονταν πολύ και δυνάμωνε και μέ τήν ἐντονη παρουσία τής πολιτικής ζωῆς ἢ μᾶλλον τών ἐπιφανῶν της πολιτικῶν (βλέπε Τρικούπης, Γούναρης Παπαναστασίου, Παπανδρέου, Κανελλόπουλος κ.α)*. Πάντως σήμερα βρισκόμαστε σέ μιά πόλη μέ μιά πολύ φτωγή πολιτιστική ὑποδομή. Ὑπάρχουν ἀκόμη κάτι παραδοσιακοῦ τύπου συλλογικά κέντρα και ἐταιρίες, μέ ἐντονο ἴσως τό συντηρητικό και θρησκευτικό στοι-

* Ἀξίζει νά διαβάσει κανείς τήν εἰσαγωγή προῦμιο τοῦ Παναγιώτη Κανελλόπουλου στό βιβλίο "Πάτρα" (1).

χεϊτο στίς έκδηλώσεις τους και γιορτές (βλέπε π.χ. πρωτοκλήτσια) που είναι μακριά από τό σημερινό καλμό της πολιτισμικής και κοινωνικής ανάζήτησης. Από την άλλη μεριά, δημιουργήθηκαν, κυρίως μετά τή μεταπολίτευση, αρκετές ομάδες μέ τέτοιες σύγχρονες μορφές και έντονο κοινωνικο-πολιτιστικό προβληματισμό που προσπαθούν σκληρά κάπως νά συνταρράξουν τά "λιμνάζοντα" νερά (βλέπε Πολιτιστικό Κέντρο, τό Καλλιτεχνικό Έργαστήρι του Δήμου, τούς πολλούς Πολιτιστικούς Συλλόγους της κάθε γειτονιάς, τήν Έταιρία Προστασίας Περιβάλλοντος, μερικές Αϊθουσες Τέχνης, τή Κινηματογραφική Λέσχη και άλλα, στο ίδιο πνεύμα κινούμενα). Τούτη ή κίνηση γίνεται, αρχίζει νά γίνεται, αίσθητή και νά περνάει στο κόσμο μέ άλλη συνειδητοποίηση για τή πολιτιστική μας γνησιότητα και αϋθύπαρτη δημιουργία, για τή ποιότητα της ζωής γύρω και για τή κοινωνική μας και πνευματική μας ελευθερία. Σ'αυτή τή προσπάθεια βρίσκονται λίγοι μόνο πανεπιστημιακοί ενώ μπορεί νά πεϊ κανείς ότι μία εϋρύτερη κινητοποίηση (και μέ τή βοήθεια από τό σπουδαστικό τμήμα) θά πρόσμιγε τούς δύο χώρους αυτούς που μπορούν και θέλουν νά δουλέψουν σε τέτοια κίνηση για τούς σωστούς πνευματικούς και πολιτιστικούς μετασχηματισμούς της μικρής κοινωνίας που ζούμε.

(3) Τό Έπαγγελματικό Δυναμικό (και ή Βιομηχανικο-έπιχειρηματική Δραστηριότητα)

Σέ τοϋτο τό μέρος θέλουμε βασικά νά προσδιορίσουμε δύο δεδομένα. Πρώτο τή σύνθεση της επαγγελματικής τάξης και της "intelligencia" της πόλης της Πάτρας και τήν ανταπόκριση - αντίδρασή τους στα δεδομένα της ανάπτυξης του Πανεπιστημίου. Δεϋτερο, τό ίδιο για τή συγκεκριμένη μερίδα του βιομηχανικο-έπιχειρηματικού κόσμου και κυρίως τήν περίπτωση ανάζήτησης από μέρος της τεχνολογικής και τεχνικο-οικονομικής βοήθειας από τό Πανεπιστήμιο.

Στό πρώτο σημείο καταγράφουμε κι έδω τήν ίδια γενική παρατήρηση που άφορούσε στην άπουσία θυλάκων "υποδοχής". Θα περίμενε κανείς μία τόσο πολυπληθής ομάδα "έπιστημόνων" - κατά τά χαρτιά - νά μήν άδιαφορούσε στη ζωντανή ύπαρξη του πανεπιστημίου και κυρίως σε ένα διάλογο και ομιά έπιστημονική και επαγγελματική έπικοινωνία. Βέβαια προδιαγράψαμε ότι τό πανεπιστήμιο και οι δάσκαλοί του παραμένουν "κλειστοί": αλλά τό ίδιο και ή πόλη δεν παρουσιάζε ποτέ μία τέτοια θετική κίνηση. Και πρόκειται πράγματι για ένα μεγάλο αριθμό που δυστυχώς ή άδιαφορία του φανερώνεται ακόμη πιο έντονη στις γενικότερες πνευματικο-έπιστημονικές άνησυχίες που δημιουργοϋν έστω εκείνοι οι λίγοι και σταυροφορικοί θύλακες. (Είναι κάπως τραγικό όταν στα "εύγενή" επαγγέλματα: δικηγόροι, γιατροί, μηχανικοί και πιο πέρα στους εκπαιδευτικούς και "άνώτερους κρατικούς" υπάλληλους, υπάρχει ένας αριθμός πάνω από 1.500 και δέ βλέπεις "δραστηριοποιημένο" παρά μόνο ένα πολύ μικρό αριθμό 100-200 ατόμων!). Έπισημαίνουμε μόνο τό γεγονός έδω, γιατί για τίς κοινωνιολογικές του έξηγήσεις χρειάζεται άλλος χώρος. Αλλά είναι κρίσιμο νά αναφέρουμε, μένοντας στο περίβλημα μας, και τήν πιθανή αντίδραση στα πανεπιστημιακά δεδομένα που μπορεί πολλές φορές νά παρουσιάσουν τέτοιες επαγγελματικές ομάδες. Παράδειγμα στην Πάτρα είναι οι γιατροί που είδαν τήν Έιατρική Σχολή σαν άπειλή (threat) ή μάλλον είδαν τήν Έιατρική Σχολή σαν θετικό βήμα "έθνικοϋ σχεδιασμοϋ" για τήν υγεία αλλά βλέπουν τό "κατεστημένο" των καθηγητών της Έιατρικής σαν άπειλή στα επαγγελματικά τους συμφέροντα. Έτ έχουμε τήν τελευταία έμπειρία-αντίδραση του τοπικοϋ στοιχείου στη διαμόρφωση των πανεπιστημιακών κλινικών για τή έκπαίδευση των φοιτητών και τό ξεκίνημα μιας υποδομής.

Ο δεϋτερος χώρος που μας άπασχολεί σοβαρά στη σχέση μέ τό πανεπιστήμιο είναι της διοίκησης (μάνατζμεντ) στη

Σ χ η μ α τ ι κ ό ς " Ε π ί λ ο γ ο ς "

Τούτη η συζήτηση πρέπει να πάρει τέλος! Μένοντας σιιά σχήματα πού καθιερώσαμε για την ανάλυση, ανακεφαλαιώνουμε τις βασικές μας αξιολογήσεις και εκτιμήσεις με την αναφορά στο Πίνακα πού δίνει τη "μήτρα" τών παραμέτρων και μεταβλητών πού βάλουμε στην άρχή σαν μιά προσπάθεια έννοιολογικής μεθοδολογίας.

Βασικά τί κάναμε; Προσπαθήσαμε με μία κάποια έκτεταμένη αναζήτηση - συζήτηση να δοϋμε πρώτα τούς δύο χώρους πού εξετάζουμε, να τούς "σπάσουμε" όσο μπορούμε και να δοϋμε τη δυναμική της δομής των και κυρίως της συμπεριφοράς των. Κι' αυτό, με τό σκοπό να "ανακαλύψουμε" στοιχεία για τόν προσδιορισμό τών παραμέτρων και μεταβλητῶν και τήν ά ξ ι ο - λ ό γ η σ η τών άλληλοεξαρτήσεών των.

Γι' αυτό, στήν παρατιθέμενη "μήτρα" βλέπει κανείς τέτοιες ποιοτικές αξιολογήσεις - κυρίως στά διαγώνια βέβαια στοιχεία της γιατί δεχτήκαμε από τήν άρχή τήν άμφιμονοσήμαντη θεώρηση αϋτῶν τών άλληλεπιδράσεων. "Έτσι, π.χ. για τή πρώτη "μεταβλητή" από τή πανεπιστημιακή πλευρά πού αναφέρεται στήν "έπιστημονική και τεχνική ικανότητα του (skills) σημειώνουμε στό διαγώνιο στοιχείο τήν "ικανοποιητική προσφορά" του και αντίστοιχα τήν "έλλειψη ζητήσεως" από τήν πλευρά της πόλης.

Κάπως έτσι θα μπορούσε κανείς να δεϊ ένα δυνατό τρόπο μεθοδολογικής προσέγγισης της μελέτης αϋτῶν τών σχέσεων προχωρώντας βέβαια σε αϋστηρότερες παρατηρήσεις και όπωσδήποτε ά ν α λ υ τ ι κ ό τ ε ρ ε ς εκτιμήσεις. Τότε μόνο μιά τέτοια προσπάθεια καταξιώνεται αντικειμενικά και δίνει φως σ' αϋτό τό πρόβλημα τών μετασχηματισμῶν τών περιφερειακῶν πόλεων από τήν δημιουργική λειτουργία τοϋ πανεπιστημίου.

ιομηχανία. Γενικά δέν αναζητάει βοήθεια και οϋτε έχει συνειδητοποιήσει νομίζουμε, τήν ύπαρξη ένός έπιστημονικού και τεχνολογικού ίδρύματος στήν "πόρτα" της. Με τήν εξαίρεση της Πειραϊκής-Πατραϊκής πού πολύ μεθοδευμένα μάλιστα έχει δεχτεί μιά τέτοια έπαφή και έπιστημονική άλληλο-προσφορά, τό κύριο σῶμα της βιομηχανικής και έπιχειρησιακής δραστηριότητας σπάνια έχει έπικοινωνήσει με τό Πανεπιστήμιο ή αν αναζητάει τέτοια βοήθεια ήν αναζητάει άλλοϋ (στήν "Αθήνα πάλι!!). Και έχει τό πανεπιστήμιό μας τοϋτο τό ύλικό σε πολλούς τομείς - κυρίως στόν οίκονομοτεχνικό και τεχνολογικό και εκεί βέβαια οϋ ή άκαδημαϊκή έσωστρέφεια δέν είναι έμπόδιο για τέτοιες προσβάσεις γιατί όπως είπαμε, δέν ύπάρχει και τόσο έντονη ανταπόκριση από τό Πανεπιστήμιο.

υμπεράσματα για τή Πόλη (μας)

Και στή περίπτωση της πόλης προσπαθήσαμε να δείξουμε και να σκιαγραφήσουμε, έτσι άδόκιμα βέβαια, τις βασικές συνιστώσες πού καθορίζουν τή στάση της, αϋτόνομα πρώτα σαν κοινωνικό σύνολο και δεϋτερο σε σχέση με τό χωρο-κοινωνικό γεγονός της ύπαρξης και λειτουργίας και τοϋ Πανεπιστημίου. Διατυπώσαμε οϋσιαστικά τήν πρόταση ότι ή μετεξέλιξη της από τά άρχικά της δεδομένα τήν έχουν καταστήσει πιδό ολύ μιά πόλη άδιάφορη για τό γίγνεσθαι έξω της και μόνο εκεί πού βλέπει άμεσο συμφέρον ή άπειλή αντίδραει. Τό Πανεπιστήμιο *per se* δέν έχει έπιφέρει μεταβολές οϋτε έχει πιδράσει πάνω της με οϋσιαστικούς μετασχηματισμούς. Ό μόνος έκδηλος μετασχηματισμός είναι ή ένταση της οίκονομικής δραστηριότητας *vis-a-vis* έκμετάλλευσης. Κι είναι βέβαια λυπηρό πού μιά τέτοια κοινωνική και επαγγελματική δύναμη δέν θέλησε, έστω αϋτόνομα, χωρίς άναγκάιως τά άμφίδρομα μεθίσματα της πανεπιστημιακής άκαδημαϊκής κοινότητας, να δημιουργήσει ιδιαίτερη έπικοινωνία και αναζητήσεις με τό πανεπιστήμιο.

Εμείς πάντως πιστεύουμε και είναι άτράνταχτη ή θέση μας ότι το πανεπιστήμιο και η πόλη μπορούν μαζί να γίνουν ένα σοβαρό "κέντρο ζωής" και το σπουδαιότερο για το πανεπιστήμιο, ότι μπορεί και πρέπει να μπει βαθύτερα στις βασικές δομές της ελληνικής κοινωνίας και να δράσει καταλυτικά σε μία τέτοια μορφή αλλαγών και ανάπτυξης.

(Μερικές χρήσιμες παραπομπές)

1. Άλέκος Μαρασλής, Πάτρα 1900, Πάτρα, 1978
2. Βασίλης Παππάς και Νίκος Παπαϊωάννου, Συνθήκες κατοικίας των φοιτητών στη Πάτρα, Διπλωματική εργασία, Έδρα Οικοδομικής, Πανεπιστήμιο Πατρών, 1978.
3. Μαρίνα Χαντζηκόντζου, Σχέσεις των φοιτητών με το Πανεπιστήμιο, Διπλωματική εργασία, Έδρα Διοικήσεως Έργασταίου, Πανεπιστήμιο Πατρών, Ιούνιος 1979.

ΜΙΑ ΠΙΘΑΝΗ ΜΗΤΡΑ ΤΩΝ ΑΔΑΛΕΠΙΔΡΑΣΕΩΝ ΠΟΛΗΣ ΚΑΙ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

ΠΟΛΗ	ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ	Αναπτυξιακές Ανάγκες (Βιομηχανική κή κλπ.)	Πνευματικό και Πολιτιστικό Υπόβαθρο και ταυτότητα	Κοινωνικό αναπτυξιακό και λαϊκά προβλήματα	Συνυποκείμενη Πολιτισμική (Συντηρητισμός κλπ.)	Οικονομικές δραστηριότητες και (τοπικό) Σύστημα	Πληθυσμιακή "Αντοχή" και Δημογραφική Σύμβαση	
	Επιστημονική-Τεχνολογική Ικανότητα (skills)	ΣΥΧΕΔΑΣΗ ΟΧΙ ΚΑΜΙΑ ΕΝΤΟΝΗ ΠΡΟΣΦΟΡΑ	ΟΧΙ ΕΘΑΡΡΗ ΔΥΝΑΜΙΚΗ ΠΡΟΣΦΟΡΑ	ΠΟΛΗ ΑΠΟ-ΕΠΙΜΕΛΗΤΑ, ΕΛΑΧΙΣΤΟ ΑΝΙΣΤΗΜΟ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝ ΣΥΝΑΦΕΙΑ	ΣΚΕΤΙΧΗ ΑΝΤΙΔΡΑΣΗ ΟΥΔΕΙΑ ΠΑΡΟΥΣΙΑ	ΚΙΝΗΤΕΣ ΟΜΑΔΕΣ ΑΤΟΜΗ ΚΑΜΙΑ ΚΑΙ ΛΟΙΣΤΕΡΙΑ	ΕΘΑΡΡΕ ΜΗ-ΛΑΤΙΝΕΣ ΕΝΤΟΝΗ (ΕΠΙ-ΠΑΡΟΥΣΙΑ)	ΛΕΑΝΟΤΗΤΑ ΑΠΡΟΦΟΡΑ ΑΡΘΡΩΣ ΝΙΣΣΕ ΙΜΕΙΣ
	Πνευματική - Πολιτιστική Αυνατότητα							
	Κοινωνικο-πολιτικός Προβληματισμός και Συνείδηση							
	Θεσμική 'Ιδιαίτερότητα του Πανεπιστημιακού χώρου							
	"Κοινωνική Ζωή"							
	Οικονομική Παρουσία (Οικονομική Πηγή)							
	Πληθυσμιακή-Δημογραφική Παρουσία							

ΝΕΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΗΣ COLUMBIA ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΣΤΗΝ ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΑ ΤΩΝ Η.Π.Α.

PETER LIZON, Ph.D., A.I.A., Τμήμα 'Αρχιτεκτονικής και Πολεοδομίας στο Catholic University of America, Washington D.C.

NEW UNIVERSITY OF THE DISTRICT OF COLUMBIA AND ITS ROLE IN THE CAPITAL OF THE UNITED STATES

PETER LIZON, Ph.D., A.I.A., Department of Architecture and Planning, Catholic University of America, Washington D.C., U.S.A.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Τό 1974, τό Κογκρέσο τών Η.Π.Α. παραχώρησε χῶρο γιά τήν δημιουργία ἑνός Πανεπιστημίου στήν περιοχή τῆς Columbia, πού θά ἀνταποκρίνονταν στήν αὐξανόμενη ἀνάγκη γιά ἀνωτάτη ἐκπαίδευση στήν Washington D.C. Ἐγινε δεκτό ὅτι ἡ θέση πού θά συμπλήρωνε τό Van Ness campus τοῦ πανεπιστημίου θά ἦταν ἡ περιοχή τῆς Mount Vernon Square στό κέντρο τῆς πόλης πού θά στέγαζε τίς κεντρικές λειτουργίες.

Τό οἰκόπεδο καί ἡ περιοχή του, κάποτε πολυάσχολη καί ἀνθηρή οἰκονομικά, ὑπόφερε ἀπό ἐγκατάλειψη μετά τίς ταραχές τοῦ '68. Τό campus, ἔχοντας ἔδρα στό κέντρο τῆς περιοχῆς κατοικίας καί τοῦ ἐμπορικοῦ τομέα τῆς πόλης, θά ἔπρεπε νά παίξει ἕνα σημαντικό ρόλο στήν μελλοντική οἰκονομική καί κοινωνική ἀνάπτυξη τῆς μητροπολιτικῆς περιοχῆς.

Ἐπιπλέον ὁ κεντρικός χαρακτήρας τῆς θέσης στό σχέδιο L'Enfant γιά τήν Washington D.C., στήν τομή τῶν μεγάλων διαγωνίων λεοφόρων (Νέας Ὑόρκης καί Μασσαχουσέτης) καί στόν ἀξονα τῆς Ὀδοῦ Ὀδοῦ δίνουν στήν περιοχή μιᾶ γραμμική συνέχεια μέ ἐνδιαφέρουσα ποικιλία δραστηριοτήτων καί φυσικῶν μορφῶν.

Τό σχέδιο προκάλεσε πολλές ἀντιδράσεις. Ἡ Ἐπιτροπή

του Κογκρέσου που θα ενέκρινε τα κονδύλια, άμφισβήτησε τη δυνατότητα να διαιρεθεί το πανεπιστήμιο σε δύο campuses που απέχουν πολύ μεταξύ τους. Η καταλληλότητα της περιοχής στην Mount Vernon Square και η αρχιτεκτονική λύση του γραφείου CRS - ή κλίμακά της και η μορφή της - συζητήθηκαν. Το κυριώτερο ήταν πάντως ότι επικρίθηκε έντονα η δημιουργία ενός ξένου σώματος, μιας νησίδας στην υπάρχουσα δομή της πόλης που δεν υποδήλωνε καμιά προσπάθεια να ενσωματωθούν τα προτεινόμενα κτίρια στην περιοχή τους.

Οι φοιτητές του 5ου έτους της αρχιτεκτονικής του Catholic University ανέλαβαν να μελετήσουν το ζήτημα. Έγινε ένας κατάλογος πολεοδομικών λύσεων που οργανώθηκαν σύμφωνα με τέσσερις κατηγορίες: (κατασκευές, έλευθος χώρος, κυκλοφορία, σύνθεση) για τις οποίες και έγινε συλλογή πληροφορίας.

Στη συνέχεια έγινε μια σειρά αναλυτικών μελετών για το οικόπεδο και το περιβάλλον του. Τέλος, διάφορες έννοιες προτάθηκαν για να ολοκληρώσουν τη μελέτη.

Το τεράστιο και άπρόσωπο κτίριο συνεδρίων που πρόκειται να κατασκευαστεί νότια της Mount Vernon Square είναι ήδη ένα αρκετά μεγάλο λάθος. Τα κτίρια του πανεπιστημίου πρέπει να σχεδιαστούν έτσι ώστε να είναι συμπαιθητικά για την πόλη και τους ανθρώπους που προορίζονται να εξυπηρετήσουν.

SUMMARY

In 1974, the U.S. Congress authorized a land grant University of the District of Columbia to respond to the growing need for higher public education in Washington, D.C. It has been established that the compliment to the University's Van Ness campus, the prominent downtown location at Mount Vernon Square will be the site of the principal facilities of the University.

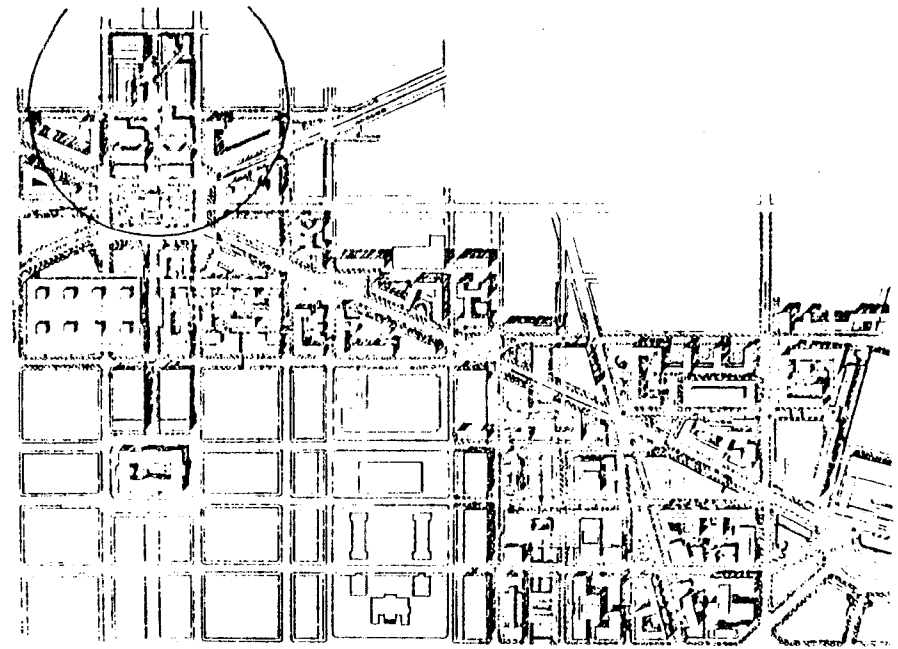
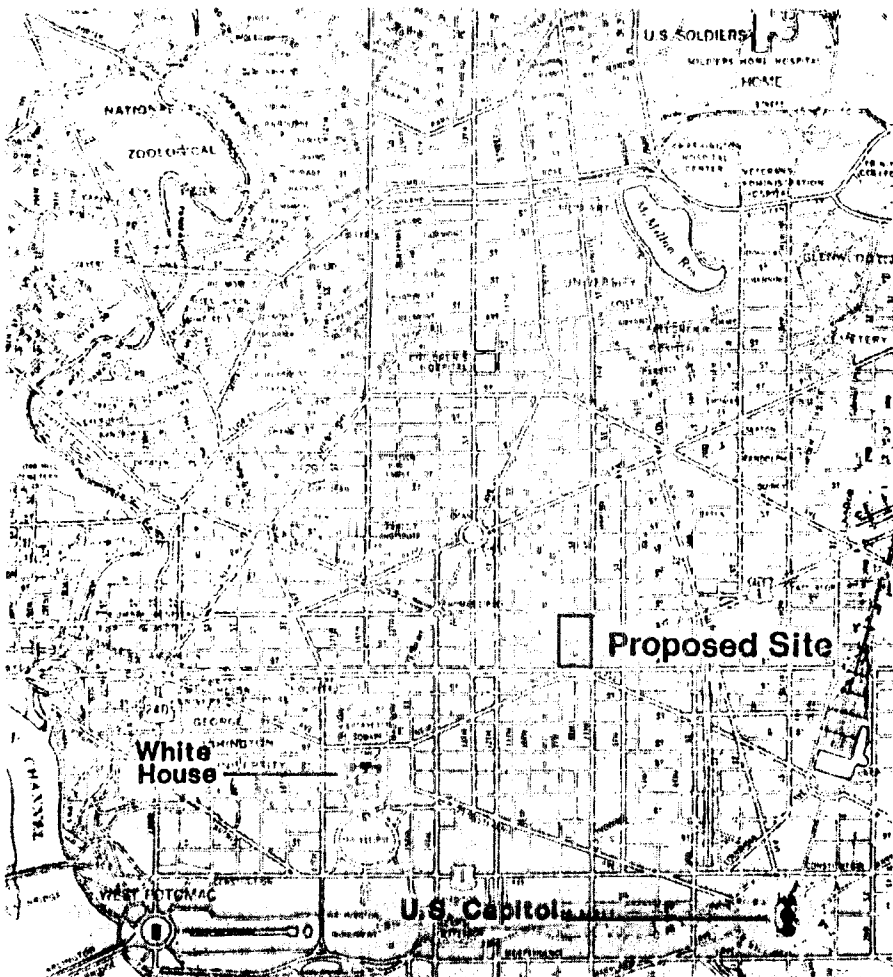
The site and its surroundings, once busy and prosperous, suffered from neglect following the riots in 1968. The downtown campus, headquartered at the center of the residential and commercial section of the city, should play a significant role in the metropolitan's area future development and social and economic outlook. Furthermore the focal character of the location in the L'Enfant plan of Washington, D.C., at the intersection of the major diagonal avenues (New York and Massachusetts avenues) and the Eight Street cross axis give the site a linear sequence of precincts with striking variety in activities, vistas and physical form.

Controversy has circled the planning of this project. The Congressional Committee, which is to appropriate the construction funds, has questioned the fact of dividing the university to two distant campuses. The appropriateness of the location at Mount Vernon Square and the CRS office architectural solution - its scale, form and image have been discussed. Most importantly, however, a creation of an "alien - to the existing fabric-island", which does not show an attempt to integrate the designed buildings with the impact area, have been strongly criticized. The 5th year Architectural Design Studio at the Catholic University of America undertook to study this design problem. A Catalog of Urban Design Solutions organized into four categories: Structures, Open Space, Circulation and Composition was compiled first. Then a series of analytical studies were conducted for the site and its environs. Finally, several concepts were suggested to conclude the study.

The huge, impersonal convention hall to be built south of the Square is enough of a mistake. The university design must be sympathetic to the City and people it is mandated to serve.

CAMPUS LOCATION

Mount Vernon Square is located in downtown Washington, D.C., approximately 10 blocks northeast of the White House, at the intersection of New York, N.W., and Massachusetts Avenues, N.W. The site for the new campus consists of the four blocks north of the existing D.C. Public Library at Mount Vernon Square. The D.C. Public Library is considered to be a part of the University's program and its physical plant. The four blocks are bounded on the south by Mount Vernon Place, on the north by M Street, on the east by 7th Street and on the west by 9th Street. The site is bisected in an east-west direction by L Street, and in a north-south direction by the 8th Street 100' wide "visual easement".

UNIVERSITY ORGANIZATION

The University is directed by a Board of Trustees appointed by the Mayor of the District of Columbia. Administration of the University is by a President chosen by the Board. University Vice-Presidents are responsible for Academic Administration, Student Administration, Administration and Finance, and Institutional Advancement.

The University is organized academically into six colleges: Letters, Arts, Social Sciences and Communications (referred to as "Liberal and Fine Arts" in this document); Business and Public Administration; Education and Human Ecology; Physical Science and the University College. Several other academic components provide support services.

Preliminary planning has placed the bulk of the Colleges of Business and Public Administration and Letters, Arts, Social Sciences, and Communications offerings at the Mount Vernon Square Campus. Science, education, engineering, and technical programs will be based at the Van Ness campus. Support courses such as English and Mathematics will be offered at both campuses.

The University will also accommodate the D.C. Cooperative Extension Service Program as one of its functions, as required under its land grant charter.

The Mount Vernon Square campus will serve as the primary base of Executive Service Administration, Academic Administration and Student Administration.

Administration and Finance will be based primarily at the Van Ness campus. Each campus will have a central library, student center, food service and physical plant facility.

The Mount Vernon Square campus will be planned to accommodate approximately 6,500 FTE day and evening students. For at least the first several years of operation at the Mount Vernon Square campus, it is believed that student characteristics will resemble those of students at Federal City College in that, 90% or more of all students will be age 21 or older; 15% will be of age 36 or older; about 40% will be married and most of these will have children; more than 50% will be part-time students; and 70%, or more, will be employed.

A majority of students are expected to enroll in four year programs leading to a Bachelor's degree. Graduate degree programs are offered by several departments and these programs are expected to grow. At the Van Ness Campus a significant number of students will be pursuing two year programs leading to Associate of Arts degrees.

GOALS OF THE NEW UNIVERSITY

The goals which follow are arranged in two major categories, institutional goals and project goals. Institutional goals set forth a general direction for planning but do not necessarily generate specific concepts for their physical implementation. Project goals should provide a specific direction for planning and generate concepts having to do with the form, function, economy, and time aspects of the project.

INSTITUTIONAL GOALS

To provide educational programs responsive to student needs and related to the opportunities presented by the labor market.

To prepare students/individuals to deal creatively and effectively with contemporary urban problems and opportunities.

To provide the Washington, D.C. metropolitan area with a source of highly qualified manpower.

To complement the programs and facilities located at the Van Ness campus.

To aid in the development of a coordinated two campus university.

PROJECT GOALS

To accommodate 6,517 Full Time Equivalent (FTE) day and evening students in the first phase of development at the Mount Vernon Square Campus.

To serve as the home of the Colleges of Business and Public Administration and Liberal and Fine Arts.

To provide students with administrative and student-related services necessary to their growth and development.

To make the campus' resources accessible to the surrounding community.

FUNCTION GOALS

To encourage communication between teachers and students.

To encourage interaction between faculty of different departments.

To encourage informal student interaction outside the classroom.

To balance the openness of accessibility with the need for security for people and property.

To provide a limited amount of parking for a portion of the campus' faculty, staff and students.

To coordinate campus planning with the functions of the D.C. Public Library building.

FORM GOALS

To respond to the campus' urban setting and programs with a specifically urban solution.

To lead the neighborhood renewal process by setting a standard for architectural excellence.

To project an image of warmth, accessibility and invitation.

To coordinate campus design with other neighborhood planning projects.

To acknowledge and respond to nearby historical buildings.

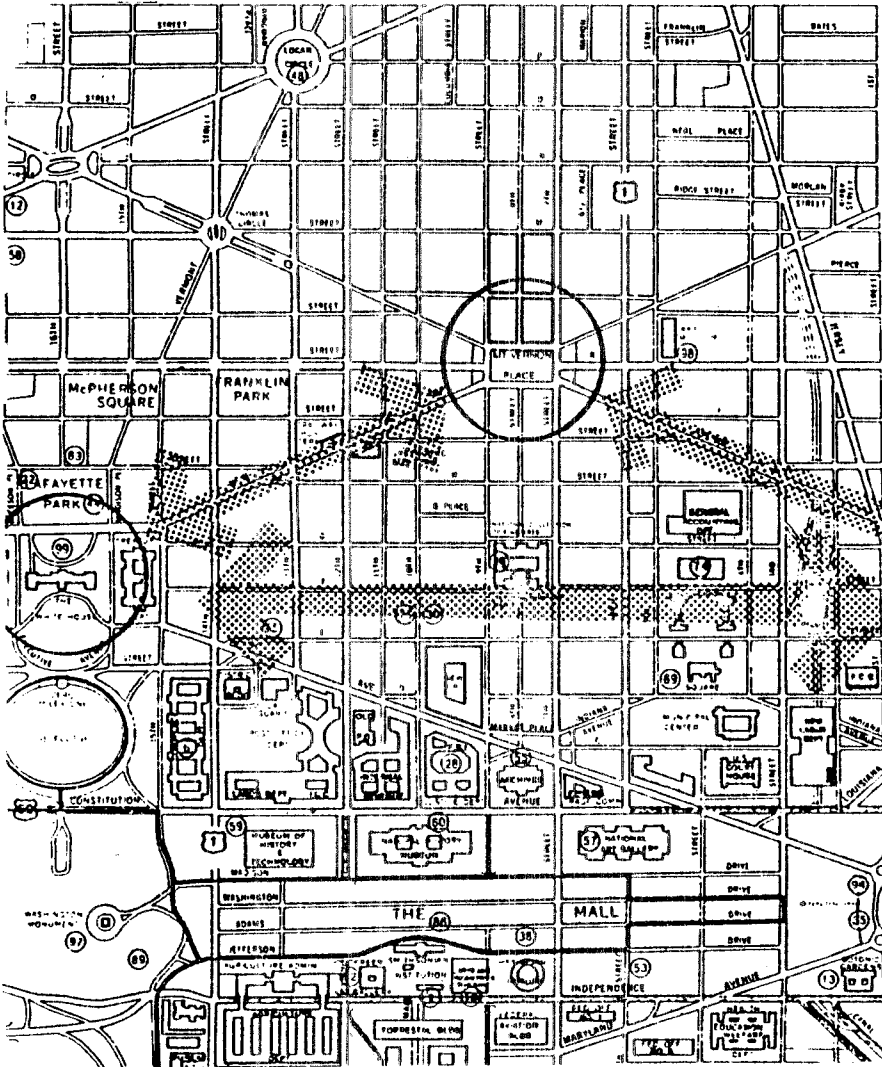
To develop a sense of campus as a place with a coherent image and a strong identity.

To recognize and contribute to the District's contemporary development of the L'Enfant Plan.

To develop a campus free of architectural barriers to the handicapped.

To permit development of departmental physical identities.

To provide a level of quality appropriate to the spirit of the nation's capital, its institutions and its history.

DISTRICT URBAN MASTER PLAN

The Mount Vernon Square Campus plan must recognize and respond to the District Urban Master Plan. The Square is at the apex of the "downtown triangle", a section situated in the northwest quadrant of the city and defined by F and G Streets on the south, New York Avenue on the northwest and Massachusetts Avenue on the northeast.

In 1968 major riots occurred in areas adjacent to Mount Vernon Square. Many buildings were severely damaged and as a result, were abandoned or demolished by their owners. The physical quality of the area has continued to decline.

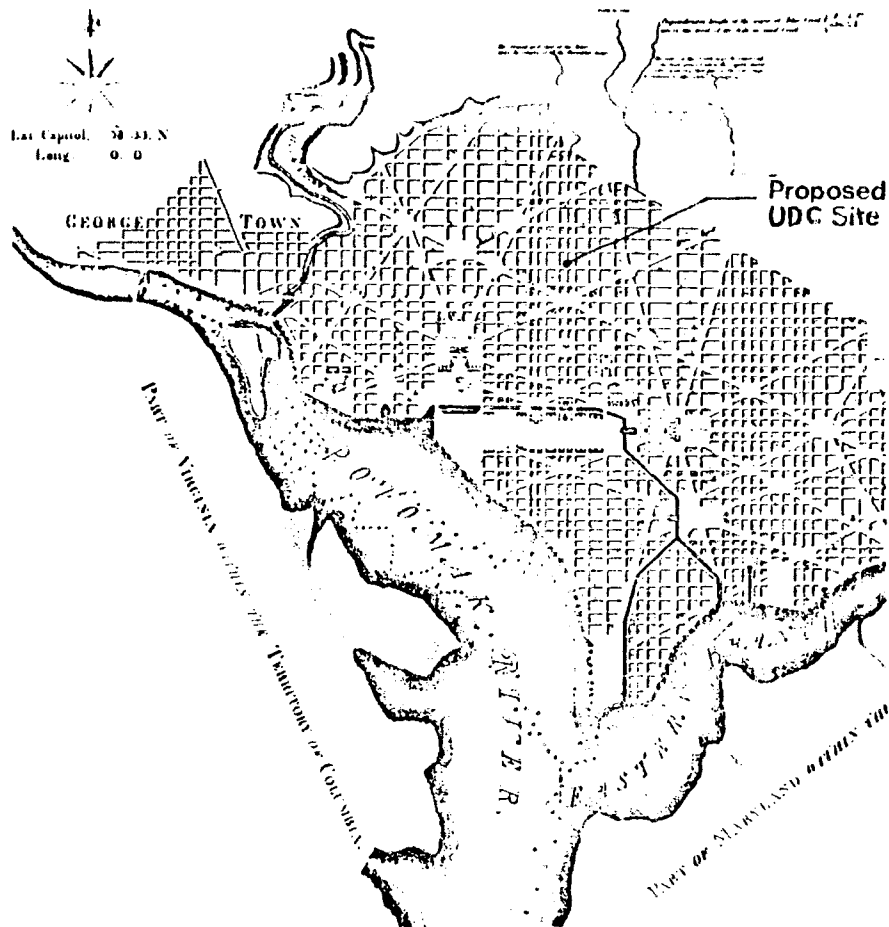
It is hoped that the social, intellectual, and cultural activities of the University coupled with the daily flow of several thousands of young vigorous people to and from the campus will provide the impetus for renewal and redevelopment of this inner city area.

By virtue of its size, the campus will be a monumental element, complementing the White House and Union Station located respectively at the other points of the "triangle". The campus site is bisected on a north-south axis by 8th Street, which has been designated a "visual easement" by the National Capital Planning Commission (NCPC). 8th Street has been conceived of as a pedestrian mall from Market Street on the south to Howard University on the north. The University campus development of this street will be the first physical realization of this concept.

KEY DESIGN AND ACTIVITY ELEMENTS OF DOWNTOWN WASHINGTON

Axial features should be the principal civic and institutional means of having "qualities expressing... the Nation's Capital" evident throughout the area. Major efforts for new civic significance need to be made in connecting axial line elements to surrounding features at Mount Vernon Square and in approaches to the front of Union Station where direct vistas of Capitol Hill exist. Other instances of integrating civic strong points into the design concept would be orientation of the University of the District of Columbia and Civic Center complex to the pedestrian way and flanking streets of the Eighth Street cross axis and orientation to F and G Streets of new public functions at the Pension Building and a Center Leg crossing.

It would be most appropriate for Downtown's symbolic identity to be derived from a sense of great variety in public as well as private uses of the major focal points. This variety ranges from the purely symbolic nature of the Treasury Building's relationship with the general public to deliberately open and inviting qualities such as those at the National Visitor Center and the art galleries. Between these two extremes would be the campus environment of the University of the District of Colum-

via, Judiciary Square and Georgetown University Law School, where open space and building space have quite different degrees of public usage and the buildings themselves vary.

PHYSICAL CAMPUS

The Physical form of the campus is one of a defined but penetrable edges. The community is to feel invited and welcome to use the facilities of the College but the boundaries are to be easily recognized to increase the sense of place. This sense of place should impart an awareness of the quality and purpose of an institution of higher learning.

PROBLEM STATEMENTS

Since the campus site occupies a strategic position at the apex of Washington's "downtown triangle" the plan must acknowledge the architectural importance of Mount Vernon Square as a major urban element in a triad which is further defined by the White House (three quarters of a mile southeast of New York Avenue) and Union Station (three quarters of a mile southwest on Massachusetts Avenue).

Since the campus will be most heavily used at night, the plan must provide for the safety of its student and community users and the security of its property by carefully designed circulation, access and lighting.

Since the campus will accommodate extensive night use, lighting design and placement will be critical in creating an atmosphere of warmth, invitation and excitement.

Since the Eighth Street mall will create a major vista to the D.C. Public Library, the campus's focal point, the plan should reinforce the Library's importance by controlled massing of buildings and building heights.

Since the campus site area is small in relation to the quantity of buildings which must be placed on it, the plan must respond to the density of development with efficient pedestrian circulation and strict separation of vehicular and pedestrian movement.

Since the large lecture halls must be available for any departmental, organizational or university need, they must be strategically located, convenient to use and easily accessible to major pedestrian circulation.

Since the campus library will be a central resource, available to both community and students, the library should be centrally located easily accessible and reasonably close to the D.C. Public Library.

Since the university is community oriented and the campus site is in a dense urban setting, the plan must simultaneously offer warmth and invitation while providing safety and security.

Since the campus is part of the only public university in the nation's capital, the quality of materials chosen should reflect the university's stature and importance.

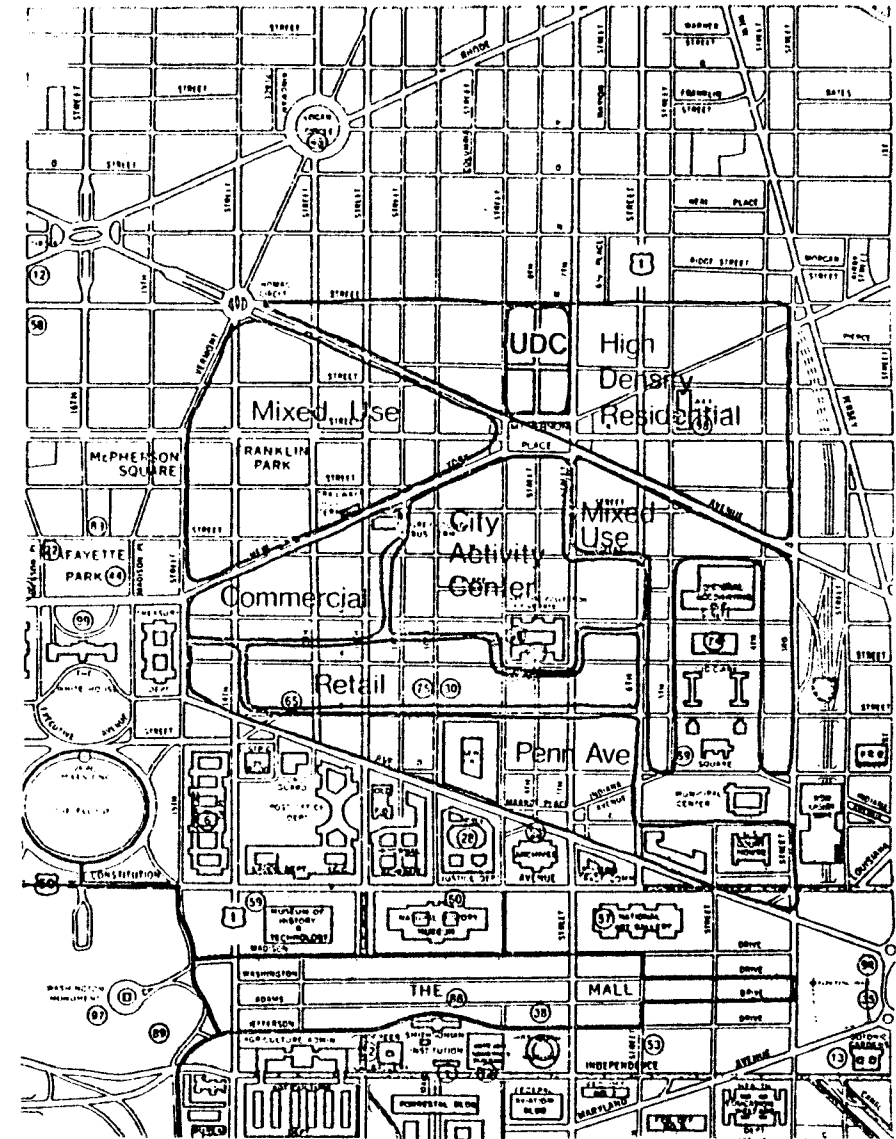
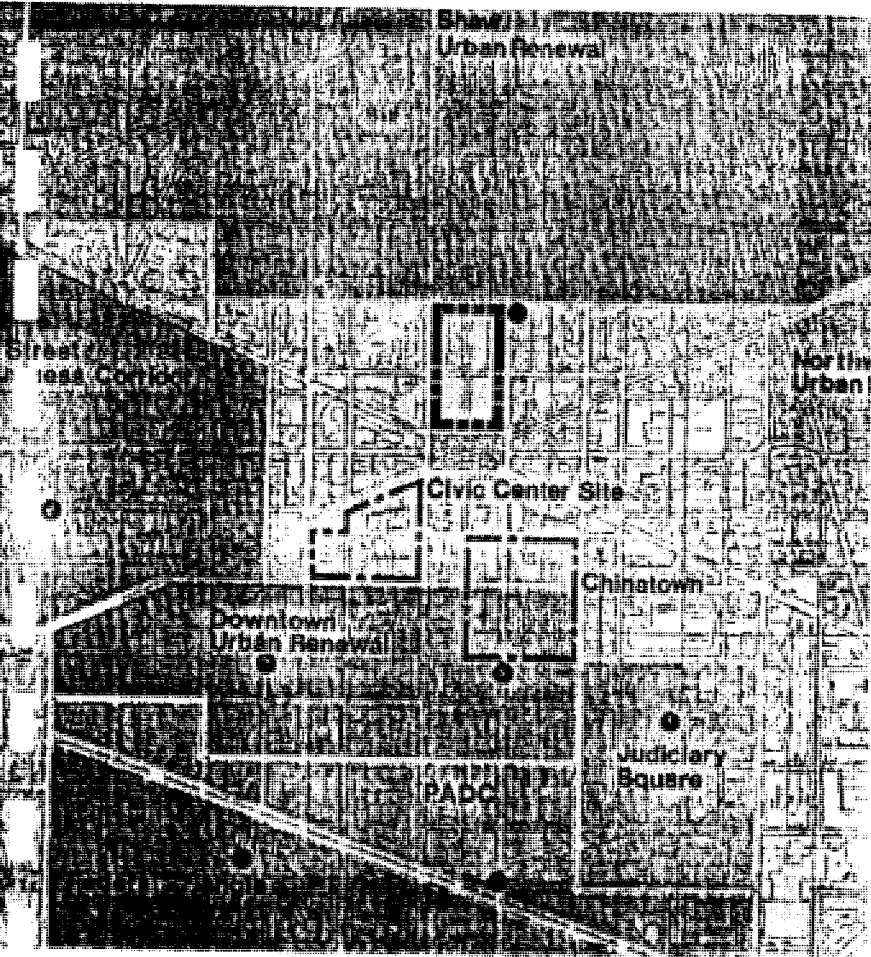
Since the METRO station on the campus' northeast corner will be an important generator of pedestrian traffic, the circulation plan must respond to the expected quantities of people to be accomo-

da id.

Since the students will be commuters, the design must recognize and plan for surges of pedestrian traffic and peak flows of people.

Since a high percentage of students will be part-time, and a considerable number of occasional community people will use the campus, the plan must provide clear and easily understood physical and graphic orientation to those not familiar with the campus.

Since the university is young, provision to expand the campus facilities to accommodate new programs including those in community service, continuing education and urban research should be planned.

SITE LOCATION

The Mount Vernon Square Campus' site is the four blocks north of the existing public library building, at Mount Vernon Square, bound on the South by Mount Vernon Place, on the North by M Street, on the East by 7th Street and on the West by 9th Street. The site is bisected in an east-west direction by L Street.

MOUNT VERNON SQUARE

Mount Vernon Square is the apex of the downtown triangle, the base of which is defined by F & G Streets between the White House and Union Station. The diagonal streets, New York and Massachusetts Avenues, form the sides of the triangle.

A major goal in the creation of this urban campus is to enhance Mount Vernon Square at the apex of the downtown triangle. A result of this effort will be to encourage appropriate development along New York and Massachusetts Avenues. This should strengthen their role in the framework as strong diagonal, physical links to that enjoyed by other major diagonal avenues in the central D.C. area.

ROLE IN MASTER PLAN FOR D.C.

The design of the Mount Vernon Square Campus seeks to offer a plan which compliments other agencies' plans for the growth of the Metropolitan District of Columbia. Important to the whole development of Washington is the continued emphasis and strengthening of the major elements of the L'Enfant Plan. The Campus will participate in reinforcing the L'Enfant Plan in two ways. The character and efficiency of the L'Enfant Plan depends upon the strategic distribution of civic activities and major monumental features.

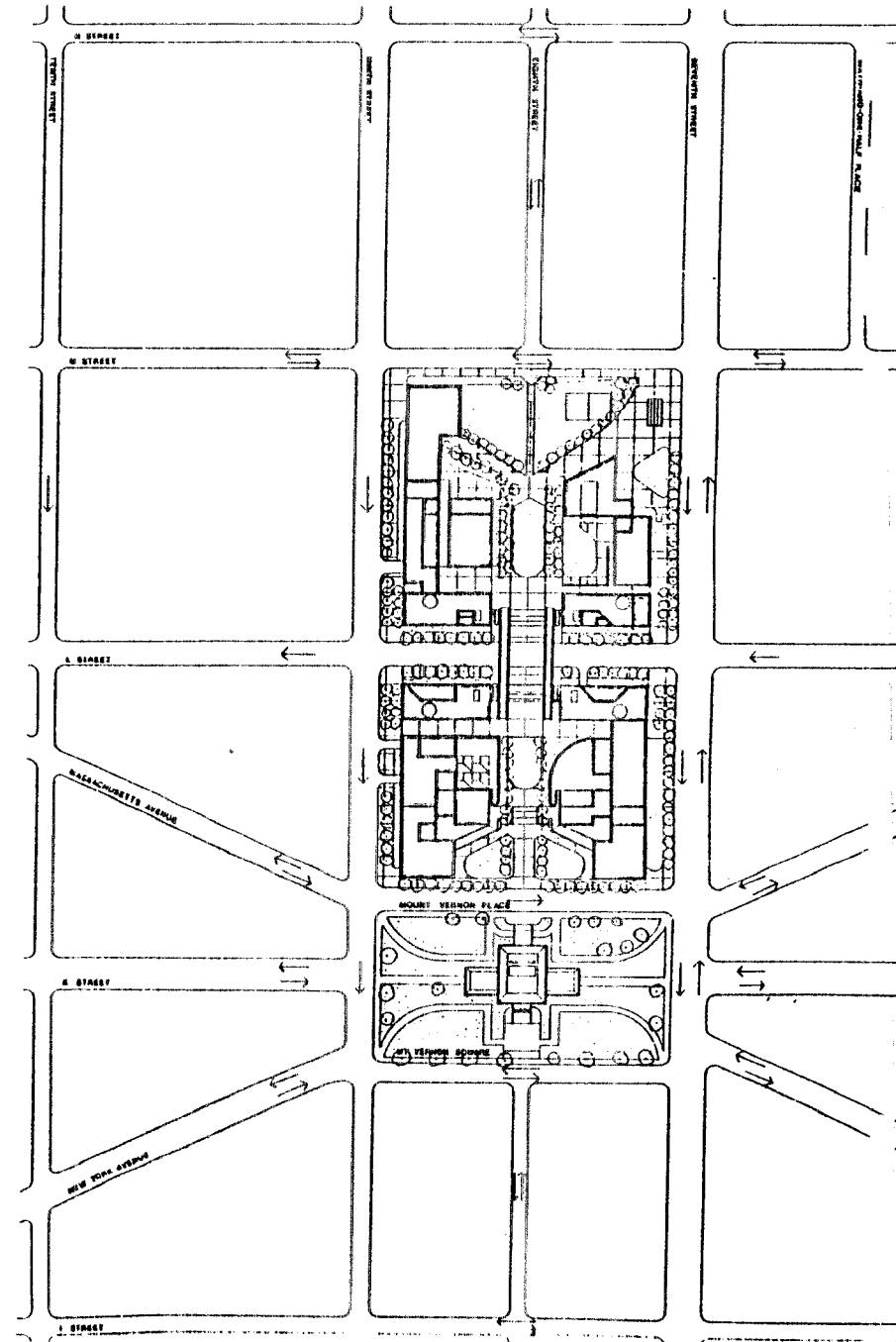
The University is a civic activity and its placement fills a void that exists in this distribution of civic activities. Its scale makes it a major monument, and as such it will work with the White House and Union Station toward strengthening the development north of the mall.

EIGHTH STREET MALL

The Mount Vernon Square Campus also contributes to the development of the L'Enfant Plan by taking a significant step in continuing the major north-south axis of the 8th Street Mall. This axis, running from Market Street to Howard University, will become a major pedestrian mall. The campus will be the first step toward continuing the mall north of Mount Vernon Square.

The 8th Street Mall, a 100' wide visual easement, will become the heart of the campus and, as such, it will provide a pedestrian activity area running the length of this Urban Campus. While providing open space for the campus it will also form a pedestrian link between the Mount Vernon Square and the Shaw community to the north of the Campus.

The development of the Mount Vernon Square area is a continuation of the efforts being made to reinforce the major public spaces

f downtown D.C. The 8th Street Mall at the Campus will become an extension of this series of spaces.

The construction of the Mount Vernon Square Campus is cited as a major contribution toward strengthening the city core and a major move toward urban renewal.

NEIGHBORHOOD

The future of the Mount Vernon Square area will be influenced in large measure by the construction of the Campus. The University's presence will return renewed economic life into a neighborhood that has been in decline. The numbers of persons and the activities it will generate will give new viability to commercial development surrounding the campus.

The Campus will function morning until night, with the largest concentration of student population in the evening hours. It is anticipated that this will help to generate activities that will give the entire area a renewed "night life".

The neighborhood surrounding the site is a mixture of residential structures and marginal commercial establishments. The creation of the Campus in this area will give added importance to the area.

The Campus will serve the neighborhood by providing facilities related to community use including a theater, library and community meeting rooms. It will also provide landscaped open space for the community to enjoy.

SEVENTH STREET

Seventh Street has traditionally been the activity street for the neighborhood. It has been the pedestrian oriented street as it carries primarily local traffic. This is unlike Ninth Street which carries heavy traffic bound for other sections of the city. Seventh Street has been the street for convenience shops and neighborhood services.

STREET FOR PEOPLE

The 8th Street Mall, as part of the Streets for People program, will become a linear public square, providing a neighborhood center as well as a campus center. The character and quality of space will reflect the best qualities of the Streets for People Program.

D. C. PUBLIC LIBRARY

Of great importance to the development of the physical design of the College is the presence of the existing Public Library Building on the block adjacent to the south end of the site.

This building was designed by the architectural firm of Ackerman & Ross as a gift of Mr. Andrew Carnegie to the District of Columbia. It has since been designated a National Landmark Building.

The building is being renovated and will become the Graduate Research Library for the Mount Vernon Square Campus. It will also house the Office of the University President, the University Archives, a gallery and community meeting rooms. The south end of the Campus has been designed to provide a background for the Library. The University buildings and open space combined with the large elms surrounding the library will create a handsome setting for this landmark building.

HISTORIC ARCHITECTURE

The neighborhood is rich in historic residential architecture. The 8th Street Mall will connect with the development being planned for the historic O Street market two blocks north of the campus. The housing on 9th Street between M and N Streets are outstanding examples of exterior treatment typical of the 1880's. The Senator Bruce House, one-half a block west on M Street, displays bold wood detailing.

Also in the area are other buildings of historic value such as

the Scottish Rite Hall and Immaculate Conception Church.

MASS TRANSIT

The site will be well served by Mass Transportation. The new Metro Subway line will be located on 7th Street. A Metro stop will be located at the north-east corner of the site, at 7th and M Streets.

Several bus stops now serve the 4 blocks of the site and the Metro bus system has indicated that the stops will be relocated to best serve the Campus. There have also been indications that additional buses will be added to facilitate students in reaching the site from the south and east.

The easy access to the Campus by mass transit reduces the requirement for on-site parking to that required to park a percentage of faculty staff and visitors. This is in line with Urban Renewal guidelines for the area.

By using the Yellow/Green line and Red line of the subway, students can commute from the Mount Vernon Square Campus to the Van Ness Campus. The estimated travel time is twelve minutes. The Van Ness Campus has parking spaces for 750 cars.

PARKING

Parking is provided below the Plaza Level on the south portion of the site. Pedestrians will have access by ramps, stairs and elevators to the Plaza Level.

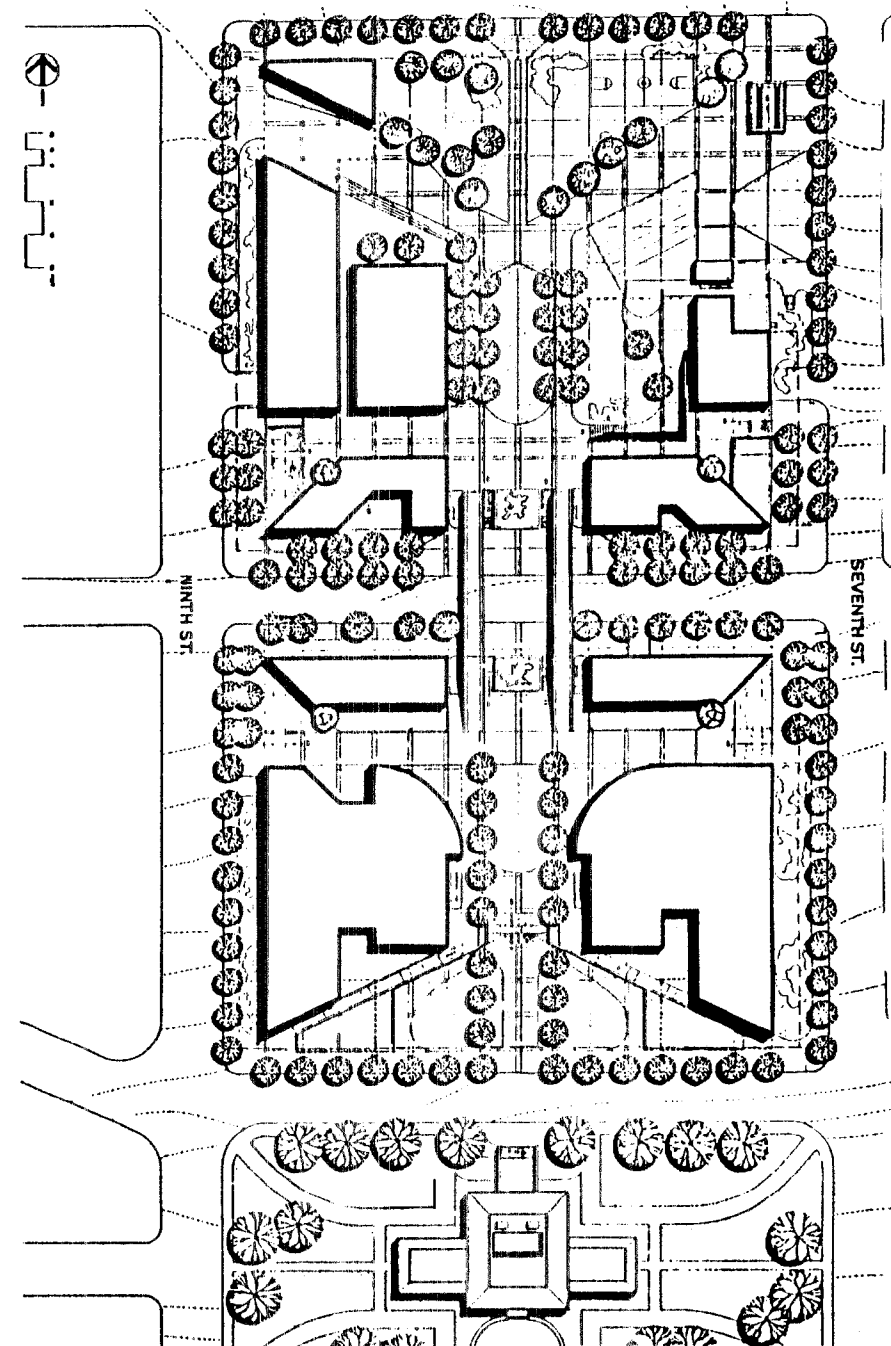
One level of parking will provide space for approximately 230 cars.

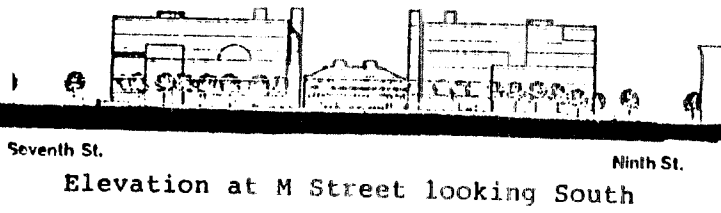
SITE, PHYSICAL CHARACTERISTICS

The site is composed of four blocks. The two northern blocks are approximately 90,000 sq. ft. each. The two southern blocks are approximately 71,400 sq. ft. each. This combined with the mall area created by the closing of 8th Street creates a site of approximately 403,500 sq. ft. total area.

The four blocks comprising the site all slope to the south. There is a 21-foot difference in elevation between M Street and Mount Vernon Place.

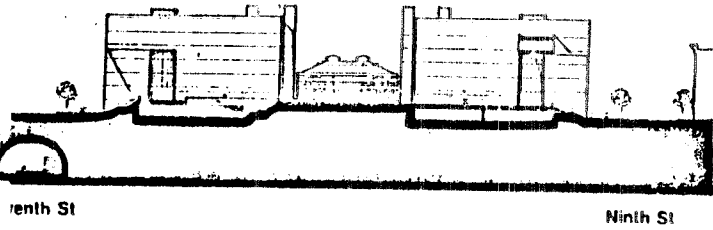
The slope of the site will allow for the development of a vista back to the existing Library building. It will also contribute to the creation of varied plaza levels which will give diversity to the landscape along the length of the site. All levels will be connected with ramps for the use of the handicapped and will

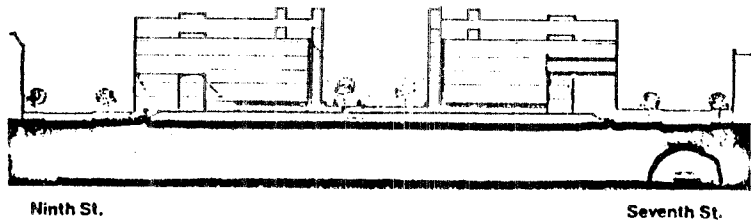
Seventh St. Ninth St.

Elevation at M Street looking South

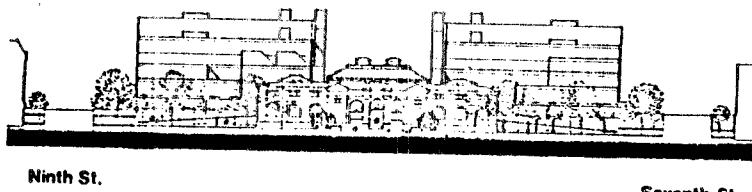
Ninth St Ninth St

Section thru North Campus looking South

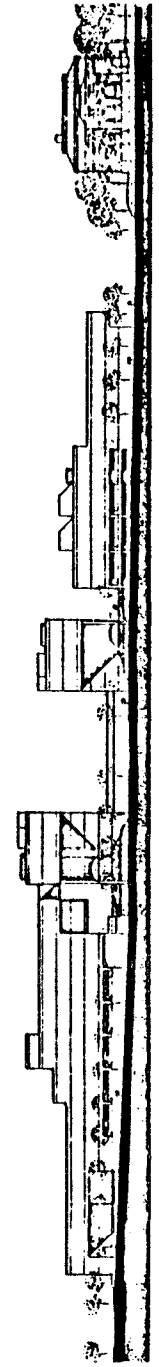
Ninth St. Seventh St.

Section thru South looking North

Ninth St. Seventh St.

Elevation at K Street looking North

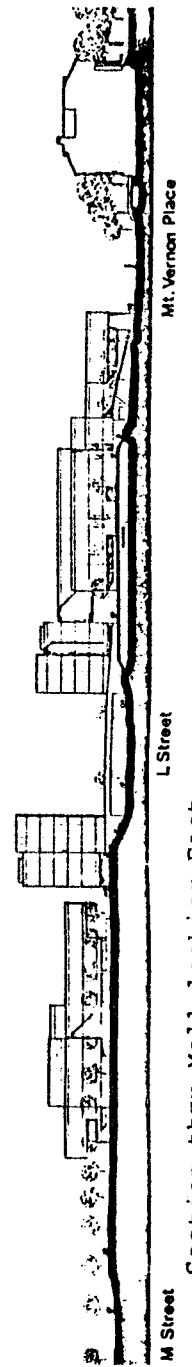

Mt. Vernon Place

L Street

Ninth Street Elevation

M Street

Mt. Vernon Place

L Street

Section thru Mall looking East

M Street

be accessible to emergency vehicles.

L Street will continue to bisect the site from east to west. This will necessitate bridging at the Plaza Level to provide direct pedestrian access from the north to the south portions of the campus.

The present zoning of the northern two blocks, designated #401 and #425, is C-2-A. The zoning of the southern two blocks, designated #402 and #416, is C-3-B. The present land use is a mixture of commercial/office, institutional with a majority of residential usage.

SQUARE FOOT REQUIREMENTS

The total building area is approximately 538,000 sq. ft. plus parking.

This area will provide space for the educational programs listed plus various support activities. The support spaces include such activities as the student center, bookstore, dining facilities, library and theater.

REFERENCES

This paper and the supporting visual presentation is based on the architectural design studio project: University of the District of Columbia at Mount Vernon Square, conducted in the graduate 5th year studio at the Department of Architecture & Planning of The Catholic University of America in the Fall 1979.

The text has been prepared from the following:

1. University of the District of Columbia, Mount Vernon Campus Master Plan Update, CRS Architects, Houston, 1978.
2. Environmental Impact Study, UDC Mount Vernon Square Campus, GSA, NCPA, 1978
3. Downtown Design and Development. A Staff Proposal, NCPA, 1974.

FIRST SCRIPT

The case of the University of the District of Columbia is not a unique one in the world. Hopefully, a lesson can be learned from this example. While there always are the specific social, political and economic conditions which form a programmatic platform for a future university in any different setting, perhaps, a parallel can be drawn best in the physical factors of the built environment - the urban design of the campus and architecture of the new in conjunction with fabric of the existing buildings.

The idea of a university in Volos is supported by the fact that the regional center, such as Volos, with its industry, culture, history, tourism and geographic location, needs an institution of higher learning. It has been argued by my Greek colleagues that this university would be beneficial to the entire country of Greece because of many reasons: chief of them, to aid to the implementation of the decentralization policies. Certainly, the university in Volos would become a positive force and stimulus of transformation and development of the city and its region.

The proposal presented by architecture students of the Aristotle University of Thessaloniki identified a possible approach to the problem. The design approach of recycling and revitalization of existing structures in the city is a very good one. However, the questions of integrating the new organism into the existing city: Public transportation, vehicular and pedestrian circulation, student housing, university identity, just to name a few, have to be addressed too.

The world community should be invited to assist in answering the multitude of questions. An international idea competition is the means which would bring a diversity of views and proposals to clarify the direction for the final design solution. This competition, while attracting the attention of the world professionals, would help with the funding of the project.

Careful planning precedes an idea competition. The brief has to be based on the prognosis of educational needs and socio-economic characteristics and on the compatibility with both the natural and built environments. Then a properly run competition would provide the relevant and valuable results - finally an idea shall become the reality.

12

Η ΑΛΛΗΛΕΞΑΡΤΗΣΗ ΤΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΠΟΛΗΣ ΚΑΙ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ.
ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ, ΒΑΣΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ ΚΑΙ ΔΥΝΑΤΕΣ ΛΥΣΕΙΣ

H.J. AMINDE, Καθηγητής, Dr.-Eng., Universität Stuttgart,
'Ομοσπ. Γερμανία.

W. DUNKL, 'Ακαδημαϊκός Διευθυντής, Institut für öffentliche
bauten und Hochschulplanung, Universität Stuttgart, 'Ομοσπ.
Γερμανία.

H.J. AMINDE, Professor, Dr.-Eng., Universität Stuttgart,
F.R. of Germany.

W. DUNKL, Akademischer Direktor, Institut für öffentliche
bauten und Hochschulplanung, Universität Stuttgart,
F.R. of Germany.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η σχέση ανάμεσα στην πόλη και τό πανεπιστήμιο έχει αλλάξει κατά τη διάρκεια του τελευταίου αιώνα, καθώς και τά δύο (πόλη και πανεπιστήμιο) έχουν αυξηθεί σημαντικά. Αύτη ή αύξηση είναι αίσθητή στην ανάπτυξη του πληθυσμού, την εξέλιξη της δομής των πόλεων, της οικονομίας και της κίνησης. Οι διαστάσεις του πανεπιστημιακού οικόπεδου εξαρτώνται από τον αριθμό των φοιτητών, την πυκνότητα των κτιρίων και τις ανάγκες για parking. Αύτη ή ανακοίνωση προσπαθεί νά δώσει την ποσοτική πλευρά αυτών των ζητημάτων όπως ισχύουν για την 'Ομοσπονδιακή Γερμανία. Στους χώρους του πανεπιστημίου πρέπει νά προστεθούν οι ανάγκες για χώρους κατοικίας πού εξαρτώνται από τό πανεπιστήμιο και επηρεάζουν την πολεοδομική ανάπτυξη. Μερικές συνθήκες πρέπει νά ληφθούν υπ'όψη όταν διαλέγουμε μιά περιοχή για τό πανεπιστήμιο σέ μιά αστική δομή: τό πανεπιστήμιο μπορεί νά είναι συγκεντρωμένο ή αποκεντρωμένο. Οι σχετικές αποφάσεις εξαρτώνται από πολεοδομικές θεωρήσεις και ακόμη από την οργάνωση του πανεπιστημίου. Αύτες οι αποφάσεις πρέπει νά παίρνονται ιδιαίτερα για κάθε πανεπιστήμιο.

Έξετάζονται, μέσω παραδειγμάτων, διάφορες εναλλακτικές λύσεις και τα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα της κάθε μιάς:

- Τό πανεπιστήμιο κοντά στο αστικό κέντρο, με πρόσθετες εγκαταστάσεις - δορυφόρους
- Τό πανεπιστήμιο σ' ένα τομέα της πόλης
- Τό πανεπιστήμιο σαν ανεξάρτητο αστικό κέντρο (campus)

Στην Ομοσπονδιακή Γερμανία σήμερα υπάρχει μιά σαφής τάση προς τό πολυκεντρικό πανεπιστήμιο πού μπορεί εύκολότερα νά ένταχθεῖ στην υπάρχουσα αστική δομή παρά τό συγκεντρωμένο σ' ένα πυρήνα πανεπιστήμιο. Μιά αναπόφευκτη προϋπόθεση για τήν εφαρμογή ενός τέτοιου μοντέλου εἶναι ἡ καλή κυκλοφοριακή σύνδεση ανάμεσα στα διάφορα κέντρα τοῦ πανεπιστήμιου.

SUMMARY

The relation between town and university has changed during the last century, since both have increased considerably. This increase makes itself felt in the development of the population, of the urban structure, of economy, and of traffic. The dimension of the university site depends on the number of students, the building density and the needs for parking space. This report has tried to give proportions as they are valid for the Federal Republic of Germany. To the university spaces proper must be added the space needs for housing depending on the university and influencing urban development, have to be considered. Certain conditions have to be considered when choosing a site for the university within the urban structure: The university will be either centralized or decentralized. The decisions will depend on urbanistic viewpoints as well as on the conditions of university organization; these decisions have to be made individually by each university.

Different alternatives for university development and the respective advantages and disadvantages are discussed by means of examples:

- The university close to the urban centre, with additional satellite sites.
- The university within a sector of the town.
- The university as an independent urban centre (campus).

In the Federal Republic today there is a clear tendency towards polycentric universities which can be more easily incorporated into the existing urban structure than the centralized universities. Well developed traffic links between the different sites are an inevitable precondition for this model.

A number of new university development projects will be presented accompanied by numerous slides, as examples of planning alternatives.

The interrelation of town and university development. Problems, fundamentals and possible solutions.

Talking about the interrelation of town and university development, I would like to begin by discussing the particular problems, present some fundamentals and offer possible solutions in town planning.

1. The present development of university areas.

I would first like to discuss some of the problems of the development of built up areas in connection with new universities. In the Middle Ages it was quite normal for there to be an university in many towns. As can be seen in Heidelberg, the university consisted of only a few houses; collegiate houses where the professors and students lived, a house for the rector, a lecture theatre, etc. In the past 100 years this has changed completely.

As a result of modern scientific developments, knowledge, fields of research, subjects and, of course, the number of students have increased dramatically. Today, universities have taken on the dimensions of a large-scale factory. It is not unusual for there to be between 20 and 40.000 students, huge research laboratories and campuses of between 200 and 400 ha, larger than the town and city centres themselves. This has not been a trouble-free development because the towns have also grown immensely. They have grown into the surrounding countryside, new suburbs have been added, and in this way regions with millions of inhabitants today cover areas where often no more than 30.000 people lived

100 years ago. Today, the task of universities is to assure students a place and ensure that the economy can be supplied with qualified graduates. They maintain beds in large medical centres and offer excellent jobs and provide academic services in libraries and computer centres. After all, universities are responsible for the maintenance of sport and leisure facilities, accommodation, health services and schools. Suitable organization, staff, finances, land, buildings, etc., are necessary to carry out these tasks. On the whole, an university has a great effect on the development of a community. The most important effects are:

2. The consequences of the development of an university on the development of a community

- Population

An increase in the number of places available to students in turn increases the population of the university town/city as well as that of the surrounding area. Students and employees and their families move to the place where the university is situated. For every new student the population in the university town increases roughly by 1,5 to 2 people.

- Economy

Due to the graduates of a new university, the qualification level of the local labour market rises. The university can offer attractive long-term employment. In addition the demands of the university population and the university itself strengthen trade. Salaries and high investments for building improve local income and local finances.

- Population settlement

The expansion of universities and the dependent housing construction leads to more extensive housing development. Not only university buildings, but also residential areas with all the subsequent facilities required for the university students are necessary.

- Development of the area

The structure of the landscape is affected by the new building areas for the establishment of an university. The agglomeration of warm air, a sinking of the ground water level and greater expenditure for the cultivation of open areas can result from the wrong choice of building area. In such cases, the soil, water and vegetation - the natural elements - must be carefully analysed, with the objective of preserving the landscape.

- Accomodation

The students of an university require many different types of accomodation. The students, for example, may live in rooms in the houses of parents or relatives or in let rooms. Flats are to be built for roughly one quarter of the student population in Germany. However, there are only enough student flats for 10 % of the students. The type of accomodation sought by employees of the universities depends on income, age and family circumstances. The student and university population will look for something on the local housing construction trade is given a certain impetus through the establishment of an university.

Traffic

The increase in the amount of traffic as a result of a new university has a significant effect on the road network. University campuses are the destination and starting points of the drivers of private cars, for which 4- and 6-lane roads are necessary. The amount of construction work can be reduced by building university and accommodation areas close together. Efficient public transport services are of prime importance.

In general then, universities are settlement units in a region. The question arises as to the area of land which is necessary for the university, accommodation for the student population and the access roads. At a rough estimate, building site areas of between 150 and 200 ha in size were called for^{for} 10 to 15.000 students in Germany in the past. In the meantime our investigations have shown that more differentiated calculations are necessary, depending on the type of university and the number of students attending it. The total areas are, however, smaller in size.

5. The correct size of sites for universities

The correct size of areas for universities depends on four factors with different degrees of importance. Approximate investigations can easily show these factors.

To begin with, these are numbers of students broken down into the subjects they study. Every university has certain specialized subjects and as a result of this

different universities in Germany illustrates, for example, that there are a great many students in Aachen studying mechanical engineering whilst in Cologne the majority studies economics.

Totally different sizes of buildings are required, depending on the student and the subject. In Germany guideline values of between 4,5 and 18 m² for each student have been determined. The actual size differs between 4 and 24 m², however, as a list from the building authority of my country shows. A great many determining factors come into play with these guideline values.

The third influencing factor is the ultimate value presented by a prescribed building density. This is represented as the relationship between the plot ratio and site area. In this plot ratio the required building space is transformed into site area. In the location plan a floor space index should be fixed at 1,5. This creates shorter routes for teaching staff and students and reduces the amount of land required.

In Germany parking-space is very important as regards the amount of land required. The number of cars run by students plays an important role here. Students of Architecture have the highest number of cars whilst Theology students have the lowest. On average we work on the basis of 1 parking-space for 2 students. This figure includes spaces for teaching staff and visitors.

If one takes these four influencing factors as a basis and adds the appropriate areas required for central

facilities and recreation areas, the total area required for an university can be determined. This shows that roughly 30 to 40 m² of site area are required for each student. These figures are based on a 50/50 relationship of Arts and Sciences students. If the students belonged predominantly to the Arts Faculties, an area of 20 m² would be adequate for each student. This means then that for a complete university with 15.000 students only an area of 45 to 60 ha is necessary. To conclude then, for an university with 20.000 students an area of 80 ha and a building density similar to that required for highly built-up city areas would be sufficient. If suburban built-up areas are used as a basis, with their large areas of park and open space, that is to say a plot ratio of 0,8, then roughly 100 ha are required. The decisive factor here, however, is that the whole site area need not be one complete, undivided unit. It is quite possible for the university to be situated in a number of places with no actual centre as such.

4. The size of the university accomodation areas

By using the University of Bochum as an example, I would like to demonstrate just how much space is required for accomodation for the student population. If the majority of students, university teachers and their families are to live close to the university itself, the area necessary for providing accomodation will be greater than that of the university. What is required is a forecast of the population which takes into account the total number of students, teaching staff and other technical and administrative members of staff, as well as their families. Suitable building land is

required for these groups, in addition to community facilities such as schools, nurseries, playgrounds, libraries, medical facilities, shops and other service etc. If we assume that an university catering for 20.000 students entails between ca. 30 and 40.000 new habitants, it becomes clear that extensive residential areas must be made available. I do not wish to bore you with guideline values which show such population numbers. This is also dependent on the planned employment quota of the universities, the average number of children in each family etc., as well as the living space per person in m² which differs from country to country. We calculated this for a new university in Iran and it worked out at roughly 100 m² per person in an university suburb of this kind. This includes living areas, communal facilities, trade and industry, transport networks as well as play and recreation areas.

5. Possibilities and requirements as regards the siting of universities in the city

What is desirable for the location of university areas in the development of settlements? In general, 4 basic distinctions can be drawn:

- University area near the city-centre and a further outlying location at the edge of the city.
- University area within the city sector.
- University with its own particular residential area as a city nucleus in a region.
- A combination of the afore-mentioned possibilities as a complex of decentralized university departments in a region of a city.

I would like to deal with the first 3 possibilities with the use of examples for which the following general requirements hold.

I would like to discuss the most important requirements as regards the location of an university. In general, it is essential that:

- a) The university campus be big enough, possess a good site, be easy to build upon and be easily accessible both by private and public transport.
- b) The campus should be free from noise and exhaust gases.
- c) The campus should be situated in the vicinity of existing residential areas. This allows students already resident there to reach the university without any difficulty. There should at least be enough land available nearby for the building of residential areas which would serve the university.
- d) There should be adequate facilities such as shops and other social services, medical care and restaurants available. Furthermore, it is essential that there be adequate leisure, sporting, games and educational facilities for the university population.
- e) Agricultural and "green" areas should not be used for the building of universities.
- f) The town or city should also be developed alongside the university, perhaps by renovating neglected areas of the town, improving the road network, expanding existing residential areas and providing better facilities in the centre of the town.

- g) Finally, it is advantageous to the university itself if large academic institutions such as libraries and State- or Industry-owned research establishments are situated nearby.
- h) It is advantageous to the university if it is situated in an area where there is a distinct and valuable city atmosphere to enable the students to gain the full effect of life in the city or town.

6. University near the city centre with extensions

The part of the university situated in the city centre is easily accessible from the whole region. The proximity of the cultural institutions of the city and state is an advantage here. The biggest problem, however, is the limited development possibilities open to the university, especially for the Sciences and Engineering Faculties. It is an advantage to the city centre if university buildings complement it, because students and university teaching staff also play a role in the many aspects of life in the city and increase the number of visitors. For this reason, only those university buildings and facilities which take up the minimum of space but which are most frequented by students should be located near the city centre. There are book and desk subjects such as philosophy, sociology, law, etc. Modern buildings for the natural sciences and engineering are better-situated on the edge of the city so that they can be expanded at a later date. If recreation and sporting facilities are provided for the students, this gives the inhabitants of the town or city something extra which they, too, may use if they are not kept at bay by fences! The separate sections of the university must be linked by local public transport

services and efficient road networks. For the town, the relocation of certain parts of the university offers some relief for the city centre.

I will use my own university in Stuttgart with at present 12.000 students spread over 2 locations as an example of a site of this kind. The central administrative offices with the rector's office, library and students' restaurant are situated close to the centre of the city. But the buildings are mainly those used by Arts students, Architects and a portion of the Engineering students undergoing basic training.

A small city park is connected to this in which the main library is situated along with other individual institutes for roughly 6.000 students. The whole complex is complemented by an underground car park, lecture halls and a student restaurant.

The science departments, those of the department of civil engineering and mechanical engineering as well as further state-run research establishments, student residences and a restaurant, all of which are situated in the extension on the edge of the city. The extension site is roughly 160 ha in size, whereas only 16 ha are available in the town centre. There is at present only a road connection between the two sections of the university, however, but a rapid-train connection is being planned at the moment. There is no communal centre here. The university location is free of dirt and noise but very far from the residential areas of the city. The students do not like to live out here, especially because there is nowhere for them to go for a drink in the evening.

7. Universities within a city sector

If an university occupies a whole sector in a city it has both a connection to the city itself and can also easily expand outwards. This is the case for towns with no more than 200.000 inhabitants. In cities with millions of inhabitants the total area of the city is just too big. The sector is a means of development for the university with buildings for theoretical subjects and central administration in the city centre. Those departments which require larger areas for such things as laboratories and testing sheds are situated on the edge of the city along with sporting facilities, botanical garden and medical research clinic.

8. The university as a town nucleus

If there is not enough space even for parts of the university in the city centre, then it is wiser to plan a town nucleus. It includes university facilities, the required central administrative facilities, further research establishments and its own university town with a service centre. With a plan of this kind it is essential to make the university and accommodation areas so big that a municipal centre can be efficient as regards its facilities. Experience has shown that the smallest viable project of this kind has a population of roughly 25.000. However, a necessary requirement for this site model is a good transport and traffic link to the city centre with all its facilities which are held to be useless in a small town nucleus of this nature.

A site of this kind facilitates the concentration of all the university facilities. There is, however, a danger that the new nucleus becomes socially too homogeneous, a "University Work Centre" which would bring with it the disadvantage of social isolation.

9 The University of Rasht in Iran

I would like to illustrate the siting of a town nucleus with an example.

Two years ago, Prof. Aminde, a member of our Institute, took part in the town planning programme for the German-Iranian University in Rasht in Iran. A few years after completion it should have 5.000 students and in the long term roughly 10.000 students. Those subjects planned for this university are Arts, but also Natural Sciences and Engineering. A research hospital has also been planned for the future. The city itself is of little significance with only 40.000 inhabitants and very little industry.

A site on the edge of the city with an area of almost 500 ha is available for the construction of the university. However, only a small area is suitable for building and is 8 km away from the town. The problem of transporting the students to the university has by no means been solved. For this reason it ^{was} suggested that a residential town be built for use by the university.

It is calculated that roughly 30 to 50 ha would be needed for the university. An estimate as to the number of students and the residential population showed that there

would be roughly 7.000 inhabitants in the residential town. An area of roughly 70 ha is necessary for housing construction with residential areas for students, university teaching staff and employees.

In a preliminary study we analysed the whole building site for its possible uses and in this way we were able to exclude those areas and sites on which building should not be carried out under any circumstances. These are:

Areas under environmental protection; those areas which may not be used in order to preserve the river landscape and an extremely valuable tree-covered region.

These areas also include those which can be put to good agricultural use, for the growing of tea and rice. Farming land cannot be increased and the farmers must be given large amounts of money to provide them with an alternative existence.

In these hilly terrain, these are areas with gradients of more than 15 per cent for the university area and more than 30 per cent for residential areas. They cannot be built upon without unreasonable financial expenditure. A central hilltop was chosen for the university centre, which will have a good view of the whole area.

It was looked at several alternatives for putting this area to good use. This was carried out after the demand was made that the academic and administrative facilities be placed close together, as was the case with sporting and recreational facilities, the town centre and the residential areas and finally the university and resi-

dential areas. If possible, all of these should be located so near that they can be reached by pedestrians.

The most important considerations can be seen from the site utilization plan of the selected alternatives, with a circular location of the academic buildings around the impressive administrative centre on the top of the hill. Flats for teaching staff, technicians and students are situated on the hills opposite. There is a recreation area in the river valley nearby with a university club, a school and a sports' centre. Prof. Aminde did not take part in the further planning of this project. Construction work has begun and a group of German university teachers have started to teach. As a result of Mr. Khomeini's islamic revolution all German acitivities ceased, and there is little hope that the university will be completed according to this plan.

10. The University of Louvain-la-Neuve in Belgium

A good example of an university built as a town nucleus is that of the new Belgian university of Louvain-la-Neuve. It is situated roughly 40 km to the south-east of Brussels, the Belgian capital. Construction has been planned for a small valley between already existing settlements. The university will be divided into two sections with one centre for both. It covers the town centre of the whole built-up area which comprises four large residential areas.

The University of Leuven (Louvain) is a very old university which dates from the Middle Ages. In the recent past it has become the bone of contention in the lingu-

istic battle between the two different ethnic groups in Belgium, the Flemings and the Walloons. The latter are Catholic and speak French. The Government could do nothing else but divide the old university. The Walloon part was given a new university with a new town, Louvain-la-Neuve. The reason behind the construction of this new town is also to ensure the same conditions for universities which were the original reason for the success of the university in the past. The valuable social and spatial interrelation between the town and the university play a significant role.

The university buildings are planned for an area of 100 ha for subjects in the Arts, Science and Engineering Faculties, as well as a Medical Faculty for a total of 13.000 students. The total university population is about 18.000 and the residential population no more than 35.000. It depends on whether or not further jobs can be created in an industrial research establishment.

The site utilization plan shows again the coordination of university areas, residential areas with blocs of flats, student residences and areas for detached houses. The individual residential quarters include small service centres. It can be seen from the site utilization plan that the whole network of roads for private vehicles is to be kept outside the town. The town centre of the university has mainly pedestrian precincts and cycle paths. The main purpose of this is to ensure that there is as little spatial separation as possible between the university and the residential town area.

Extensive public facilities have been planned for the 35.000 inhabitants; meeting places, churches, restaurants

Hotels, playgrounds, sports and leisure areas, schools, a community centre, etc. The distances between them have been reduced to a comfortable distance for pedestrians.

The most important scientific facilities are situated on the footpath. It has been designed as a sequence of small, separate squares and paths. They continue on into the next residential areas. No uniform mode of construction has been prescribed for the teaching and research buildings. Individual architects were invited to design individual buildings.

The only thing which was laid down was the location on the foot-path, the number of storeys (between 2 and 4), the choice of the construction material, namely brick walls and tiled roofs, to ensure that the buildings in a pedestrian town are standard and that there is some degree of uniformity in the overall character of the town. It is, however, important to remember that there is no complete overall plan and only linear expansion is possible.

An important part of the internal university street is the forum for the science subjects with the library and administrative offices. A small square has been designed according to the habits of pedestrians.

Quite individual architectural styles have been used for each particular department. An attempt has been made to avoid the monotony of standardized concrete constructions. The architect's own individual touch can be seen. The use of bricks and the facades with their set-in windows give a friendlier overall impression. This is further

emphasized by the combination of narrow and broad foot-paths.

Finally, in connection with the residences for the students, the pedestrian idea is rigidly adhered to. Could this perhaps be a model for the future? Modest 3- or 4-storey houses, economical and from the point of view of energy consumption rational, in peaceful surroundings free from traffic noise. The spatial variety makes a stroll through this complex a pleasure, not just for architects. The animated topography is always there due to the steps, ramps and different levels.

The attempt has been made here to find the correct design for a city which is fully in line with the tempo of pedestrians. It is nothing more than the friendly standard we know from the towns and cities of the 19th century. You can never get lost as a result of extreme distances. The range and variety of possible experiences is startling. We have not acted contrary to our present standard of construction and technology. Even though some of the solutions found may be questioned, I still believe that Louvain-la-Neuve represents a successful attempt at combining the dimensions of an university with those of living in a completely metropolitan atmosphere.

The spatially-undivided university as it was possible at Louvain-la-Neuve, a new-founded small town, is not to realize in old large cities.

In cognition of the disadvantage of the spatially-undivided large university the polycentric university was developed.

11. The ideal of a polycentric university spatially linked.

If the division of this type of functional units for an university is transferred into a town region, this means that parts of an university can be located in different settlement areas: As there are the town centre, other suburbs or settlement units and the appropriate suburban centres and recreation areas. The individual university sectors are smaller than the spatially-undivided large university, which means that they can be integrated into the urban area more easily. For this reason it is quite easy for an Arts faculty university sector with central facilities to be situated near the town centre. Another sector specializing in natural or engineering sciences can be located on the outskirts of the town or in its own town nucleus. In addition, research institutes or research clinics can be situated in other places within the urban area. The central facilities should be an integral part of the urban centres and make them more active. A decisive factor here, however, is that the university elements be connected to one another by a transportation network. This is essential to enable students or teaching staff to take part in lectures and seminars with the aid of public transport services. The time taken to travel from one university sector to another should be no more than 25 to 30 minutes, so that it is possible to travel from one sector to another in the space of a day.

In conclusion then, the ideal of the future is the polycentric university which is closely linked in many places to the town. The university units themselves are big

enough to be functionally independent but they are linked close enough to one another by means of a transportation link to facilitate internal university traffic. Sport centres and botanical gardens are connected to residential areas and are used by the population of the city too.

I would like to illustrate some townscaping solutions of divided universities of this kind with three examples found in the Federal Republic of Germany. Nothing that I can show you has been built as yet, but they are all current plans under consideration. They have the following features in common:

- The decentralized linked university system with several university sectors of one university in the urban area
- The university sectors have a capacity for roughly to 6.000 students and each has its own residential area attached.
- The inhabitants of the city are also free to use the newly created open areas of the university, the roads, squares and sports' facilities.
- The townscaping concept for these university sectors makes use of the local conditions of the town, and an attempt is made to develop urban areas and an architectural style which are typical of the locality.

12. Industrial slum clearance in Kassel

Five years ago was suggested a decentralized university system for a new university in Kassel with the Science departments on the outskirts of the city, sports' facilities in the local recreation area of the city on the

banks of a river, the preservation of existing small locations for the art students and finally with the engineering science departments located close to the city centre. There was an industrial complex with large production plants which had been vacated and the whole area was in a slum state. The city centre is to be expanded at the same time as the new university site and the suburbs in the north-east of the city are to be revalued.

The site utilization plan, which resulted from the suggestions which have been made after carrying out an investigation of the locality shows university facilities situated along the course of a small stream. The stream is to be cleared and paths will lead to the surrounding residential areas from here to ensure that the spatial barrier between the university and city population remains as small as possible. The central facilities are located along the course of the stream and the teaching and research buildings are situated behind them.

The huge engineering works of the industrial area are quite characteristic of the 19th century and it would be a pity to pull these buildings down. An architectural competition has provided closer inspection of their utilization possibilities. Huge sheds could possibly be used as testing stations for engineering departments, but also for libraries and open-area offices. The State government ran a competition last year for designs for units to accommodate 6,500 members of the university and all the necessary facilities.

The architects Höfler and Kandel won this competition.

They developed a central local recreation centre with a banked up stream, sports facilities and other student accommodation complexes. The intention behind this design is to construct an urban road network with small streets and squares as we know well from densely built-up old towns.

It has been attempted to make the area as attractive as possible for the pedestrians with rows of trees, small, geometrical squares and green courtyards. There are parking areas on the edge and underground and at the crossing-point of the main paths and roads various lecture theatres. The university buildings are angular and atrium-type structures. The roofs follow the pattern of the other roofs of the city.

The industrial shed is to be transformed into the main library. The former industrial shed takes on the appearance of a readers landscape and the ventilation plant is installed on the roof.

The office-type institutes, for instance for engineering or architecture courses of study, are normal buildings situated around a central corridor which connects the individual offices and seminar rooms. Construction is due to start on the university soon.

13. University in a large open area on the outskirts of the town - The University of Oldenburg

I would now like to show you an university located in a large open area on the outskirts of a town in Northern Germany. In Oldenburg a teacher-training college,

situated close to the city, is being expanded to university proportions to provide a wider range of subjects. The university is divided into several locations and 3.500 students of science subjects are to be housed here. Work has not yet commenced on the site of the science centre and the area is still used for agricultural purposes.

Institutes for mathematics, chemistry, physics, biology and pharmacy with the necessary research stations, seminar rooms, lecture theatres, student restaurant and a sports' centre are to be built here. Prof. Aminde has been asked to prepare an urban design proposal for this development.

Large farms stand in this extensive landscape with their impressive tiled roofs. The land is fertile, cattle is reared here and there is a lot of rain.

A characteristic of this landscape are the open drainage channels which are accompanied by small undulations and rows of trees. They serve as a protection from the wind but also divide the large plain geometrically into many small squares.

The large quantities of storm water collect in the sewers which run through the whole town. They play an important part in the town scape. Along with the rows of trees they border the pedestrian precincts, and the houses are situated behind them in rows.

The urban design concept has made use of the geometrical order of the trees and grouped the buildings together

into small courtyards so that the existing rows of trees remain intact for the most part. The buildings with a basic grid measuring 72 by 72 meters have three floors and are used for laboratories and classrooms. The main objective here is to keep the number of floors as low and the density of the buildings as high as possible, in order to make full use of the site and keep all services systems without lifts.

The determining feature of the whole suburb is a large avenue of old trees which leads from the residential area to a neighbouring village. Pedestrians, cyclists and people, simply out for a stroll, enjoy walking along this route which will be included in the public areas of the university.

This avenue and a small square, acting as a reception area, serve as a link for pedestrians and cyclists. The botanical garden is also situated here. Roads and accompanying streams lead from here to the university. All car traffic is kept to the edge of this area. Tree-lined foot-paths lead from the car-parks to the university area.

Along the main avenue are situated the specialized libraries covered by glass. From here the central lecture theatres and a student restaurant can also be reached. Prof. Aminde tried to use design elements based on the roofs of the farms for the roofs of the various institutes.

The small, central university square with the student dining hall and lecture theatres is located at the crossing-point of the rows of trees and the paths. The

siting arrangements around the pools and fountains should encourage conversation. The natural elements of the surroundings, namely rows of trees and streams, are used for the urban design. The roofs are used as building parts, as the ground water is very high here, and so for this reason it is impossible to construct the buildings with cellars. For this reason a great deal of the services systems are to be located in the attics. However, this townscape plan has only been realized on paper as the government has not yet come to a decision concerning construction.

4. The polycentric University of Osnabrück, sector on the outskirts of the city

Now a final example of a polycentric university, again designed by Prof. Aminde. In an expert report, he made to the State government a few years ago, he suggested that the newly-established University of Osnabrück, with about 7.000 students, be divided over two sectors. The central facilities with a library, student dining hall and administrative offices as well as the Arts Faculty departments, were to be located in a redevelopment area in the centre of the city using existing buildings. The natural science departments were to be located on the outskirts of the city in association with larger existing residential areas. Today an engineering college is situated there. This sector houses roughly 3.500 students. The State government accepted this proposals, and the university is to be constructed in this way in two separate locations.

Osnabrück is a city with almost 150.000 inhabitants situated on an almost flat plane in the north of Germany. The city centre is similar to others; a mixture of old town quarters, department stores, cultural buildings, public service facilities, etc. The central point of the new university is a former bishop's palace. It is here that further developments of Arts subjects will take place. I would like to talk to you about the expansion of that sector of the university situated on the outskirts of the city.

The area on the outskirts of the city is intended to house the science departments; the site is on a slight slope and there are already some buildings for the mathematics and engineering science departments. The site is a total of 30 ha in size.

The basic plan is to set a local recreation area on the crest of the slope with a botanical garden, other display gardens and areas for cultivation into the new university site. Here too it has been planned that the internal university traffic will mainly take the form of pedestrians and cyclists. Bicycles are an energy-saving and environmentally-beneficial mode of transport. All car parking areas are situated on the edge of the campus. Roads run from the circular square in the city and the residential areas through the middle of the university to the botanical gardens. They are subdivided into avenues, lanes and small squares. The edges of the buildings line these road networks and spread out sideways into the site with the necessary laboratories and sheds. All the lecture theatres, student restaurants, seminar rooms and smaller libraries are located on this pedestrian precinct.

Comb-shaped constructions were chosen for the university buildings as this form of design offers good daylight conditions on each of the floors. The buildings have 3 to 4 floors. It is important to use and design roofs to fit in with the existing style of residential suburb. However, metal roofs will be used which are capable of carrying the large ventilation plants of the laboratories.

The individual buildings are combined together from the already-mentioned construction elements to form laboratories. These are mainly 3 zones which are situated behind one another; a laboratory zone, within this a special-purpose laboratory zone and a seminar or office zone. They are bordered on either side by installation cores and staircases. The structural grid is 7.2 by 7.2 meters in size and the fill in grid measures 1.2 meters.

An important point here is the design of the 4 squares which are dedicated to famous scientists so that the visitor also experiences some of the special spatial atmosphere of an university.

There is the circular square, situated at the main entrance and dedicated to the astronomer Kepler with an obelisk of the universe made from steel. The square next to the chemical institutes, dedicated to a German Chemist with a distilling apparatus. The rectangular square is next to the physics institutes. A barometric scale shows that the square is dedicated to a German physicist. Finally the triangular square next to the botanical institutes is dedicated to the famous Swedish botanist Linné with a plant system.

The 3 squares as areas with trees are providing shade and no trace of monuments. I think that a lot can be learned from the small northern Italian towns which, with their narrow lanes and sudden openings into squares provide space for people, playing areas in the open air, meeting places and means of relaxation, places for informal conversations, meetings with friends, for sitting in the sun or for a discussion between teachers and students.

15. Conclusion

Now we return to a point about which we have already spoken. What are the actual tasks which an university must fulfill? Naturally enough they are there to provide as many young people as possible with qualified education. But is it not also the task of the university to make people reflect on the problems of our age, attempt to find common solutions to these problems, to learn together and work together in the academic field? Not only laboratories and complex apparatus are necessary for this, but also a friendly and stimulating architectural environment. If universities first began under trees, at the edge of paths, where groups of people interested in learning sat and listened, for example to Sokrates in Athen 300 before Chr., then we should not forget this fact. This memory must be realized with the means available to us today, with the possibilities offered by modern urban design. This will not be anything spectacular and it will certainly not be the subject of enormous illustrated volumes about architecture. But perhaps it will become something with which people can associate, a place for an intelligent discussion. This seems to be taken for granted and yet it is so difficult to achieve.

Urban areas can only provide one solution and perhaps this solution will not be adopted and remain Utopia. But Utopias are essential if we wish to create things which exceed what is most needed in life. Experiences from the history of urban design have shown that nothing is ever built in the way imagined at the beginning of the plan. Anyone who only wanted the essential things for living has not even got this. But anyone who added a touch of Utopia has at least been able to save a small part of this within everyday existence. This seems to me to be something worth trying.

Ο ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ ΚΑΙ Ο ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΑΝΔΙΛΗΣ, Καθηγητής 'Αρχιτεκτονικής, Γαλλία.

THE CHARACTER AND DESIGN OF UNIVERSITIES

GEORGES CANDILIS, Professor of Architecture, France.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Τό πανεπιστήμιο είναι ένας θεσμός πού δημιουργήθηκε σταδιακά σέ στενή συνάφεια μέ τήν ανάπτυξη τών πόλεων καί, περνώντας από τή φάση τής εκκλησιαστικής εκπαίδευσης τού Μεσαίωνα, χρησιμοποιήθηκε από τήν αστική τάξη για τήν παραγωγή ειδίκων, χάνοντας τήν αρχική ένιαία μορφή του.

Σήμερα, τά πανεπιστήμια σχεδιάζονται μέ βάση υπερπροσδιορισμένα κτιριολογικά προγράμματα πού αποτελούν τροχοπέδη για τίς ένδεχόμενες προσπάθειες τών αρχιτεκτόνων νά αποκαταστήσουν τόν ένιαϊο χαρακτήρα τού πανεπιστήμιου καί τή σχέση του μέ τήν πόλη. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι τό Πανεπιστήμιο τού Bochum. 'Η πρόταση τών Candilis, Josic, Woods, πού προέβλεπε για τό Πανεπιστήμιο ένα κεντρικό δρόμο μ'όλα τά χαρακτηριστικά τής πόλης καί έξαρτημένους απ'αυτόν δλους τούς διδακτικούς καί έρευνητικούς χώρους, θεωρήθηκε ότι δέν τηρούσε τίς προδιαγραφές. Στή θέση της κτίστηκε ένα campus-μηχανή.

Τόσο στήν περίπτωση τού 'Ελεύθερου Πανεπιστήμιου τού Βερολίνου όσο καί στήν περίπτωση τού Πανεπιστήμιου τής Τουλούζης -μελέτες καί τά δυό τών Candilis, Josic, Woods-άκολουθήθηκε ή αρχή τών δύο επιπέδων: τού έλεύθερου, όπου οί κάτοικοι τής πόλης έχουν τή δυνατότητα πρόσβασης καί τού επίπεδου τής έρευνας, τής διδασκαλίας καί τής διοίκησης. Τόσο ή ιδέα τών δύο επιπέδων όσο καί ο άπλός κάναβος, μέ βάση τόν όποιο πραγματοποιήθηκε, αποδείχθηκαν άνθεκτικά στους θεσμικούς μετασχηματισμούς τών πανεπιστημίων.

* Βλ.σημείωση τού έκδότη,σελ.39

SUMMARY

The University is an institution which was gradually evolved in close relation to the development of cities. After the phase of medieval ecclesiastical education, university institutions were used by capitalist society for the production of specialised personnel.

The problem with contemporary university design is that it is based on overdetermined schedules of accommodation which function as drawbacks to architects' attempts for re-establishing the initial unity of universities and their relation with the city. Bochum University is a clear example: the proposal by Candilis, Josic and Woods for a main university street which could transfer the character of city life into the university was considered as not following the specifications imposed by the Committee.

In the case of Berlin Frei Universität as well as in the case of Toulouse le Mirail -both designed by Candilis, Josic, Woods -the main idea concerned the distinction between two main levels: the level of common activities which were open to the public, and the level of specialized teaching, research and administrative activities. This idea and the grid through which it was accomplished proved to be strong enough to incorporate some serious institutional transformations of these universities.

13.

ΚΑΝΔΥΛΗΣ

Γιά νά κατανοήσει κανείς τί σημαίνει πανεπιστήμιο, νά βρεῖ τή βαθειά του έννοια πρέπει νά σκαλίσει τήν ιστορία κα νά βρεῖ τίς ρίζες τῆς δημιουργίας του.

Στήν ἀρχαία Ἑλλάδα, ἄς ὑποθέσουμε στήν Ἀθήνα, οἱ Ἀθηναῖοι συνήθιζαν νά συναντῶνται σέ δροσερά τοπία, στί δαχτες τοῦ Ἰλλισσοῦ, κοντά στό καθαρό νερό καί κάτω ἀπό τά ὠραῖα δέντρα.

Μιά φωτεινή μέρα μέσα στά βάθη τῆς ιστορίας ἕνας ἀγνωστος ἀρχισε νά μιλάει στούς ἄλλους. Μιλοῦσε ὅτι εἶχε στήν καρδιά γιά τούς θεούς καί τούς ἀνθρώπους. Περαιτικοί τό ἐπαιρναν γιά τρελλό καί ἔμεναν ἀδιάφοροι, ἀλλά ἀνάμεσά τους βρέθηκαν δύο-τρεις πού τόν δικουσαν καί κάποιος τοῦ ἀπάντησε, καί σιγά σιγά ὁ μονόλογος ἔγινε διάλογος καί συζήτηση ἔγινε συνήθεια καί παράδοση.

Μέ τά χρόνια, πολλοί μιλοῦσαν καί ὑποστήριζαν ἀντίθετε ἀπόψεις. θέση καί ἀντίθεση, θεός καί Ἄνθρωπος, σῶμα καί ψυχή καί ὅλα αὐτά γιά νά βρεθεῖ ἡ ἀλήθεια.

Μέ τόν καιρό ὀργανώθηκε ὁ διάλογος καί ἔγινε σχολή, ἕνα χῶρος ἀκαδημαϊκός, πυρήνας τῶν σημερινῶν πανεπιστημίων.

Ἄκημή καί παρακμή ἤρθε ὁ Μεσαίωνας, ἤρθε ὁ Χριστιανισμός καί, σάν καινούργιος Ἄγιοταλλάχ Χομεϊνί τά ἐκλείσε ὅλα. ἤρθε ὁ Μεσαίωνας καί χρόνια καί χρόνια δέν μιλοῦσανε γιά τόν ἄνθρωπο. Μόνο γιά ἕνα τρομερό θεό μιλοῦσανε. Κι ὅμως, σιγά-σιγά, στήν Εὐρώπη, στά βόρεια κλίματα, ἕνας παπάς διαφορετικός ἀπό τούς ἄλλους, κοντά σ "Κύριε ἐλέησον", ἀρχισε νά μιλάει γιά τόν ἄνθρωπο κα γιά τό σῶμα. Ὄχι μόνο γιά τήν ψυχή. Ἔτσι, ἔγινε γνωστός σάν ὁ παπάς πού μιλοῦσε διαφορετικά ἀπό τούς ἄλλους κα νέοι ἀπό παντοῦ ἔρχονταν νά τόν ἀκούσουν καί νά συζητήσουν μαζί του. Ἐρχονταν ἀπό διαφορετικές χῶρες, τή Γερμανία, τήν Ἀγγλία, τήν Ἰταλία, μιλώντας διαφορετικές γλώσσες, ὅλοι ὅμως μαζί δημιούργησαν σιγά-σιγά μιὰ κοι-

νότητα μελέτης πού χρειάζονταν μιά κοινή γλώσσα· τή γλώσσα τής σοφίας και τής επιστήμης. Μιλούσαν όλοι λατινικά· αϊ, γύρω από τήν έκκλησία, ή κοινότητα μεγάλωσε και οργανώθηκε. Στο Παρίσι, ή κοινότητα αυτή έγινε σιγά - σιγά μιά δλόκληρη συνοικία, "τό Quartier Latin", πού υπάρχει έχρι σήμερα. Κι αν μέ ρωτήσετε - και μέ ρωτούν συνέχεια οί Έλληνες πουρχονται στο Παρίσι - "ποιό είναι τό Πανεπιστήμιο του Παρισιοῦ;" τούς άπαντώ: "τό Πανεπιστήμιο του παρισιοῦ είναι ένας δρόμος, μιά συνοικία πού μεγαλώνει συνεχώς".

Ότό δέν έγινε μόνο στη Δυτική Εύρώπη· τό ίδιο έγινε στα Μουσουλμανικά κράτη, στα μεγάλα τζαμιά, στην Ίερουσαλήμ, τό Κάϊρο, στην Τύνιδα. Σοφοί μουλάδες άρχισαν νά προσελκύουν νέους άπ'όλο τό μουσουλμανικό κόσμο, γιατί δέ μιλούσαν μόνο για τό θεό αλλά και για τή φύση και τά μαθηατικά. Και τά τζαμιά έγιναν σιγά-σιγά πανεπιστήμια. Ξεχείλισαν γύρω-γύρω κι έφτιαξαν κοινότητες όπως και στη Ύτική Εύρώπη.

...αί δέν ήταν μόνο αυτό. Στα έβραϊκά γκέτο των μεσαιωνικών πόλεων τής Κεντρικής Εύρώπης όπως στην Πράγα, σοφοί ραβίνοι δημιούργησαν τό πανεπιστημιακό σπέρμα. Οί ραβίνοι αυτοί θεμελίωσαν τή σημερινή Ιατρική επιστήμη και οί μεγαλύτεροι γιατροί βγήκαν άπ'αυτές τίς πρώτες σχολές. Και πού ο χώρος ήταν πιο γλυκός, όπως στη Νότιο Γαλλία, όπου δέν υπήρχαν φυλετικά μίσση και οί άνθρωποι ήταν πιο φιλοοί οί ένας μέ τόν άλλο έστω κι αν αυτός ο άλλος ήταν ξένος και πίστευε σε κάτι άλλο, στίς συναγωγές και στίς έβραϊκές συνοικίες και στα γκέτο στο Καπατράζ, θεμελιώθηκε η ή έβραϊκή φιλοσοφία κι εκεί γεννήθηκε ή φιλοσοφία τής καμπάλ, ή καμπαλιστική φιλοσοφία.

Τι όλα αυτά σιγά-σιγά, άλλοῦ πιο πολύ κι άλλοῦ πιο λίγο, άνανε μιά συναρμογή μέ τό χρόνο πού περνούσε. Οί περιγυροι των έκκλησιών μεγάλωναν και κτίζονταν γύρω - γύρω

κτίρια για τούς σπουδαστές, έστιατόρια, χάνια, μπορντέλα, εργαστήρια και αίθουσες μελετών. Μερικές φορές ή συνοικία τής επιστήμης καταλάμβανε τήν πόλη δλόκληρη και ή πόλη δλόκληρη γίνονταν πανεπιστήμιο.

Μέχρις ότου μιά τάξη, ή άστική, πήρε τήν άρχή στα χέρια της και δάμασε τό έλεύθερο πανεπιστήμιο και τόκανε ειδικό, τόκανε σχολείο, κι αυτό γιατί είχε ανάγκη από ειδικούς. Ό ένιατος χώρος, όπου όλοι οί επιστήμονες μιλούσαν τήν ίδια γλώσσα, όπου ο γιατρός γνώριζε από ποίηση, ο ποιητής μπορούσε νά μιλήσει μέ τόν μαθηματικό κι όπου ο μαθηματικός γινόταν ποιητής, αυτός ο χώρος ξεχωρίστηκε, κοιματιάστηκε κι έγινε σχολές μέ κλειστές πόρτες και μέ ώραϊες προσόψεις. Έγιναν κουτιά, όπου άλλοῦ μιλούσαν για Ιατρική, άλλοῦ για φιλολογία και όπου ο ένας δέν ήξερε τί έλεγε ο άλλος. Αντί νά βγάζουν πραγματικούς επιστήμονες μέ τήν έννοια τή σημερινή, δηλαδή άνθρώπους πρωτοπόρους για τήν πρόοδο και τήν έλευθερία, βγάλανε ειδικούς, βγάλανε υπάλληλους μιάς τάξης.

Χρειάστηκε επανάσταση, χρειάστηκαν πόλεμοι και πολύ αίμα ώσπου νά γίνει συνείδηση ότι ο κάθε άνθρωπος, φτωχός ή πλούσιος, μαῦρος άσπρος ή κίτρινος, μουσουλμάνος έβραϊος ή χριστιανός, έχει τό ίδιο δικαίωμα και μπορεί, αν πράγματι αξίζει, νά γίνει επιστήμονας και πανεπιστημιακός.

Τό 1930, μπήκα στο Πολυτεχνείο Αθηνών. Ήταν ένα κλειστό κτίριο πού προορίζονταν μόνο για τά καλόπαιδα τής άστικής τάξης. Ήμαστε ένδεκα και θυμάμαι ότι ο τότε πρότανης ο Πρωτοπαπαδάκης, όταν μάς είδε μαζεμένους στα προπύλαια, μάς ρώτησε "έσεϊς, τί είστε;". "Φοιτητές τής αρχιτεκτονικής" άπαντήσαμε. "Όλοι έσεϊς φοιτητές τής Αρχιτεκτονικής! Καημένη Ελλάδα, τί νά σας κάνουμε όλους έσας".

Άρχισε, λοιπόν, σιγά-σιγά τό άνοιγμα των πανεπιστημίων.

Δυστυχώς, όμως, η δύναμη της αδράνειας είναι πολύ μεγάλη. Μετά τον πόλεμο του '40-'45 όλα άλλαξαν. Κυρίως η κλίμακα άλλαξε, όχι η κλίμακα ή ποσοτική αλλά κύρια η κλίμακα σκέψης. Ο άνθρωπος έχει ανάγκη από όλο και περισσότερα τετραγωνικά χιλιόμετρα και κιλοβάτ ενέργειας για να ζήσει, να μετακινηθεί, να διασκεδάσει, να εργαστεί. Τό ε-διο συνέβη και με τα πανεπιστήμια. Τα παλιά πανεπιστήμια έγιναν στά κέντρα των πόλεων, ήταν μνημεία, κτίρια υποδοχής και γοήτρου, ιστορικά και παραδοσιακά. Παράδειγμα τό Πανεπιστήμιο και τό Πολυτεχνείο στην Αθήνα. Έπρεπε όμως να κτισθούν και καινούργια κτίρια, καινούργιοι χώροι. Κι αυτά, βέβαια, έγιναν έξω από τις πόλεις γιατί τό οικόπεδα ήταν άκριβά και ή κερδοσκοπία μεγάλη. Ποιός όμως, έκανε τό προγράμματα των νέων πανεπιστημιακών κτιρίων; Οί κύριοι καθηγητές τό έκαναν· οί κύριοι καθηγητές, πού δέν ήξεραν τίποτε άλλο πέρα απ'αυτά πού έμαθαν στίς ειδικές σχολές. Και αυτά τό προγράμματα τό έκαναν άκριβώς ίδια ό-πως και τό προηγούμενα, χωρίς να σκεφτούν ότι έχουμε νέες ανάγκες, νέες έλπίδες, νέα νιάτα.

Παράδειγμα, ή πρόταση για τό Πανεπιστήμιο Bochum στή Γερμανία. Παίρνοντας μέρος στό διαγωνισμό, ό Josic, ό Woods και έγώ, σταματήσαμε στό σημείο αυτό και είπαμε: "άγνοοΰμε τό πρόγραμμα πού δόθηκε, θά κάνουμε ότι νομίζουμε, θά κάνουμε ένα πανεπιστήμιο-δρόμο". Η κεντρική ιδέα του πανεπιστημίου, δηλαδή, θά είναι ένας δρόμος πού θά τό διασχίζει και θά συνδέει τήν πόλη του Bochum με τή δουλειά, με τά εργοστάσια. Αύτός ό σκελετός του πανεπιστημίου θά έχει όλα τά χαρακτηριστικά τής πόλης, με καφενεΐα, με θέατρα, με κινηματογρά-φους, με βιβλιοθήκες, με λέσχες-φοιτητικές ή όχι-και επίσης με κατοικίες. Απομακρυσμένοι από τό δρόμο θά είναι όλοι οί γενικοί διδακτικοί χώροι και άκόμη πιά απομακρυσμένοι όλοι οί ειδικοί χώροι.

Σας ξαναθυμίζω τό Πανεπιστήμιο του Παρισιού. Πού είναι

αυτό τό πανεπιστήμιο; Είναι ολόκληρη ή περιοχή του Quartier Latin πού σάς άνέφερα και πριν.

Τί σημαίνει τό πανεπιστήμιο του Παρισιού; Σημαίνει κτίρια, κατοικίες, θέατρα, λέσχες, βιβλιοθήκες, κόσμος πού περνάει, κόσμος πού σταματάει και κουβεντιάζει "γειά σοι τί γίνεσαι, έλα να τά πούμε". Και ό άρχιτέκτονας στή Σχολή Καλών Τεχνών είναι σέ άμεση έπαφή με τό δικηγόρο. Βέβαια, κι αυτό δέν έπαρκει, τώρα επεκτείνεται έξω από τή πόλη, πάντα όμως ή καρδιά του πανεπιστημίου είναι αυτή ή συνοικία. Δέν είναι μιά βιβλιοθήκη ή ένα μνημείο. Είναι και βιβλιοθήκη· πιά πολλή όμως σημασία για τούς φοιτητές έχει τό παραδοσιακό, φτηνό και ανθρώπινο ξενοδοχείο παρά ή γειτονιά τής βιβλιοθήκης. Σ'αυτή τήν περιοχή το Παρισιού, εκατό χιλιάδες φοιτητές μαθαίνουν, αλλάζουν σκεψη, γίνονται -ή δέν γίνονται- άνθρωποι. Και κάτι άκόμη πιά σημαντικό: αυτοί οί εκατό χιλιάδες φοιτητές είναι μετεράστια πολιτική δύναμη, μιά δύναμη πού χρειάζεται ή σημερινή κοινωνία. Αυτοί οί φοιτητές έχουν τή δύναμη να πούν τό "όχι" τή στιγμή πού χρειάζεται. Έχουμε τόσα παραδείγματα για αυτό: από τό δικό μας Πολυτεχνείο μέχρι τούς χιλιάδες φοιτητές πού θυσιάζονται αυτή τή στιγμή στή Νότιο Αμερική και τήν Περσία.

Ας ξαναθυρίσουμε, λοιπόν, στό Bochum. Αύτες ήταν οί βασικές σκέψεις πού κάνουμε αν και ήξεραμε από πριν ότι δέ έπρόκειτο ποτέ να δεχθούν τήν πρότασή μας. Σχεδιάσαμε τόν κύριο δρόμο πάνω στήν κλίση πού συνδέει τήν πόλη με τ'εργοστάσια, σχεδιάσαμε και τό "δρομάκια" πού μπαίνουν μέσα στα πιά ειδικά πανεπιστημιακά κτίρια. Είχαμε βέβαια και τό πρόγραμμα σαν ένα από τά δεδομένα μας και όρισαν πού θά είναι ή Ιατρική, πού ή φιλολογία, πού ή Ατομική Ενέργεια, κ.τ.λ. Όλα αυτά όμως τά όρισαν σαν γεωγραφικούς χώρους χωρίς όρια, χωρίς παραπετάσματα, τά όρισαν έτσι ώστε ό ένας χώρος να μπαίνει μέσα στον άλλο. Και τό

λό σπουδαίο, όρίσαμε τί μορφή θά δόσουμε σ' όλα αυτά: άποφασίσαμε όλες οί προσόψεις νά είναι στραμένες πρός τά εργοστάσια, πρός τό χώρο τής δουλειάς. Θέλαμε, δηλαδή, νά έχουν διδάσκοντες και διδασκόμενοι τή συνείδηση ότι, για νά σπουδάσουν αυτοί, άλλοι συνεχώς εργάζονται χειρωνακτικά. Έτσι λοιπόν όλες οί προσόψεις τών κτιρίων άνοιξαν πρός τό περίφημο θέαμα τής δουλειάς στό Ρούρ.

Ό αποτέλεσμα ήταν ότι ή κριτική έπιτροπή ύύμωσε! "Τί μās περνούν, για ζώα· γιατί μās κοροϊθεύουν;" Καί μās έστειλαν ένα πολύ άσχημο γράμμα όπου μās έλεγαν ότι δέν είμαστε καν εύγενείς, έπειδή δέν λάβαμε ύπόψη μας τόσα σοβαρά πράγματα και παίζαμε σαν τά μικρά παιδιά. Αύτή ήταν ή γνώμη τής έπιτροπής τών καθηγητών. Δέν ήταν, όμως, και ή γνώμη τών άλλων, ιδιαίτερα τής νεολαίας πού διαμαρτυρήθηκε λέγοντας "γιατί τήν αποκλείετε αύτή τή λύση· έπειδή δέν μοιάζει μέ τήν εικόνα πού έχετε στό μυαλό σας· και μέ τί δικαίωμα;".

Έν πάση περιπτώσει, αύτή ή ώραία περιπέτεια τελείωσε. Πέσα τώρα τελευταία από τό Bochum και είδα τό "άριστούργημα". Ξέρετε πώς είναι τό σημερινό πανεπιστήμιο; Κτίρια δεκαόροφα σαν στρατιωτικά, χωρίς τόν δρόμο, χωρίς τίποτε. Στό ένα κτίριο ύποτίθεται ότι μαθαίνουν φυσική, στό άλλο κάτι άλλο· τελικά, τίποτε δέν μαθαίνουν. Δέν μαθαίνεται έπιστήμη σέ τέτοιο περιβάλλον. "Ότι θέλετε είναι σήμερα τό Bochum αλλά πανεπιστήμιο δέν είναι. Δέν είναι δυνατόν νά γίνουν άνθρωποι εκεί, είδικοί γίνονται, σχολαστικοί γίνονται, τεχνοκράτες γίνονται. Θυμάμαι, κάποτε ό Le Corbusier μās είπε ότι τό κτίριο τής Κοινωνίας τών Έθνών στή Γενεύη, είναι τέτοιο πού μόνον για είρήνη δέν τιορείς νά συζητήσεις! Τό ίδιο ίσχύει και για τό Πανεπιστήμιο του Bochum.

Οι Γερμανοί, όμως, είναι πεισματάφηδες και μās ξανακά-

λεσαν σ' ένα διαγωνισμό για τό κέντρο τής Φραγκφούρτης. Έκεϊ, για δεύτερη φορά, δέν ακολουθήσαμε τό πρόγραμμα και κάναμε τελείως άλλο πράγμα. Βέβαια, κι αύτή τή φορά, μās άγνόησαν κι έδωσαν άλλο τό πρώτο βραβείο. Πηγαίνετε σήμερα νά δεΐτε αύτό τό κέντρο· είναι φοβερό! Καί πάλι όμως άκούστηκαν πολλές διαμαρτυρίες από τή νεολαία κι από ζωντανούς ανθρώπους. Σέ πολύ μικρό χρονικό διάστημα, για τρίτη φορά -σας λέω έχουν πολύ πείσμα οί Γερμανοί- μās κάλεσαν σαν ξένους νά πάρουμε μέρος στό διαγωνισμό για τό 'Ελεύθερο Πανεπιστήμιο του Βερολίνου. Κι εκεί τό ίδιο βιολί. Έκεϊ νά δεΐτε πρόγραμμα: τά πάντα, μέχρι τήν τελευταία λεπτομέρεια! Ένας φοιτητής τής φιλολογίας, λόγω χάρη, είχε ανάγκη από 4,13 μ² ένώ ένας τής Χημείας από 24,35 μ²! Πού τά βοήκαν και τά πίστευαν όλα αυτά τά πράγματα, δέν ξέρω.

Φυσικά, όλα αυτά τά άγνοήσαμε. Πήγαμε επί τόπου και είδαμε. Ήταν μιá συνοικία μέ βίλλες και μέ πολλούς έλεύθερους χώρους όπου είχαν άρχίσει νά κτιζονται ώραία μοντέρνα (!) 'Ινστιτούτα κι έπειδή τό 'Ανατολικό Βερολίνο έκτισε τόν τοίχο -τόν τοίχο τής ντροπής-, άποφάσισαν νά κάνουν εκεί τό "Ελεύθερο" Πανεπιστήμιο. Τί κάναμε έμεις σ' αύτή τήν περίπτωση; Φτιάξαμε ένα χώρο βασιμμένο σ' ένα απλούστατο 'Ιπποδάμειο κάναβο πού θά διατηρούσε τήν κλίμακα του περιβάλλοντος, πού θά όριζε χώρους πού είτε θά ήταν κατειλημμένοι είτε όχι και πού δέν θά είχε ούτε άρχή ούτε τέλος. Έτσι, τό Πανεπιστήμιο αύτό θά μπορούσε νά κτιστεί τμηματικά, νά σταματήσει κάπου ή νά συνεχίσει τήν ανάπτυξη του χωρίς περιορισμό.

Σ' αύτό τό χώρο τόν πανεπιστημιακό πού σχεδιάσαμε, ύπάρχονταν δύο επίπεδα: Τό πρώτο ήταν έλεύθερο -θυμηθείτε τόν τίτλο του πανεπιστήμιου "Frei Universität"- και έλεύθερο για μās σήμαινε έλεύθερο, χωρίς πόρτες όπου όλος ό κόσμος θά μπορούσε νά περάσει και νά κινηθεί, χωρίς διάκρι-

ση. Τό δεύτερο επίπεδο ήταν αφιερωμένο στην έρευνα, τή μάθηση καί τή διοίκηση. Καί τά δυό αυτά επίπεδα κινούνταν πάνω σέ μιάν ύποδοχή πρός οποιαδήποτε κατεύθυνση. Τό πρώτο μέρος πού σχεδιάσαμε σύμφωνα μέ τό πρόγραμμα ήταν μιá αρχή, προσδιορίζαμε όμως έτσι καί τήν εξέλιξη τοῦ πανεπιστήμιου. Στόχος μας δέν ήταν νά κάνουμε μνημεῖα, ἀλλά μιá πολεοδομική ἀρχιτεκτονική ἢ καί, ἀντίθετα, μιάν ἀρχιτεκτονική πολεοδομία.

καί ἔγινε τό θαῦμα! Μετά ἀπό ὅλες τίς ἱστορίες πού δημιουργήθηκαν στήν περίπτωση τοῦ Bochum καί τῆς φραγκφούρτης, ἡ ἐπιτροπή δέν τόλμησε νά πεῖ ὅτι ἡ πρότασή μας δέν ήταν καλή. Ἄμφιβάλλω ἄν τήν κατάλαβαν. Γιά νά σταματήσουν όμως τίς διαμαρτυρίες ἔδωσαν τό πρώτο βραβεῖο καί τό ὄνόμασαν "πανεπιστήμιο-γραβιέρα"!

Αὐτά ἔγιναν τό 1960. Εἴκοσι χρόνια πέρασαν ἀπό τότε καί σᾶς ὁμολογῶ ὅτι, ποτέ δέν σταμάτησα νά μέ βασανίζει ἡ σχέση πανεπιστήμιου-πόλης, σχολείου-πανεπιστήμιου, βρεφοκομείου-πανεπιστήμιου, καθηγητή-φοιτητή, κλπ. κλπ., πράγματα γιά τά ὁποῖα τόσο ὠραῖα μίλησαν ὅλοι χθές καί θά μιλήσουν καί σήμερα.

Καί νά πού ἡ Ἑλβετία, ἄλλη μιá πολύ σοβαρή χώρα, ἀποφασίζει νά ἐπεκτείνει τό Πανεπιστήμιο τῆς Ζυρίχης μέσα στή πόλη. Μᾶς κάλεσαν πάλι, κατ'ἐξαίρεση, σ' ἕνα διαγωνισμό μεταξύ Ἑλβετῶν. Ἐδῶ εἶχα ἄλλες ιδέες, ἄλλες ἀνησυχίες. Εἶχα ἀγοράσει ἕνα μικρό κτῆμα στή νότιο Γαλλία, κοντά στή ἐρείπια μιᾶς ρωμαϊκῆς πόλης ὅπου γινόταν ἀνασκαφές. Μ' ἐνδιέφερε τότε ἰδιαίτερα πῶς μιá ἀρχαία πόλη ἀνακαλύπτεται ὅτι δηλαδή οἱ ἀρχαιολόγοι κάνουντας μιάν ἀνασκαφή σ' ἕνα συγκεκριμένο σημεῖο ἤξεραν τί θά βροῦν παρακάτω, ἤξεραν πού βρίσκονταν τό κομμάτι πού ἤθελαν νά βροῦν. Κι αὐτό γιατί ἡ στρουκτούρα μιᾶς ρωμαϊκῆς πόλης εἶχε κατευθύνσεις, εἶχε ἰδέα.

Ἐπειδή, στήν περίπτωση τῆς Ζυρίχης, μᾶς εἶχαν πεῖ ὅτι

αὐτό τό μεγάλο κομμάτι τοῦ νέου πανεπιστήμιου θά γίνονταν σέ φάσεις, σκέφτηκα νά κάνω τό ἴδιο πράγμα. Νά μπερεῖ, γλαδῆ, κανεῖς ν' ἀρχίσει ἀπό ἐδῶ καί αὔριο νά μπερεῖ νά κινεῖται ἐκεῖ ἢ ἄλλοῦ κι ὅλο αὐτό νά ἔχει μιάν ἐνότητα, μιá συνέχεια. Καί ἐδῶ ὅπως καί ἄλλοῦ, ὅπως σ' ὅλα ὅσα κάναμε, ξεχωρίσαμε δύο επίπεδα: τό ἐλεύθερο επίπεδο ὅπου μπορεῖ νά κινεῖται ὁ κόσμος χωρίς διάκριση καί τό εἰδικό επίπεδο, τό επίπεδο τῆς μάθησης. Ἀποτέλεσμα μηδέν. Δέν βρῆκαν σοβαρή τήν πρόταση οἱ Ἑλβετοί. Ἐῴτιαξαν τό δικό τους. Πηγαίνετε νά τό δεῖτε!

Ἄλλη μιá περίπτωση. Μᾶς μίλησε, ὁ προηγούμενος ὁμιλητής, γιά τή Louvain la Neuve. Εἶναι πραγματικά, συμφωνῶ, ἕνα ἀπό τά πολύ ἐνδιαφέροντα πανεπιστημιακά δημιουργήματα. Κρύβεται, όμως, πίσω ἀπ' ὅλα αὐτά εἶναι ἕνα ἄλλο ζήτημα. Κρύβονται παπάδες, καθολικισμός, κρύβονται λεφτά, πολλά λεφτά, κρύβονται φυλετικές, γλωσσικές καί ἄλλες συγκρούσεις. Μέσα στίς Βρυξέλλες, προγραμματίστηκε μιá ἐπέκταση τοῦ Πανεπιστήμιου τῶν Βρυξελλῶν. Τό ἕνα τμήμα τοῦ Πανεπιστήμιου θά ἦταν γαλλόφωνο καί τό ἄλλο φλαμανδόφωνο. Ἐπιπλέον, ἀρχιτέκτονες ἔπρεπε νά βροῦν πῶς τά δυό αὐτά τμήματα θά ξεχωριστοῦν σ' ἕνα μικρό ἐνιαῖο χῶρο. Βεβαίως, στήν πρότασή μου δέν θεώρησα τά δυό τμήματα ἀπόλυτα ξεχωρισμένα, γιατί δέν πίστευα σ' αὐτήν τήν ἀντίθεση. Ἐκανα τό καινούργιο κομμάτι τοῦ Πανεπιστήμιου σάν μιá συνοικία τῶν Βρυξελλῶν πού μπαίνει μέ πλοκάμια στήν πόλη. Ἀποτέλεσμα μηδέν. Ἦραῖα περιπέτεια, εὐχαριστῶ, ἀντίο σας!

καί νά, ἀρχίζει ἡ Τουλούζη. Ἀσφαλῶς, τουλάχιστο γιά μένα, ἡ Τουλούζη εἶναι ἡ μεγαλύτερη περιπέτεια τῆς ζωῆς μου διότι, τό νά κτίσεις μιá πόλη 100.000 κατοίκων, ἔτσι, ἡ πειδή κέρδισες ἕνα διαγωνισμό, εἶναι ἕνα φαινόμενο, ἀπύσταντο φαινόμενο τῆς ἐποχῆς μας κι ἀσφαλῶς ἕνα πολύ σοβαρό πρόβλημα. Δέν πρόκειται ἐδῶ βέβαια νά σᾶς ἐξηγήσω τήν Τουλούζη συνολικά ἀλλά μόνο νά σᾶς τοποθετήσω τό Πανεπι-

σημιο της Τουλούζης. "Όσοι ξέρουν τόν χάρτη του Παρισιού έχουν τήν εικόνα μιᾶς στρογγυλῆς περίπου πόλης πού διασχίζεται στό κέντρο της από τόν Σηκουάνα. Ὑπάρχει ἐκεῖ ἡ Cité, ὑπάρχει ἡ Notre Dame. Οἱ μεγάλοι ἄξονες Βορρά-Νότου, Ἀνατολῆς-Δύσης καί ἕνα πλέγμα δρόμων πρὸς τήν Ἰταλία καί πρὸς τήν Ἰσπανία, κ.τ.λ. Ἡ Τουλούζη ἔχει ἀκριβῶς τήν ἴδια "κλωνική" φόρμα. Εἶναι γέννημα ρωμαϊκό ὁποῖο στό Μεσαίωνα πῆρε αὐτή τήν ἀκτινοκεντρική (radioconcentrique) φόρμα. Εἰδικά στήν Τουλούζη, λόγω διαφορῶν γεγονότων ἢ περιοχῆ τῆς μιᾶς ὄχθης εἶναι πολύ πιό τεταμένη ἀπό τήν ἄλλη. Στήν μιᾶ ὄχθη, τῆ μικρότερη, ὑπῆρχαν κτήματα καί ἐπαύλεις πλουσίων πού ἀπαλλοτρίωσε ὁ σοσιαλιστής δήμαρχος τῆς πόλης. Ἐκείνη ὁμως τήν ἐποχὴ ἰνέβη κι ἕνα ἄλλο γεγονός: ἔγιναν ἀνεξάρτητες πρῶην γαλλικές ἀποικίες, δηλαδή τό Μαρόκο, τό Ἀλγέρι καί ἡ Τύνις. Ἔτσι, ἑκατομμύρια Γάλλων ἀποίκων γύρισαν πίσω καί πρεπε ἡ Κυβέρνηση νά τοὺς δώσει στέγη. Γι'αὐτό ἀποφασίστηκε στά γρήγορα νά στεγαστεῖ ἕνα μέρος τους σέ μιᾶ δομοφόρο πόλη τῆς Τουλούζης, τήν Toulouse le Mirail (ὅπου mirail στή γλώσσα τῆς Προβηγγίας σημαίνει καθρέφτης - καθρεφτίζει δηλαδή τήν ἄλλη πόλη). Ἡ ἔκταση ἦταν περίπου 100 ἑκτάρια κι ἔγινε διαγωνισμός πού τόν κερδίσαμε. Τηλεγράφησα τότε στόν Woods, τόν συνεταιῖρο μου, πού ἐκείνη τήν ἐποχὴ ἦταν στήν Ἀμερική: "πρῶτο βραβεῖο - ἀρχίζουν οἱ περιπέτειες!" Αὐτή ἡ περιπέτεια ἐξακολουθεῖ μέχρι σήμερα, αὐτό ὁμως εἶναι ἕνα ἄλλο θέμα πού δέν θά σᾶς τό ἀναλύσω ἐδῶ.

Ἡ καινούργια πόλη τῆς Τουλούζης ἔχει πέντε συνοικίες μέ εἰκοσι χιλιάδες περίπου κατοίκους σέ κάθε συνοικία. Κτίστηκαν μέχρι σήμερα -καλά ἢ ἄσχημα- οἱ δύο ἀπ'αὐτές καί κτίζεται τώρα ἡ τρίτη. Ἡ κάθε συνοικία ἔχει ἕνα δικό της ἰσῶμα, μιᾶ δικιά της ἀτμόσφαιρα. Στήν τρίτη, λοιπόν, ἀποφάσισε ἡ γαλλική κυβέρνηση νά κάνει ἕνα πανεπιστήμιο.

Τό Πανεπιστήμιο τῆς Τουλούζης εἶναι ἀπό τά πιό παλιά στήν Εὐρώπη μέ μεγάλη παράδοση. Γιᾶ πρώτη φορά, στήν περίπτωση αὐτή, ἔγινε ἀνάθεση καί ὄχι διαγωνισμός.

Ἐκείνη τήν ἐποχὴ δουλεύαμε πολύ πάνω στά τελικά σχέδια τοῦ Βερολίνου. Νομίζω ἐπίσης ὅτι ὑπῆρχε κάποια σχέση μεταξύ τῶν δύο πανεπιστημίων: καί τά δύο ἦταν ἐνσωματωμένα σέ μιᾶ συνοικία. Μιᾶ συνοικία πού, στήν περίπτωση τοῦ Βερολίνου, ὑπῆρχε ἤδη ἐνῶ, στήν περίπτωση τῆς Τουλούζης, ἦταν ὑπό κατασκευή. Γι'αὐτό, καλῶς ἢ κακῶς, διαλέξαμε καί γιᾶ τό νέο Πανεπιστήμιο τῆς Τουλούζης τό ἴδιο σύστημα μέ τό Ἐλεύθερο Πανεπιστήμιο τοῦ Βερολίνου. Αὐτό εἶναι ἕνα ἐνδιαφέρον πείραμα, γιατί δείχνει πῶς τό ἴδιο σύστημα μπορεῖ νά προσαρμοστεῖ σέ τελείως διαφορετικές καταστάσεις, σέ διαφορετικά κλίματα, σέ διαφορετικὴ νοοτροπία καί σέ διαφορετικά οἰκονομικά επίπεδα.

Αὐτό πού χαρακτηρίζει τήν Τουλούζη εἶναι τό γραμμικό κέντρο, πού εἰσέρχεται μέσα στό Πανεπιστήμιο. Τό Πανεπιστήμιο ἔχει δύο κατευθύνσεις: ἡ μιᾶ εἶναι αὐτή τοῦ γραμμικοῦ κέντρου τῆς πόλης, καί ἡ ἄλλη ἐκείνη πού ὁδηγεῖ πρὸς τίς συνοικίες, τήν περιοχὴ, δηλαδή, τῆς κατοικίας. Τό Πανεπιστήμιο βασίζεται σέ κἀναβο 6 μ. X 6 μ., καί στά πολλαπλάσιά του καί, ἐπειδὴ ἤδη ἕνα μεγάλο κομμάτι τῆς Τουλούζης ἔχει κτιστεῖ, ἀποφασίσαμε ἡ τεχνολογία πού θά χρησιμοποιηθεῖ γιᾶ τήν κατασκευὴ τοῦ Πανεπιστημίου νά εἶναι ἀκριβῶς ἡ ἴδια μέ αὐτή πού ἐφαρμόστηκε γιᾶ τήν ἀγορά, γιᾶ τά θέατρα καί γιᾶ ὄλες τίς ἄλλες ἐγκαταστάσεις τῶν δραστηριοτήτων τῆς πόλης.

Θά ἤθελα, τώρα, συνοψίζοντας νά σᾶς πῶ τά ἐξῆς: Ἐπτά πανεπιστήμια μελέτησα. Δύο κτίστηκαν, ἕνα ἄρχισε νά κτίζεται ἀλλά σταμάτησε. Καί στίς τρεῖς περιπτώσεις ὑπῆρχε ἕνα πρόγραμμα, ἕνα πρόγραμμα πού δέν τό ἔλαβα ὑπόψη μου. Καί στίς τρεῖς περιπτώσεις αὐτοῖ πού ἔκαναν τό πρόγραμμα χάθηκαν καί τίς θέσεις τους τίς πῆραν ἄλλοι πού ἦταν τελείως

αντίθετοι μ'αυτά που υποστήριζαν οι πρώτοι. Και στις τρεις περιπτώσεις όλες οι ιδέες που είχαν προταθεί έξαφανίστηκαν γιατί τα πράγματα άλλαξαν· γιατί τ'άλλαξε κυρίως ο Μάης του '68. Παρ'όλ'αυτά, η υποδομή που κάναμε, μιά υποδομή που δεν είχε καμμία σχέση ούτε με το πρώτο ούτε με το επόμενο πρόγραμμα, μπόρεσε να δεχθεί την καινούργια κατάσταση και επιδέχεται άλλες μεταρρυθμίσεις. Κι αυτό γιατί συνέχεια συζητούμε ότι χρειάζεται μεταρρύθμιση. Η άποψή μου είναι ότι δεν χρειάζεται απλώς μεταρρύθμιση, χρειάζεται μόνιμη και συνεχής μεταρρύθμιση για να είναι πράγματι το πανεπιστήμιο υγιές.

"Ας συμπληρώσω, κι αυτό που είπε ο κ. Bokhari σχετικά με τα πανεπιστήμια στις Άραβικές χώρες. Τα σημερινά φαινόμενα εκεί αντιπροσωπεύουν μιά καρικατούρα της διεθνούς οικονομικής κατάστασης: έχουν, δηλαδή, τόσα λεφτά οι Σαουδάραβες που τα πετούν στον άερα και έπωφελούνται οι φίλους οι Άμερικάνοι. Είναι ασύλληπτο πώς λειτουργεί αυτός ο μηχανισμός και πώς ανατίθενται οι δουλειές. "Ας με συγχωρήσει ο κ. Bokhari, θά πώς όμως κάτι που δεν μπορώ να μνή τό πώ. Πρίν από έξι χρόνια είχε ανατεθεί στον Καθηγητή της Βιέννης Σβάρτσερ η μελέτη του Πανεπιστημίου της Ριάντ. Ο άνθρωπος ένθουσιάστηκε απ'αυτή τή δουλειά, έκλεισε τό γραφείο του, σχεδόν παραιτήθηκε από καθηγητής κι επί έξι χρόνια συνεχώς, με ένθουσιασμό και αγάπη, προχώρησε τή δουλειά μέχρις ότου φτάσει στο τελικό αποτέλεσμα. Όταν τό Πανεπιστήμιο επρόκειτο να κτιστεί, ο άμερικανός πρεσβευτής επισκέφθηκε δέν ξέρω ποιόν και μέσα σε είκοσι τέσσερεις ώρες αποφασίστηκε να δοθεί τό Πανεπιστήμιο από τήν αρχή σε μιά από τις μεγάλες γνωστές άμερικάνικες τεχνικές εταιρείες. Ο καθηγητής Σβάρτσερ αυτοκτόνησε!

Η δική μου περιπέτεια, κι έτσι τελειώνω, είναι ή έξης: Μέ κάλεσε ή Συριακή Κυβέρνηση να μελετήσω ένα νέο Άραβικό

Πανεπιστήμιο στο Λατάκι. Τό Λατάκι είναι έλληνιστική πόλη, ή Λαοδίκεια, που διατήρησε μέχρι σήμερα τόν πολεοδομικό έλληνιστικό της χαρακτήρα. Υπάρχει ένα κέντρο που είναι όλη ή ζωή τής πόλης τό παζάρι (άραβικά "σοúk"). Έκεϊ γίνονται οι έπαφές, οι ανταλλαγές, οι επισκέψεις, έκεϊ είναι ή ζωή. Διάλεξαν, λοιπόν, ένα μεγάλο οικόπεδο για τό Πανεπιστήμιο, που επίσης προβλέπονταν πολύ μεγάλο.

Όταν είδα τήν πραγματικότητα του Λατάκι, τις οικονομικές δυνατότητες, τις τεχνολογικές δυνατότητες και κυρίως τις συνήθειες τής καθημερινής ζωής, σκέφτηκα να χρησιμοποιήσω τό χαρακτήρα του παλιού έλληνιστικού κέντρου σάββαση, σαν υποδομή για τό Πανεπιστήμιο. Και όπως συνήθως έκανα μιά πρόταση βασισμένη στα δυό επίπεδα. Τό κάτω, τό κοινό για όλους και τό πάνω τό ειδικό. Ονόμασα, μάλιστα τόν κεντρικό δρόμο του Πανεπιστημίου, δηλαδή τή σπονδυλική στήλη που περιέχει ό,τι είναι κοινό για όλες τις σχολές και όπου συναντιούνται οι φοιτητές, "παζάρι". Αυτό και μόνο ήταν ή αίτια να άρνηθούν τήν πρόταση μου λέγοντας ότι έμεεις θέλουμε πανεπιστήμιο και όχι παζάρι.

Οι περιπέτειές μου δεν έχουν τελειώσει ακόμη. Τό τελευταίο που έκανα ήταν στην Περσία, στο Χαμαντάν, τα άρχαϊα Έκβάτανα. Ήταν γαλλο-περσικό Πανεπιστήμιο και πήραν έμένα σε άρχιτέκτονα. Έκεϊ είδα τα παραβανσαράγια, ωραιότατα κτίρια, μπασμένα μέσα στο παζάρι, στην καρδιά δηλαδή τής πύλης. Και έκεϊ, κι αυτή τή φορά προσπάθησα να κάνω πανεπιστήμιο-παραβανσαράγι. Άρχισε να κτίζεται αλλά σταμάτησε. Η άμμος κάποτε θά τό σκεπάσει. Και σκέφτομαι τούς άρχαιολόγους, που ύστερα από πολλά χρόνια θά κάνουν ανασκαφές στα Έκβάτανα, θά βρούν τό Πανεπιστήμιο και θά τσακωθούν μεταξύ τους να βρούν σε ποιά έποχή ανήκει!

Εύχαριστώ.

ΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΑΙ Η ΠΟΛΗ: ΤΑΞΙΝΟΜΗΣΗ ΖΗΤΗΜΑΤΩΝ ΚΑΙ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΟΟΠΤΙΚΗ

ΤΑΣΟΣ ΚΩΤΣΙΟΠΟΥΛΟΣ, Διπλ. Αρχιτέκτων, Δρ. Μηχ/κός (Α.Π.Θ.), Ph.D. (Edinburgh), Επιμελητής Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

THE UNIVERSITY AND THE CITY: A TAXONOMY OF PROBLEMS AND THE GREEK PERSPECTIVE

TASSOS KOTSIPOULOS, Dipl. Arch., Dr. Eng. (A.U.T.), Ph.D. (Edinburgh), Senior Lecturer, Aristotle University of Thessaloniki, Greece.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η σχεδιαστική πρακτική και οι περιγραφικές θεωρήσεις των πανεπιστημίων χαρακτηρίζονται συχνά από μονομέρεια και υπεραπλούστευση. Επιχειρείται μία σύντομη κριτική τους που καθορίζει μερικές χρήσιμες έννοιες για την ταξινόμηση των ζητημάτων πανεπιστημίου-πόλης.

Εύδιάκριτα στάδια μετασχηματισμών της σχέσης πανεπιστημίου-πόλης είναι: η κινητικότητα των πρώτων "φοιτητικών" πανεπιστημίων και η οργανική σχέση τους με την πόλη, ή ιδρυματοποίηση του χώρου συνδυασμένη με το δόγμα της αυτόνομης επιστήμης και, τέλος, ή έξασθενιση της θεσμικής ταυτότητας της πόλης συνδυασμένη με το ρόλο του πανεπιστημίου στην παραγωγή.

Είναι ανάγκη να επαναπροσδιοριστεί ο σημερινός ρόλος του πανεπιστημίου και να εξεταστούν οι επιπτώσεις του στη σχέση πανεπιστημίου-πόλης: πέρα από την παραγωγή "τεχνικά έμμεταλλεύσιμης γνώσης", το πανεπιστήμιο έξοπλίζει τους φοιτητές του με τη λογική της επαγγελματικής έμπειρίας, προάγει την πολιτιστική κληρονομιά της περιοχής του και αναπτύσσει την πολιτική συνείδηση των μελών του. Η ένταξη ενός πανεπιστημίου στην πόλη μπορεί να υποβοηθήσει αυτό τον σύνθετο ρόλο, δέν είναι όμως απόλυτα καθοριστική.

· Η μέχρι τώρα πρακτική σχετικά με τα νέα πανεπιστήμια στην Ελλάδα έχει δείξει ότι έχουν υποτιμηθεί οι δυνατότητες ένταξης τουλάχιστο ενός μέρους των δραστηριοτήτων των πανεπιστημίων στα κέντρα των περιφερειακών πόλεων με χρήση υπάρχοντων κτισμάτων. Έξετάζονται συνοπτικά οι ιδιαιτερότητες του ελληνικού χώρου και οι δυνατότητες για μια τέτοια ένταξη.

SUMMARY

Recent design practice and descriptive theories on universities are often narrow and oversimplified. A brief criticism is attempted with some conclusions of taxonomic value.

The city-university relationship has passed historically through distinct stages: from the mobility of the first "student-universities" to the institutionalization of space (connected with the dogma of autonomous science) and to the weakening of urban consciousness (connected with the role of universities in capitalist production).

A re-definition of the role of contemporary university is necessary: apart from producing "technically exploitable knowledge", universities provide their students with some informal professional standards, transform the cultural tradition of the area where they are located, and develop the political consciousness of their members. The integration of universities in the urban structure can facilitate some aspects of this composite role but does not constitute the decisive element in it.

Recent university projects in Greek regional cities have underestimated the possibilities of sheltering at least part of university facilities in the urban centres. The issue is discussed with particular reference to Volos.

· Η σχέση ανάμεσα στο πανεπιστήμιο και στην πόλη προσδιορίζεται ιστορικά ήδη από την εποχή των πρώτων φοιτητικών πανεπιστημίων της μεσαιωνικής Ιταλίας. Καί ήταν μία σχέση πολύ περισσότερο έντονη και ουσιαστική και για τα δύο μέρη απ' ό,τι μοιάζει να είναι σήμερα.

· Ο όρος "πανεπιστήμιο" (universitas facultatum) είναι αρκετά μεταγενέστερος. Τα πρώτα φοιτητικά πανεπιστήμια δεν ήταν παρά επαγγελματικά προσανατολισμένες ενώσεις φοιτητών που τους ένωνε η κοινή καταγωγή και που συγκεντρώνονταν σε μία πόλη γύρω από διάσημους δασκάλους. Οι ενώσεις αυτές, κατώρθωσαν σταδιακά να στήσουν τους θεσμούς τους, θεσμούς που ένα μεγάλο μέρος τους έχει κληρονομηθεί μέχρι σήμερα.

· Η ύπαρξη των πανεπιστημίων ήταν μία πηγή οικονομικής δύναμης για τις πόλεις και γρήγορα αποτέλεσε αντικείμενο ανταγωνισμού ανάμεσά τους. Παράλληλα, η έλλειψη μόνιμων εγκαταστάσεων έδινε την εύχρηστια στις ενώσεις των φοιτητών να μεταφέρουν τον εαυτό τους από τη μία πόλη στη άλλη όταν οι αντιθέσεις με τις πόλεις έκαναν προβληματική τη λειτουργία τους.

· Έτσι, η έλλειψη ιδρυματικότητας του χώρου ήταν η ίδια μία πηγή δύναμης και επιβίωσης αυτών των αυτόνομων σχηματισμών, που παρ' όλο ότι απεικονίζονταν στο χώρο με μία εικόνα μεγάλης ασάφειας και διασποράς, κατώρθωσαν να παραγάγουν μιάν υψηλής ποιότητας έσωτερική δημοκρατία. "Όπου υπήρχαν σπίτια για διαμονή και μαθήματα και ναοί ή μοναστήρια για τις συνελεύσεις, το πανεπιστήμιο μπορούσε να φτιάξει την έδρα του" γράφει επιγραμματικά ο Rashdall.¹

Είναι ενδιαφέρον να δούμε ποιοί ήταν εκείνοι οι μετασχηματισμοί αυτών των αρχικών δομών που οδήγησαν στις μεταγενέστερες μορφές του αστικού πανεπιστημίου με την έν-

νη ιδρυματικότητα και κυριαρχία του συμβολισμού των μορφών. Οι μετασχηματισμοί αυτοί περιγράφουν σέ τελευταία άλυση δύο πράγματα στο θεσμικό επίπεδο: τήν αποκρυστάλλωση τής οικονομικής σχέσης πανεπιστήμιου-πόλης και τήν έσωτερική διαστρωμάτωση του ίδιου του πανεπιστήμιου. Και οι δύο αυτές κατηγορίες αλλαγών είχαν σαφή αποτελέσματα στην χωρική έκφραση του πανεπιστήμιου τόσο σέ σχέση με τή πόλη όσο και στην ίδια τήν δική του εικόνα.

Τοσο οι έσωτερικές δυσκολίες τής τήρησης τής έσωτερικής δημοκρατίας των πανεπιστημίων όσο και η τάση των Δήμων νά τά απορροφήσουν και νά τά έλέγξουν οδήγησε γρήγορα στο θεσμό τής έκκλησιαστικής και, άργότερα, κρατικής έπιτροπείας.

Παράλληλα, η άρχική εργασιακή σχέση φοιτητών δασκάλων — μιά σχέση ώρομισθίας παροχής ύπηρεσίας — μετασχηματίστηκε σέ μιά σχέση μισθοδοσίας όπου εργοδότης δέν ήταν πιά οι φοιτητές αλλά ο Δήμος. Τό σύστημα των μισθών επέτρεψε μόνον οικονομική άπελευθέρωση πού διεύρυνε ταξικά τό φοιτητικό σώμα αλλά παράλληλα οδήγησε και στην ίσχυροποίηση τής σωματειακής συνένωσης των δασκάλων, αλλά και στην έσωτερική τους στρωμάτωση και στην παρεμβολή των Δήμων σ' ατύτη τή στρωμάτωση.

Τέλος, η αύξηση τής αίγλης των πανεπιστημίων και η οικονομική τους έξάρτηση από τούς Δήμους οδήγησε σέ μιά ιδρυματοποίηση του χώρου πού είχε δύο βασικές πηγές. Άπ' ατύ μιά μεριά, οι ίδιοι οι Δήμοι ήθελαν νά κεντρήσουν κοντά τους τά πανεπιστήμια και μάλιστα κάτω από τόν έλεγχο τους. Άπό τήν άλλη μεριά, οι οικονομικά άνεξάρτητοι συντοπίτες των φοιτητών φρόντισαν νά στεγάσουν τούς συμπατριώτες τους σέ σταθερώτερα κτίσματα πού γρήγορα άρχισαν νά στεγάζουν και τίς υπόλοιπες δραστηριότητες του πανεπιστήμιου, πέρα από τήν κατοικία. Δημιουργούνται, έτσι, ίσχυρά και, τό κυριώτερο δεμέ-

να μέ τό χώρο τους ιδρύματα έξαλείφοντας στην πράξη μιάν από τίς βασικώτερες πηγές δύναμης και άυτονομίας των πρώτων πανεπιστημίων, τήν άπειλή δηλαδή τής μετανάστευσης.

Τό πιο σημαντικό, πάντως, χαρακτηριστικό του μετασχηματισμού των φοιτητικών πανεπιστημίων ήταν η διαφοροποίηση τής βάσης για τή συγκρότηση των φοιτητικών ένώσεων. Η κοινή καταγωγή παύει σταδιακά νά είναι η βάση συσπείρωσης των φοιτητών και τόν ρόλο αυτό αρχίζει νά τόν παίξει — στο βαθμό πού μπορεί — τό κοινό έπιστημονικό άντικείμενο. Η έξέλιξη ατύ ήταν παράλογη άν λογαριάσει κανείς τόν πολλαπλασιασμό των έπιστημονικών έξειδικεύσεων και τήν έξασθένηση των προβλημάτων πού δημιουργούσε η ιδιότητα του ξένου πολίτη. Έτσι η μετάβαση από τό σύστημα των "έθνων" (nationes) στο σύστημα των έπιστημονικών ειδικοτήτων συμβαδίζει μέ μιάν άνακατανομή συμφερόντων όπου οι Δήμοι δέν ήταν πιά άνταγωνιστές των φοιτητικών πανεπιστημίων. Η ιδρυματοποίηση ήρθε σάν άμεση συνέπεια και μάλιστα έκφρασμένη στο χώρο, παρ' όλον ότι η σαφέστερη μορφή ατύ τής χωρικής ιδρυματοποίησης ήρθε άρκετά άργότερα μέ τήν κυριαρχία του δόγματος τής ακαδημαϊκής άυτονομίας και έλευθερίας και μέ τήν συνακόλουθη μυθοποίηση του "ναού τής άυτόνομης γνώσης".

Άς δοϋμε μερικά συμπεράσματα άπ' ατύ τήν σύντομη ιστορικά έπισκόπηση. Όλα έχουν νά κάνουν μέ τόν καιριο μετασχηματισμό τής έννοιας τής πόλης.

Τό παράδειγμα τής μεσαιωνικής Ίταλίας έχει ιδιαίτερο ένδιαφέρον γιατί εκεί η έννοια τής άυτόνομης προκαπιταλιστικής πόλης έμφανίζεται στη μέγιστη διαφοροποίησή της από τή σημερινή μορφή τής πόλης.

Η πόλη drā στη μεσαιωνική Ίταλία σάν όντότητα, άνταγωνίζεται ένα άντίστοιχο αλλά άνταγωνιστικό της θεσμό, τόν

απορροφᾶ καί τελικά, γιά νά τόν κρατήσῃ καί νά ἐπιβεβαιώσῃ τό τέλος τῆς μάχης καί τήν νίκη τῆς, τόν ἐξοπλίζει μέ τήν πρέπουσα ἰδρυματικότητα, μιάν ἰδρυματικότητα πού ἐκφράζεται εἴτε τοπογραφικά εἴτε μέσα ἀπό τόν συμβολισμό τῆς μορφῆς τοῦ πανεπιστημιακοῦ κτίριου. Τό μεταγενέστερο δόγμα τῆς ἀκαδημαϊκῆς αὐτονομίας τονίζει ἀκόμη περισσότερο αὐτή τήν ἰδρυματικότητα μέσα σ' ἓνα οἰκονομικό σχηματισμό, ὅμως, ἀρκετά πλησιέστερο στόν σημερινό.

Σήμερα, τό ρόλο τῆς πόλης τόν παίζει τό κράτος. Παρ' ὅλον ὅτι σέ ἀρκετές περιπτώσεις ἡ παράδοση ἔχει ἀφήσει ἀρκετά ἰσχυρές τοπικές ἀρχές στίς πόλεις καί μιάν αὐξημένη συνείδηση τοπικότητας, ὥστόσο ἡ πόλη σάν οἰκονομικός μηχανισμός δέν ἔχει πιά σχέση μέ τό μεσαιωνικό παρελθόν τῆς. Ἡ νίκη τοῦ σημερινοῦ κράτους ἐκφράζεται καλύτερα μέ τήν δημιουργία τῶν αὐτόνομων μηχανῶν-campuses παρά μέ τά ἐναπομείναντα ἀστικά μουσεῖα πανεπιστημιακῆς διοίκησης καί γραφειοκρατίας.

Ἡ κληρονομημένη σήμερα κυρίαρχη στίς πόλεις θέση τῶν παλιότερων πανεπιστημίων, ὅσο καί ἡ συμβολική τους ὑπεροχή ἀπέναντι στά ἄλλα κτίσματα, ἦταν βέβαια ἓνα ἀποτέλεσμα ἰδρυματοποίησης τῆς κρατικῆς παρέμβασης τῆς ἐποχῆς τους, μιᾶ ἀντίφαση μέ τήν αὐτοτέλειά τους. Σήμερα, ὅμως, δέν εἶναι καί δέν μποροῦν νά εἶναι τίποτε περισσότερο ἀπό μιᾶ χρήσιμη κτιριακή ὑποδομή-ὅπου βέβαια ὑπάρχουν.

Ἡ φιλολογία γύρω ἀπό τόν ρόλο τῶν σημερινῶν πανεπιστημίων στό πλαίσιο τοῦ καπιταλιστικοῦ τρόπου παραγωγῆς εἶναι τόσο μεγάλη καί πολύπλευρη πού μᾶλλον προκαλεῖ μιᾶ σχετική ἀμηχανία στό μελετητή. Ἐδῶ, θά προσπαθῶ νά πιάσω μερικά ἀπ' αὐτά τά ζητήματα μ' ἓνα ἀρκετά προσωπικό τρόπο.

Ἡ ἀποψη τῆς "ἀκαδημαϊκῆς ἐλευθερίας" γιά ἀρκετά χρόνια εἶχε ἐρμηνευτεῖ σάν ἀποψη πού ἔλεγε ὅτι ἡ παραγωγή τῆς

γνώσης πρέπει νά εἶναι κοινωνικά ἀδέσμευτη καί ἰδεολογικά ἀφόρτιστη. Ἡ κοινωνική προσφορά αὐτῆς τῆς ἐρμηνείας δέν ἦταν καθόλου εὐκαταφρόνητη ἀπό τήν ἐποχή τοῦ von Humboldt μέχρι σχεδόν τίς μέρες μας παρ' ὅλον ὅτι δέν εἶχε καμμιά σχέση μέ τόν αὐστηρό ἐπαγγελματισμό τῶν πρώτων πανεπιστημιακῶν μορφῶν, καί παρ' ὅλον ὅτι φαίνεται κάπως ξένη στό πλαίσιο τοῦ καπιταλισμοῦ, τοῦ πρώτου συστήματος στήν ἱστορία πού, ὅπως τονίζει ὁ Habermas, θεσιμοποίησε τήν αὐτοτέλεια τῆς οἰκονομικῆς ἀνάπτυξης καί τήν ὀρθολογικοποίηση τῆς παραγωγῆς.²

Σήμερα, λοιπόν, ἡ ἀποψη αὐτή δέν φαίνεται νά λειτουργεῖ ἀποτελεσματικά. Καί δέν λειτουργεῖ γιά μιᾶ σειρά ἀπό λόγους πού ἀλληλοσχετίζονται καί ἐκφράζουν διάφορες πλευρές τοῦ ἴδιου πράγματος. Τέτοιοι λόγοι εἶναι ὅτι τό πανεπιστήμιο ἔχει χάσει τήν ἀποκλειστικότητα τῆς παραγωγῆς γνώσης, στό πλαίσιο τοῦ "ὀρθολογισμοῦ" τῆς παραγωγῆς καί μέ τήν ὑποκατάστασή του ἀπό ἄλλα κέντρα ἐρευνας. Ἐνας ἄλλος λόγος εἶναι ὅτι τό πανεπιστήμιο ἔχει, πολύ λογικά ἐξάλλου, χρησιμοποιηθεῖ σάν ἰδεολογικός μηχανισμός τοῦ κράτους μέσα κύρια ἀπό τήν οἰκονομική καί προγραμματική του ἐξάρτηση ἀπ' αὐτό. Ἐνας τρίτος τέλος λόγος εἶναι ὅτι ἡ πολυπλοκότητα τῆς γνώσης καί ὁ βαθμός τῆς ἐξειδικευομένης τῆς ἔχει ἐπιτρέψει τήν τεχνοκρατικοποίηση τῆς γνώσης. Ἡ συνειδητά ἀδέσμευτη κοινωνικά γνώση τοῦ von Humboldt καί τοῦ δόγματος τῆς ἀκαδημαϊκῆς ἐλευθερίας ἔχει μετατραπεῖ-καί ἐξ αἰτίας τῆς ἀδυναμίας ἐποπτείας καί αὐτοσυνείδησής τῆς-σέ ἰδεολογικοποίηση τῆς ἐπιστήμης καί τῆς τεχνολογίας, μέσα ἀπ' αὐτό πού ἔχει ὀνομαστεῖ "τεχνοκρατική συνείδηση".³

Ἡ χωρική ἐκφραση αὐτῆς τῆς διαφοροποίησης τῆς ἐννοιας τῆς ἀκαδημαϊκῆς αὐτονομίας καί κατ' ἐπέκταση τῆς ἐννοιας τῆς ἀκαδημαϊκῆς ἐλευθερίας εἶναι ἐκείνη πού παρήγαγε τό σύγχρονο campus - μηχανή καί πού μετέτρεψε τό συμβολισμό

...ού είχε σαν σημαινόμενο την αυτόνομη έπιστήμη σ' ένα πολύπλοκο συμβολισμό όπου φαίνεται να κυριαρχεί η λειτουργικότητα, η εύελξις, η παραγωγικότητα και το άνεμπόδιτο της άσκησης της τεχνικά έκμεταλλεύσιμης γνώσης. Θα πρέπει έδω πάντως, να έπισημάνουμε ότι με την έξασθένεια της οργανικής σχέσης πανεπιστημίου-πόλης και, πάντως, πριν από τα μέσα της δεκαετίας του '60 (όποτε η σχέση αυτή άρχισε να εμφανίζει ένα διαφορετικό χαρακτήρα ξαναεπιβεβαιώνοντας ένα μέρος της παλιάς της αξίας) η χωροθέτηση των πανεπιστημίων έξω από τις πόλεις δέν ήταν παρά ένα αποτέλεσμα τέτοιων άναγκών λειτουργικότητας, εύελξις κλπ. Καί είναι χαρακτηριστικό ότι η χωροθέτηση αυτή συνοδεύτηκε εύλογα από τάσεις ύπολογιστικού ύπερπρογραμματισμού του σχεδιασμού και μετέτρεψε τα νέα campuses (πολύ περισσότερο άπ' ότι τις νέες πόλεις) σε πεδία πρακτικής δοκιμής των design methods της μεταπολεμικής αρχιτεκτονικής και πολεοδομικής έπιστήμης.

Τό να γυρίσει σήμερα κανείς στην έρμηνεία εκείνη της άκαδημαϊκής αυτόνομίας και έλευθερίας πού θέλει την έπιστήμη αυτόνομη, ιδεολογικά άφόρτιστη και κοινωνικά "ουδέτερη" είναι ένα σοβαρό πρόβλημα και περικλείει μιá καιρία αντίφαση:

Άπό τή μιá μεριά ο ρόλος του πανεπιστημίου έχει φορτιστεί στην εξέλιξη του θεσμού με άρκετά πρόσθετα χαρακτηριστικά. Έτσι, μοιάζουν να έχουν συσσωρευθεί, και συνωστίζονται στην έννοια αυτού του ρόλου ο επαγγελματισμός των πρώτων φοιτητικών πανεπιστημίων, ο άκαδημαϊσμός του von Humboldt, ή λατρεία της τεχνικής της βιομηχανικής επανάστασης αλλά και ή άποκρυστάλλωση της κοινωνικής καθοδήγησης της δεκαετίας του '60. Η πορεία, πάντως, είναι ξεκάθαρα πορεία κοινωνικής άνάμειξης (ή, άν θέλετε, κρατικής χρήσης ή και τά δύο) και όχι αντίστροφη.

Άπό τήν άλλη μεριά αυτή ή ίδια ή πορεία τείνει να δια-

στρεβλώσει και να παρερμηνεύσει τήν ίδια τήν έννοια της έπιστημονικής γνώσης θεσπίζοντας τήν σχετικότητα των μεθοδολογικών έργαλείων, προσανατολίζοντας τήν έρευνα, κοινωνικοποιώντας τό περιεχόμενο της διδασκαλίας, άναδιαρθρώνοντας τά ενδιαφέροντα διδασκόντων και φοιτητών, δίνοντας ένα άλλο όρισμό της έπιστήμης και του πανεπιστημίου και κάνοντας πιο έντονη τή διάκριση άνάμεσα σε φυσικές και κοινωνικές έπιστήμες ή άνάμεσα, τελικά, σε "έπιστήμες" και "πρακτικές".

Μέσα σ' αυτή τήν αντίφαση, τήν αντίφαση δηλαδή άνάμεσα στον κοινωνικό ρόλο του πανεπιστημίου και τήν "καθαρότητα" της έπιστημονικής γνώσης θα πρέπει κανείς να άναζητήσει μιá ταυτότητα, να άναζητήσει ένα πυρήνα μελλοντικών μετασχηματισμών και να έρμηνεύσει αυτούς τους μετασχηματισμούς με έννοιες φυσικού χώρου, ή, άν θέλετε, με έννοιες σχέσης του πανεπιστημίου με τήν πόλη.

Μιá τέτοια άναζήτηση βέβαια δέν μπορεί να είναι ιδεολογικά άφόρτιστη. Θα μπορούσε καλύτερα να πεί κανείς ότι μιá σειρά από τέτοιες άναζητήσεις είναι συνήθως φορτισμένες ιδεολογικά ενώ άλλες είναι περισσότερο έπιστημονικά άντικειμενικές και συνειδητά στοχεύουν προς κοινωνικούς μετασχηματισμούς πού έντάσσονται σε μιάν εύρύτερη έπιστημονική θεώρηση της κοινωνικής πραγματικότητας.

Μέσα σε μιá σειρά από τέτοιους έπαναπροσδιορισμούς του σύνθετου ρόλου του πανεπιστημίου διαλέγω εκείνον του Jürgen Habermas, πού στηρίζεται περισσότερο στα δομικά χαρακτηριστικά του ίδιου του πανεπιστημίου και λιγώτερο στην έπιφάνεια των διοικητικών ή οικονομικών σχέσεων του με τό κράτος και τή βιομηχανία.⁴

Ύποστηρίζει λοιπόν ο Habermas ότι σήμερα βασική άποστολή του πανεπιστημίου είναι "να παράγει τεχνικά έκμεταλλεύσιμη γνώση" δηλαδή να ίκανοποιεί τήν άνάγκη για νέες γενι-

ές ικανοποιητικά καταρτισμένου προσωπικού που θα επανδρώσει την παραγωγή και, παράλληλα, να φροντίζει για την ίδια την αναπαραγωγή της εκπαίδευσης.

Εκείνες όμως που έχουν ίσως καιρία σημασία είναι αυτές που θα ονόμαζε κανείς συμπληρωματικές λειτουργίες του πανεπιστημίου, όπως τό βλέπει πάλι ο Habermas. Έτσι, τό πανεπιστήμιο φαίνεται να έχει σήμερα εϋθύνες σε τρεις ακόμη τομείς πέρα από τή βασική του λειτουργία παραγωγής τεχνικά εκμεταλλεύσιμης γνώσης.

Ένας τομέας είναι ή μετάδοση από τό πανεπιστήμιο προς τούς φοιτητές του, ενός minimum από τίς επαγγελματικές προδιαγραφές και ικανότητες που δέν περικλείονται στην επαγγελματική γνώση αυτή καθ'εαυτή, όπως ή εμπειρία στην άσκηση ενός επαγγέλματος ή ή συνείδηση της κοινωνικής σημασίας αυτής της άσκησης του επαγγέλματος. Τό ίδιο τό πανεπιστήμιο, φυσικά, δέν παρέχει αυτές τίς προδιαγραφές, ή πανεπιστημιακή εκπαίδευση όμως μπορεί να περικλείει τή γενική αρχή που οι προδιαγραφές αυτές κοινωνικοποιούνται και είναι αυτόνομο ότι ή αρχή αυτή πρέπει να βρίσκεται σε άρμονία με τίς προδιαγραφές αυτές.

Ένας δεύτερος τομέας είναι ή έρμηνεία, μετάδοση και ανάπτυξη της πολιτιστικής κληρονομιάς όπου τό πανεπιστήμιο εντάσσεται. Τό πανεπιστήμιο είναι αδύνατο να αποφύγει τήν έπαφή με αυτή τήν κληρονομιά. Μπορεί να τήν αναπαράγει συνεχώς, να τήν αναπτύξει ή να τή μετασχηματίσει κριτικά.

Τέλος, τρίτος τομέας είναι ή διαμόρφωση της πολιτικής συνείδησης των φοιτητών του πανεπιστημίου. Δέν είναι καθόλου αυτόνομο ότι ή διαμόρφωση μιας πολιτικής συνείδησης στους φοιτητές και τά μέλη του πανεπιστημίου συνεπάγεται τή ρητή πολιτικοποίηση του πανεπιστημίου σαν θεσμού και τήν άμεση πολιτικοποίηση του διδακτικού και έρευνητικού αντικειμένου. Μπορεί απλά τό πανεπιστήμιο να

δημιουργεί στα μέλη του μια νοοτροπία, μια λογική θεώρηση του κόσμου που ή ίδια έχει αξιοσημείωτες πολιτικές επιπτώσεις. Έξάλλου μια τέτοια βαθύτερη λειτουργία μπορεί να άζει να είναι και περισσότερο αποτελεσματική.

Η διατύπωση αυτού του βασικού ρόλου του πανεπιστημίου και, κύρια, αυτών των "συμπληρωματικών" λειτουργιών του είναι τέτοια ώστε από τή μια μεριά έμπεριέχει τή βασική αντίθεση ανάμεσα στην παραγωγή της αυτόνομης γνώσης και τήν κοινωνική αποστολή του πανεπιστημίου, σαφώς όμως φαίνεται να έρμηνεύει τό πρώτο μέσα από τό δεύτερο — δίνοντας έτσι μια διέξοδο σε μελλοντικούς μετασχηματισμούς

Ακόμη, ή διατύπωση αυτή είναι τέτοια ώστε με τήν πρώτη ματιά να φαντάζεται κανείς ότι οι επιπτώσεις στη σχέση πανεπιστημίου - πόλης, σε επίπεδο φυσικού χώρου, είναι άμεσες και καθαρές.

Τέτοιες μυθοπλασίες, ότι δήθεν ή τοποθέτηση ενός πανεπιστημίου στο κέντρο μιας πόλης θα κάνει τό πανεπιστήμιο να παίξει αυτόματα μια σειρά από τέτοιους ρόλους κοινωνικής ανάπτυξης και, ένδεχόμενα, κοινωνικής καθοδήγησης ενώ είναι προσφιλείς στους αρχιτέκτονες και πολεοδόμους τά τελευταία χρόνια, είναι έξαιρετικά επικίνδυνες και αποπροσανατολιστικές. Ιδιαίτερα μάλιστα, όταν τό ζήτημα δέν εξειδικεύεται στις ειδικές συνθήκες καθ' ύλην και τόπος, αλλά αντιμετωπίζεται σαν μια γενική πανάκεια.

Κι αυτό φαίνεται αν δοθμε τό ζήτημα απ'τίς δύο πλευρές: τήν πλευρά της πόλης και τήν πλευρά του πανεπιστημίου.

Τό πανεπιστήμιο έχει σαν έγκατάσταση μια αναμφίβολα χρησιμη ύποδομή για τίς πολιτιστικές δραστηριότητες της πόλης έφ'όσον βέβαια αυτές υπάρχουν και έφ'όσον ή ίδια ή ύποδομή του πανεπιστημίου επιτρέπει τήν χρήση αυτής της ύποδομής.

κραπέρα, τό πανεπιστήμιο μπορεί νά παίξει τόν σύνθετο ρόλο του — δηλαδή νά αναπτύξει τήν επαγγελματική έμπειρία καί συνείδηση τών φοιτητών του, νά αξιοποιήσει τήν πολιτιστική κληρονομιά τῆς περιοχῆς του καί νά οίκοδομήσει τήν πολιτική συνείδηση τών μελῶν του — κύρια ἂν ἡ ἔσωτερική δημοκρατία του τοῦ τό ἐπιτρέπει. Ἡ ἐπαφή μέ τήν πόλη παίξει ἀσφαλῶς ἕνα ρόλο, ἕνα ρόλο ὅμως πού ἔχει τό προηγούμενο, δηλαδή τήν ἔσωτερική δημοκρατία, σάν προϋπόθεση. Σέ μιὰ κοινωνική πραγματικότητα, ὅπου ἡ ἀστική συνείδηση ἔχει σημαντικά ἀπελευθερωθεῖ ἀπό τή γεωγραφική συνείδηση τῆς πόλης καί ἡ ὀργανικότητα τῆς σχέσης πανεπιστήμιου-πόλης ἔχει ἀτονήσει, εἶναι παράλογο νά δίνουμε τό κύριο βάρος στά χωρικά χαρακτηριστικά περισσότερο ἀπ' ὅτι τά θεσμικά ἢ νά ἀπομονώνουμε τά πρῶτα ἀπό τά δεύτερα. Εἶναι ἀκόμη παράλογο νά περιμένουμε ὅτι οἱ ὅποιες χωρικές διαθέσεις τών σχεδιαστών θά κάνουν τό πανεπιστήμιο — μηχανισμῶν, τό ὀργανικά ἐξάλλου ἐνταγμένο καί στόν καπιταλιστικό τρόπο παραγωγῆς, νά ἀτονήσει. Τό πανεπιστήμιο δέν πρόκειται νά ἀφεθεῖ νά χάσει αὐτό τό ρόλο, χωρίς ἀνταλλάγματα. Τό κύριο ἀντάλλαγμα θά εἶναι νά γίνει μιὰ λέσχη συζητήσεων ὅταν ἡ πραγματική παραγωγή τεχνικά ἐκμεταλλεύσιμης γνώσης θά ἔχει μεταφερθεῖ σέ ἄλλα — ἀπόλυτα ἐλεγχόμενα — κέντρα ἔρευνας. Πρόκειται, ἐξάλλου, γιά μιὰ διαδικασία πού ἤδη εἶναι ὀρατή σέ ἀριετές περιπτώσεις, ἀκόμη καί στήν Ἰαπωνία.

σημαίνουν ὅλ' αὐτά ὅτι τό πρόβλημα τῆς γεωγραφικῆς ἐνταξίσεως τοῦ πανεπιστήμιου στήν πόλη δέν πρέπει νά μᾶς ἐνδιαφέρει; Φυσικά ὄχι. Τό ἀντίθετο, σημαίνουν ὅτι πρέπει νά εἰσάγουμε τό ζήτημα κάπως ὀλιγώτερα καί νά διαφυλάξουμε τή λειτουργική προσωπικότητα τοῦ πανεπιστήμιου. Μ' αὐτή τήν προϋπόθεση, ἔστω καί μέσα ἀπό πολυκεντρικά σχήματα ἢ μέσῳ ἀπό ἀπλές "ὑπενθυμίσεις" τῆς παρουσίας τοῦ πανεπιστή-

μιου, μπορούμε νά κερδίσουμε τά πλεονεκτήματα τῆς ἐπαφῆς μέ τή ζωή τῆς πόλης.

Παρ' ὅλη τήν ἐξασθένιση τῆς θεσμικῆς τῆς ταυτότητας, ἡ πόλη σάν σχηματισμός δέν ἔπαψε νά προβάλλει τά πρότυπα ζωῆς τοῦ τρόπου παραγωγῆς ὅπου ἐντάσσεται, νά ὑπενθυμίζει τό παρελθόν τῆς καί νά εἶναι κατά κανόνα ἕνα μοντέλο φυσικῆς ἀνάπτυξης.

Σ' ἀντίθεση μ' αὐτό τό μοντέλο, τό campus μοιάζει μέ τεχνητό παράδεισο. Ἰδιαίτερα, ὅταν ἀπομιμείται τόν ἀστικό σχηματισμό. Σέ τέτοια κατασκευασμένα σχήματα, ἀκόμη κι ἂν μιὰ πλευρά τοῦ ρόλου τῆς παραγωγῆς τεχνικά ἐκμεταλλεύσιμης γνώσης ἀπό τό πανεπιστήμιο παίζεται μ' ἐπιτυχία, οἱ ἄλλες του λειτουργίες εἴτε δέν ἔχουν σημεῖα ἀναφορᾶς εἴτε ἔχουν σάν σημεῖα ἀναφορᾶς κατασκευασμένα καί ἐξωπραγματικά πρότυπα ζωῆς.

Ὁ ρόλος λοιπόν τῆς πόλης εἶναι καί ρόλος πληροφορίας ὅπως τό ἴδιο συμβαίνει καί ἀντίστροφα γιά τήν πόλη ἀπό τό πανεπιστήμιο. Καί ἐδῶ ἀρχίζουν νά φαίνονται οἱ ἰδιαιτερότητες ἀνάμεσα στό τί σημαίνει ὀργανική ἐνταξη σέ μητρόπολη καί στό τί σημαίνει σέ περιφερειακή πόλη. Ὅπως ἐδῶ, ἐπίσης, ἀρχίζουν νά φαίνονται οἱ ἰδιαιτερότητες ἀνάμεσα στό τί σημαίνει ἐνταξη μέ τή λογική τῆς μεγα-ἀρχιτεκτονικῆς τοῦ συμβολισμοῦ καί στό τί σημαίνει ἐνταξη μέ τή "σεμνή" χρήση τῆς ὑπάρχουσας κτιριακῆς ὑποδομῆς. Ἐδῶ, τέλος, θά εἶχε ἐνδιαφέρον νά συσχετίσει κανεῖς αὐτές τίς δύο θεωρήσεις, νά δεῖ δηλαδή τί σημαίνει μεγα-ἀρχιτεκτονική τοῦ πανεπιστήμιου στήν καρδιά μιᾶς πλούσιας σέ συσσωρευμένους συμβολισμούς μητρόπολης καί τί σημαίνει μιὰ τέτοια ἀρχιτεκτονική στήν περιφερειακή πόλη πού χαρακτηρίζεται ἀπό μικρὴ κλίμακα, ἀβέβαιη ταυτότητα, εὐκόλλη μιμητική ἀλλά ἀκόμη καί ἀπό συντηρητισμό καί ἀρνηση ἀποδοχῆς νέων προτύπων.

Είχα σκοπό νά δώ αυτά τά ζητήματα κάπως έκτενέστερα στην έλληνική πραγματικότητα. Νομίζω, όμως, ότι έχω καλυφθεί ήδη από τήν χθεσινή είσήγηση του Παπαμίχου κι απ'ότι διαπίστωση, καλύπτομαι κι από μερικές από τίς σημερινές απογευματινές εισηγήσεις. "Έτσι θά κλείσω έντοπίζοντας μόνο έπιγραμματικά, μερικές ιδιαιτερότητες τής ελληνικής έπαρχιακής πόλης και έπισημαίνοντας μερικές ιδιαιτερότητες πού αποκτᾶ ὁ σχεδιασμός, όταν αποφασίζει νά δουλέψει "σεμνά" μέ τήν χρήση και τής υπάρχουσας κτιριακής υποδομής.

Σωστά λοιπόν ελπώθηκε χθές ότι οί ελληνικές πόλεις δέν είναι ίδιες και ότι πρέπει νά τίς δοῦμε μέσα στό πραγματικό μοντέλο καπιταλιστικής ανάπτυξης πού αὐτή τή στιγμή λειτουργεῖ στό τόπο μας, είτε αὐτό είναι μοντέλο σύμμετρης, ασύμμετρης ἢ στρεβλῆς ανάπτυξης. Μέσα από μιά τέτοια πραγματικότητα χρωματίζεται αποφασιστικά τό τί μορφή περιμένουμε νά πάρει τό σύμπλοκο πανεπιστήμιο-πόλη και τό τί συμβαίνει μέ τήν μέχρι τώρα ελληνική πρακτική, πού δείχνει μιά προτίμηση στά αυτόνομα campuses αφήνοντας γι' ἀργότερα τίς έλπίδες σύνδεσης μέ τίς πόλεις.

Θάθελα νά προσθέω ότι οί ελληνικές πόλεις δέν είναι ὅλες ίδιες ὡς πρὸς τήν κτιριακή τους υποδομή. Είναι φυσικά γνωστή ἡ έλλειψη μιᾶς τέτοιας υποδομής και συχνά χρησιμοποιεῖται σάν έπιχείρημα γιά τήν δημιουργία αυτόνομων απομακρυσμένων πανεπιστημίων. Νομίζω, ὡστόσο, ότι ἡ περίπτωση του Βόλου - ὅπως ἐξάλλου θά διαπιστώσετε από τήν απογευματινή συλλογική παρουσίαση - δείχνει ότι αὐτό δέν είναι πάντοτε τόσο πραγματικό. Ἄντί νά περιμένουμε από τήν εφαρμογή τῶν ρυθμιστικῶν νά ίσοπεδωθοῦν έκτάσεις γιά νά παραδοθοῦν σέ νέες χρήσεις, σέ περιπτώσεις ὅπως ὁ Βόλος μπορούμε νά ἐλπίζουμε ότι τά ρυθμιστικά είναι δυνατό νά ἀπελευθερώσουν υπάρχοντα κτιριακά κελύφη πού τά περισσότερα, ἄλλωστε, είναι κάτω από οὐσιαστικά κρατική δι-

αχείριση.

Πρὶν συνοψίσω, κλείνοντας, θά κάνω δυό - τρεῖς παρατηρήσεις γιά τήν ιδιαιτερότητα του σχεδιασμοῦ, όταν αὐτός ὁ σχεδιασμός έχει νά κάνει μέ τέτοιου εἴδους "σεμνά" πλέγματα και χρήση τής υπάρχουσας κτιριακής υποδομής. Θάλεγα, λοιπόν, ότι ἕνας τέτοιος σχεδιασμός δέν μπορεί, από τά πράγματα, οὔτε νά συμβολίζει μέ μορφικές ὑπερβολές οὔτε νά θεοποιεῖ τή λειτουργικότητα ἢ τήν εὐελξία. Εἶναι, ἀκόμη, πολύ ἀμφίβολο ἂν μπορεί ἕνας τέτοιος σχεδιασμός νά έχει τή φόρμα τής συμμετοχικῆς οὐτοπίας, ὅπως προσπάθησε νά κάνει ὁ Alexander στήν περίπτωση του Oregon, στοχεύοντας πρὸς μιάν "ὀργανική τάξη".⁵

"Ένας τέτοιος σχεδιασμός πρέπει νά στηρίζεται σέ εὐπλαστα κτιριολογικά προγράμματα, νά ἀπομυθοποιήσῃ τό ρόλο τῶν standards και τῶν ποσοτικῶν συντελεστῶν, νά ἀπομυθοποιήσῃ, ἀκόμη, τήν ἐξωτερική γιά χάρη τής ἐσωτερικῆς εὐελξίας και νά μὴν στηρίζεται σ' ἕνα αὐστηρό καθορισμό χρονικῶν φάσεων ανάπτυξης. Γιά νά θυμηθοῦμε τήν είσήγηση του C.B.Wilson, ἕνα τέτοιο πανεπιστήμιο θά ἀναπτυχθεῖ και θά πρέπει νά ἀναπτυχθεῖ ἀπό μόνο του, πέρα ἀπό αὐστηρά καθορισμένες χρονικές προδιαγραφές.⁶ Τέλος, ἕνας τέτοιος σχεδιασμός στηρίζεται σέ μιάν αὐστηρή σχέση μέ τήν υπάρχουσα πραγματικότητα, ἀποτελεῖ δηλαδή ἕνα εἶδος αὐτοῦ πού θά ὀνόμαζε κανεῖς μέ τόν ὄρο "ad hocism" πού τονίζει τήν τοπικότητα -- και ὄχι βέβαια τήν τυχαιότητα ἢ αὐθαιρεσία -- τῶν ἀποφάσεων.⁷

Δέν έχω πολλή σύνοψη νά κάνω· ἀπλῶς θά ὑπενθυμίσω ότι μίλησα γιά δυό πράγματα: προσπάθησα μέσα ἀπό μιά σύντομη ιστορική ἀναδρομή νά δώ μερικά συμπεράσματα γιά τή σχέση ἀνάμεσα στό πανεπιστήμιο και τήν πόλη πού περιστρέφονται οὐσιαστικά γύρω ἀπό τήν ἐξασθένιση τής ὀργανικότητας αὐτῆς τῆς σχέσης και ἐκλείσα μέ μερικά συμπεράσματα γιά τόν

επαναπροσδιορισμό του ρόλου του πανεπιστημίου σήμερα και τις επιπτώσεις που έχει αυτός ο επαναπροσδιορισμός στη χωρική έκφραση της σχέσης πανεπιστημίου και πόλης.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. H. RASHDALL, *The Universities of Europe in the Middle Ages*, Oxford 1936 (έκδοση των EADEN, POWICKE, αρχικό κείμενο του RASHDALL: 1896), τόμος I, σελ. 215.
2. J. HABERMAS, *Toward a Rational Society*, Heinemann 1971, © 1968.
3. "Ο.π.", σελ. 63.
4. "Ο.π."
5. Ch. ALEXANDER, D. ABRAMS, S. ANGEL, S. ISHIKAWA, M. SILVERSTEIN, *The Oregon Experiment*, Oxford University Press 1975.
6. Ανακοίνωση του C. B. WILSON στο Συμπόσιο αυτό με τίτλο: "a university and its communities".
7. Επεξήγηση του όρου που κρύθηκε αναγκαστικά μετά από μια παρατήρηση του Α. ΣΙΣΣΟΥΡΑ στο Συμπόσιο αυτό.

15

Η ΣΧΕΣΗ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΜΕ ΤΗΝ ΠΑΡΑΓΩΓΗ: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΒΟΛΟΥ

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΠΙΤΣΙΩΡΗΣ, Ήλεκτρολόγος-Μηχανολόγος, Βουλευτής Μαγνησίας.

THE RELATIONSHIP BETWEEN UNIVERSITY AND PRODUCTION: THE CASE OF VOLOS

DIMITRIS PITSIORIS, Mechanical-Electrical Engineer, Member of Parliament, Greece.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η οικονομική σπουδαιότητα της ευρύτερης περιοχής του Βόλου όφειλεται στη γεωγραφική της θέση και στην πλούσια ένδοχώρα του Πηλίου με την μεγάλη παράδοση στο εμπόριο και τη μεταποίηση.

Η εξέλιξη της βιομηχανικής παραγωγής της περιοχής του Βόλου δείχνει τους μελλοντικούς κινδύνους σφοδρού ανταγωνισμού και χαρακτηρίζεται από την ανάγκη καθετοποίησης της παραγωγής και αύξησης της παραγωγικότητας και από την ανάγκη εκπαίδευσης επιστημονικού δυναμικού και ανάπτυξης αυτόνομης έρευνας.

Επομένως, η δημιουργία μιας πανεπιστημιακής μονάδας στην περιοχή θα παίξει σημαντικό ρόλο στην κάλυψη αυτών των αναγκών. Το νέο Πανεπιστήμιο, όμως, θα πρέπει να είναι ανανεωτικό στη δομή του, και στη σχέση του με την πόλη ώστε να λειτουργήσει σαν πραγματικό κέντρο για τη διάδοση της γνώσης, τη λύση των προβλημάτων της περιοχής και την ελεύθερη ανάπτυξη ιδεών και αξιών.

SUMMARY

The economic importance of Magnesia and Volos in particular is due to their geographical location and to the in-

land area of Pelion which is characterized by a strong tradition in trade and industry.

The recent developments of industry in Volos signify the dangers of future competition as well as the need for increased productivity, for highly educated technical personnel and for independent research at a university level.

A new university in the area will play an important role in satisfying such needs provided that it could renovate its structure and relationship with the city in order to function effectively as a centre of knowledge and in order to promote the solution of local problems.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο Νομός Μαγνησίας είναι ένας από τους τέσσερις Νομούς που απαρτίζουν την περιφέρεια Θεσσαλίας με πρωτεύουσα το Βόλο. Το πολεοδομικό συγκρότημα του Βόλου είναι το τέταρτο στην χώρα. Η οικονομική σπουδαιότητα της ευρύτερης περιοχής του Βόλου που σήμερα καταλαμβάνει την τρίτη θέση σαν πόλος συγκέντρωσης βιομηχανίας μετά την Πρωτεύουσα και την Θεσσαλονίκη, οφείλεται σε δύο βασικούς λόγους:

1. Η πόλη βρίσκεται κτισμένη στον μυχό ενός μεγάλου φυσικού λιμανιού του Παγασητικού που προσφέρεται τόσο για την εγκατάσταση βιομηχανικών μονάδων θαλασσίου μετώπου όσο και για την θαλάσσια σύνδεση των μεταφορών της Ευρώπης και της Ελληνικής ενδοχώρας προς όλες τις κατευθύνσεις και ιδιαίτερα προς τις χώρες της μέσης και Απω Ανατολής δια της διώρυγας του Σουέζ. Το φυσικό αυτό πλεονέκτημα συμπληρώνεται από την κεντρική τοποθέτηση της πόλης στον αναπτυγμένο ανατολικό άξονα Βορρά-Νότου της χώρας.

2. Η πλούσια αγροτική κυρίως ενδοχώρα του Πηλίου τροφοδότησε στα πρώτα ελεύθερα χρόνια του ελληνικού έθνους την ανάπτυξη αρχικά του εμπορίου και αργότερα της μεταποίησης. Οι δύο τομείς ανθίσαν μεταξύ των δύο παγκοσμίων πολέμων για να μαραζώσουν αργότερα και για πολλά χρόνια μετά το τέλος του πολέμου.

Από τα μέσα της δεκαετίας του '60 η πόλη ξαναβρίσκει και πάλι τον χαρακτήρα της, αυτή τη φορά κυρίως με την ίδρυση νέων μονάδων από ντόπιους και ξένους κεφαλαιούχους που ανακαλύπτουν τα πλεονεκτήματα της περιοχής. Σ' αυτό προστίθεται τώρα και η ύπαρξη μιας "έξοικειωμένης" στην βιομηχανική παραγωγή εργατικής δύναμης.

Η πολυάνθρωπη αυτή βιομηχανική πόλη με σημαντικές μεταποιητικές μονάδες σε πανελλήνια κλίμακα, αριθμεί 100

Χιλιάδες περίπου κατοίκους, συμπληρώνεται από δύο γοργά αναπτυσσόμενα έπαρχιακά κέντρα του Άλμυρου και του Βελιτίνου αλλά δεν διαθέτει ούτε μία εκπαιδευτική μονάδα της ανώτερης και της ανώτατης βαθμίδας. Τό ίδιο ισχύει για όλο τό Θεσσαλικό χώρο με εξαίρεση τις παιδαγωγικές και δημίες Λάρισας και Καρδίτσας και τά ΚΑΤΕΕ Λάρισας.

Θέμα της σημερινής μου εισήγησης είναι ή αναγκαιότητα ίδρυσης πανεπιστημιακών μονάδων. Μιά αναγκαιότητα πού θά προσπαθήσω νά άποδείξω ότι ενώνει διαλεκτικά τήν βιομηχανική ανάπτυξη με τόν ανθρώπινο παράγοντα τήν έπιστήμη και τήν τεχνολογία.

Ι. ΤΑ ΒΑΣΙΚΑ ΧΑΡΑΚΗΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ

Τ: ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΒΟΛΟΥ

Η συγκέντρωση της μεταποίησης στην περιοχή παρατηρείται σ πέντε κυρίως κλάδους.

1. Στόν κλάδο ύφαντικών ειδών κυριαρχεί ένα μεγάλο κλωστήριο 100.000 άδραχτιών πού έλέγχεται από ξένους κεφαλούχους, έξάγει τό σύνολο της παραγωγής του και άπασχολεί χίλιους περίπου εργαζόμενους, κυρίως γυναίκες. Είναι χαρακτηριστικό ότι προπολεμικά και για λίγα χρόνια μετά, ό βόλος διέθετε δύο μεγάλες μονάδες ύφανσης οι οποίες χρεωκόπησαν για νά δώσουν τήν θέση τους σέ άπλά κστήρια.

2. Στόν κλάδο ένδύσεως κυριαρχεί μία γερμανική εταιρία έπιπέμων ένδυμάτων καθαρώς έξαγωγική πού άπλώς μεταποιεί εσαγόμενα ύφάσματα με άπασχόληση 600 περίπου εργαζομένων κυρίως γυναικών.

3. Στόν κλάδο προϊόντων έκ μή μεταλλικών όρυκτών, κυριαρχεί ένα άπό τά μεγαλύτερα και πλέον σύγχρονα εργοστάσια της Εύρώπης παραγωγής τσιμέντου με κύρια έξαγωγικό τσοσαντολισμό και άπασχόληση 700 περίπου άτόμων.

4. Στόν κλάδο βασικών μεταλλουργικών βιομηχανιών διακρίνονται δύο χαλυβουργεία ελληνικών συμφερόντων παραγωγής χάλυβος οίκοδομών και στενών χαλυβδοταινιών άπό τήξη παλιοσιδηρών, συνολικής δυναμικότητας 500 χιλ. τόννων, πού τροφοδοτούν τήν έσωτερική άγορά και άπασχολούν χίλιους εργαζόμενους.

5. Στόν κλάδο κατασκευής προϊόντων έκ μετάλλου κυριαρχεί ένα συγκρότημα χαλύβδινων κατασκευών και χυτοχαλύβων ελληνικών συμφερόντων με δυναμικότητα έπεξεργασίας 20.000 τόννων χάλυβα σέ άπλές και σύνθετες κατασκευές, έξοπλισμού θερμοηλεκτρικών εργοστασίων, όρυχείων, συστημάτων μεταφοράς ήλεκτρικού ρεύματος και γενικού βιομηχανικού έξοπλισμού με άπασχόληση χιλίων εργαζομένων.

Ό βιομηχανικός τομέας συμπληρώνεται με μερικές άκόμη άξιόλογες και έξειδικευμένες μονάδες μεσαίου μεγέθους μεταλλικών κατασκευών και μηχανοποιίας έλαστικού, χυτηρίων, ήλεκτρικών συσκευών, χαρτιού, ύαλου, ένώ έτοιμάζεται νά κάνει έναρξη παραγωγής ή πρώτη μεγάλη βιομηχανία συναρμολόγησης άυτοκινήτων με ελληνικά κεφάλαια και γιαπωνέζικη τεχνογνωσία και βρίσκεται στό στάδιο έκτέλεσης άπό κρατικό φορέα ή βιομηχανία σιδηροχρωμίου "έλληνικά σιδηροκράματα" πού θά παράγει 30.000 τόννους χρώμιο άπό έλληνικό μετάλλευμα.

Συνολικά ό τομέας της μείζονος βιομηχανίας περιλαμβάνει 140 μονάδες, με έγκατεστημένη ισχύ 200 χιλιάδων ίππων και συνολικής άπασχόλησης 12.000 εργατοτεχνιτών. Ένα άξιόλογο άκόμα δυναμικό βιοτεχνικών μονάδων αναπτύσσεται συμπληρωματικά πός τήν βιομηχανία.

Οι βιομηχανίες είναι έγκατεστημένες στό βόλο στό μεγαλύτερο ποσοστό, και στην παραλία Άλμυρου δημιουργείται μεταλλουργικός πόλος ένώ στην περιοχή Βελεστίνου, έκτός του χαλυβουργείου και τών χυτηρίων, ύπάρχει μεγάλο στρατιωτικό εργοστάσιο κατασκευής-ανακατασκευής άρμάτων.

Τά κύρια χαρακτηριστικά της βιομηχανίας της περιοχής είναι:

1. Αναπτύχθηκαν μεγάλες μονάδες παραγωγής πρώτων υλών, όπως τσιμέντου, χάλυβα, κλωστών, μικρής προστιθέμενης αξίας.
2. Το σύνολο του κεφαλαιουχικού εξοπλισμού όπως και η αντίστοιχοῦσα τεχνολογία εισάγεται.
3. Ο βαθμός καθετοποίησης και οριζόντιας διασύνδεσης των μονάδων είναι ελάχιστος.
4. Οι βιομηχανίες έντασσης εργασίας όπως τα κλωστήρια και τα έτοιμα ένδύματα, θα κινδυνεύσουν μελλοντικά αν δεν εξειδικευθούν και δεν προχωρήσουν σε καθετοποίηση.
5. Οι βιομηχανίες τσιμέντου και χάλυβος εξαρτώνται κατά 50% από την ενέργεια.
6. Λείπουν τελείως οι βιομηχανίες αίχμης ηλεκτρονικών-ηλεκτρολογικών συστημάτων, εργαλειομηχανών, προϊόντων υψηλής τεχνολογίας.
7. Δεν γίνεται καθόλου έρευνα και ανάπτυξη ή αφομοίωση ξένης τεχνολογίας εκτός μερικών εξαιρέσεων στο εργοστάσιο τσιμέντων και μεταλλικών κατασκευών.

Τό άπασχολούμενο νέο προσωπικό εξοικειώνεται και εκπαιδεύεται στο εργοστάσιο έγκατολείποντας συχνά τό χωράφι του, μέ εξαίρεση τό στοιχειωδώς εκπαιδευόμενο από τίς σχολές του Δημοσίου λιγοστό τεχνικό προσωπικό. Διακόσια περίπου στελέχη άνωτέρας και άνωτάτης βαθμίδας διοικούν τά εργοστάσια ενώ οι διοικήσεις των εταιριών αυτών μαζί μέ τά έμπορικά τους γραφεία και τίς λοιπές υπηρεσίες έδρεύουν στην Αθήνα.

II. OI ΒΑΣΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ ΣΗΜΕΡΑ

Οι βιομηχανίες της περιοχής, παρ' όλη την νεότητα των μο-

νάδων τους, ανήκουν στους παραδοσιακούς κλάδους, σε τομείς δηλαδή που τό βιομηχανικό κέντρο σταδιακά έγκαταλείπει ή μεταφέρει στις χώρες του τρίτου κόσμου, χώρες του φθηνού ήμερομισθίου, της άνυπαρξίας εργατικού συνδικαλισμού και της άνυπαρξίας περιορισμών στην μόλυνση.

Ο κίνδυνος σφοδρού ανταγωνισμού είναι μεγάλος και γίνεται ακόμη μεγαλύτερος μέ την ένταξη στην ΕΟΚ. Η βιομηχανία της περιοχής θα χρειασθεί, ανεξάρτητα από τό φορέ ιδιοκτησίας, να ανεβάσει την παραγωγικότητά της, να εξειδικευθεί σε προϊόντα ύψηλης ποιότητας, να καθετοποιηθεί και τελικά να αναπτυχθεί σε νέους τομείς ύψηλότερης τεχνολογίας. Ακόμα μέ μία άλλη πολιτική, διάφορη από αυτή που επιβάλλει ή ένταξη στην ΕΟΚ, οι συναφεείς μονάδες επεξεργασίας μετάλλου, μηχανοποιίας και ηλεκτρολογικού υλικού θα χρειασθεί να συναρθρωθούν σ' ένα σύμπλεγμα κατασκευής εξοπλισμού ενεργειακής οικονομίας και όρυκτων.

Η ΔΕΗ, μόνο, έχει ένα πρόγραμμα μερικών εκατοντάδων δισεκαδραχμών για την επόμενη δεκαετία. Μοναδική ή εύκαιρία για την χώρα μας και για τον τόπο μας να αποκτήσει βαριά βιομηχανία, να αφομοιώσει και να αναπτύξει τεχνολογία στον ενεργειακό τομέα, στην εξόρυξη και έκμετάλλευση του όρυκτου πλούτου, στην ανάπτυξη της χημείας και της πετροχημείας.

Η έκβιομηχάνιση της χώρας μας πραγματοποιείται σε μια εποχή που οι προηγμένες χώρες περνούν στα στάδια της έπιστημονικής επανάστασης, στο στάδιο της ολοκληρωμένης έκμηχάνισης και αυτοματοποίησης. Έμεις θα χρειασθεί να κάνουμε τώρα άλματα. Νέες δομές προσαρμοσμένες στις ιδιαίτερότητες της χώρας μας θα πρέπει να στηθούν.

Αυτό σημαίνει ότι χρειαζόμαστε μία νέα γενιά τεχνικών και έπιστημονων, μία γενιά που θα έτοιμασθεί για να τρέξει και να καλύψει την απόσταση που μας χωρίζει από την σύγχρονη τεχνική στάθμη.

Ταράλληλα χρειαζόμαστε νέα εκπαιδευτικά ιδρύματα κατάλληλα για την κατάρτιση των νέων επιστημόνων.

III. ΤΟ ΕΙΔΟΣ ΤΩΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΩΝ ΣΧΟΛΩΝ ΠΟΥ ΠΡΟΤΕΙΝΟΥΜΕ

Υποστηρίζουμε, λοιπόν, ότι τέτοιες σχολές πρέπει να ιδρυθούν στο Βόλο. Αναλύσαμε τα χαρακτηριστικά της τοπικής βιομηχανίας για να καταλήξουμε τώρα ότι οι σοβαρές αδυναμίες ανάπτυξης, διάρθρωσης και εξάρτησης που έντοπίσαμε μπορούν να αντιμετωπισθούν με τις σημαντικές επιδράσεις που θα ασκήσει η ίδρυση και λειτουργία έδω πανεπιστημιακών σχολών και των εξαρτημένων απ'αυτά κέντρων επιστημονικών έρευνών και εφαρμογών.

Εκιαγραφήσαμε, επίσης, την ανάγκη για τη χώρα μας να αναπτυχθούν ολοκληρωμένα συμπλέγματα που θα συντονίσουν σε χρόνο και χώρο την εκπαίδευση, την επιστημονική έρευνα, την παραγωγή και την διάθεση προϊόντων και υπηρεσιών. Τέτοια συμπλέγματα ενεργειακής οικονομίας και μεταλλουργικής βιομηχανίας, ακόμα μηχανοκατασκευών και πολεμικού υλικού, μπορούν να ξεκινήσουν στην περιοχή μας. Η ύπαρξη ανωτέρων και ανωτάτων σχολών είναι για αυτό απαραίτητη.

Προτείνουμε λοιπόν την ίδρυση πανεπιστημιακών σχολών νέου τύπου και σπεύδουμε να προσθέσουμε ότι δεν έχουμε κατά νου να αποκτήσουμε ακόμα ένα ελληνικό πανεπιστήμιο ξεκομμένο από τις ανάγκες της οικονομίας της χώρας όπως αυτές προσδιορίστηκαν από την εξέταση της βιομηχανίας της περιοχής.

Παράλληλα η πρότασή μας προϋποθέτει την έκφραση πολιτικής βούλησης μιας άλλης προφανώς κυβέρνησης για συνολικό σχεδιασμό της οικονομίας ανάληψης κρατικών και κοινωνικοποιημένων πρωτοβουλιών σε τομείς-κλειδιά και προσανατολισμό του υπόλοιπου ιδιωτικού τομέα της βιομηχανίας σε στόχους ταχύρρυθμης εθνικής οικονομικής ανάπτυξης.

Τό είδος του πανεπιστήμιου που προτείνουμε περιλαμβάνει

δύο κύκλους σπουδών. Στη διάρκεια του πρώτου, που κλείνει με τό προδίπλωμα, οι φοιτητές θα αποκτούν κοντά στις βασικές αρχές της επιστήμης τους, και γνώσεις σε άλλες συναφείς επιστήμες για να αποκτούν μιá όσο τό δυνατόν πλατύτερη παιδεία. Θα ολοκληρώνουν σ'ένα δεύτερο κύκλο σπουδών την μόρφωσή τους σε μιá εξειδικευμένη επιστήμη και θα αποκτούν, με επανειλημμένες πρακτικές εξασκήσεις, βασικές επαγγελματικές γνώσεις. Ο κύκλος θα κλείνει με τό δίπλωμα. Θα ακολουθούν για όσους θέλουν, κύκλοι μεταπτυχιακών σπουδών ή έρευνας θεωρητικής και εφαρμοσμένης. Βασικός σκόπος του νέου Πανεπιστήμιου είναι να μην παραχθούν μερικές χιλιάδες ακόμη ούδέτερον τεχνοκρατών, αλλά επιστημόνων ζυμωμένων μέσα στην κοινωνική και οικονομική πραγματικότητα της χώρας μας αποφασισμένων να δουλέψουν μέσα σ'αυτήν για να την βελτιώσουν.

Η δομή του νέου Πανεπιστήμιου θα διακρίνεται:

1. Από αυτόνομα τμήματα διοικητικές-επιστημονικές μονάδες που θα λειτουργούν με ουσιαστική συμμετοχή καθηγητών, επιστημονικού διδακτικού προσωπικού και φοιτητών. Παραπέρα θα υπάρχει η σχολή που αποτελείται από συναφή τμήματα και όργανική σύνδεση των σχολών για να αποτελέσουν τό Πανεπιστήμιο που αποτελεί την ολομέλεια των τμημάτων.

2. Από συντονισμό και δημιουργική συνεργασία του δημοκρατικού Πανεπιστήμιου με άλλους παραγωγικούς συντελεστές της κοινωνίας και είδικά με την έρευνα και συμμετοχή στα παραγωγικά συμπλέγματα της χώρας.

3. Από υιοθέτηση μιās αντίληψης που τοποθετεί τό πανεπιστήμιο στο κέντρο του ανθρωποκεντρικού κοινωνικού συστήματος με σκοπό την αλληλεπίδραση και την έναρμόνιση της επιστήμης, της τεχνολογίας, των κοινωνικών σχέσεων και δομών της δημοκρατίας και του πολιτισμού.

Σε άλλες χώρες τό πανεπιστήμιο αντιμετωπίζεται σάν βασι-

κός μοχλός της οικονομικής ανάπτυξης, ανάπτυξη που προϋποθέτει τεχνολογικές εφευρέσεις και άλματα, παραγωγή δηλαδή επιστήμης. Έμεϊς εισάγουμε την γνώση όπως και τα βιομηχανικά προϊόντα και συγχρόνως αντιγράφουμε αμερικανικά ή δυτικοευρωπαϊκά πρότυπα. Ήρθε η ώρα να δοκιμάσουμε να φτιάξουμε ένα ελληνικό πανεπιστήμιο. Θά πρέπει να αφήσουμε καταμέρος τα φιλόδοξα σχέδια που δημιουργούν ανυπέβλητες δυσκολίες.

Υπάρχει ο τρόπος να φυτέψουμε στην πλούσια αλλά καθυστερημένη περιοχή μας εκείνες τις σχολές που θά δώσουν μια νέα πνοή στην οικονομική και κοινωνική ζωή του τόπου. Υποστηρίζουμε, για αυτό, την πρόταση του Τεχνικού Επιμελητηρίου που έγινε παλιότερα για έναρξη ορισμένων σχολών άμέσως έστω σαν παραρτήματα του Πανεπιστημίου της Θεσσαλονίκης σε διαθέσιμους χώρους και κυρίως με γρήγορη διασκευή του τεράστιου ακίνητου του παλαιού εργοστασίου Ματοάγγου στο κέντρο της πόλης καθώς και την λειτουργία σχολών μεταπτυχιακών σπουδών.

Όπως υποστηρίζουμε επίσης και την προοπτική να εγκατασταθῆ τελικῶς ἡ ἔδρα τοῦ νέου Πανεπιστημίου στο χώρο που καταλαμβάνει σήμερα τό στρατόπεδο της Ν. Ίωνίας στο κέντρο αὐτῆς τῆς ἐργατοῦπολης καί προσφυγούπολης που ἔδωσε δεκαετίες τώρα φθηνά ἐργατικά χέρια στή βιομηχανία τοῦ τόπου. Γιατί πιστεύουμε ὅτι ἔτσι τό Πανεπιστήμιο θά δώσει καί θά πάρει πολύτιμες πνοές ἀπό τό κοινωνικό περίγυρο.

Ζητοῦμε ἕνα πανεπιστήμιο που θά προωθήσῃ καί θά ἀνακαλύψει νέα γνώση, που θά ἐκπαιδεύσει τούς νέους κάτω ἀπό τό φῶς αὐτῆς τῆς γνώσης που διαρκῶς ἀνανεώνεται καί προσαρμόζεται στίς ἀνάγκες κάθε χώρας. Τούς νέους που θά συνεισφέρουν μέ τήν σειρά τους στήν εὐημερία τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου.

Ζητοῦμε ἕνα πανεπιστήμιο, κέντρο για τήν διάδοση τῆς γνώ-

σης, τή λύση τῶν προβλημάτων τῆς χώρας μας για τήν ἐλεύθερη ἀνάπτυξη τῶν ἰδεῶν καί τῶν ἀξιών.

Οἱ λειτουργίες αὐτές ὀρίζουν τελικά καί τήν κοινωνική λειτουργία τοῦ πανεπιστημίου που πρέπει κατά κυριολεξία νά βρίσκεται καί νά πάλλει σάν καρδιά τῆς ἀνθρώπινης δραστηριότητας.

Η ΑΝΑΓΚΗ ΤΗΣ ΑΝΩΤΑΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΣΤΑ ΠΛΑΙΣΙΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΤΟΥ ΒΟΛΟΥ

ΘΥΜΙΟΣ ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΗΣ, Ἀρχιτέκτων-Πολεοδόμος.

THE NECESSITY OF HIGHER EDUCATION WITHIN THE FRAMEWORK
OF THE DEVELOPMENT OF VOLOS

THYMIOS PAPAYANNIS, Architect-Planner, Greece.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Παρουσίαση τῶν φυσικῶν τάσεων ἀνάπτυξης τοῦ πολεοδομικοῦ συγκροτήματος Βόλου - Ν. Ἰωνίας καί τῶν κρατικῶν προθέσεων γιά τή δημιουργία χώρου ἐντατικῶν προγραμμάτων καί πόλου ἔλξης πληθυσμοῦ. Ρόλος τῆς ἀνώτατης ἐκπαίδευσης στήν ἀποκατάσταση τῆς δημογραφικῆς ἰσορροπίας στήν ἐξύψωση τοῦ πολιτιστικοῦ ἐπέδου καί στήν ἀποκατάσταση τῆς ἀνθρώπινης ζωτικότητας στήν πόλη. Ἀπαραίτητη συνθήκη γιά τή δημιουργία πανεπιστημιακῶν σχολῶν. Ἐπιθυμητοί τομεῖς ἐξειδίκευσης.

SUMMARY

Presentation of the natural tendencies of the urban complex of Volos and Nea Ionia. The governmental plan for creating places of intensity and poles for population growth. Role of higher education in restoring the demographic balance, in improving the cultural standards and in restoring the human vitality of the city. Necessary conditions for creating university faculties. Desired specializations.

μέσα σ' όλα τὰ δεινά πού ἔχει συσσωρεύσει ἡ σύγχρονη ἱστορία τοῦ τόπου μας, τὰ ἐπακόλουθα τῆς ὑδροκέφαλης χωροταξικῆς του δομῆς εἶναι ἀπό τὰ πιό κρίσιμα. Ἡ ὑπερσυγκέντρωση πληθυσμοῦ καί δραστηριοτήτων στήν Πρωτεύουσα (καί σέ δεύτερη φάση στή Θεσσαλονίκη), εἶχε ὡς πρῶτο ἐπακόλουθο νά τήν καταστήσει ἀποκλειστικό κέντρο λήψης ἀποφάσεων γιά τό δημόσιο καί γιά τόν ἰδιωτικό τομέα. Ὡς δεύτερο, τῆς ἐπιτρέπει νά μονοπωλήσει κυριολεκτικά τήν πνευματική καί πολιτιστική ζωή τῆς Χώρας. Δυναμική, ἀλλά χαώδης καί ἀνοργάνωτη, ἡ Ἀθήνα ἀπομυζᾷ τόν ἑλληνικό χῶρο, τόν καταδικάζει σέ οἰκονομική καί πολιτιστική ἀναιμία, τοῦ ὑπονομεύει τίς δυνατότητες τῆς ἰσόρροπης ἀνάπτυξης. Τέρας πληθωρικό, πνίγεται ἀδύναμα στά προβλήματα τοῦ γιγαντισμοῦ της, στά καυσαέρια καί τή ρύπανση, στή ἐφιαλτική κυκλοφορία καί τὰ βοθρολύματα, στή συνεχῆ ὑποβίβαση τῆς ποιότητας ζωῆς.

Παράλληλα, ἡ ἐπαρχία φθίνει. Ἡ δυναμικότητα, πού τῆς ἀφαιρεῖ παραδοσιακά ἡ Πρωτεύουσα, δέν τῆς ἐπιτρέπει νά καλύψει τό χάσμα τῆς ἀνίσης ἀνάπτυξης καί ἔτσι ἐξελισσεται μέ αὐξανόμενες ἀνισορροπίες, παρά τίς προσπάθειες τῶν κατοίκων της. Πέρα ἀπό τίς ἄλλες ἐπιπτώσεις καί σέ συνδυασμό μέ τήν ἔλλειψη δημογραφικῆς εὐρωστίας, ἡ ἀδυναμία αὐτή δημιουργεῖ ἐπικίνδυνα κενά στόν τόπο μας.¹

Πρέπει ἐπομένως τό ἀδιέξοδο στή σχέση Ἀθῆνας-ἐπαρχίας νά σπάσει. Κι εἶναι ἐνθαρρυντικό ὅτι ἀποτελεῖ κοινή ἀποψη ὄλων τῶν πολιτικῶν δυνάμεων τῆς Χώρας ἡ ἐθνική ἀνάγκη ἐφαρμογῆς τῆς ἀποκέντρωσης καί ἀποκατάστασης μιᾶς σύμμετρης ἀνάπτυξης τοῦ χώρου.

1. Ἡ ἀγορά μεγάλων ἐκτάσεων ἀπό ξένους, τὰ δύο χωριά στή Μάνη καί στή Κῶ, πού ξαναχτίστηκαν καί κατοικοῦνται ἀπό Δυτικοευρωπαίους, ἡ γερμανική ἀγροτική ἀποικία στήν Ἰθάκη εἶναι χαρακτηριστικά δείγματα τοῦ τί πρόκειται νά συμβεῖ.

Πέρα ἀπό καθαρά ἱστορικούς λόγους, πού ὤθησαν μεγάλο ποσοστό τοῦ πληθυσμοῦ στήν Πρωτεύουσα, (προσφυγιά, κινήματα, πόλεμοι), εἶναι προφανές ὅτι ἡ Ἀθήνα ἀσκεῖ μιάν ἐντονή ἔλξη πάνω στόν κάτοικο τῆς ἐπαρχίας. Ἡ ἔλξη αὕτη δέν ἔχει μελετηθεῖ σέ βάθος, δέν ἔχει ἀναλυθεῖ σέ ποιό ποσοστό ὀφείλεται στήν προσφορά καλύτερης ἀπασχόλησης, σέ κοινωνικούς λόγους (περίθαλψη, ἐκπαίδευση, ψυχαγωγία) ἢ καί σέ καθαρά ἰδεολογικές αἰτίες ("μοντέλο ζωῆς" πού προβάλλει μέ ὅλα τὰ μέσα ἡ κοινωνία μας). Γι' αὐτό καί δέν εἶναι εὐκόλο νά καταστρωθεῖ ἡ στρατηγική γιά τήν ἀναστροφή αὐτῆς τῆς ἔλξης.

Ἄλλη διέξοδος ὅμως δέν ὑπάρχει. Πέρα ἀπό τήν ἀπαραίτητη ἀποκέντρωση τοῦ δημοσίου τομέα,² εἶναι ἀνάγκη νά δημιουργηθοῦν στήν ἐπαρχία ἐστίες ἔλξης τοῦ πληθυσμοῦ καί συγκράτησής του στίς διάφορες περιοχές τῆς Χώρας. Αὐτό σημαίνει ὅτι σέ κάθε περιφέρεια, πέρα ἀπό τή γενική οἰκονομική ἀνάπτυξη καί τό ἀνέβασμα τῶν συνθηκῶν οἰκησης καί κοινωνικῶν ἐξυπηρετήσεων σέ ὅλο τό πλέγμα τῶν οἰκισμῶν, θά πρέπει νά τονωθοῦν ὀρισμένα ἀστικά κέντρα, ὥστε νά παρέχουν δυνατότητες ἀπασχόλησης καί διαβίωσης καλύτερες ἀπό τήν Πρωτεύουσα.³

Μ' αὐτό τό πνεῦμα βλέπουμε ἐπιθυμητή τήν ἀνάπτυξη τῶν κύριων ἐπαρχιακῶν κέντρων. Ὅχι βέβαια μόνο σάν μιᾶ ἀνεξέλεγκτη αὐξηση τοῦ πληθυσμοῦ καί τῶν οἰκονομικῶν δραστηριοτήτων, μέ ἐπακόλουθα τήν ὑποβάθμιση τῆς ποιότητας ζωῆς

2. Ἄραγε θά ὑλοποιηθοῦν κατέ οἱ παρ. 3.1.3, 3.3.1 καί 4.8 τῆς Ἀπόφασης 9610/23.3.80 τοῦ Ἐθνικοῦ Συμβουλίου Χωροταξίας καί Περιβάλλοντος "γιά τή Χωροταξική Πολιτική" (ΦΕΚ Β 1021/6.11.1979).

3. Στό μόνο τομέα, πού οἱ ἐπαρχιακές πῶλεις γενικά ὑπερτεροῦν εἶναι στήν ποιότητα τοῦ περιβάλλοντος. Γι' αὐτό καί πρέπει μέ κάθε θυσία νά διαφυλαχτεῖ τό στοιχεῖο αὐτό. Ὅχι παράδειγμα ἡ περίπτωση τοῦ Βόλου, πού ἀντιμετωπίζει σοβαρή ρύπανση καί τῆς ἀτμόσφαιρας καί τοῦ Παγασητικοῦ κόλπου.

των κατοίκων τους και την άτροφία της εύρύτερης περιοχής τους. Άλλά αντίθετα, σαν μιά προσπάθεια οργάνωσης του χώρου και των δραστηριοτήτων, τόνωσης των κοινωνικών έξυπηρετήσεων, βελτίωσης της κατοικίας και προστασίας του περιβάλλοντος, ώστε τα κέντρα αυτά να αποτελέσουν παράγοντα έξισορρόπησης της περιφέρειας έπιρροής τους.

Μέσα σε μιά τέτοια διαδικασία, γενικής και ποιοτικής ανάπτυξης και όχι αποκλειστικά οικονομικής και ποσοτικής, η εκπαίδευση έχει πρωταρχικό ρόλο. Είναι ανάγκη δηλαδή, για να αποκατασταθεί κάποια ισορροπία, να μπορέσει η έπαρχία να προσφέρει στον τομέα αυτό και σε όλες τις βαθμίδες ίσες αν όχι καλύτερες υπηρεσίες από την Άθήνα και σε μεγαλύτερο ποσοστό του πληθυσμού. Προφανώς, τό έργο πού πρέπει να συντελεστεί είναι τεράστιο. Άπό τά αστικά κέντρα, πού επέλεξε τό Έθνικό Συμβούλιο Χωροταξίας και Περιβάλλοντος για έντατικά προγράμματα περιφερειακής ανάπτυξης (Καβάλα, Ίωάννινα, Κοζάνη, Πτολεμαΐδα, Λάρισα, Βόλος, Πάτρα, Αίγιο, Ηράκλειο), μόνο δύο (Πάτρα, Ίωάννινα) διαθέτουν ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης. Ίσχυρότατα αστικά κέντρα όπως η Λάρισα, ο Βόλος, η Καβάλα δέν παρέχουν ουσιαστικά σήμερα δυνατότητες ούτε για ανώτερη παιδεία. Άλλά και στις υπόλοιπες βαθμίδες, όπως δυστυχώς προκύπτει και από τά αποτελέσματα των πανελληνίων εξέτάσεων, τό επίπεδο παροχής εκπαίδευσης στην έπαρχία είναι αίσθητά χαμηλότερο από την Άθήνα.⁴

Δέν είναι λοιπόν περίεργο, ότι από τή μελέτη του πολεοδομικού συγκροτήματος του Βόλου, και τά στοιχεία της Στατιστικής Ύπηρεσίας παρατηρήθηκε ένα χαρακτηριστικό φαι-

4. Στις εισαγωγικές εξετάσεις Λυκείου του 1979 η Άθήνα είχε μέσο ποσοστό άποτυχίας 7,3%, ενώ οι Κυκλάδες 22%, η Κεφαλονιά 19,58%, η Άρκαδία 24,52%, τό Ρέθυμνο 18,05%, τό Κυκλός 33,65%. Η Μαγνησία ήταν στο 10,90%.

νόμενο. Ότι δηλαδή η πυραμίδα ηλικιών για την πόλη παρουσιάζει μιά αύξηση στην περιοχή 10-15 έτών και μιά σοβαρή μείωση στις ηλικίες 15-25 έτών. Κι αυτό όχι μόνο τοπικά, δηλαδή σε σχέση με άλλες έπαρχιακές πόλεις και με τό σύνολο της Χώρας, αλλά και χρονικά για τόν ίδιο τόν βόλο.⁵ Η πιθανότερη εξήγηση είναι ότι κάποια παιδιά από την γύρω περιοχή έρχονται στην πόλη για μέση εκπαίδευση, ενώ από έλλειψη δυνατοτήτων για ανώτερη και ανώτατη μόρφωση αποδεκατίζονται οι αντίστοιχες ηλικίες, με μόνιμες ίσως έπιπτώσεις στο γηρασμό του πληθυσμού της πόλης.

Παρά τό γεγονός αυτό, ο Βόλος είναι σήμερα ένα ισχυρό αστικό κέντρο, σαν αποτέλεσμα περισσότερο του δυναμισμού των κατοίκων του και ορισμένων εύνοϊκών συγκυριών, παρά του κρατικού προγραμματισμού και συνδρομής.

Ό σημερινός του πληθυσμός εκτιμήθηκε⁶ στους 100.000 κατοίκους, ενώ η πρόβλεψη για τό έτος 2000 είναι γύρω στους 160.000. Προβλέπεται ότι από τόν οικονομικά ένεργό πληθυσμό της πόλης στο τέλος του αιώνα θα άπασχολούνται στη γεωργία μόνο 4%, ενώ με στή βιομηχανία-βιοτεχνία 44% και με στις υπηρεσίες 52%.

Βασικός παράγοντας ανάπτυξης του πολεοδομικού συγκροτήματος είναι και θα παραμείνει η βιομηχανία, με ιδιαίτερη έμφαση στις μηχανολογικές μονάδες και στις βιομηχανίες βάσης⁷. Παράλληλα, αναπτύσσονται οι υπηρεσίες, κυρίως

5. Θύμιος Παπαγιάννης και Συνεργάτες, Χωροταξική και Ρυθμιστική Μελέτη Βόλου, Άνάλυση 1971.

6. Με βάση τις τάσεις, τό μαθητικό πληθυσμό και τούς μετρητές της ΔΕΗ, "Θύμιος Παπαγιάννης και Συνεργάτες", μελέτη οργάνωσης ΚΕΠΑ Βόλου, 1979.

7. Ηδη οι δύο αυτού κλάδοι αντιπροσωπεύουν τό 60% των άπασχολούμενων στην περιοχή και τό 80% της έγκατεστημένης ίσχύος των νέων μονάδων. Στις βιομηχανίες βάσης άπασχολούνται σήμερα τό 12% των εργαζομένων σε σχέση με 1,2% τό 1973. (Έρευνα του μελετητή).

σέ σχέση με τό διαμετακομιστικό ρόλο του Βόλου, ως θαλάσσιας πύλης προς τή Ν. Ανατολή, και τόν παραθερισμό-τουρισμό.

Επίσης, τό πολεοδομικό συγκρότημα Βόλου-Ν. Ίωνίας έμφανίζει ζωηρή δρατηριότητα και στους υπόλοιπους τομεΐς, με ίσχυρή τοπική αυτοδιοίκηση, πολλές πνευματικές και πολιτιστικές έκδηλώσεις, και όχι μόνο τοπικού χαρακτήρα, συγκροτημένη κοινωνική ζωή και ένα μεγάλο άριθμό οργανώσεων, συλλόγων, σωματείων.

Από τά στοιχεΐα αυτά και μόνο είναι προφανής και ή ανάγκη και ή δυνατότητα δημιουργίας στην πόλη έγκαταστάσεων παροχής άνώτερης και άνώτατης εκπαίδευσης με σκοπό:

- Τή διατήρηση και αύξηση στην πόλη τών νεαρών ηλικιών και τήν άποκατάσταση όμαλών δημογραφικών χαρακτηριστικών.
- Τήν έξύψωση του πνευματικού και πολιτιστικού επίπεδου της περιοχής και τήν άξιοποίηση του άρχαιολογικού και λαογραφικού δυναμικού της.
- Τήν έξυπηρέτηση τών παραγωγικών δραστηριοτήτων και τή συμβολή στην ανάπτυξη.
- Τή δημιουργία μιās έστίας άποκέντρωσης, με τήν οργάνωση δυνατοτήτων εκπαίδευσης, πού θά είναι μοναδικές στον Έλληνικό χώρο.

Γιά νά υπηρετήσουν τούς σκοπούς αυτούς δέν είναι ανάγκη οί εκπαιδευτικές έγκαταστάσεις, πού θά δημιουργηθούν στό Βόλο, νά πάρουν τήν παραδοσιακή δομή τών πανεπιστημιακών ιδρυμάτων. Ίσως στην περίπτωση αυτή νά είναι προσφορότερες πιό ριζοσπαστικές λύσεις.

Ξεκινάμε από τή παραδοχή ότι ή εκπαίδευση, κυρίως στό άνώτερο και άνώτατο επίπεδο, αποτελεί και καταλύτη ενός εύρους φάσματος νοητικών και πολιτιστικών δραστηριοτήτων

από τήν έπιστήμη και τήν τέχνη, μέχρι και τήν παραγωγή, δεμένων με τά συμφέροντα και ένδιαφέροντα του λαού. Ακριβώς λοιπόν επειδή έχει καιρίο κοινωνικό ρόλο, μπορεί και πρέπει νά άνδρωθεί και νά λειτουργήσει μέσα στην κοινωνία. Και ιδιαίτερα, σέ μιá κοινωνία όπως του Βόλου, μακρά πνευματική παράδοση και έντονη σημερινή παρουσία

προτείνουμε λοιπόν τήν ίδρυση του Δημοτικού Πανεπιστημίου Βόλου με τοπική πρωτοβουλία και σκοπό νά υπηρετήσει σύμμετρα και σφαιρική ανάπτυξη της περιοχής.⁸

Κατά τήν γνώμη μας, τό Πανεπιστήμιο αυτό δέν θά πρέπει άποκτήσει στεγανές δομές μονάδων παροχής γνώσεων, (σχολεία, τομεΐς, έδρες). Η διεύθυνση του, πού μπορεί νά άσκειται από συμβούλιο με πρόεδρο και αντιπρόεδρο τούς δημάρχους Βόλου και Ν. Ίωνίας και τή συμμετοχή εκπροσώπων κοινωνικών φορέων και τών παραγωγικών τάξεων⁹, θά εξασφαλίζει έναν ίσχυρό και όλιγοπρόσωπο διοικητικό μηχανισμό ύποστηρίξης. Παράλληλα, μιá έπιστημονική επιτροπή από έπίλεκτες προσωπικότητες στον ελληνικό χώρο, θά καθορίζει τούς στόχους έρευνας και διδασκαλίας με βάση πενταετή και δεκαετή πρόγραμματα και θά οργανώνει τή στελέχωση τους.

Σέ πρώτη φάση, τέτοια προγράμματα πού μπορεί νά έξετασθούν (πάντα σέ σχέση με τό δυναμικό και τίς αναπτυξιακές προοπτικές της περιοχής), είναι:

- Πρόγραμμα μετεκπαίδευσης άνωτερων στελεχών της τοπικής αυτοδιοίκησης σέ θέματα διοίκησης, οίκονομίας, πολεοδομίας, οργάνωσης, τεχνικών έξυπηρετήσεων πόλης.¹⁰

8. Η ιδέα δέν είναι καινούργια. Ηδη από τό 1965, ό νόμος για τήν άνώτατη παιδεία τών ΗΠΑ καθιέρωσε τό θεσμό τών community colleges, πού σήμερα λειτουργούν έκανοποιητικά σέ κολλές πόλεις, Νόμος 8-329, 8.11.1965).

9. Εξασφαλίζεται έτσι και ό έλεγχος από τό κοινωνικό σύνολο, μιá και όλα τά μέλη του συμβουλίου θά είναι άίρετά.

10. Σέ συνεργασία ίσως και με τό OECD, πού έχει έκδηλώσει σχετικό ένδιαφέρον.

- πρόγραμμα υδροβιολογίας και οικολογίας σε σχέση με τη σύμπτωση των θαλασσών.¹¹
- Έρευνα και διδασκαλία στον τομέα της μηχανολογίας και της τεχνολογίας των μετάλλων.
- πρόγραμμα μελέτης της λαϊκής αρχιτεκτονικής και της αναστήλωσης των παραδοσιακών κτισμάτων.¹²
- Αρχαιολογική έρευνα και ανασκαφή με έμφαση στην νεολιθική περίοδο.
- Ιατρική ειδίκευση και μετεκπαίδευση¹³ σε συνδυασμό και με τα νέα νοσοκομεία, που θα χρειαστεί η περιοχή.

Τα προγράμματα αυτά θα είναι σκόπιμο να αναπτυχθούν ταυτόχρονα και συμπληρωματικά σε δύο επίπεδα: δηλαδή στο μετπτυχιακό, για την εξειδίκευση και εξέλιξη των επιστημόνων, αλλά και στο ανώτερο, για τη δημιουργία ικανών και έμπειρων στελεχών (άναστηλωτών, τεχνολόγων, επιστημονικών βοηθών). Και να ολοκληρωθούν σταδιακά με τις ένδιάμεσες βαθμίδες, ενώ θα απλώνονται και σε άλλους τομείς έρευνας.

Η μεγάλη προσπάθεια θα πρέπει να δοθεί ώστε το επιστημονικό, διδακτικό προσωπικό να μην υπαλληλοποιηθεί και παγιοποιηθεί. Αντίθετα η έμφαση θα πρέπει να δοθεί στους έμπισκέπτες-καθηγητές, Έλληνες και ξένους, καθώς και στο τοπικό επιστημονικό δυναμικό. Επίσης θα πρέπει να καλλιεργηθεί η στενή συνεργασία και ανταλλαγή με τα άλλα εκπαιδευτικά και επιστημονικά ιδρύματα του τόπου μας. Έτσι το Δημοτικό Πανεπιστήμιο Βόλου θα παραμείνει εύελικτο σύγχρονο, προοδευτικό, με ανοικτές δομές.

Από πλευράς εγκαταστάσεων σε πρώτη φάση θα μπορεί να

11. Σε συνδυασμό και με το ένυδρευτο Βόλου.
12. Παράλληλα, δημιουργία Μουσείου Λαϊκής Τέχνης και Αρχιτεκτονικής.
13. Έχει ήδη προχωρήσει η σχετική διαδικασία.

χρησιμοποιηθούν ύφισταμένα κτίρια στο Βόλο. Μια επιτροπή του τμήματος Μαγνησίας του ΤΕΕ θα πρέπει να αρχίσει την καταγραφή των δυνατοτήτων σ' αυτό τον τομέα. Βαθμιαία, θα πρέπει να χτιστούν οι απαραίτητες κτιριακές μονάδες, πάντα με κριτήρια την εύελικτα και μεταβλητότητα στους κατάλληλους χώρους, με πυρήνα στο σημερινό στρατόπεδο της Ν. Ίωνίας, όπως προβλέπει και το Ρυθμιστικό Σχέδιο.

Βεβαίως, θα απαιτηθεί η κρατική έγκριση και χρηματοδότηση των προγραμμάτων.¹⁴ Η πρωτοβουλία όμως πρέπει να παραμείνει τοπική. Και η δουλειά μπορεί να αρχίσει άμεσα. Σήμερα σ' αυτή την αίθουσα¹⁵ παρευρίσκονται εκπρόσωποι της πόλης και διακεκριμένοι επιστήμονες σχετικοί άκριβως με το θέμα της ανώτατης εκπαίδευσης. Με πρωτοβουλία του Δήμου, ως συγκροτηθούν ανάμεσά τους σήμερα κι όλας δύο επιτροπές, μια επιστημονική, για τα μελλοντικά προγράμματα έρευνας και διδασκαλίας, και μια διοικητική, για την εξασφάλιση των προϋποθέσεων λειτουργίας (έγκρίσεις, χώροι, πιστώσεις κλπ.). Έτσι μέσα σ' ένα χρόνο το Δημοτικό Πανεπιστήμιο Βόλου μπορεί να είναι πραγματικότητα, δημιουργήμα του τόπου του, αλλά απόκτημα για το σύνολο του Ελληνικού χώρου.

14. Μπορεί ίσως να ζητηθεί και η οικονομική άγωγή των τοπικών βιομηχανικών μονάδων.

15. Πρόκειται για το Διεθνές Συμπόσιο Βόλου, πρόγραμμα: "Ο ρόλος του πανεπιστημίου στο μετασχηματισμό των περιφερειακών πόλεων", Βόλος 27 - 30 Ιουνίου 1980.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ, Πολιτικός Μηχανικός (Ε.Μ.Π.),
 Προϊστάμενος Τεχνικής Υπηρεσίας Πανεπιστημίου Πατρών.

THE PROBLEM OF BUILDING FACILITIES OF A NEW UNIVERSITY

KONSTANTINOS THEODORAKOPOULOS, Civil Engineer (N.T.U.),
 Head of Technical Service, Patras University, Greece.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ἡ ἀνακοίνωση ἀναφέρεται στὶς ἀκόλουθες πλευρὲς τοῦ προβλήματος:

1. Στούς παράγοντες ποὺ ὑπηρεῖονται καὶ ἐπηρεάζουν τὸ πρόβλημα,
2. Στὴν ἔννοια τῆς ὑποδομῆς σὲ σχέση μετὰ τὴν δυνατότητα ἐξυπηρέτησεως μελλοντικῶν ἀναγκῶν,
3. Στὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τῆς κτιριακῆς ὑποδομῆς ἑνὸς Πανεπιστημίου,
4. Στὴν ἀνάπτυξη τῶν κτιριακῶν ἐγκαταστάσεων μετὰ κριτήριο:
 - Τὸ κόστος τῶν ἐγκαταστάσεων,
 - Τὴν οἰκονομία τῆς ἐνεργείας,
 - Τὸ κόστος τῆς συντηρήσεως,
5. Στὶς ἀποφάσεις στὴν φάση τοῦ ἀρχικοῦ σχεδιασμοῦ καὶ στὸν ρόλο τῶν ἐμπλεκομένων στὴν ὅλη διαδικασία.

SUMMARY

This paper deals with the problem of planning for the building facilities of a new university encountered at the stage of the initial programming and planning thereof.

Delineated are some of the most determining considerations that should be born in mind in viewing the techn-

cal problem of the development of a new campus as a whole and especially the problem of its building facilities.

The particular topics treated are:

- The factors and criteria that enter into and affect the problem.
- The main characteristics of the building facilities.
- The meaning of adequacy of the building facilities with respect to future needs.
- The increasing emphasis placed on the principle of building adaptability and flexibility in space use.
- Dealing with the problem and establishing the method for selection of the optimum solution.

Ἡ ἱστορία τῶν πανεπιστημίων μᾶς διδάσκει ὅτι ἀπὸ τὴν γένεσίν τους τὰ πανεπιστήμια εἶχαν νὰ ἀντιμετωπίσουν σημαντικά προβλήματα τὰ ὁποῖα ἄλλοτε περισσότερο, ἄλλοτε λιγώτερο ἐπηρέαζαν τὴν πορεία τους.

Ἰδιαίτερα σήμερα πού ζοῦμε σέ μιὰ ἐποχὴ ταχυτάτων καὶ δυναμικῶν μεταβολῶν στὸν χώρο τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς τεχνολογίας, τὰ προβλήματα πού συναντᾶ καὶ ἀντιμετωπίζει ἓνα νεοϊδρυμένο πανεπιστήμιο ἀλλὰ καὶ ἓνα πανεπιστήμιο πού ἐξελίσσεται εἶναι πολλά καὶ δυσεπίλυτα. Ἀρχές ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐβασίσθη ἐπὶ δεκαετίες ἡ ἐξέλιξη καὶ ὀργάνωση τῆς ἀνωτάτης μορφώσεως, ἀξίες καὶ πράξεις πού ἐθεωροῦντο ὑποδειγματικὲς καὶ θεμελιώδεις, ἀπορρίπτονται καθημερινά, τὰ ἐρωτηματικά πληθαίνουν καὶ οἱ λύσεις πού δίνονται ἀμφισβητοῦνται.

Ἡ πραγματικότητα αὐτή, σέ συνδυασμὸ μὲ τὴν παρατηρούμενη ἐξάπλωση τῆς Πανεπιστημιακῆς μορφώσεως, τὴν ταχύτατη αὔξηση τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐγγραφομένων στὰ Α.Ε.Ι. καὶ τὴν ἀνάγκη διαθέσεως μεγάλων κεφαλαίων εἶναι μερικοὶ ἀπὸ τοὺς καθοριστικούς παράγοντες πού πρέπει νὰ ληφθοῦν ὑπ' ὄψη στὴν τεχνικὴ θεώρηση τῶν προβλημάτων τῆς ἀναπτύξεως ἑνὸς νέου πανεπιστημίου καὶ ἰδιαίτερα τοῦ προβλήματος τῆς κτιριακῆς ὑποδομῆς του. Θὰ πρέπει νὰ προστεθοῦν καὶ οἱ ἀπαιτήσεις τῶν καιρῶν μας πού συνοψίζονται στὴν ἐπιθυμία γιὰ μιὰν ὑψηλότερη ποιότητα ἐκπαιδεύσεως, στὴν σημασία καὶ τὸν ρόλο τοῦ πανεπιστημίου στὴν διαμόρφωση τοῦ κοινωνικοῦ του περιβάλλοντος, στὴν ἀνάγκη γιὰ βελτίωση τῆς παρουσιάσεως καὶ μεταδόσεως τῶν γνώσεων καὶ στὴν συνεχῶς αὐξανόμενη σημασία τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεῦνης.

Σέ μιὰ παρόμοια θεώρηση, τὴν μεγαλύτερη ἴσως σημασία θὰ εἶχε ἡ ἀπάντηση στὸ ἐρώτημα, πῶς πρέπει νὰ μελετηθεῖ καὶ ὑλοποιηθεῖ ἡ κτιριακὴ δομὴ ἑνὸς νέου Πανεπιστημίου, ὅταν οἱ κτιριακὲς ἐγκαταστάσεις θὰ στεγάζουν ἐπὶ μακρὸ χρόνο πρότυπα ἀνωτάτης μορφώσεως καὶ ἐρευνας, τὰ ὁποῖα ἴσως δέν

μπορούμε καν να προβλέψουμε κάτω από την πραγματικότητα των ταχύτατων και βαθιών αλλαγών στις επιστημονικές γνώσεις και στην εφαρμογή τους, αλλαγών οι οποίες έμετρώντο άλλοτε με τους αιώνες, ενώ σήμερα μετρώνται σε χρόνους δραματικά περιορισμένους πού, σ' όρισμένες περιπτώσεις, δέν ξεπερνούν τά πέντε έτη.

Είναι χαρακτηριστικό, έν προκειμένω, ότι προτάσεις έμπειρογνώμονος του Ο.Ο.Σ.Α. για τό Πανεπιστήμιο Πατρών, πού έγιναν τό 1969, έθεωρήθησαν μετά μία πενταετία από άλλου επίσης έμπειρογνώμονα του Ο.Ο.Σ.Α. "ώς λογικώς εύρισκόμενες έκτός χρόνου και αναθωρητέες υπό τό φώς των προσθέτων πληροφοριών".

Τό ίδιο έγινε άλλωστε μέ τό άκαδημαϊκό και κτιριολογικό πρόγραμμα των δύο πρώτων Σχολών του Πανεπιστημίου, της φυσικομαθηματικής Σχολής και της Πολυτεχνικής Σχολής, πού είχε συμφωνηθεί κατά την σύναψη δανείου του Έλληνικού Δημοσίου μέ την Διεθνή Τράπεζα για την χρηματοδότηση μέρους των έγκαταστάσεων και του έξοπλισμού των παραπάνω Σχολών. Τό πρόγραμμα αυτό μετά από συζητήσεις στις οποίες συμμετείχαν και οι έν τῷ μεταξύ έκλεγέντες καθηγητές υπέστη αρκετές και σημαντικές τροποποιήσεις, πού έγιναν όμως κυρίως πρό της έναρξεως έκπονήσεως των μελετών των κτιρίων και των έγκαταστάσεων ύποδομής του Ίδρυματος και δέν επηρέασαν για τόν λόγο αυτό τόν προγραμματισμό του.

Δέν θά έδινα από την πλευρά μου μεγάλη σημασία στό άνω κάπως τροποποιήθηκε τό πρόγραμμα ή στό άνω οι γενόμενες τροποποιήσεις θάπρεπε να είναι τόσο σοβαρές ή όχι. θά ήθελα να σταθώ όμως, στό ότι σε πολύ σύντομο χρόνο, χρειάστηκε να γίνουν αλλαγές οι οποίες κάπου έβασίζοντο και κατά την άποψη των άρμοδίων του Πανεπιστημίου έχρειάζοντο να γίνουν.

Είναι προφανές ως έκ τούτου, ότι ο άρχικός προγραμματι-

σμός ενός νέου πανεπιστημίου πρέπει να αντιμετώπισει τό γεγονός αυτό, πού έχει σαν άμεσο άποτέλεσμα την συνειδητή ζήτηση και ανάγκη διαθέσεως χώρων για μεταβαλλόμενες λειτουργίες.

Η ανάγκη αυτή, τό κόστος και οι δυσκολίες πού άπορρέουν από την αναπροσαρμογή και επαναδιαρρύθμιση των κτιρίων, άπαιτούν προσαρμοστικότητα και εύελιξία στην χρήση τῶν χώρων και οδηγούν στην έπιλογή λύσεων μέ βάση τις άντιμέτωπες άρχές. Η προσαρμοστικότητα αυτή και ή εύελιξία πρέπει να χαρακτηρίζει κάθε στοιχείο συνθέσεως του πανεπιστημίου. Ίδιαίτερα στην περίπτωση της κτιριακής ύποδομής, έντοπίζεται στην δυνατότητα πολλαπλών χρήσεων του ίδιου χώρου, δυνατότητα μετατροπών, συνδέσεων και ύποδιαιρέσεων των χώρων, ή επέκτάσεως δι' όρίζοντιών ή καθέτων προσθηκών στα υπάρχοντα κτίρια, δυνατότητα διανομής παροχών όπουδήποτε τούτο άπαιτηθεί κλπ. Αύτά έπιβάλλουν την έγκατάλειψη των συνήθων τύπων κτιρίων, και την αξιολόγηση και έκλογή οίκοδομικών συστημάτων σε συνάρτηση μέ τις λειτουργικές ανάγκες πού θά καλύψουν. Παράλληλα έπιβάλλουν τή μελέτη και χρήση ειδικών κατασκευαστικών μεθόδων τυποποίησης, ανάλογα βεβαίως μέ τις υπάρχουσες οίκοδομικές και τοπικές οίκοδομοτεχνικές δυνατότητες.

Σε προέκταση των άνωτέρω, θά μπορούσαμε να μιλούμε για εύελιξία και δυνατότητα άλλαγής χρήσεως σε όλα τά κτίρια ενός πανεπιστημίου, πού θά οδηγούσε άσφαλώς στην λύση ένός ένιαίου οίκοδομικού συστήματος για την κάλυψη των πῶν συνθέτων λειτουργιών.

Αυτό όμως θά ήταν μία άκραία τοποθέτηση, θά αποτελούσε άντιοικονομική λύση, ενώ παράλληλα θά οδηγούσε στην μενοτονία των σχημάτων και σ' ένα κουραστικό περιβάλλον. θά πρέπει έδῶ ιδιαίτερα να σημειωθεί, ότι ειδικά στην περίπτωση των πανεπιστημιοπόλεων ή όλη κτιριακή ανάπτυξη όφείλει να τείνει στην δημιουργία εύχαρίστων συνθηκών δια-

βιώσεως μέσα στα κτίρια αλλά και στο περιβάλλον, πού θα έλκουν και τόν φοιτητή και τόν εργαζόμενο επιστήμονα και θ' τονώνουν τόν ένθουσιασμό τους για τά αντικείμενα μελέτης και εργασίας τους.

Τό κριτήριο λοιπόν τῆς εύελιξίας και τῆς προσαρμοστικότητος εἶναι ἴσως σήμερα τό καθοριστικώτερο ἀπό τά στοιχεῖα πού χαρακτηρίζουν μιὰ κτιριακή πανεπιστημιακή ἀνάπτυξη. Ἔτσι ὅταν μιλοῦμε γιά πανεπιστημιακά κτίρια, δέν πρέπει νά περιοριζόμαστε οὔτε νά στοχεύουμε σέ ἓνα καλό αἰσθητικά ἀρχιτεκτονικό σχέδιο, ἀλλά κυρίως σ' ἓνα μελετημένο λειτουργικά προγραμματισμό, ὁ ὁποῖος ὑπόκειται σέ τροποποιήσεις ἀνάλογα μέ τίς δημιουργούμενες ἀνάγκες, πού ἐπιβάλλουν ἀναθεωρήσεις τῶν ἀρχικῶν δεδομένων, ὑπό τό φῶς τῶν νέων ἐκάστοτε ἀπαιτήσεων και δεδομένων και τῶν ὑπαρχόντων περιορισμῶν.

Ὅπως ὅμως ὅλα αὐτά σημαίνουν ὅτι πρέπει νά παραγνωρίζεται ἡ ἀρχιτεκτονική ἐκφραση ἢ ὅτι εἶναι μικρότερης σημασίας ἡ δημιουργία τοῦ κατάλληλου περιβάλλοντος; Βεβαίως οὐκ, εἶναι ὅμως ἀναγκαῖο νά ἐπιδιώκεται και ἐπιτυχάνεται κάποιος συμβιβασμός ἀντικειμενικῶν κριτηρίων, τιθεμένων στόχων και ἀρχιτεκτονικῆς λύσεως.

Γιά νά ἀναζητηθεῖ ἡ βέλτιστη, βάσει τῶν παραπάνω ἀρχῶν, λύση, εἶναι κατ'ἀρχήν ἀναγκαῖα ἡ συγκέντρωση τῶν ἐπιφανειῶν πού ἔχουν τούς ἴδιους χαρακτήρες και τίς ἴδιες ἀνάγκες χρήσεως και ἡ ταξινόμησή τους. Ἔτσι θά πετύχουμε τήν ὁμαδοποίηση τῶν χώρων εἴτε ἐντός τοῦ αὐτοῦ κτιρίου εἴτε μιᾶς ὁμάδος κτιρίων μέ τίς αὐτές ἢ παρόμοιες οἰκοδομητικές ἀπαιτήσεις μέ στόχο τήν πλήρη ἐκμετάλλευσή τους. θά πετύχουμε ἀκόμη τήν ἀπλοποίηση τοῦ οἰκοδομικοῦ προγραμματισμοῦ, τήν μείωση τῶν δαπανῶν κατασκευῆς και λειτουργίας, τήν ἁπλοποίηση τῆς ἀρχῆς τῆς προσαρμοστικότητος και εύελιξίας ἐντός τῆς αὐτῆς ζώνης ταξινόμησης σέ συνδυασμό μέ τήν χρησιμοποίηση τοῦ κατάλληλου κατα-

σκευαστικοῦ συστήματος.

Ἐκτός ἀπό τήν ταξινόμηση αὐτή, εἶναι ἀναγκαῖος σέ ὠριμένες περιπτώσεις ὁ συντονισμός χρήσεων και ὁμαδοποίησή τους βάσει και ἄλλων κριτηρίων, ὅπως ἡ προγραμματιζόμενη διάρκεια τῆς ζωῆς ἐνός κτιρίου, ἡ συχνότητα μεταβολῆς τῆς χρήσεως -τέτοια κτίρια εἶναι τά προσωρινά ἢ τά μεταβατικά- εἰδικές ἀπαιτήσεις γιά διδασκαλία και ἔρευνα ὅπως π.χ. ὁμαδοποίηση χώρων πού πρέπει βάσει τῶν προδιαγραφῶν λειτουργίας τους νά κλιματίζονται, ἢ βάσει ἄλλων στόχων -περιορισμῶν ὅπως π.χ. ἡ ἀποφυγή θορύβων ἢ μόλυνσεως τοῦ περιβάλλοντος κλπ.

Τό ὅλο σύστημα τῆς κτιριακῆς ἀναπτύξεως ἔξ ἄλλου εἶναι ἀναγκαῖο νά σταθμίζεται σήμερα μέ κριτήρια - παραμέτρους: τήν ἐξοικονόμηση ἐνέργειας, τό κόστος συντηρήσεως, τό κόστος συντηρήσεως, τό κόστος γῆς και τήν διατιθέμενη ἔκταση πού θά ὀδηγήσουν σέ λύσεις πυκνῆς και ἀραιῆς δομήσεως, ὑψηλῶν ἢ χαμηλῶν κτιρίων, ἀπλουστεύσεως τῆς λειτουργίας τῶν ἐγκαταστάσεων και διανομῆς παροχῶν κλπ.

Ἐξ ἴσου σημαντικοί παράμετροι γιά τήν βελτιστοποίηση τοῦ συστήματος και τόν ἔλεγχο τῆς ἀποδοτικότητός του εἶναι οἱ συντελεστές συχνότητος και πυκνότητος χρήσεως τῶν διαφόρων χώρων. Μέ τήν ἐξέταση και προσδιορισμό τῶν στοιχείων χρήσεως τῶν χώρων και τήν ἐπιδίωξη ὑψηλῶν συντελεστῶν χρήσεως θά καταστεῖ δυνατή ἡ ὀρθή κατανομή τους μέ ἀποτέλεσμα τήν συνολική μείωση τοῦ κόστους και τῶν δαπανῶν λειτουργίας τῶν ἐγκαταστάσεων.

Στήν μεγιστοποίηση τῶν συντελεστῶν αὐτῶν και στήν μείωση τοῦ κόστους συμβάλλει ἀκόμη ἀποφασιστικά ἡ πρόβλεψη κατά τό δυνατόν κεντρικῆς κατανομῆς τῶν χώρων γενικῆς κυρίως χρήσεως, μέ δυνατότητα δηλαδή χρήσεως, ὑποδομῆς και μέσων, ἀπό δύο ἢ περισσότερα τμήματα ἢ σχολές τοῦ Πανεπιστημίου, ἐφ' ὅσον φυσικά τό μέγεθος και τό εἶδος του εἶναι τέτοιο πού νά ἐπιτρέπει και διευκολύνει μιὰ παρόμοια

κατανομή και χρήση των χώρων.

Θά ήταν πάντως παράλογο, σέ μιά εποχή τόσο μεγάλων αναγκών έξευρέσεως πιστώσεων και μέσων, νά ύφίστανται χώροι είτε γενικήs είτε και είδικής λειτουργίας μέ πολύ μικρούς συντελεστές συχνότητας και πυκνότητας χρήσεως. Δέν είναι λίγες οι περιπτώσεις πού οδηγούμεθα έκ των ύστερων σέ δαπανηρές λύσεις διαμερισμού χώρων, επί μέρους διανομής παροχών κλπ. έκεί πού ο προγραμματισμός και η σωστή αξιολόγηση θά έδιναν έξ αρχής τίς όρθές έπιλογές.

Όπως φαίνεται άπό τά παραπάνω έκτεθέντα, οι καθοριστικοί παράγοντες και τά κριτήρια πού εισέρχονται στό πρόβλημα τής κτιριακής ανάπτυξεως είναι πολλά και η αξιολόγησή τους δύσκολη. Η καταγραφή των διαφόρων στοιχείων και δεδομένων, και η συστηματική ανάλυση και έπεξεργασία τους, η εξέταση, ο συντονισμός και έλεγχος των διαφόρων παραμέτρων, η εύρεση και διατύπωση των μεταξύ τους σχέσεων, συνιστούν μιά πολύπλοκη εργασία. Στά άποτελέσματα αύτης θά στηριχθούμε για τήν έπιλογή του κατάλληλου και έφαρμόσιμου για κάθε περίπτωση οίκοδομικού και λειτουργικού συστήματος.

Στά πλαίσια αυτά είναι δυνατή -και παρόμοιες εργασίες έχουν ήδη προωθηθεί σέ ξένα πανεπιστήμια- η ανάπτυξη και χρησιμοποίηση μοντέλλων πού δέν θά αντικαταστήσουν άλλες σπουδαίες προσεγγίσεις, αλλά πού θά βοηθήσουν στον προσδιορισμό μεθόδων πού θά έπιτρέπουν τον έλεγχο τής ικανότητας άποδόσεως των διαφόρων λύσεων και τήν έπιλογή τής καλύτερης άπ'αυτές.

Μέ βάση τίς προαναφερθεύσες αρχές, θά πρέπει νά προγραμματίζεται, έφ' όσον χρειασθεύ, η μεταβατική στέγαση νέων πανεπιστημίων σέ ύπάρχοντα η ανεγειρόμενα προσωρινά κτίρια πού άπαιτούν σημαντικές και μή άμελητέες δαπάνες και θά παραμείνουν για πολλά χρόνια σέ χρήση. Όλοι οι διαθέσιμοι χώροι θά πρέπει νά κατανέμονται άυστηρά και νά

ομαδοποιούνται μέ χαρακτηριστικό τήν χρήση τους, ώστε νά μειώνονται στό έλάχιστο οι δαπάνες και ο χρόνος κατασκευής όπως επίσης οι δαπάνες συντηρήσεως και λειτουργίας και παράλληλα νά έπιτυγχάνεται ο σκοπός τους πού είναι η μέχρι τής ανεγέρσεως των όριστικών κτιριακών έγκαταστάσεων προσωρινή στέγαση όλων η τουλάχιστον των περισσότερων φάσεων τής άκαδημαϊκής αναπτύξεως των πανεπιστημίων.

Άπό τήν έμπειρία τής αντιμετώπισεως παρομοίων προβλημάτων στό Πανεπιστήμιο Πατρών, ίσως θά ένδιέφερε νά αναφερθεύ ότι η άρχική έγκατάσταση τής πρώτης σχολής (Φυσικομαθηματική) έγινε σέ γυμνασιακό κτίριο μέσα στην πόλ των Πατρών, συνολικής μικτής έπιφανείας 5.500 μ² μέ άν έγερση στην συνέχεια 20 προκατασκευασμένων ίσογείων κτιρίων 300 μ² μικτής έπιφανείας τό καθένα, στό χώρο τής πανεπιστημιοπόλεως.

Γιά νά προσαρμοσθούν τά κτίρια αυτά στις άπαιτήσεις πανεπιστημιακών λειτουργιών άπαιτήθησαν πρόσθετες δαπάνες πού έφθασαν τό 40% του άρχικού κόστους, λόγω και τής έλλείψεως όρθου προγραμματισμού, ένώ σύμφωνα μέ τά ύπάρχοντα στοιχεία οι δαπάνες συντηρήσεως και λειτουργίας τους έφθασαν στό διπλάσιο των άπαιτηθησομένων για είδικώς μελετημένες έγκαταστάσεις του αύτου κόστους, μέ άντίστοιχη σημαντική μείωση του χρόνου ζωής τους.

Θά ένδιέφερε επίσης νά αναφερθεύ ότι μιά καλή έφαρμογή τής αρχής τής προσαρμοστικότητας και εύελιξίας των χώρων και τής ταξινόμησεως κατά ζώνες, είχαμε στό Πανεπιστήμιο Πατρών όταν χρειάστηκε νά αναθεωρηθεύ έκ νέου τό κτιριολογικό πρόγραμμα του Τμήματος Ηλεκτρολόγων Μηχανικών, επί τής βάσει του όποιου είχαν προγραμματισθεύ και ανεγειροντο οι όριστικές τους έγκαταστάσεις. Οι νέες διαφοροποιημένες στό άκαδημαϊκό περιεχόμενό τους λειτουργίες, κατενεμήθησαν, στό σύνολο τής διατιθέμενης έπιφανείας,

χωρίς ούσιαστικό πρόβλημα ή νέες απαιτήσεις σε χώρους, χωρίς δηλαδή να δημιουργούν προσκόμματα λόγω των μεταβολών στο ακαδημαϊκό πρόγραμμα του τμήματος.

Θά ελμαστε εύτυχεϊς έμεις πού έπωμιζόμαστε σήμερα τήν μεγάλη εύθύνη του προγραμματισμού και ανάπτυξεως ενός νέου πανεπιστημίου, να ξέραμε ότι μετά από 20 ή 40 ή και περισσότερο χρόνια θά ήταν τό κτίριο αυτό έξιςου κατάλληλο να στεγάσει τις μελλοντικές ακαδημαϊκές λειτουργίες, πού ίσως πολύ μικρή σχέση θά έχουν με τά σημερινά δεδομένα. Καί θά συμφωνούσα με τον Dr.N.C.Barford του Imperial College του Λονδίνου ό όποιος είπε ότι ό μεγαλύτερος φόρος τιμής πού είναι δυνατόν να αποτίεται στους υπεύθυνους για τον άρχικό προγραμματισμό ενός νέου πανεπιστημίου, είναι ή δεύτερη και ή τρίτη γενεά του προσωπικού του πανεπιστημίου, να είναι σε θέση να τους επαινεί για τήν έλευθερία τήν όποία έχει άκόμη να ανάπτυξει και να βελτιώνει τις εκπαιδευτικές, επιστημονικές και λοιπές έν γενεί δραστηριότητες του.

Βιβλιογραφία

1. HAROLD HAUF, WAYNE F.KOPPES, ALAN GREEN, MORTON GRASMAN, DAVID JAVILAND, New Spaces for Learning; The design of college facilities to utilize instructional aids and media, Rensselaer Polytechnic Institute 1966.
2. H.LINDE (ed.), Hochschulplanung (Band 3), Werner Verlag 1972.
3. L.CURRIE, University of Patras, physical facilities planning and construction, O.E.C.D. 1973.
4. N.C.BARFORD, On the Role of a Master Plan for a New University.
5. JOHN JORDAN, University Planning in Western Germany, 1970.
6. THE UNIVERSITY OF BATH (ed.), The Proposed University of Bath, Master Development Plan (arch.R.Matthew, John-

son-Marshall
Press, 1965.

and partners), The Bath University

ΠΡΟΤΑΣΗ ΓΙΑ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΟ ΠΛΕΓΜΑ ΣΤΟ ΒΟΛΟ

Μ.ΒΑΣΙΛΟΠΟΥΛΟΥ, Ε.ΓΙΑΝΝΟΥΡΗ, Ν.ΔΙΚΕΦΑΛΟΣ, Γ.ΚΑΝΤΕΡΕ, Μ. ΜΑΝΩΛΑ, Δ.ΝΙΚΟΛΑΟΥ, Χ.ΠΑΝΤΑΖΙΔΗΣ, Ε.ΠΕΝΤΑΦΡΟΝΙΜΟΥ, Μ.ΤΖΑΡΑΣ, Α.ΤΣΙΓΚΑ, Τελεόφοιτοι Ἀρχιτεκτονικῆς Ἀριστοτελικοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

A PROPOSAL FOR A UNIVERSITY NETWORK IN VOLOS

M.VASSILOPOULOU, E.GIANNOURI, N.DIKEPHALOS, G.KANTERE, M. MANOLA, D.NIKOLAOU, CH.PANTAZIDIS, X.PENTAPHRONIMOU, M.TZARAS, A.TSIGA, Graduate Students of Architecture, Aristotle University of Thessaloniki, Greece.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ἡ πρόταση γιὰ ἓνα πανεπιστημιακὸ πλέγμα στὸ Βόλο στηρίζεται στὴν γενικώτερη ἀντίληψη ὅτι τὸ πανεπιστήμιο ἔχει σήμερα νὰ παίξει ἓνα πολυσύνθετο κοινωνικὸ ρόλο πέρα ἀπὸ τὴν παραγωγή τεχνικὰ ἐκμεταλλεύσιμης γνώσης, ὑποβοηθώντας τὴν πολιτιστικὴ ἀνάπτυξη τῆς περιοχῆς του καὶ ἀναπτύσσοντας τὴν κοινωνικὴ συνείδηση τῶν μελῶν του.

Ἡ πρόταση χρησιμοποιεῖ μιὰ σειρά ἀπὸ κτίρια καὶ οἰκόμεδα τοῦ κέντρου τοῦ Βόλου καὶ ὀρισμένα οἰκόμεδα στὴν περίμετρο τῆς πόλης, ἡ πλειονότητα τῶν ὁποίων βρίσκονται οὐσιαστικὰ κάτω ἀπὸ κρατικὴ διαχείριση.

Προτείνεται ἡ στέγαση, στὰ κτίρια τοῦ κέντρου, τῶν κοινόχρηστων λειτουργιῶν καὶ τῶν τριῶν ἀπὸ τίς πέντε Σχολές (Βασικῶν Ἐπιστημῶν, Ἀνθρωπιστικῶν Ἐπιστημῶν, Ἀρχιτεκτονικῆ) ἐνῶ οἱ ἄλλες δύο (Ἰατρικὴ, Μηχανικῶν Βιομηχανίας) προτείνεται νὰ τοποθετηθοῦν στὰ οἰκόμεδα τῆς περιμέτρου.

Ἡ πρόταση φτάνει μέχρι τὸν ἐνδεικτικὸ σχεδιασμὸ, σὲ ἐπίπεδο χρήσεων, ὀρισμένων κτιρίων (τῆς Σχολῆς Βασικῶν Ἐπιστημῶν).

Συμπερασματικὰ, πιστεύεται ὅτι ἡ πρόταση δείχνει ὅτι εἶναι στὴν πράξη δυνατὴ μιὰ οἰκονομικὰ συμφέρουσα δημιουργία γιὰ πανεπιστημιακοῦ πλέγματος στὸ Βόλο καὶ ὅτι, οἱ γεν

πτερες προοπτικές που διαγράφονται για τον κοινωνικό ρολο ενός τέτοιου πλέγματος είναι θετικές.

SUMMARY

This project is based on a general view of universities concerned with the complex social role that they have to play in producing technically exploitable knowledge as well as in helping the cultural development of the area where they belong and in improving the social consciousness of their members.

A series of existing buildings in Volos centre and suburban sites (most of them under state ownership) are proposed to shelter university facilities.

Municipal facilities and three out of five Schools (Sciences, Humanities, Architecture) will use buildings and sites of the urban centre while the other two (medicine, Industrial Engineering) will be located in peripheral sites.

The final stage of the project consists of an example of facility planning of the buildings of the School of Sciences.

The main conclusion from the project is that it is practically possible to organize a university in Volos using existing buildings of the urban centre and that this will be valuable as regards the future social role of the university.

18.

Η παρουσίαση αυτή είναι το πρώτο μέρος διπλωματικής εργασίας που γίνεται στο Έργαστήριο Ειδικής Κτιριολογίας του Α.Π.Θ.

Χωρίζεται σε δύο μέρη: Το πρώτο μέρος είναι εισαγωγικό και προσπαθεί να εξηγήσει τους λόγους για τους οποίους πιστεύουμε ότι είναι αναγκαία σήμερα η προσπάθεια ένταξης ενός πανεπιστημιακού οργανισμού στην πόλη. Το δεύτερο μέρος περιέχει τη συγκεκριμένη πρόταση για το Βόλο.

Πρέπει εδώ να τονίσουμε ότι η πρόταση αυτή στηρίζεται σε ορισμένες παραδοχές για την ακαδημαϊκή οργάνωση και τον προσανατολισμό του Πανεπιστημίου που τουλάχιστον στην παρουσίαση αυτής της πρότασης δεν τεκμηριώνονται μέσα από ένα γενικότερο προγραμματισμό της ανώτατης εκπαίδευσης. Τέτοιου είδους προγραμματισμός έξω από την πόλη δεν έχει γίνει μέχρι τώρα στη χώρα μας.

Η εξέλιξη των πανεπιστημίων από τον 19ο αιώνα μέχρι σήμερα δείχνει μία μετάβαση από μορφές οργανικής ένταξης των πανεπιστημιακών δραστηριοτήτων στην πόλη σε μορφές αυτόνομης ανάπτυξης και κατ'έπείτα απομόνωσης.

Η απομόνωση αυτή οφείλεται σε αρκετά συγκεκριμένες και πρακτικές αιτίες, όπως το υψηλό κόστος της γης μέσα στους υπάρχοντες πολεοδομικούς οργανισμούς και η ανάγκη της μετατρεψιμότητας και ευελιξίας των ίδιων των εκπαιδευτικών εγκαταστάσεων.

Η βαρύτητα που έχει η έκφραση σε χώρο του πανεπιστημίου για την άσκηση του σύνθετου κοινωνικού του ρόλου παρόλο που δεν είναι σίγουρα η κυρίαρχη είναι ωστόσο σημαντική και έχει αποδειχθεί και ιστορικά.

Αυτό φαίνεται και στις τρεις χαρακτηριστικές φάσεις της ιστορίας των πανεπιστημίων: από την κινητικότητα των μεσαιωνικών πανεπιστημίων, στην μνημειακότητα και τέλος την ανάπτυξη των σύγχρονων αυτόνομων campuses.

Είναι φανερό ότι η πολεοδομική απομόνωση από τη μιά μεριά, και η σκόπιμη υποτίμηση του κοινωνικού ρόλου του πανεπιστημίου από την άλλη, είναι απόλυτα συσχετισμένες. Παρ'όλον ότι ένα μεγάλο μέρος της κοινωνικής απομόνωσης των πανεπιστημίων οφείλεται στη δυσκαμψία και τον αυταρχισμό των πανεπιστημιακών δομών και του περιεχόμενου των σπουδών, και ο ίδιος ο πολεοδομικός χαρακτήρας του πανεπιστημίου έχει μία σημαντική συμμετοχή σε τέτοια φαινόμενα απομόνωσης. Τό ότι τό πρόβλημα αυτό δέν μοιάζει νά θεωρείται σήμερα τό κυρίαρχο οφείλεται στην απόρριψη έκ των προτέρων κάθε προσπάθειας οργανικής ένταξης του πανεπιστημίου στη πόλη, κι αυτό γιά μιά σειρά από λόγους τούς ίδιους πού οδήγησαν στην λογική του campus.

Είναι αυτόνομο ότι οι λόγοι αυτοί θά πρέπει νά επανεξετασθούν στη βάση τους από τη στιγμή πού γίνεται σκέψη γιά ένταξη πανεπιστημιακών οργανισμών σε υπάρχουσες πόλεις. Τά ζητήματα αυτά τά αντιμετώπισαμε στη συγκεκριμένη πρόταση γιά τό πανεπιστημιακό πλέγμα στό Βόλο. Πρίν την συζητήσουμε αναλυτικά θά προσπαθήσουμε νά κάνουμε μιά σύντομη ανάλυσή τους, χρήσιμη γιά μιά ένδεχόμενη κριτική της πρότασης.

Τά στοιχεία από τη δομή μιās πόλης πού φαίνεται νά παίξουν τόν κύριο ρόλο στη δυνατότητα ένταξης ενός πανεπιστημιακού οργανισμού είναι, κύρια, τό μέγεθος, ο χαρακτήρας της οικονομικής της ζωής και η υπάρχουσα κτιριακή υποδομή.

Οι δύο χαρακτηριστικές περιπτώσεις πού συναντούμε στην Ελλάδα είναι, από την μιά μεριά τά συγκροτήματα Αθήνα-Θεσσαλονίκη (μέ χαρακτηριστικά μεγάλου μεγέθους και κτιριακής υποδομής πού είναι ήδη απασχολημένα ή έχει μεγάλη ζήτηση) και από την άλλη μεριά οι περιφερειακές πόλεις μέσου μεγέθους πού και αυτές πάλι μπορούν νά ένταχθούν σε δύο εύδιάκριτες κατηγορίες κύρια από την άποψη

της υπάρχουσας κτιριακής υποδομής και της δυνατότητας χρήσης της. Πόλεις όπως ο Βόλος, η Καβάλα, τά Γιάννενα και η Ξάνθη χαρακτηρίζονται από ένα αξιόλογο κτιριακό δυναμικό πού οφείλεται είτε στην πολιτιστική παράδοση είτε στον χαρακτήρα της οικονομικής ζωής. Έτσι, εκεί συναντούμε κτίρια πού είτε στεγάζουν σήμερα πολιτιστικές δραστηριότητες πού εύκολα θά μπορούσε νά συνδυαστούν μέ τίς δραστηριότητες ενός πανεπιστημίου είτε χώρους πού χρησιμοποιήθηκαν ή έξακολουθούν νά χρησιμοποιούνται σαν βιομηχανίες ή αποθήκες.

Τέτοιοι χώροι από την μιά μεριά είναι αυτόνομο ότι θά πρέπει σταδιακά ν'αλλάξουν χρήση -όπως έξ άλλου προτείνεται από τά ρυθμιστικά- και από την άλλη μεριά τό μέγεθος του είναι τέτοιο, ώστε νά έπιτρέπει στέγαση πανεπιστημιακών δραστηριοτήτων και μάλιστα μ'ένα σημαντικό βαθμό έσωτερικής εύελιξίας.

Στην περίπτωση των "μητροπόλεων" (Αθήνα-Θεσσαλονίκη), η λύση της επέκτασης των ήδη υπάρχόντων πανεπιστημίων στην περιφέρειά τους, μοιάζει νά είναι η μόνη δυνατή.

Στην περίπτωση όμως των περιφερειακών πόλεων, ενώ δέν είναι καθόλου αυτόνομο ότι ισχύουν σήμερα τουλάχιστον τά ίδια προβλήματα, μοιάζει νά μεταφέρεται σημαντικά η λογική πού ισχύει γιά τίς μητροπόλεις χωρίς πραγματική διερεύνηση των δυνατοτήτων του υπάρχοντος κτιριακού δυναμικού.

Ήδη αναφέραμε προηγούμενα δύο πλευρές, δηλαδή τό κόστος και τά ζητήματα λειτουργίας και εύελιξίας των ίδιων των εγκαταστάσεων, από τίς οποίες θά μπορούσε νά γίνει κριτική σε μία πρόταση ένταξης ενός πανεπιστημιακού οργανισμού σε πόλεις πού κατ'άρχήν φαίνεται νά διαθέτουν την κατάλληλη κτιριακή υποδομή. Είναι ωστόσο φανερό ότι τό πιο ουσιαστικό ζήτημα αναφέρεται σ'αυτό πού θά ονόμαζε κα-

είς "χωροκοινωνικές αλληλεπιδράσεις" ανάμεσα στο πανεπιστήμιο και στην ίδια την πόλη. Τέτοιες αλληλεπιδράσεις εκινούν από άμεσα προβλήματα, δηλαδή, κυκλοφορίας, μετασχηματισμού λειτουργιών κλπ. και καταλήγουν στις άπωτερες πολιτισμικές αλληλοδιαμορφώσεις τόσο του πανεπιστημίου όσο και της πόλης.

Η πρόταση που θα αναπτύξουμε στη συνέχεια πιστεύουμε ότι μπορεί εύκολα να ελεγχθεί ως προς τις δύο περισσότερο μεσες πλευρές που αναφέραμε προηγούμενα. Μπορεί επίσης σ' ένα βαθμό να ελεγχθεί ως προς όρισμένες ορατές πλευρές της σχέσης πανεπιστημίου-πόλης που άφορουν, λόγω χάρη, ζήτημα δηλαδή, κυκλοφορίας και αλληλοδιαμόρφωσης λειτουργιών.

έν μπορεί άμεσα να ελεγχθεί ως προς τους γενικότερους μετασχηματισμούς μιας περιφερειακής πόλης που προκαλούνται από την ένταξη ενός πανεπιστημιακού πλέγματος στο έσω περιβάλλον της. Οι μετασχηματισμοί αυτοί άφορουν τόσο στην ίδια την πολεοδομική εξέλιξη της πόλης όσο και σε βαθύτερες πολιτισμικές αλλαγές. Τα θέματα αυτά είναι ανοικτά σε κριτική ωστόσο πιστεύουμε ότι οι προοπτικές που διαγράφονται μπορούν να θεωρηθούν γενικά θετικές.

στη συνέχεια περνάμε στο επόμενο τμήμα της παρουσίασής μας που αφορά στη διαδικασία επεξεργασίας της πρότασης για ένα πανεπιστημιακό πλέγμα στο Βόλο.

Η πρόταση στηρίζεται σε μερικές γενικές αρχές οργάνωσης και κατανομής βασικών λειτουργιών του Θεσσαλικού Πανεπιστημίου στο δίπολο Βόλος-Λάρισα (πίνακας 1). Συγκεκριμένα προτείνεται ένα διπολικό σύστημα δύο πανεπιστημιακών κέντρων στην Λάρισα με έξοδο που σχετίζεται με την πρωτογενή παραγωγή και την Ιατρική και στο Βόλο με έξοδο που σχετίζεται με την βιομηχανική παραγωγή, την Ιατρική και την συντήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς της περιοχής. Καί στους δύο πόλους υπάρχουν Σχολές Βασικών Έπιστημών

που εξυπηρετούν την λειτουργία των επί μέρους έξειδικεύσεων.

Είδικότερα για τον Βόλο προτείνονται 5 Σχολές:

- 1) Σχολή Βασικών Έπιστημών
- 2) Σχολή Ανθρωπιστικών Έπιστημών
- 3) Αρχιτεκτονική Σχολή
- 4) Σχολή Μηχανικών Βιομηχανίας
- 5) Ιατρική Σχολή.

Ακόμη, χορηγούνται 4 κατηγορίες πτυχίων:

- 1) Φιλολόγοι-Αρχαιολόγοι
- 2) Αρχιτέκτονες
- 3) Μηχανικοί Βιομηχανίας
- 4) Γιατροί.

Διοικητικά οι σχολές διαιρούνται σε τμήματα και τα τμήματα σε τομείς, όπου υπάρχει ένας εύελικτος αριθμός θέσεων διδασκόντων (πίνακας 1).

Στόν πίνακα 2 φαίνονται οι επί μέρους ποσότητες του αριθμού των φοιτητών κατά φάση. Σε πρώτη φάση προβλέπονται περίπου 2.000 φοιτητές και σε δεύτερη φάση περίπου 5.000 φοιτητές.

Με βάση τις προηγούμενες οργανωτικές αρχές καταστρώνεται ένα κτιριολογικό πρόγραμμα-όδηγος. Το πρόγραμμα αυτό, που μετασχηματίζεται ανάλογα με τα υπάρχοντα κτίρια, στηρίζεται σε μία βασική διάκριση λειτουργιών:

- 1) ακαδημαϊκές λειτουργίες
- 2) κοινόχρηστες λειτουργίες
- 3) κατοικία (πίνακας 2).

Το πρόγραμμα στηρίζεται επίσης σε όρισμένες παραδοχές γύρω από την οργάνωση των ακαδημαϊκών μονάδων (πίνακας 3).

Στόν πίνακα 3 φαίνονται οι επιφάνειες κτισμένου χώρου κάθε θε σχολής για κάθε φάση ανάπτυξης του πανεπιστημίου δη-

λαδή 52.000 m² για πρώτη φάση και 112.000 m² για δεύτερη φάση.

Έδω κλείνουμε τό πρώτο κομμάτι πού αναφέρεται στην άκαδημαϊκή όργάνωση και στο κτιριολογικό πρόγραμμα - όδηγός. Στην συνέχεια έντοπίζονται κτίρια και οικόπεδα στό Βόλο και στην περιφέρεια τής πόλης πού είναι δυνατόν νά χρησιμοποιηθοῦν για στέγαση πανεπιστημιακών δραστηριοτήτων. Ή δυνατότητα αυτή άφορά στό καθεστώς ιδιοκτησίας τών κτιρίων, στή θέση τους, στό μέγεθός τους και στην κτιριακή τους κατάσταση.

Άναλυτικά τά κτίρια και τά οικόπεδα φαίνονται στόν πίνακα 4.

Τά κυριώτερα κτίρια πού είναι σέ καλή κατάσταση και προτείνεται νά χρησιμοποιηθοῦν φαίνονται στόν πίνακα 5.

Χαρακτηριστικές όψεις τών κτιρίων αυτών και φωτογραφίες τους φαίνονται στους πίνακες 6, 7, 8, 9.

Μέ βάση τό γενικό κτιριολογικό πρόγραμμα και τά διαθέσιμα κτίσματα και οικόπεδα πού παρουσιάστηκαν άναλυτικά στους πίνακες 2-9 προσδιορίζονται οι γενικές άρχές όργάνωσης τοῦ ρυθμιστικοῦ (πίνακας 10). Οι άρχές αυτές διέπονται άπό τίς γενικώτερες άρχές πού προτείνονται στό ρυθμιστικό Βόλου πού βρίσκεται πρὸς έγκριση στό Έθνικό Συμβούλιο Χωροταξίας και Περιβάλλοντος. Έτσι, προτείνεται ή έγκατάσταση τριών Σχολών στό κέντρο τής πόλης και συγκεκριμένα ή Σχολή Βασικών Έπιστημών, ή Σχολή Άνθρωπιστικών Έπιστημών και ή Αρχιτεκτονική Σχολή καθώς επίσης και οι κοινόχρηστοι χώροι τοῦ πανεπιστημίου πού άφοροῦν τόσο στην διοίκηση όσο και στις διάφορες φοιτητικές δραστηριότητες. Άκόμη, προτείνεται ή έγκατάσταση τής Ίατρικῆς Σχολῆς κοντά στις υπάρχουσες νοσοκομειακές έγκαταστάσεις τής πόλης και τής Σχολῆς Μηχανικών Βιομηχανίας κοντά στην Βιομηχανική Περιοχή Βόλου. Επίσης, μέ

κέντρο τήν διοίκηση και τήν βιβλιοθήκη, προτείνεται ή όργάνωση ενός πλέγματος σπουδών μεταπτυχιακοῦ επιπέδου ειδίκευσης έπιστημόνων πού καλύπτεται άπό τίς έγκαταστάσεις τών Σχολών. Τέλος, ή κατοικία χωρίζεται άπό τήν πόλη μεριά σέ κτίρια ύπάρχοντα ή προτεινόμενα στό κέντρο τής πόλης και άπό τήν άλλη σέ όργανωμένα συγκροτήματα στην περιμέτρο της.

Μέ βάση τήν παραπάνω γενική όργάνωση άκολουθοῦν τρεῖς έναλλακτικές λύσεις πού φαίνονται στους πίνακες 11, 12, 13. Οι λύσεις αυτές έχουν όρισμένα κοινά χαρακτηριστικά. Άνα χαρακτηριστικά αυτά είναι:

α) Ή προσπάθεια νά χρησιμοποιηθοῦν ύπάρχοντα κτίσματα για τήν στέγαση τής πρώτης φάσης και νά γίνει άνοικοδομηση μόνο για τήν στέγαση τής δεύτερης.

β) Ή ύπαρξη βασικών άρτηριών πού συνδέουν τά άκράια τής μετὰ τοῦ πλέγματος και καταλήγουν στις έξόδους πρὸς τά όργανωμένα συγκροτήματα κατοικίας.

γ) Ή χρησιμοποίηση τών διαθέσιμων οικόπέδων για στάθμευση και ή κατασκευή υπόγειων χώρων στάθμευσης στα κτίσματα πού άνοικοδομοῦνται σέ δεύτερη φάση.

δ) Τέλος, ή πρόβλεψη πεζοδρόμων πού συνδέουν τίς κυριώτερες δραστηριότητες τών Σχολών. Οι πεζόδρομοι αυτοί είναι, στό μεγαλύτερο μέρος τους, οι ίδιοι πού προβλέπονται στό ρυθμιστικό Βόλου.

Ίδιαίτερα χαρακτηριστικά τών τριών έναλλακτικών λύσεων θά μπορούσαν νά θεωρηθοῦν τά έξῆς: Για τήν πρώτη λύση, ή κεντρική τοποθέτηση τής Σχολῆς Βασικών Έπιστημών έπει ή έξυπηρετεῖ τήν λειτουργία τών έπι μέρους έξειδικεύσεων. Για τήν δεύτερη λύση, ή συστέγαση δραστηριοτήτων τών Σχολών Βασικών και Άνθρωπιστικών Έπιστημών ως Σχολές πού έχουν μεγαλύτερη συνάφεια μεταξύ τους. Ή συστέγαση αυτή σέ πρώτη φάση περιορίζεται στην διοίκηση τών Σχολών και

έ δεύτερη επεκτείνεται και στις αίθουσες διδασκαλίας. Τέλος, για την τρίτη λύση ή στέγαση των πυρήνων της κά-
θε Σχολής σε κτίσματα ανεξάρτητα από τις άλλες λειτουργίες
αθώς επίσης ή διάσπαρτη τοποθέτηση των κοινόχρηστων χώ-
ρων ώστε να καλύπτουν όλο το πανεπιστημιακό πλέγμα.

ι τρεις εναλλακτικές λύσεις, όπως αναφέρθηκε και προη-
γούμενα, διέπονται από το ίδιο γενικό σκεπτικό που αφορά
στην κατά τό δυνατόν στέγαση των λειτουργιών στα υπάρχον-
α κτίσματα. Όσον αφορά στο δίκτυο κινήσεων έγινε προσ-
πάθεια να κρατηθούν οι προτεινόμενοι στο ρυθμιστικό βό-
λου άξονες κίνησης. Έτσι, λοιπόν, οι τρεις εναλλακτικές
ύσεις παρουσιάζουν διαφορές μόνον ως προς την συγκεκρι-
μένη χρήση που δίνεται στο κάθε κτίσμα, γεγονός που έπι-
εβαιώνει την άποψη ότι ένα τέτοιο πανεπιστημιακό πλέγμα
παρουσιάζει σημαντική εύελιξία.

Ίετά την παρουσίαση των τριών εναλλακτικών λύσεων παρου-
σιάζεται χαρακτηριστικό δείγμα επί μέρους μελέτης του
πλέγματος, που αφορά στη στέγαση της Σχολής Βασικών Έ-
πιστημών της τρίτης εναλλακτικής λύσης, ή τυπική όργάνω-
ση της οποίας έχει ως εξής:

1) Πυρήνας Σχολής που περιλαμβάνει διοίκηση-βιβλιοθήκη-έξ-
υπηρετήσεις.

2) Τμήματα Σχολής:

Τμήμα I: Κοινωνικών, Πολιτικών και Οικονομικών Έπιστημών

Τμήμα II: Έπικοινωνιακής και Μαθηματικών

Τμήμα III: Φυσικών και Βιολογικών Έπιστημών

ιού περιλαμβάνουν γραφεία, είδικά εργαστήρια και έξυπνε-
τήσεις.

1) Αίθουσες Σχολής.

Μέ βάση τό αναλυτικό κτιριολογικό πρόγραμμα όπου έχουν
υπολογισθεί οι απαραίτητες επιφάνειες για κάθε φάση και
για κάθε χώρο ξεχωριστά και τά έμβαδά των διαθέσιμων κτι-

ρίων και οικόπεδων, ή τυπική όργάνωση της Σχολής (πίνα-
κας 14) μετασχηματίζεται στο διάγραμμα κατανομής λειτουρ-
γιών που επίσης φαίνεται στον πίνακα 14.

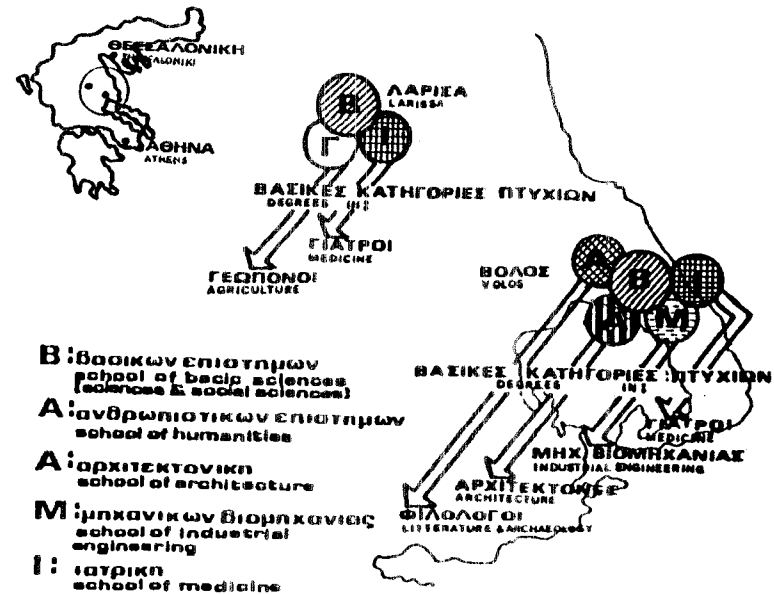
Στό διάγραμμα αυτό διακρίνουμε: 1) Τόν πυρήνα της Σχολής
μέ την διοίκηση και τούς άλλους κοινόχρηστους χώρους, 2)
Τά Τμήματα I (Κοινωνικών, Πολιτικών και Οικονομικών Έ-
πιστημών) και II (Έπικοινωνιακής και Μαθηματικών) μέ ό-
λες τις λειτουργίες τους και τό Τμήμα III (Φυσικών και
Βιολογικών Έπιστημών) μέ τις αίθουσες και τις άλλες λει-
τουργίες.

Σάν χαρακτηριστικό παράδειγμα της όργάνωσης χρήσεων κατά
κτίσμα μέ βάση τούς προβλεπόμενους από τό κτιριολογικό
πρόγραμμα χώρους παρουσιάζεται ή "κίτρινη άποθήκη" (πί-
νακες 15, 16, 17, 18). Η "κίτρινη άποθήκη" είναι κτίσμα
συνολικού έμβαδού 7.750 μ² και πρόκειται να στεγάσει τά
Τμήματα I (Κοινωνικών, Πολιτικών και Οικονομικών Έπιστη-
μών) και II (Έπικοινωνιακής, Μαθηματικών), δηλαδή τις
αίθουσες που διακρίνονται σε αίθουσες διδασκαλίας, άσκή-
σεων και σεμιναρίων, τά είδικά εργαστήρια, τά γραφεία,
και τις έξυπηρετήσεις των παραπάνω τμημάτων (πίνακας 19).

Η όργάνωση κατά κτίσμα δείχνει ότι κατ'άρχήν δέν είναι
δυνατόν να ακολουθηθεί μέ αύστηρότητα τό αναλυτικό πρό-
γραμμα. Όπου όμως γίνονται παρεκκλίσεις, βρίσκονται πάν-
τοτε σε άνεκτά όρια. Τά διαθέσιμα κτίσματα ένώ κατ'άρχήν
δείχνουν να έχουν άκαμψία στην όργάνωσή τους, ούσια-
στικά διακρίνονται από έσωτερική εύελιξία που καλύ-
πτει τις άπαιτήσεις των λειτουργιών που στεγάζουν και
ένδεχόμενες μελλοντικές μεταβολές. Τέλος, οι μεταξύ των
κτισμάτων άποστάσεις δέν είναι σημαντικές και δείχνουν ό-
τι είναι δυνατόν τό σύνολο να θεωρηθεί σαν μιά ένότητα.

Συμπερασματικά έχουμε την άποψη ότι οι παραπάνω πρόταση
έδειξε ότι είναι κατ'άρχήν δυνατή ή ένταξη ενός πανεπι-

στησιακού οργανισμού σ' ένα υπάρχοντα πολεοδομικό σχηματισμό. Η δυνατότητα αυτή υπάρχει χωρίς να υποβιβάζεται ή λειτουργική ικανότητα ενός πανεπιστημίου που πιστεύεται ότι έχει υπερτονισθεί με τις προτάσεις για την δημιουργία αυτόνομων campuses. Παρ' όλο ότι είναι πολύ δύσκολο να προδικάσει κανείς με ακρίβεια τις κοινωνικές, πολιτικές και οικονομικές επιπτώσεις τέτοιων προτάσεων, οι προοπτικές που κατ' αρχήν διαγράφονται μοιάζουν να είναι θετικές. Κύρια προϋπόθεση για την εφαρμογή μιας τέτοιας πρότασης βέβαια είναι τó να λυθεί τó κύριο πρόβλημα της διάθεσης αυτών των κτιρίων ή οικοπέδων για τις προτεινόμενες χρήσεις με συμφέροντες οικονομικούς όρους. Ειδικά στην περίπτωση του Βόλου, που ένα σημαντικό μέρος αυτών των κτιρίων βρίσκεται ουσιαστικά κάτω από δημόσια διαχείριση, οι προϋποθέσεις αυτές μοιάζουν να είναι περισσότερο πραγματικές.

1. ΣΧΗΜΑ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ (ACADEMIC STRUCTURE)

ΣΧΟΛΕΣ (SCHOOLS)	ΤΜΗΜΑΤΑ (DEPARTMENTS)	ΤΟΜΕΙΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΙ + ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟΙ (EDUCATIONAL + RESEARCH UNITS)	ΘΕΣΕΙΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΩΝ (STAFF POSTS)	
ΣΧΟΛΗ ΒΑΣΙΚΩΝ ΕΠ. (SCHOOL OF BASIC SCIENCES & SOCIAL SCIENCES)		ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΕΡΣΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΗ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑ ΚΑΙ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΗ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑ ΚΑΙ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΗ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑ		
ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ (SCHOOL OF HUMANITIES)	ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ (PHILOLOGY)	ΓΕΡΜΑΝΙΚΑ (GERMAN LANGUAGES)	ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ (LITERATURE)	ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ (ARCHAEOLOGY)
ΣΧΟΛΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ (SCHOOL OF ARCHITECTURE)	ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΣΥΝΤΗΡΙΣΗ ΚΑΙ ΠΛΑΝΟΤΑΞΙΑ (STRATEGY OF URBAN AND REGIONAL PLANNING) ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΩΣΗ (ART AND ORGANIZATION) ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΩΣΗ (ART AND ORGANIZATION)	ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΕΡΣΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ (ARCHITECTURAL BEHAVIOR AND SOCIAL SCIENCES) ΠΕΡΙΟΧΟΛΟΓΙΑ (URBAN AND REGIONAL PLANNING)	ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ (ARCHITECTURE) ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΕΡΣΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ (ARCHITECTURAL BEHAVIOR AND SOCIAL SCIENCES)	
ΣΧΟΛΗ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ (SCHOOL OF INDUSTRIAL ENGINEERING)	ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ (ORGANIZATION AND MANAGEMENT) ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΣΤΕΡΕΟΜΕΤΡΙΑ (INDUSTRIAL METROLOGY)	ΜΗΧΑΝΙΚΗ (MECHANICAL ENGINEERING) ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΧΗΜΕΙΑ (INDUSTRIAL CHEMISTRY)	ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ (ELECTRICAL ENGINEERING) ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ (ELECTRONICS)	
ΙΑΤΡΙΚΗ ΣΧΟΛΗ (SCHOOL OF MEDICINE)	ΦΥΣΙΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΠΑΘΟΛΟΓΙΑ (PHYSIOLOGY AND PATHOLOGY) ΟΡΓΑΝΟΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΑΝΑΤΟΜΙΑ (ORGANOGRAPHY AND ANATOMY)	ΠΑΘΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΚΛΙΝΙΚΗ ΠΡΑΚΤΙΚΗ (PATHOLOGY AND CLINICAL PRACTICE) ΧΕΙΡΟΥΡΓΙΚΗ (SURGERY)	ΚΛΙΝΙΚΗ ΙΑΤΡΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ (CLINICAL MEDICINE)	

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ
POPULATION TABLE

ΣΧΟΛΕΣ SCHOOLS	ΦΟΙΤΗΤΕΣ STUDENTS		ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟΙ POSTGRADUATE STUDENTS		ΔΙΔΑΣΚΟΝΤΕΣ ACADEMIC STAFF		ΤΕΧΝΙΚΟ-ΒΟΗΘΗΤΙΚΟ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΠΡΟΣ. NON ACADEMIC STAFF	
	Α' ΦΑΣΗ A PHASE	Β' ΦΑΣΗ B PHASE	Α' ΦΑΣΗ A PHASE	Β' ΦΑΣΗ B PHASE	Α' ΦΑΣΗ A PHASE	Β' ΦΑΣΗ B PHASE	Α' ΦΑΣΗ A PHASE	Β' ΦΑΣΗ B PHASE
ΣΧΟΛΗ ΒΑΣΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ SCHOOL OF SCIENCES	350	850	--	--	50	125	34	64
ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤ. ΕΠΙΣΤ. SCHOOL OF HUMANITIES	400	1.000	70	175	50	125	38	67
ΣΧΟΛΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ SCHOOL OF ARCHITECTURE	310	775	70	175	75	190	54	116
ΣΧΟΛΗ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ SCHOOL OF INDUSTRIAL ENGIN.	620	1550	100	250	180	450	104	230
ΙΑΤΡΙΚΗ ΣΧΟΛΗ SCHOOL OF MEDICINE	310	775	160	400	95	240	79	165
ΣΥΝΟΛΟ TOTAL	1990	4950	400	1.000	450	1.130	309	632

ΚΤΙΡΙΟΛΟΓΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
SCHEDULE OF ACCOMMODATION

ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ (M ²) ACADEMIC FACILITIES (M ²)	ΧΩΡΟΣ ΠΥΡΗΝΑ DEPARTMENTAL SPACE	ΧΩΡΟΣ ΕΡΕΥΝΑΣ - ΕΙΔΙΚΑ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ LABORATORIES	ΧΩΡΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ TEACHING SPACE	ΣΥΝΟΛΟ TOTAL
ΠΥΡΗΝΕΣ ΧΩΡΟΣ ΤΜΗΜΑΤΩΝ DEPARTMENTAL SPACE	16436 26184	19040 47900	19040 47900	62860 38040

ΚΟΙΝΟΧΡΗΣΤΟΙ ΧΩΡΟΙ (M²)
COMMUNAL AND ADMINISTRATIVE FACILITIES (M²)

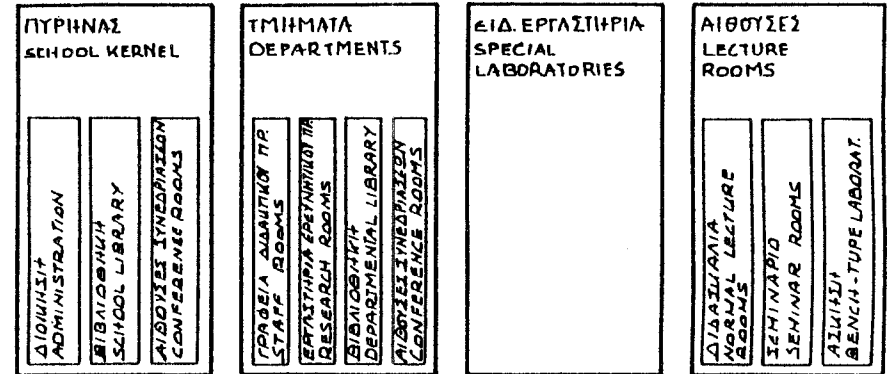
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ MAIN LIBRARY	2655	ΦΟΙΤΗΤΙΚΗ ΛΕΣΧΗ STUD. UNION CUBICULARY	3800	ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ADMINISTRAT. CENTRE	9200	ΚΕΝΤΡΙΚΑ ΑΜΦΙΘΕΑΤΡΑ CENTRAL THEATRES	1.500	ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟ UNIVERSITY PRESS	1670
----------------------------	------	---	------	--	------	---	-------	--	------

ΚΑΤΟΙΚΙΑ
RESIDENTIAL FACILITIES (M²)

ΦΟΙΤΗΤΙΚΗ STUDENT RESIDENCE	6000	ΛΟΓΙΣΤ. ΠΡΟΣΕΠ. NON ACADEMIC STAFF	1180	Ε. Δ. Φ. ACADEMIC STAFF	3250	ΞΕΝΟΝΑΞ UNIVERSITY HOTEL	3360
-----------------------------------	------	--	------	-------------------------------	------	--------------------------------	------

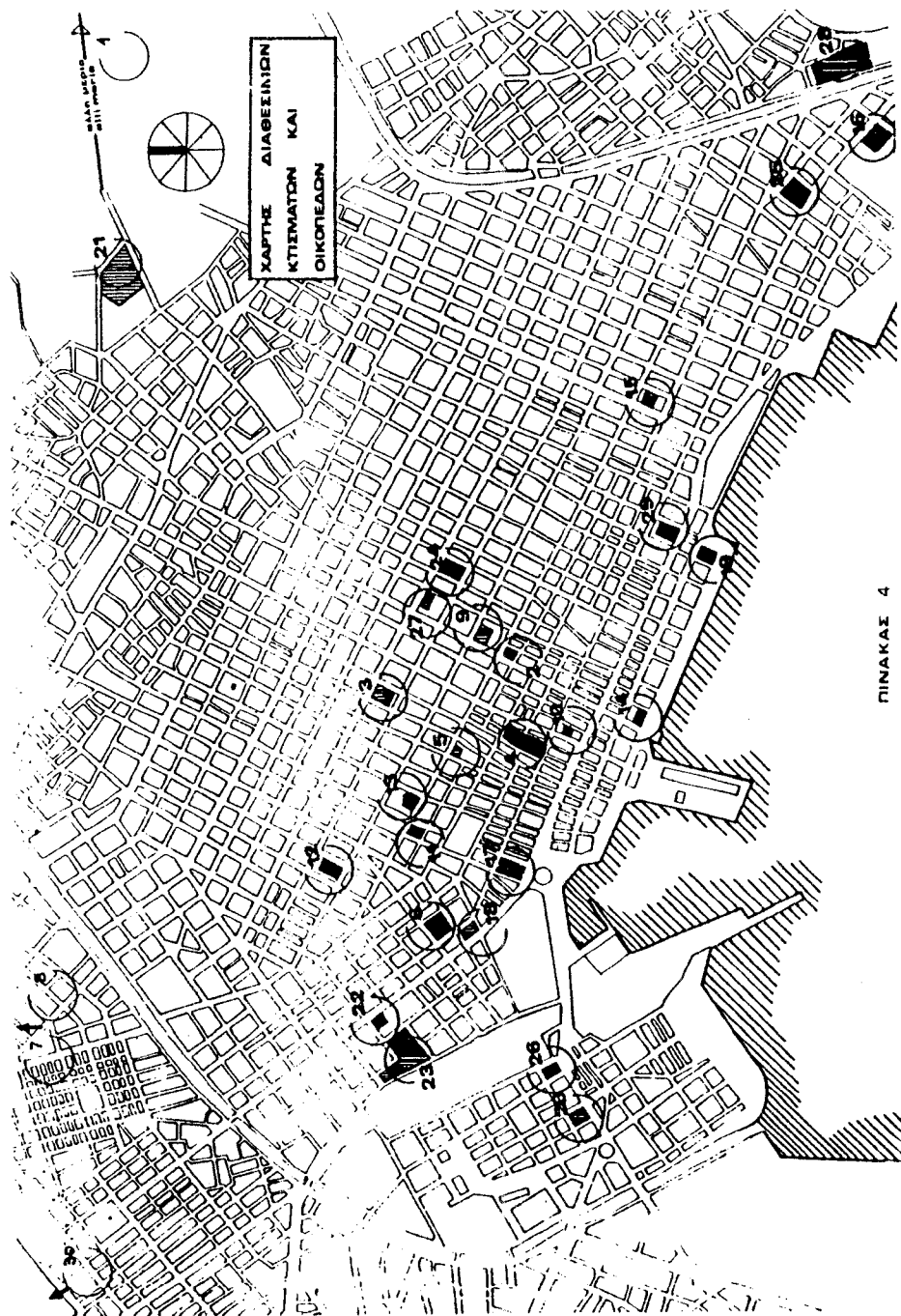
ΠΙΝΑΚΑΣ 2.

ΣΧΟΛΗ
SCHOOL

ΕΜΒΑΔΑ ΑΝΑ ΣΧΟΛΗ
AREAS PER SCHOOL

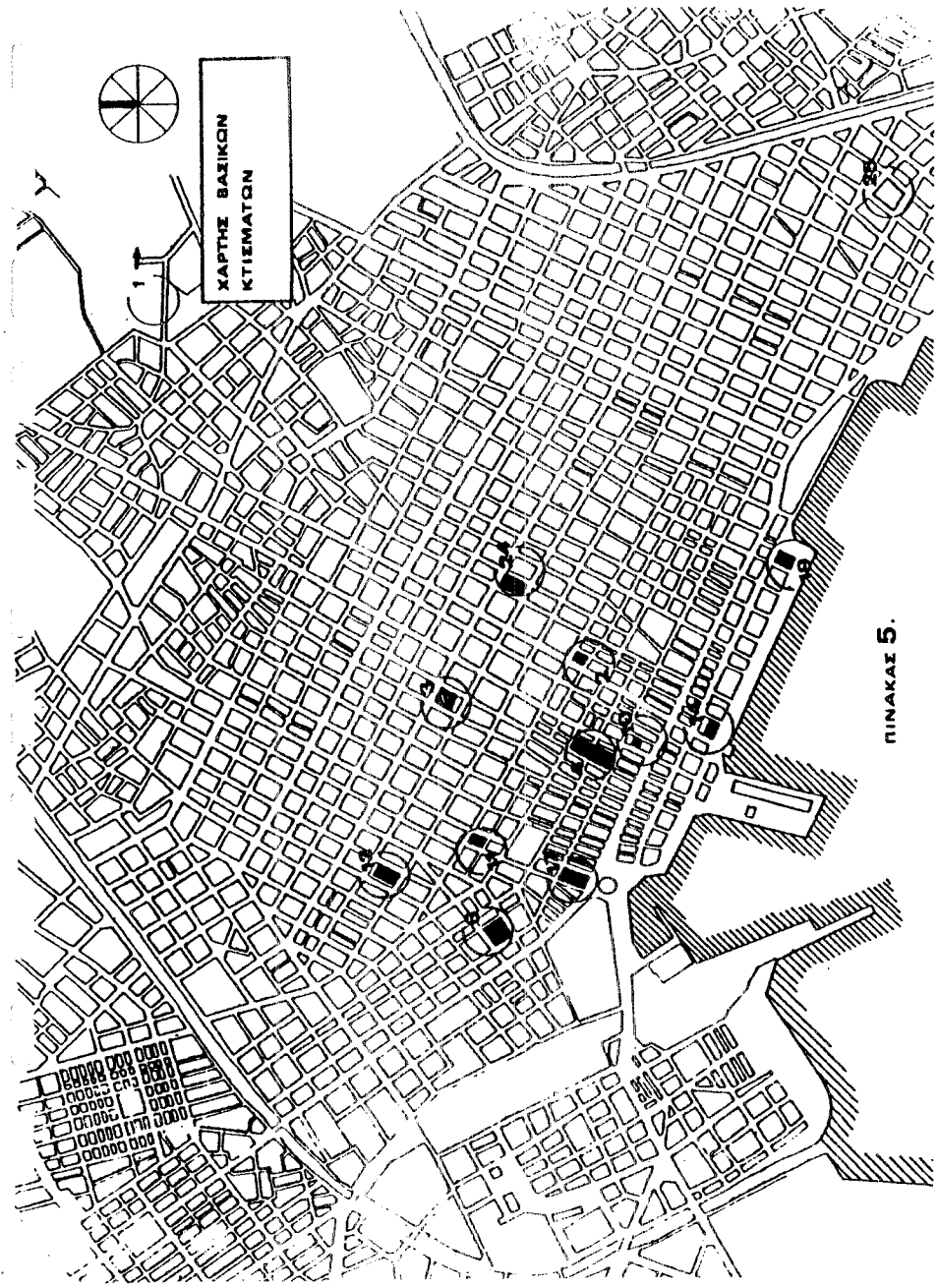
ΣΧΟΛΕΣ SCHOOLS	ΧΩΡΟΙ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΩΝ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ (M ²) ACADEMIC FACILITIES (M ²)							
	ΧΩΡΟΣ ΠΥΡΗΝΑ ΧΩΡΟΣ ΤΜΗΜΑΤΩΝ DEPARTMENTAL SPACE		ΧΩΡΟΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΕΙΔΙΚΑ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ LABORATORIES		ΧΩΡΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ TEACHING SPACE		ΣΥΝΟΛΟ TOTAL AREA	
	Α' ΦΑΣΗ A PHASE	Β' ΦΑΣΗ B PHASE	Α' ΦΑΣΗ A PHASE	Β' ΦΑΣΗ B PHASE	Α' ΦΑΣΗ A PHASE	Β' ΦΑΣΗ B PHASE	Α' ΦΑΣΗ A PHASE	Β' ΦΑΣΗ B PHASE
ΣΧΟΛΗ ΒΑΣΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ SCHOOL OF BASIC SCIENCES	2.628	4.066	5.780	11.560	2.342	5.002	10.920	20.628
ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠ. SCHOOL OF HUMANITIES	2.495	3.586	2.040	4.080	2.842	7.012	7.545	14.678
ΣΧΟΛΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ SCHOOL OF ARCHITECTURE	3.343	5.016	3.740	7.480	3.186	7.854	10.439	20.350
ΣΧΟΛΗ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ SCHOOL OF INDUSTRIAL ENGIN.	4.724	8.422	7.480	14.960	4.523	10.620	16.896	34.002
ΙΑΤΡΙΚΗ ΣΧΟΛΗ SCHOOL OF MEDICINE	3.268	5.094	--	9.840	3.394	7.553	6.662	22.407

ΠΙΝΑΚΑΣ 4

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΠΙΝΑΚΑ 4

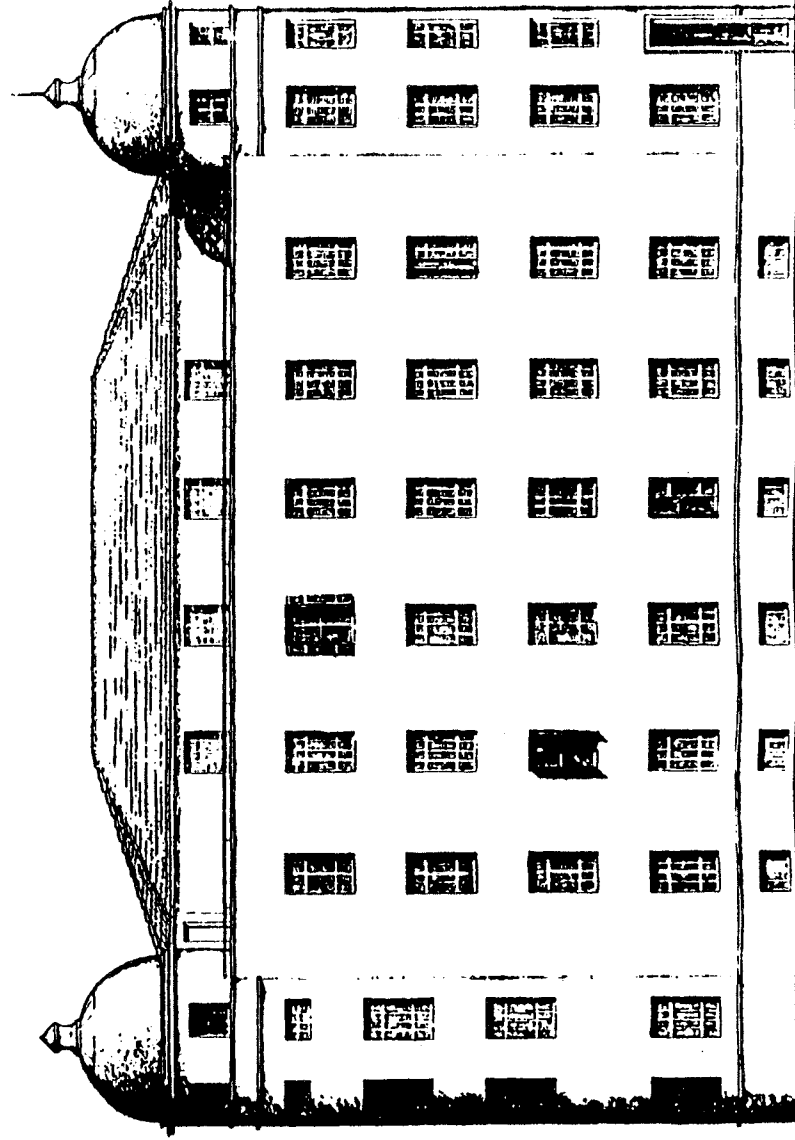
1. Ξενώνας Στ. Στούρνα στην "Άλλη Μεριά"
2. Κτίσμα Γαλλίας και Τοπάλη
3. Αποθήκη Δ.Ε.Η.
4. Έργοστάσιο καπνού Ματσάγγου
5. Οικόπεδο Καρτάλη και Κοραή
6. Καπναποθήκη Σπίρερ
7. Τεχνικές σχολές στην Νέα Ίωνία
8. Καπναποθήκη Νέας Ίωνίας Ματσάγγου
9. Οικόπεδο Ανθ. Γαζή και Κ. Καρτάλη
10. Κτίσμα στην οδό Ίωλκω 48-50
11. Κτίσμα Γ. Καρτάλη και Σαρακηνοῦ
12. Κίτρινη Αποθήκη
13. Έργοστάσιο ζυμαρικών στην Γ. Καρτάλη
14. Καφενεζιά "Συνάντησις" και "Ακρόπολις"
15. Οικόπεδο στην οδό Κασσαβέτη
16. Οικόπεδο στην οδό Πολυμέρη
17. Σχολή μαθητευομένων μουσικών-ΚΤΕΥΛ-καταστ. επίπλων
18. Οικόπεδο Τ.Ε.Ε.
19. Καπναποθήκη Παπαστράτου
20. Οικόπεδο στην οδό Λαρίσης
21. Οικόπεδο στην οδό προς την "Άλλη Μεριά"
22. Οικόπεδο στην οδό 22ας Νοεμβρίου
23. Έργοστάσιο ζυμαρικών Παπαδιαμάντη-Βερνιδάκη
24. Γαλλική σχολή
25. Έργοστ. πλακοποιίας στην οδό Πολυμέρη
26. Λαχαναγορά
27. Οικόπεδο στην οδό Ρήγα Φεραίου
28. Οικόπεδο στο παλιό γήπεδο Ολυμπιακού
29. Οικόπεδο Δημητριάδος και Φιλελλήνων
30. Στρατόπεδο συν/χου Γεωργούλα

19

ΚΑΠΝΑΓΟΘΗΚΗ
ΠΑΠΑΣΤΡΑΤΟΥ
"PAPASTRATOS" TOBACCO
STOREHOUSE

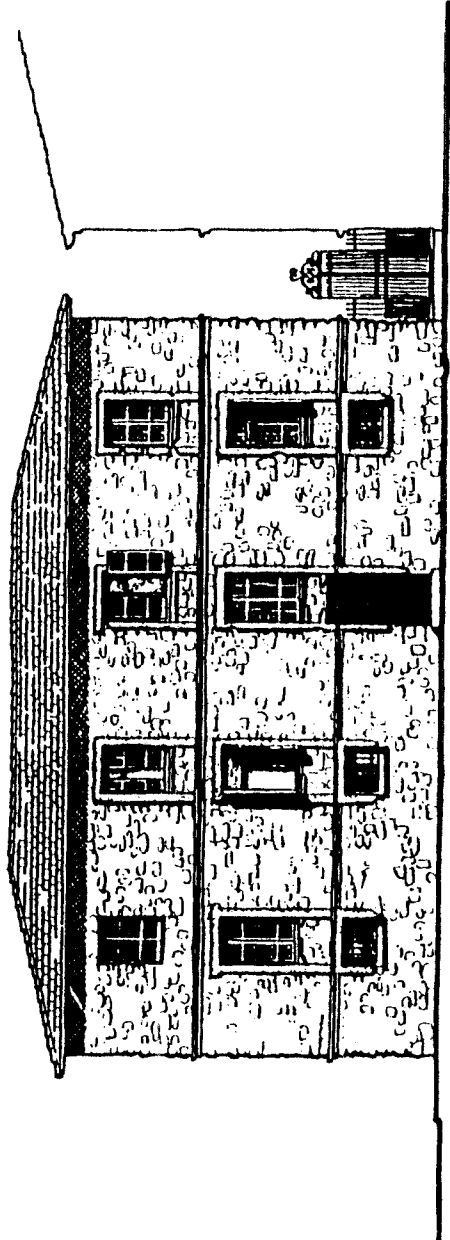
2 ΟΥΗ ΝΔ
VIEW FROM THE SW

3 ΟΥΗ ΒΑ
VIEW FROM THE NW

ΚΤΙΣΜΑ Γ. ΚΑΡΤΑΛΗ
ΚΑΙ ΣΑΡΑΚΗΝΟΥ
BUILDING ON G. KARTALI
AND SARAKINOU STR.

11

ΠΙΝΑΚΑΣ 7.

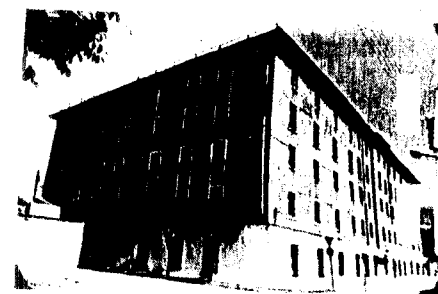
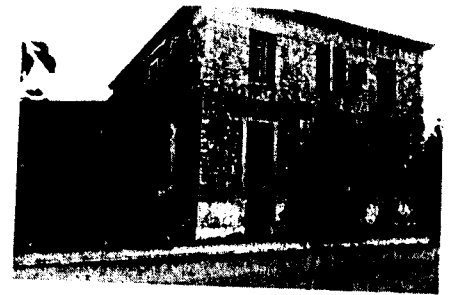
1 Βενώνας "Στ. Στούρα" στην "Άλλη Μεριά"

2 Κτίσμα Γαλλίας και Τοπάλη

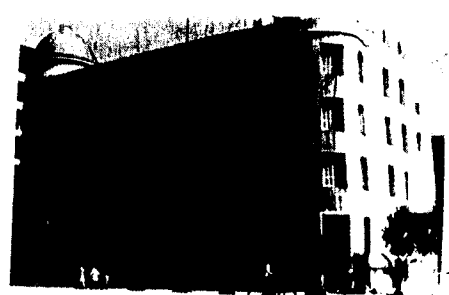
4 Έργοστάσιο καπνού Μιταίγγου

6 Καπναποθήκη Σπίρερ

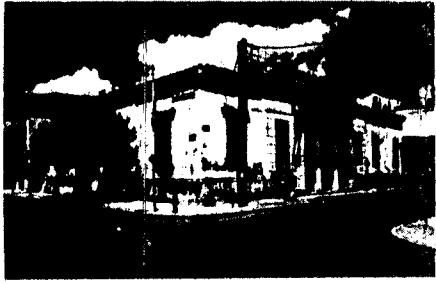
11 Κτίσμα Γ. Καρτάλη και Σαρακηνού

12 Κίτρινη "Αποθήκη"

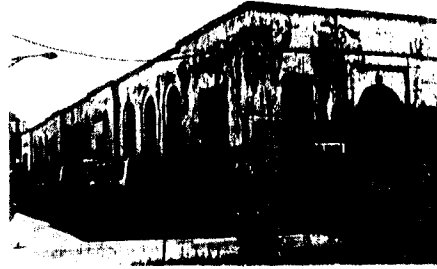

14 Καφενεζα "Συνάντησις" και "Αιρό-πολις"

19 Καπναποθήκη Παπαστράτου

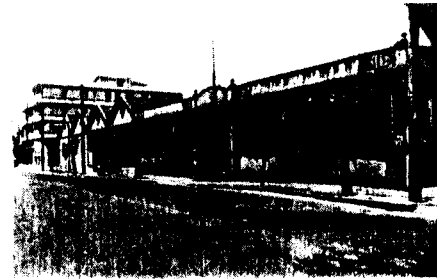
17 Σχολή μαθητευομένων μουσικών

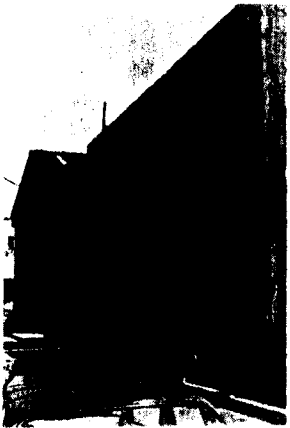
17 ΚΤΕΥΑ - Κατάστημα επίπλων

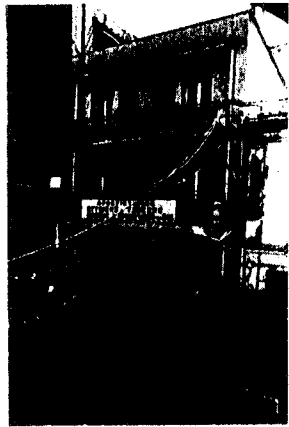
24 Γαλλική Σχολή

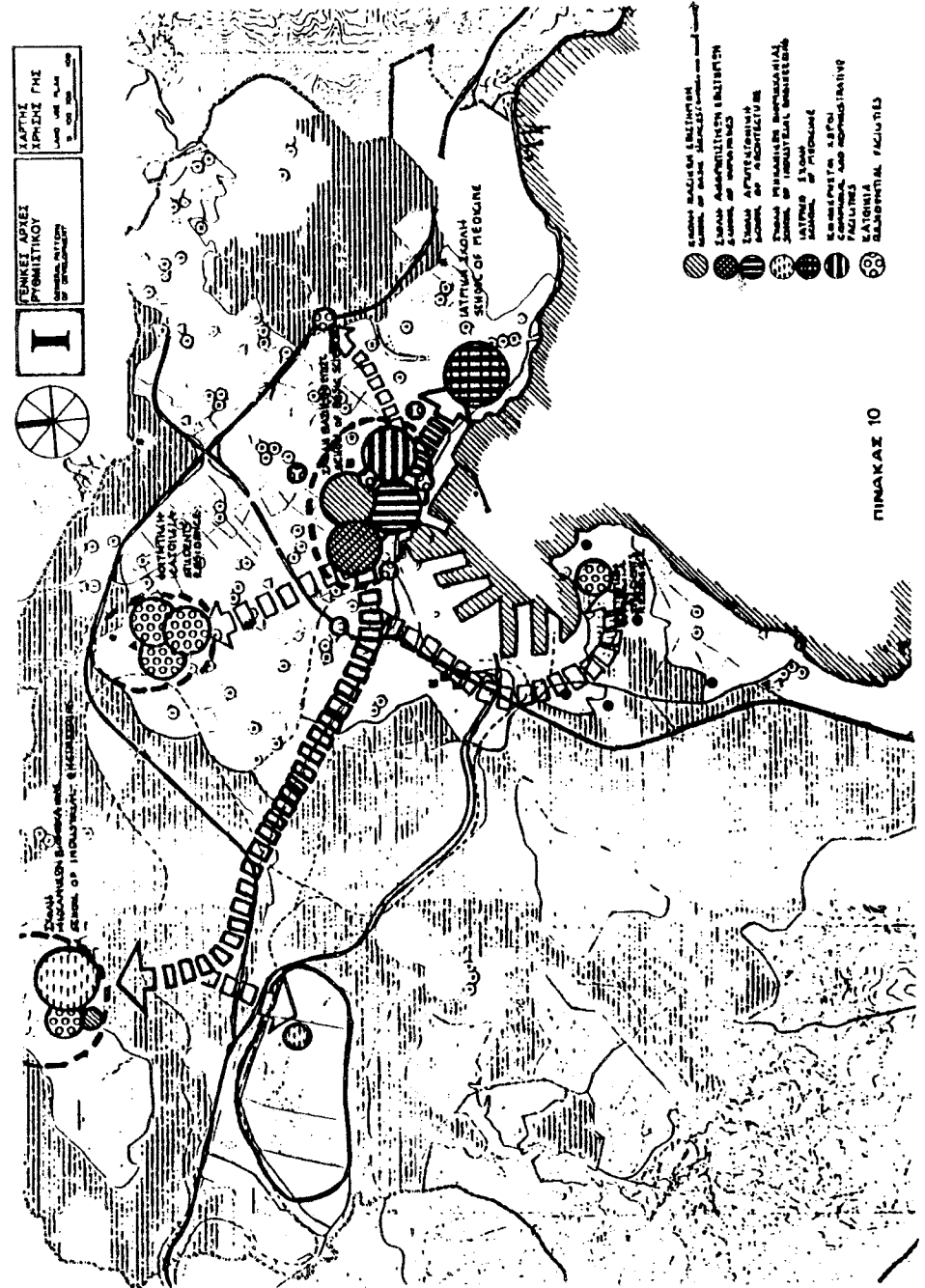
25 Έργαστάσιο πλακοποιίας στην οδό Πολυμέρη

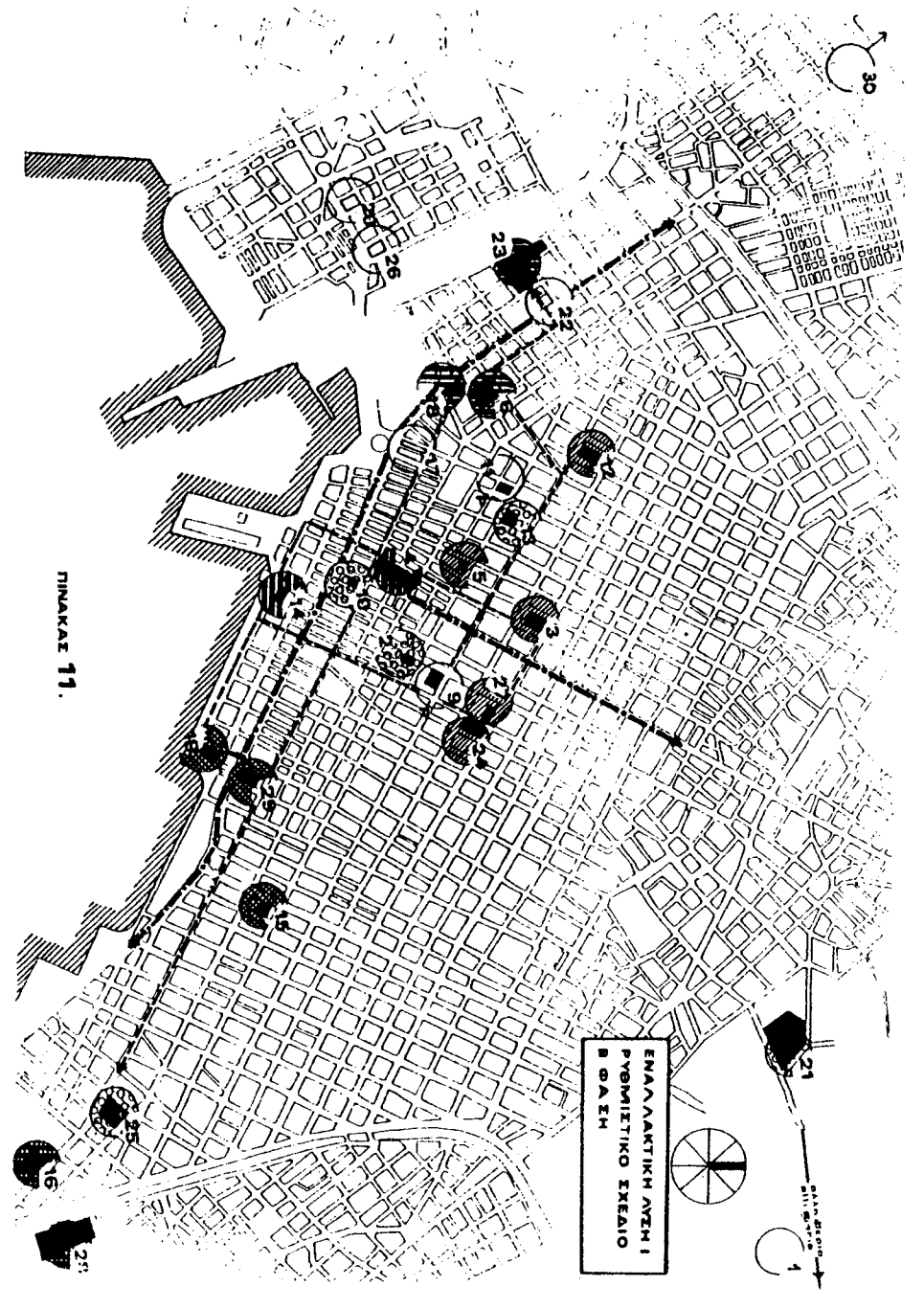
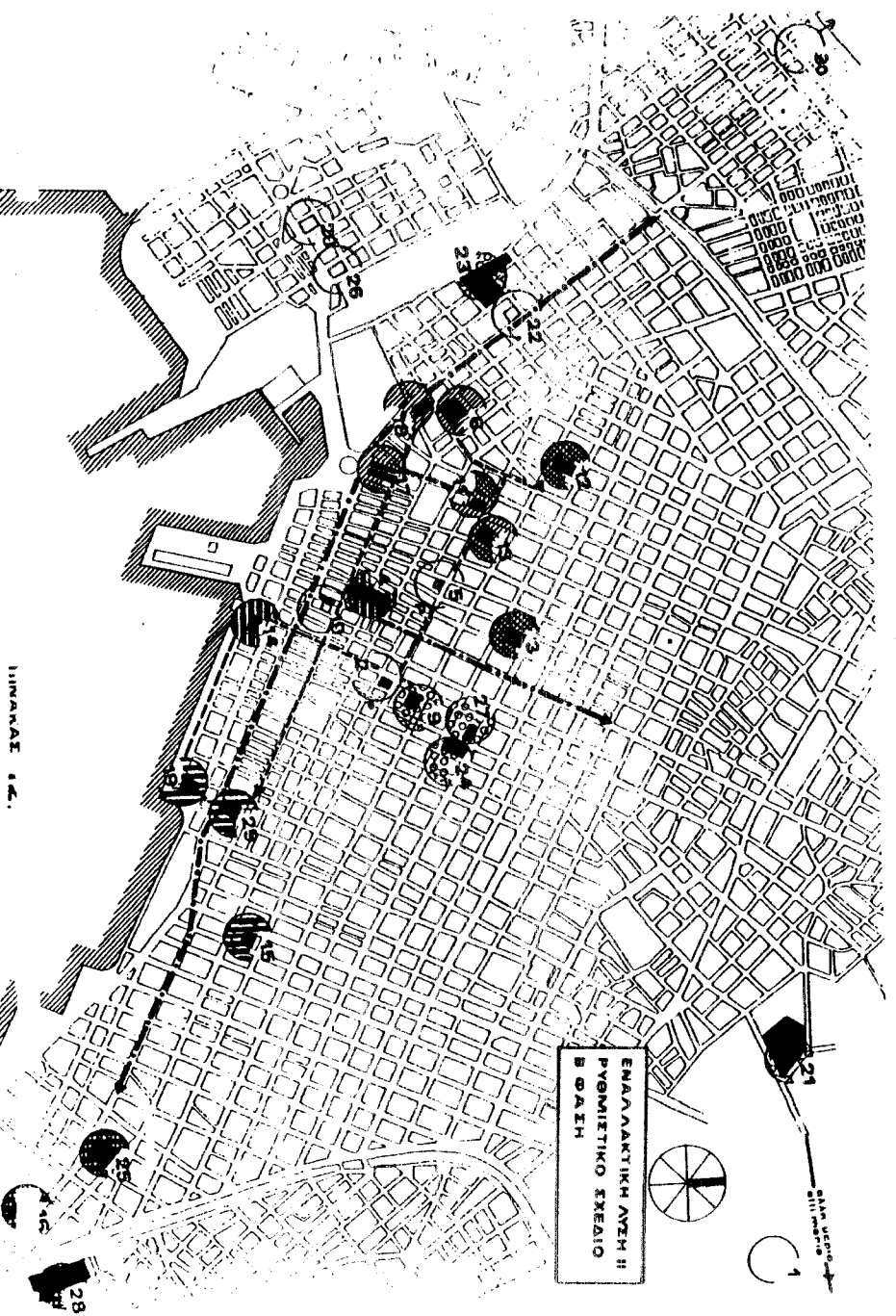

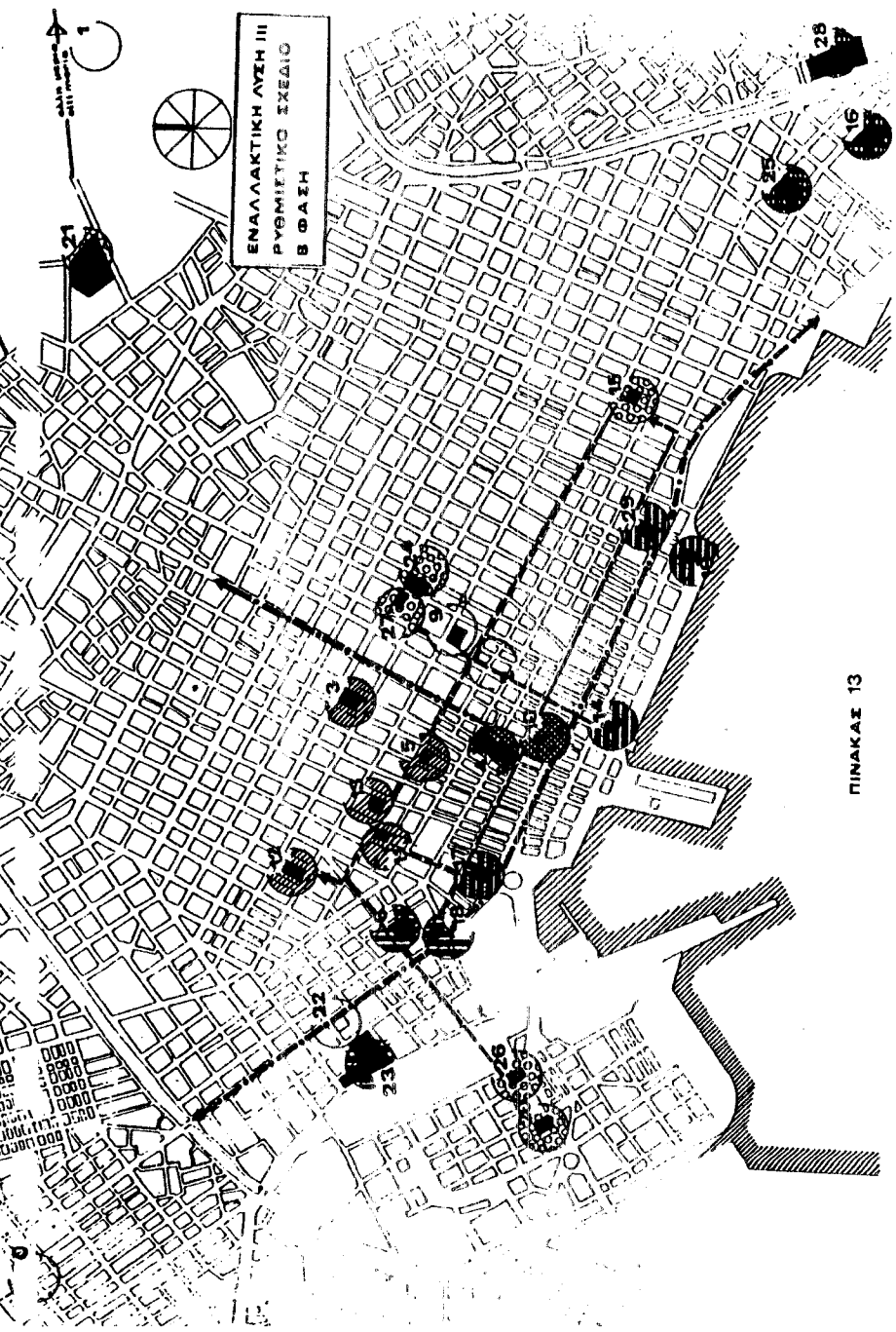
3 Άποθήκη ΔΕΗ

10 Κτίσιμα στην οδό Ίωλιου 48-50

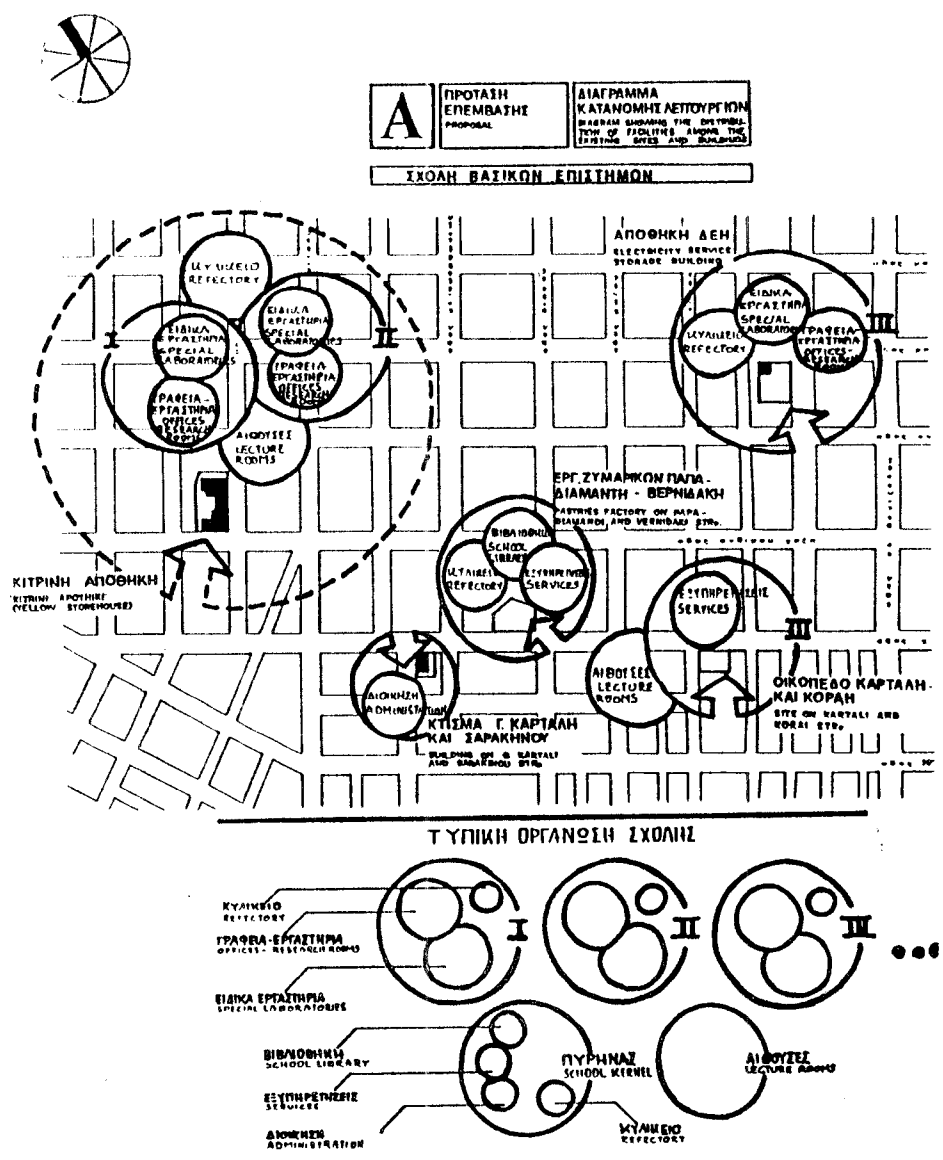

ΕΝΔΕΛΚΤΙΚΗ ΑΥΞΗ ΙΙΙ
ΡΥΘΜΙΣΤΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ
Β ΘΑΞΗ

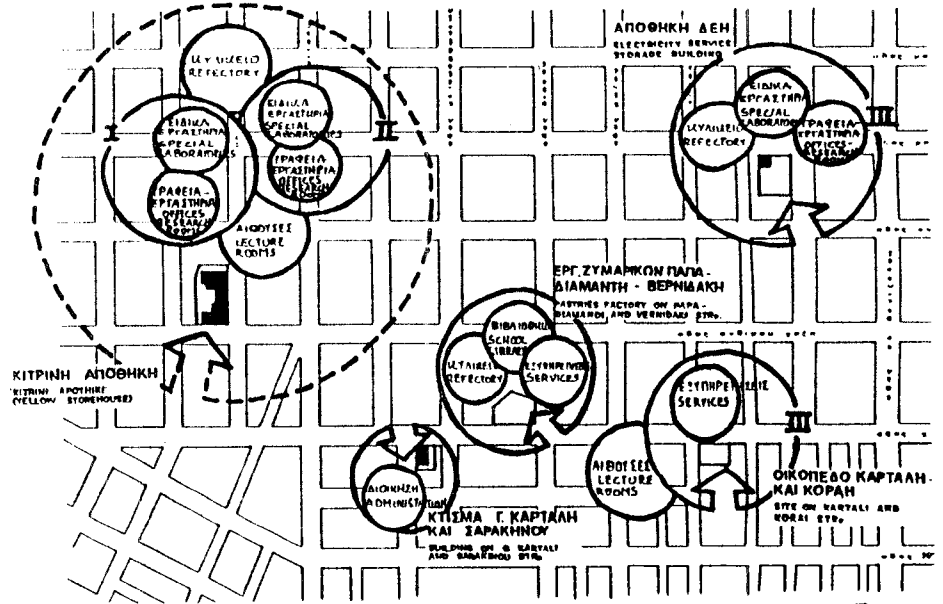
ΠΙΝΑΚΑΣ 13

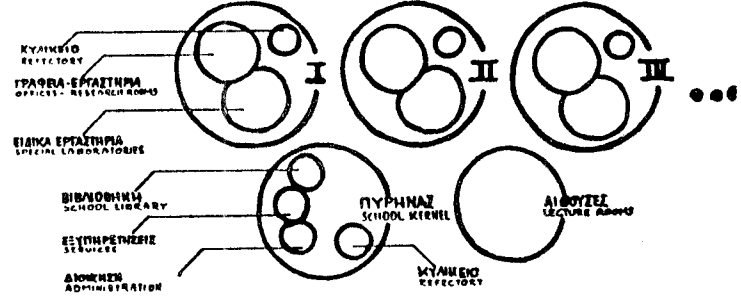
Α ΠΡΟΤΑΣΗ ΕΠΕΜΒΑΤΗΣ
PROPOSAL

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΚΑΤΑΝΟΜΗΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΩΝ
DIAGRAM SHOWING THE DIVISION
OF FLOORS AMONG THE
EXISTING BUILDS AND BUILDINGS

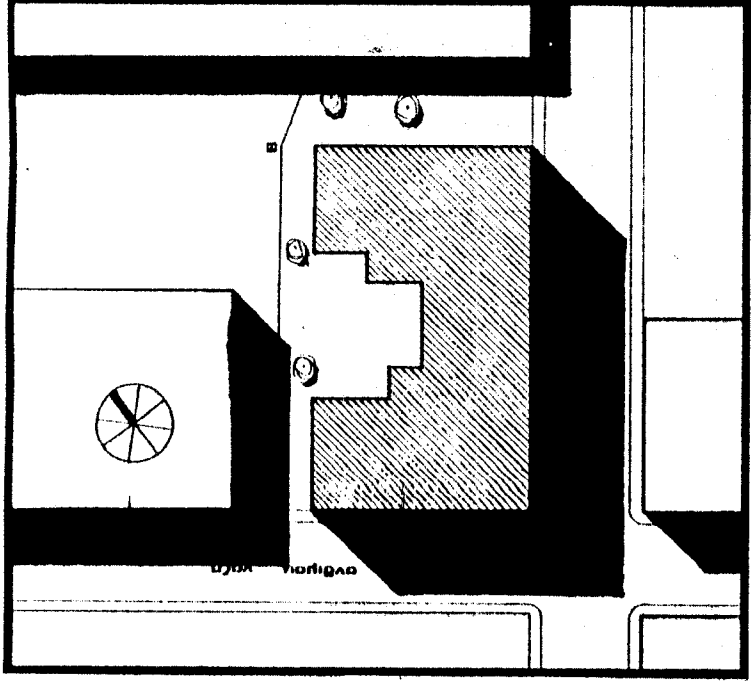
ΣΧΟΛΗ ΒΑΣΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΥΠΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΣΧΟΛΗΣ

ΠΙΝΑΚΑΣ 14.

12

ΚΙΤΡΙΝΗ ΑΠΟΘΗΚΗ
 ΚΙΤΡΙΝΗ ΑΠΟΘΗΚΗ
 (YELLOW STOREHOUSE)

1 ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΚΟ
 SITE PLAN

ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ: ΕΘΝΙΚΟΥ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΥ ΚΑΤΑΠΟΙΩΣΗΣ ΤΑΒΑΚΟΥ
 OWNER: NATIONAL ORGANIZATION OF TOBACCO

ΕΜΒΛΑΔΟΝ ΟΙΚΟΠΕΔΟΥ: 2.045 μ²
 SITE AREA

ΕΜΒΛΑΔΟΝ ΠΟΥ ΚΑΛΥΠΤΕΙ ΤΟ ΚΤΙΣΜΑ: 1.290 μ²
 COVERED SITE AREA

ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΕΜΒΛΑΔΟΝ ΚΤΙΣΜΑΤΟΣ: 1.752 μ²
 TOTAL BUILDING AREA

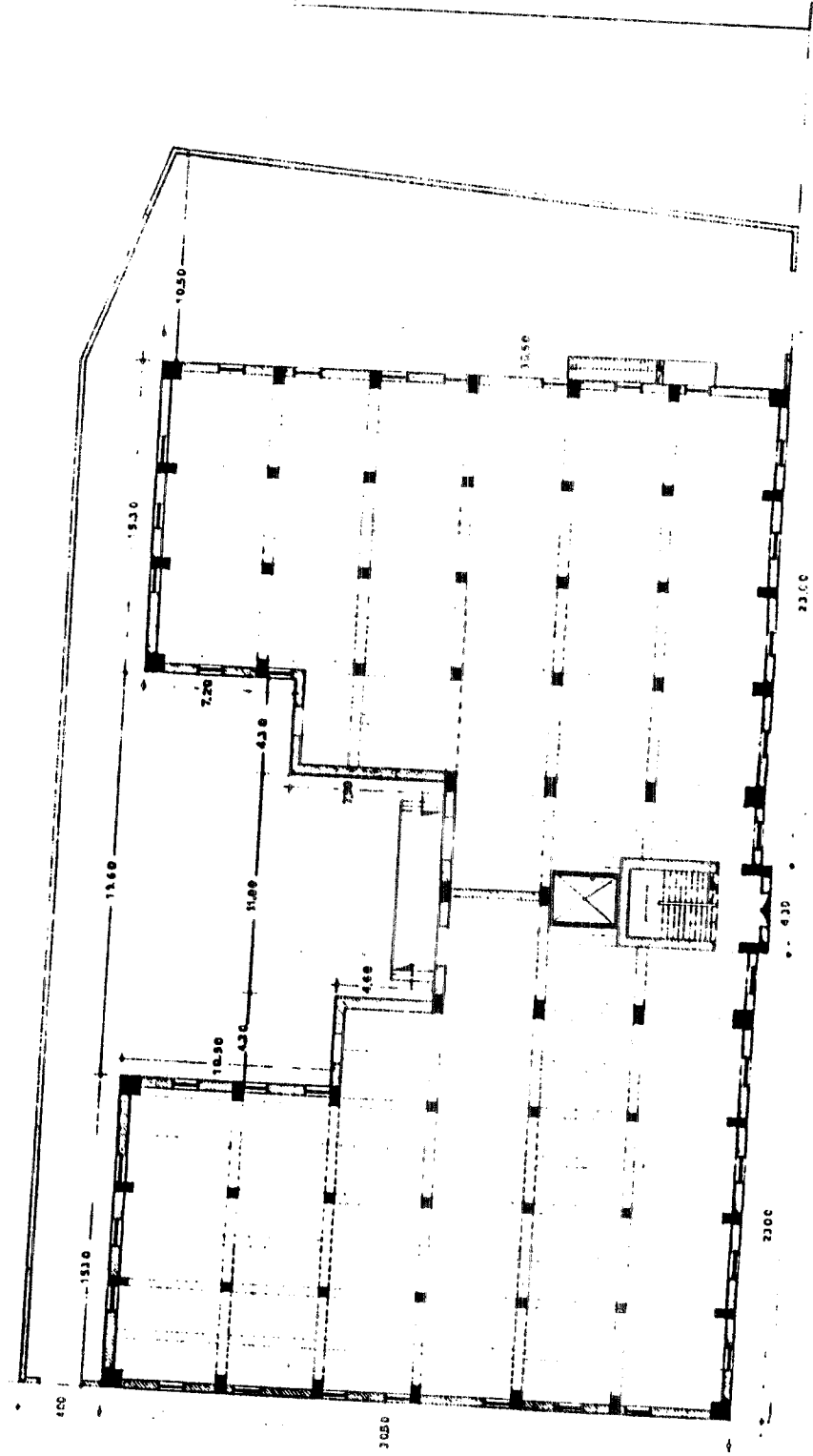
ΣΥΝΟΛΙΚΟΣ ΟΓΚΟΣ ΚΤΙΣΜΑΤΟΣ: 23.000 μ³
 TOTAL BUILDING VOLUME

ΥΠΟΛΟΓΙΖΟΜΕΝΟ ΚΟΣΤΟΣ ΓΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ: 20.000 €/μ²
 ESTIMATED COST OF LAND

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ: ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΑΠΟ ΒΕΤΟΝ
 ΚΑΛΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΚΤΙΣΜΑΤΟΣ

COMMENTS: CONCRETE CONSTRUCTION
 BUILDING IN GOOD CONDITION

ΠΙΝΑΚΑΣ 15.

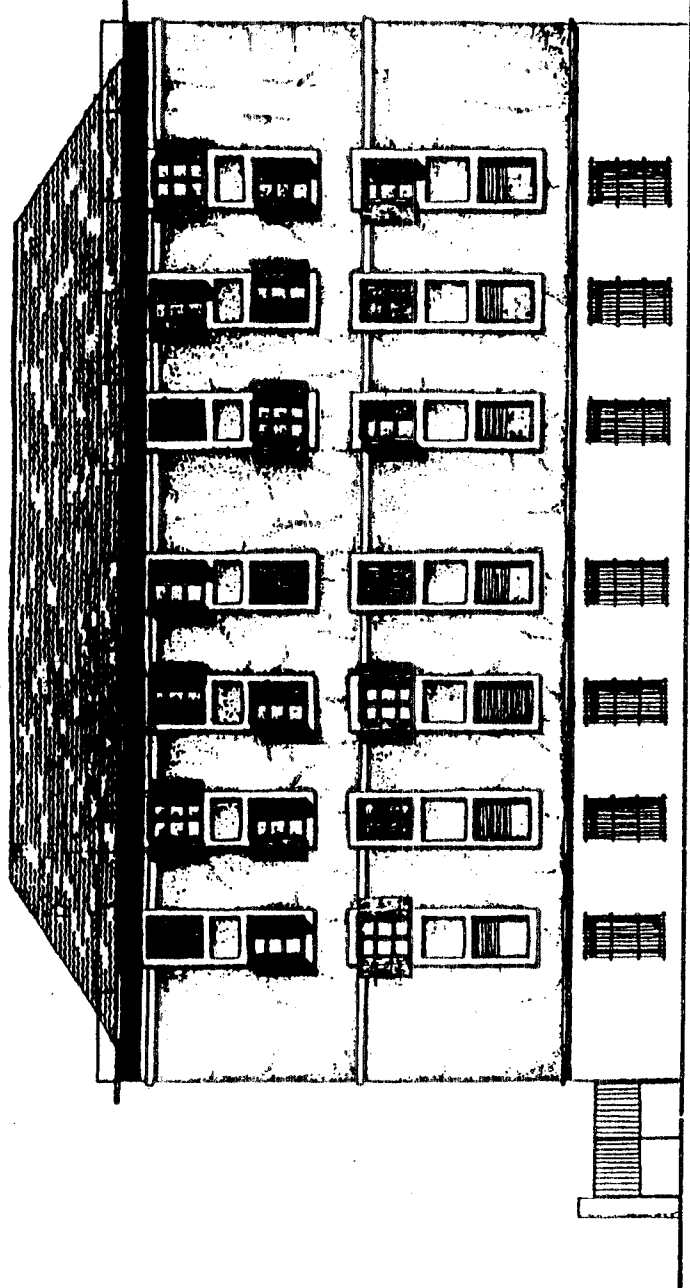

12

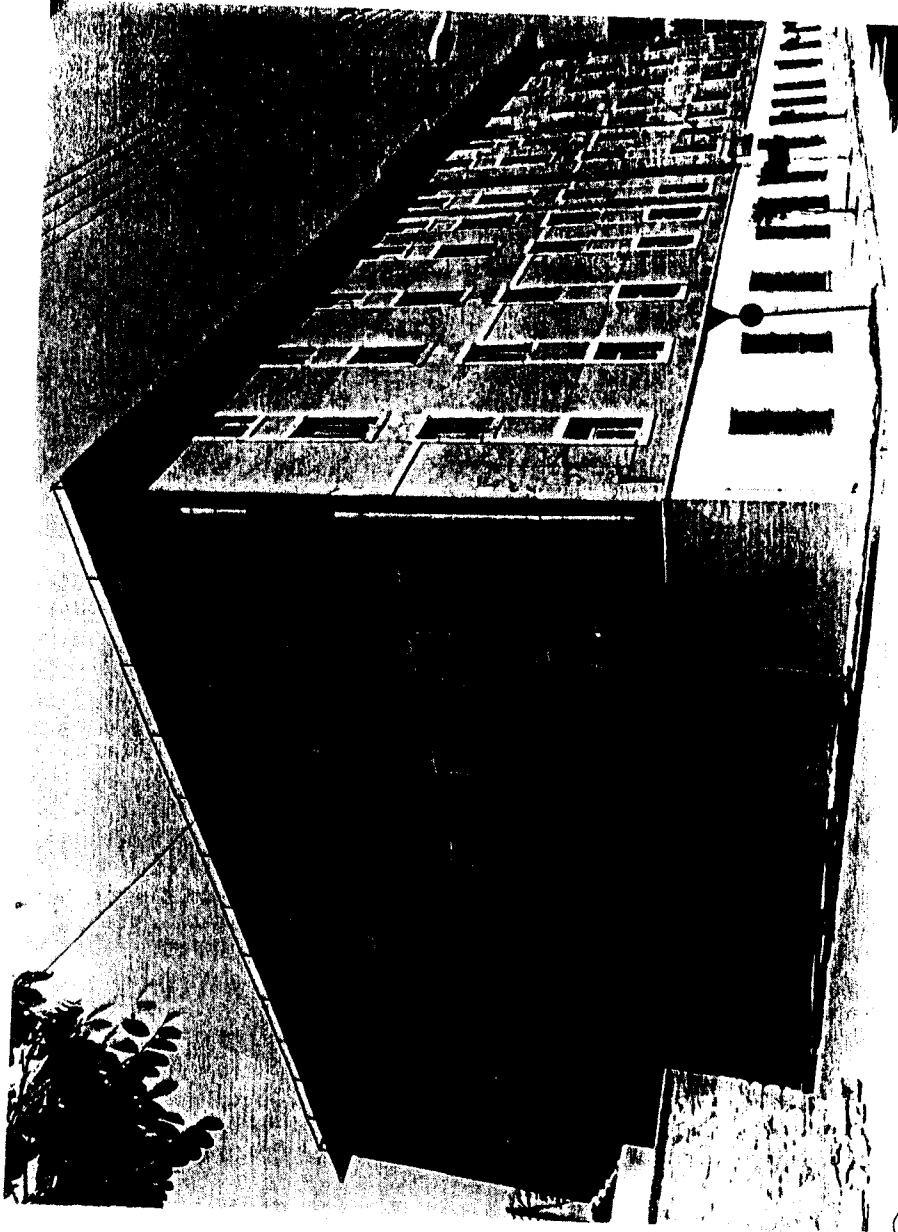
ΚΙΤΡΙΝΗ ΑΠΟΘΗΚΗ
 ΚΙΤΡΙΝΗ ΑΠΟΘΗΚΗ
 (YELLOW STOREHOUSE)

3 ΚΑΤΟΨΗ
 PLAN

ΟΒΟΣ ΒΑΘΑΝ

ΠΙΝΑΚΑΣ 17.

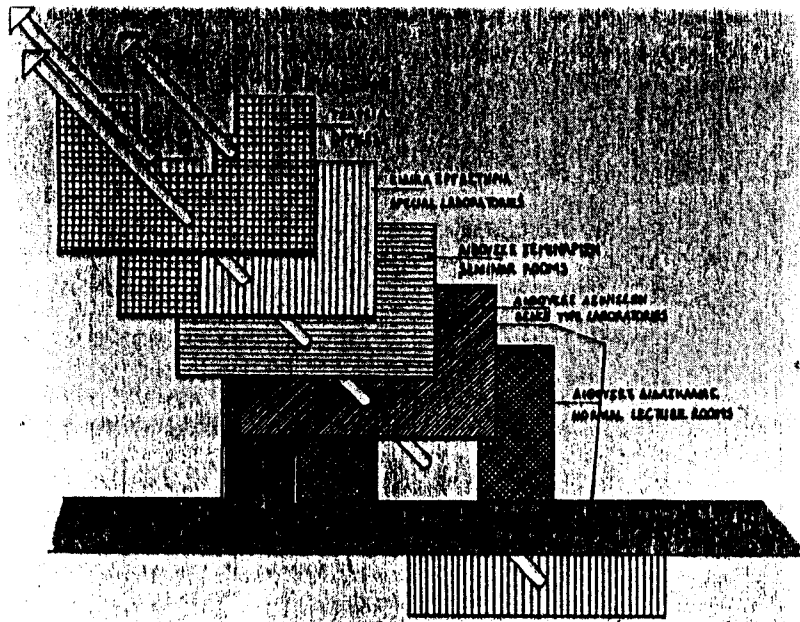

12) Κύττολη 'Ατροθήκη

ΠΙΝΑΚΑΣ 18

A1	ΠΡΟΤΑΣΗ ΕΠΕΜΒΑΣΗΣ PROPOSAL	ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΧΡΗΣΕΩΝ ΚΑΤΑ ΚΤΙΣΜΑ -ΚΙΤΡΙΝΗ ΑΠΟΘΗΚΗ DISTRIBUTION OF FACILITIES IN BUILDING -YELLOW STOREHOUSE

ΕΜΒΛΙΣΜΟΣ ΟΙΚΟΔΟΜΟΥ:	8.000 M ²	
ΣΥΝΔΙΑΜΟ ΕΜΒΛΙΣΜΩΝ ΚΤΙΣΜΑΤΟΣ:	7.800 M ²	
TOTAL BUILDING AREA		
ΥΠΟΓΕΙΟ:	ΕΙΔΙΚΑ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ:	1.300 M ²
	SPECIAL LABORATORIES	
ΙΣΟΓΕΙΟ:	ΛΕΙΤΟΥΡΓΕΙΑ	
GROUND FLOOR	LECTURE ROOMS	
	ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ:	1.100 M ²
	NORMAL LECTURE ROOMS	
	ΕΣΥΝΗΡΕΣΕΙΣ:	200 M ²
	SERVICES	
1 ^η ΟΡΟΦΗ:	ΛΕΙΤΟΥΡΓΕΙΑ	
1 st FLOOR	LECTURE ROOMS	
	ΑΣΥΝΗΡ - ΤΥΠΕ ΛΑΒΟΡΑΤΩΡΙΑΣ	1.500 M ²
	ASYNHER - TYPE LABORATORIES	
2 ^η ΟΡΟΦΗ:	ΛΕΙΤΟΥΡΓΕΙΑ	
2 nd FLOOR	LECTURE ROOMS	
	ΣΕΜΙΝΑΡΙΟΙ	1.300 M ²
	SEMINARS ROOMS	
3 ^η ΟΡΟΦΗ:	ΕΙΔΙΚΑ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ:	900 M ²
3 rd FLOOR	SPECIAL LABORATORIES	
	ΓΡΑΦΕΙΑ - ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ	400 M ²
	OFFICES - RESEARCH ROOMS	
4 ^η ΟΡΟΦΗ:	ΓΡΑΦΕΙΑ - ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ	1.500 M ²
4 th FLOOR	OFFICES - RESEARCH ROOMS	

ΠΙΝΑΚΑΣ 19.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΥΝΕΔΡΩΝ LIST OF PARTICIPANTS

Οι διευθύνσεις των Συνέδρων είναι αυτές που δηλώθηκαν στη Γραμματεία του Συμπόσιου και αφορούν άλλοτε σε κατοικία και άλλοτε σε εργασία. Είναι αυτονόητο ότι όρισμένες από τις διευθύνσεις αυτές έχουν εν τώ μεταξύ αλλάξει χωρίς να ήταν δυνατό να ενημερωθεί σχετικά η Γραμματεία.

- Άγγέλου Τ., Όμηρου 34, Χαλάνδρι, Αθήνα
Αθανασόπουλος Σ., Ασημάκη Φωτήλα 28, Πάτρα
Aminde H.-J., Universität Stuttgart, Keplerstrasse 11,7 Stuttgart 1, Deutschland
Αναγνώστου Β.,
Αναγνώστου Σ., Έργοστάσιο Τσιμέντων "Όλυμπος", Βόλος
Αναστασιάδης Α., Άγγελάκη 1, Θεσσαλονίκη
Αντωνιάδης Δ., Πριγκηπονήσων 3, Κομοτηνή
Αντωνιάδου Ι. Πριγκηπονήσων, Κομοτηνή
Αντωνίου Χ., Τεχνικό Έπιμελητήριο Μαγνησίας, Τοπάλη 35, Βόλος
Απέργη Σ., Μάρκου Μπότσαρη 9, Θεσσαλονίκη
Αργυρόπουλος Θ., Έδρα Πολεοδομίας Α, Πολυτεχνική Σχολή Α.Π.Θ.
Βαλασά Μ., Τεχνικό Έπιμελητήριο Μαγνησίας, Τοπάλη 35, Βόλος
Βασιλοπούλου Μ., Βαλερίου Στάη 41, Πειραιάς
Βεβεκλή Χ. Όρέστου 14, Θεσσαλονίκη
Bokhari A., College of Engineering, King-Abdul-
aziz University, Jeddah, Saudi Arabia
Γιαννουρή Ε., Βασ. Γεωργίου 36, Θεσσαλονίκη
Γέσιος Χ.
Dahistani A., Supreme Co-ordination Committee, Municipality of Jeddah, Jeddah, Saudi Arabia
Dahistani B.
Δεμίρη Ν., Άγ. Τριάδος 13, Θεσσαλονίκη
Δενιόζος Δ., Υ.Ε.Ε.Τ., Δεινοκράτους 62, Αθήνα
Δικέφαλος Ν., Ίσχυμάχου 2, Ζωγράφου, Αθήνα
Δοσοπούλου Ρ., Έγνατίας 279Α, Θεσσαλονίκη
Dunkl W., Universität Stuttgart, Keplerstrasse 11,7 Stuttgart 1, Deutschland
Ζαχαροπούλου Α.
Ζούρας Γ., Πλ. Άριστοτέλους 5, Θεσσαλονίκη
Jarnuskiewicz Z., Université Laval, Québec, Canada.
Θεοδωρακόπουλος Κ., Τεχνική Ύπηρεσία Πανεπιστημίου Πατρών, Πάτρα
Θωμαΐδου Α., Κατσάλη 7, Θεσσαλονίκη

Κανδύλης Γ. , Κτηματική Έταιρεία του Δημοσίου, Λεωφ. Αλεξάνδρας 158Α, Αθήνα
Καντερέ Γ. , Σκιάθου 53, Κολιάτσου, Αθήνα
Καρκαβέλα Β. , Εριφύλλης 4-6, Παγκράτι, Αθήνα
Καρύδη Π. , Αρματωλῶν καὶ Κλεφτῶν 32, ΤΤ704, Αθήνα
Κομνηνίδης Ν. , Υπηρεσία Χωροταξίας Υπ. Συντονισμοῦ, Ζαλοκώστα 1 Αθήνα
Κορκολόπουλος Β. , Petrola International, Ὁθωνος 8, Αθήνα
Κουντούρης Μ. , Δημαρχεῖο, Βόλος
Κυπαρισσοῦδα Α. , Αγ. Θεοδώρας 6, Θεσσαλονίκη
Κυριάκη Β. , Βασ. Ὀλγας 89, Θεσσαλονίκη
Κυριακίδου Σ.
Κυριοπούλου Σ. , Μυστριώτου 22, Αθήνα
Κωτσιόπουλος Τ. , Εργαστήριο Εἰδικῆς Κτιριολογίας, Πολυτεχνική Σχολή Α.Π.Θ.
Λαγόπουλος Α.-Φ. , Ἐδρα Πολεοδομίας Β, Πολυτεχνική Σχολή Α.Π.Θ.
Λαζαρίδης Π. , Ἐδρα Εἰσαγωγῆς στήν Ἀρχιτεκτονική, Πολυτεχνική Σχολή Α.Π.Θ.
Λεφάκη Σ. , Τσιμισκή 115, Θεσσαλονίκη
Lizon P. , Department of Architecture and Planning, the Catholic University of America, Washington D.C. 20064, U.S.A.
Λυκιαρδοπούλου-Χρηστίδου Ν. , Δημάρχου Σταυρίδη 1, Γιάννινα
Μαῖστράλης Κ. , Ἐλ. Βενιζέλου 8, Τριανδρία, Θεσσαλονίκη
Μανωλᾶ Μ. , Ἐλικῶνος 115, Κολιάτσου, Αθήνα
Μαραβέλιας Θ. , Ἀνατολῆς 58, Παπάγου, Αθήνα
Μιχόπουλος Μ. , Κ.Καρτάλη καὶ Ἀλεξάνδρας 108, Βόλος
Μοδινός Μ. , Υπὸν. Περιφερειακῆς Ἀναπτύξεως Θεσσαλίας, Λάρισα
Μπεζαντέ Χ. , Ἀντωνοπούλου 145Α, Βόλος
Μπιλλης Δ. , Ἀγγέλου Μαρῆ 7, ΤΤ610, Αθήνα
Νάκας Γ. , Βέλη 4, Λάρισα
Νικολάου Δ. , Πατρῶν 30, Κόρινθος
Ὀάϊς Ρ.
Πανταζίδης Χ. , Κατούνη 3, Θεσσαλονίκη
Παντέλης Δ.
Παπαβασιλείου Β. , Εργαστήριο Εἰδικῆς Κτιριολογίας, Πολυτεχνική Σχολή Α.Π.Θ.
Παπαγιάννης Θ. , Βουκουρεστίου 23, Αθήνα
Παπαζήση Α.
Παπαθεοδώρου Φ. , Φθιώτιδος 10, ΤΤ602, Αθήνα
Παπαμίχος Ν. , Εργαστήριο Εἰδικῆς Κτιριολογίας, Πολυτεχνική Σχολή Α.Π.Θ.

Παπανουτσος Ε. , Ἀναγνωστοπούλου 10, ΤΤ 136, Αθήνα
Παπουτση Α. , Τεχνική Υπηρεσία Α.Π.Θ., Θεσσαλονίκη
Πενταφρονίμου Ε. , Βασ. Ὀλγας 136, Θεσσαλονίκη
Πιτσιώρης Δ. , Κλεομένους 31, Αθήνα
Πολυμένης Γ. , Τεχνική Υπηρεσία Α.Π.Θ., Θεσσαλονίκη
Πολυχρονόπουλος Χ. , College of Engineering, King-Abdulaziz University, Jeddah, Saudi Arabia
Σακελλαρίου Β. , Καλλιφρονᾶ 19, ΤΤ 807, Αθήνα
Σακελλαρίου Π. , Εργαστήριο Τσιμεντῶν "Ὀλυμπος", Βόλος
Σαρρῆ Π. , Θεαγένους Χαρσίση 105, Θεσσαλονίκη
Σισσοῦρας Α. , Εργαστήριο Ἐπιχειρ. Ἐρευνας, Πανεπιστήμιο Πατρῶν
Σκαλτσᾶ Ε. , Μάρνη 8, ΤΤ 103, Αθήνα
Σοφιανίδου Κ. , Φιλελλήνων 40, Θεσσαλονίκη
Σπηλιόπουλος Κ. , Καρθαίου 3, ΤΤ 806, Αθήνα
Τζαβέλλα Δ. , Βασ. Ὀλγας 57, Θεσσαλονίκη
Τζάρας Μ. , Αἴαντος 5, Ἀγ. Ἀρτέμιος, Αθήνα
Τζῶνος Π. , Ἐδρα Κτιριολογίας, Πολυτεχνική Σχολή Α.Π.Θ.
Τόγιας Π. , Υπ. Παιδείας, Αθήνα
Τσαλαμανίδου-Τσολάκη Α. , Τεχνική Υπηρεσία Α.Π.Θ., Θεσσαλονίκη
Τσαλαπάτας Α. , Τεχνικό Ἐπιμελητήριο Μαγνησίας, Τοπάλη 35, Βόλος
Τσίγκα Α. , Βαλτινῶν 39-43, Γκῦζη, Αθήνα
Τσουκαλᾶς Α.
Τριανταφυλλίδης Ι. , Ἐδρα Εἰδικῆς Κτιριολογίας, Πολυτεχνική Σχολή Α.Π.Θ.
Φατούρος Δ. , Ἐδρα Διακόσμητικῆς, Πολυτεχνική Σχολή Α.Π.Θ.
Φλυτζάνη-Γιαουτζίη Μ. , Ἐδρα Πολεοδομίας Α, Πολυτεχνική Σχολή Α.Π.Θ.
Φωτοπούλου Π. , Δελβόη, ΤΤ 505, Αθήνα
Χατζηαντωνίου Μ. , Βασ. Ὀλγας 89, Θεσσαλονίκη
Χατζημιχάλη Ν. , Ε.Μκενάκη 118, ΤΤ 707, Αθήνα
Χατζημιχάλης Κ. , Ε.Μκενάκη 118, ΤΤ 707, Αθήνα
Χρυσαφίδης Β. , Εργαστ. Εἰδικῆς Κτιριολογίας, Πολυτεχνική Σχολή Α.Π.Θ.
Ψωμόπουλος Π. , Γραφεῖο Δοξιάδη, Στρ. Συνδέσμου 24, ΤΤ 138, Αθήνα
Wilson C.B. , Dept. of Architecture, University of Edinburgh, 20 Chambers Street, Edinburgh EH1 1JZ, Great Britain